

HECTOR

BERLIOZ

**GROTESCUL
ȘI MUZICA**

EDITURA MUZICALA

Această carte s-a tradus după :
Hector Berlioz

LES GROTESQUES DE LA MUSIQUE
A. Bourdilliat et C-ie, Éditeurs
Paris
1859

78
1348

HECTOR BERLIOZ

**GROTESCUL
și
MUZICA**

Traducere din limba franceză de ILEANA RAȚIU

PROLOG

SCRISOAREA ADRESATĂ AUTORULUI DE CĂTRE CORIȘTII OPEREI

Stimate Maestre,

Ați dedicat o carte (*Serile orchestrei*) bunilor dumneavoastră prieteni, artiștii din X..., oraș civilizat. Acest oraș (din Germania, o știm cu toții) nu este, desigur, mai civilizat decât multe altele, în pofida intenției răutăcioase ce v-a făcut să-i dați acest epitet. Că artiștii săi ar fi superiori celor din Paris, ne putem îndoi, iar în ceea ce privește afecțiunea pe care aceștia v-o poartă, ea, fără îndoială, nu poate fi la fel de puternică și de îndelungată ca a noastră.

Coriștii parizieni, în general, și mai ales cei ai Operei, vă sînt devotați trup și suflet; v-au dovedit-o de nenumărate ori în toate chipurile.

Au crîcnit ei oare împotriva lungimii repetițiilor, împotriva rigorii exigențelor dumneavoastră muzicale, împotriva violentelor dumneavoastră interpelări, a acceselor dumneavoastră de furie chiar, din timpul studierii *Requiem-ului* a *Te Deum-ului*, a lui *Romeo și Julieta*, a *Damnațiunii* lui *Faust*, a *Copilăriei* lui *Crist* etc. ?...

Niciodată. Dimpotrivă, ei și-au îndeplinit sarcina cu un zel și o răbdare neclintită.

Și totuși în timpul acestor teribile repetiții nu sînteți nici prea măgulitor cu bărbații, nici prea galant cu doamnele.

Cînd se apropie ora începerii, dacă personalul corului nu e în întregime prezent, dacă lipsește cineva, vă plimbați în jurul

pianului ca leul din *Jardin des Plantes* în cușca sa, bombăniți în surdină mușcându-vă buza inferioară, ochii dumneavoastră aruncă fulgere sălbatice; vă salutăm și întoarceți capul; din când în când loviți cu violență la pian acorduri disonante care arată furia dumneavoastră lăuntrică și ne dovedesc clar că ați fi capabil să sfișiati pe întîrziați, pe absenți ... dacă ar fi prezenți.

Apoi ne reproșați mereu că nu cîntăm destul de *piano* în nuanțele delicate, că nu atacăm împreună în *forte*; doriți să se pronunțe cei doi s în cuvîntul *angoisse* și r-ul din cea de-a doua silabă a cuvîntului *traître*.

Și dacă vreun nenorocit neștiutor de carte, unul singur, rătăcit în rîndurile noastre, uită observația dumneavoastră gramaticală și își închipuie că poate spune încă *angoise* sau *traîte*, vă răzbunați pe toată lumea, ne copleșiți pe toți cu glume crude, numindu-ne ușieri, plasatoare etc.!!

Ei bine, noi suportăm totuși asta și vă iubim ca mai înainte, pentru că ne iubiți — asta se vede —, și pentru că adorați muzica — asta se simte.

Numai obișnuința tipic franceză de a da preferință străinilor, chiar și atunci cînd asta dovedește o flagrantă nedreptate, ea singură v-a putut determina să dedicați *Serile orchestrei* unor muzicanți germani.

E un fapt consumat, așa că să nu mai vorbim de el.

Dar, de ce n-ați scrie acum pentru noi o carte similară, poate mai puțin filosofică, mai veselă, pentru a îndepărta plictiseala ce ne macină la Operă?

Știți foarte bine că, în timpul actelor sau fragmentelor de acte ce nu conțin coruri, rămînem prizonieri în foyere. Acolo e întuneric ca sub puntea unei corăbii, miroase a lampă cu petrol, se stă incomod; ascultăm, prost redade, vechi istorioare mucegăite, anecdote răsuflăte; sau tăcerea și inacțiunea ne strivesc pînă în momentul în care ni se ordonă să reintrăm în scenă...

Ah! meseria noastră nu e deloc plăcută, credeți-ne!

Să faci cîte cincizeci de repetiții pentru a-ți întipări în memorie părțile vocale aproape de necîntat ale compozițiilor noi! să înveți pe dinafară opere care durează de la ora șapte pînă la miezul nopții! să-ți schimbi costumul de șase ori pe seară! să rămîi țintuit ca oaia, cînd n-ai nimic de cîntat, și, în sfîrșit, să nu dispui nici măcar de cinci minute agreabile în timpul acestor interminabile repetiții! !...

Căci noi nu imităm pe artiștii dumneavoastră din Germania care-și permit să execute cu jumătate de orchestră lucrările minore.

Noi cîntăm totdeauna tot. Desigur, chiar dacă uneori ne luăm libertatea de a da voce numai în partiturile ce ne plac, cazurile de amigdalită sînt foarte rare printre coriștii Operei.

În plus, cîntăm stînd în picioare, rămînem mereu în poziția asta, în timp ce muzicanții din orchestră cîntă așezați în pivnița lor muzicală. Cu așa tratament poți ajunge scrumbie!...

Hai, fiți bun și scrieți-ne un volum de povești adevărate, de istorioare fabuloase, chiar farse ca cele pe care le scrieți adesea cînd sînteți prost dispus; le vom citi sub punte, la lumina lămpilor de petrol; vă vom datora uitarea cîtorva ceasuri triste, și veți binemerita întreaga recunoștință a corului.

Credincioșii dumneavoastră
soprane, altiste, tenori și bași ai Operei.

Paris, 22 decembrie 1858

RĂSPUNSUL AUTORULUI ADRESAT CORIȘTILOR OPEREI

Doamnelor și Domnilor,

Îmi spuneți : *cher maître !* * (stimate maestre) ; era cît pe ce să vă răspund : dragi sclavi ! căci știu cît de mult vă lipsește răgazul și libertatea. Doar am fost și eu odinioară corist, și încă în ce soi de teatru ! Să vă ferească Dumnezeu să intrați vreodată în el.

Cunosc deci bine truda aspră ce vă este impusă, cantitatea tristelor ore ce le numărați și prețul veniturilor și mai triste pe care-l suportați. Vai ! nici eu nu sînt mai stăpîn, nici mai liber, nici mai vesel ca voi.

Voi munciți, eu muncesc, noi muncim pentru a trăi ; și trăiți, trăiesc, trăim pentru a munci...

Saint-simoniștii au pretins a cunoaște munca atrăgătoare ; i-au păstrat desigur cu grijă secretul ; pot să vă asigur că acel fel de muncă mi-e la fel de necunoscut ca și vouă.

Eu nu-mi mai număr ceasurile triste ; ele se scurg unele după altele, reci și monotone ca acei stropi de zăpadă topită care îngreuiază la Paris tăcerea sumbră a nopților de iarnă.

Cît despre veniturile mele, să nu mai vorbim...

Recunosc temeinicia reproșului ce-mi faceți pentru dedicația *Serilor orchestrei*. Aș fi trebuit — deoarece era vorba de o carte asupra problemelor muzicale și asupra muzicienilor — să o ofer prietenilor mei artiștii din Paris.

* În limba franceză, cuvîntul *maître* are și înțelesul de stăpîn (n. tr.).

Dar tocmai mă întorceam din Germania cînd mi-a venit fantezia să scriu acest volum ; mă aflu încă sub impresia călduroasei și cordialei primiri ce mi-o făcuse orchestra orașului civilizat, și presupuneam că aș fi găsit prea puțină simpatie pentru *Serile* mele, așa încît, prin dedicarea lor oricui, înțelegeam a le pune sub o protecție și nicidecum a face un omagiu care să flateze.

Regretele voastre în această privință par să indice că nu sînteți de aceeași părere cu mine. Dacă ar fi să vă cred, se pare că s-ar găsi cititori pentru proza mea !?... Deci m-am înșelat !... Am fost deci un imbecil ! Ei, asta mă umple de bucurie, pe legea mea !...

Rîdeți de observațiile mele gramaticale.

Totuși, niciodată nu m-am lăudat că știu limba franceză ; nu, știu prea bine că nu e un secret faptul că nu o cunosc.

Dar mai știu că un mare număr de cuvinte frecvent uzitate sînt termeni barbari, și am oroare să-i aud. Unul din ei este cuvîntul *angoise* ; el este adesea folosit de cîntăreții și cîntărețele cele mai bine plătite din teatrele noastre lirice.

O elevă laureată a Conservatorului se încăpățîna, în ciuda tuturor intervențiilor, să spună : „*Mortelle angoise !*”. Am reușit s-o corectez afirmîndu-i că există trei s în acest cuvînt, sperînd că astfel va pronunța măcar doi. Ceea ce s-a și întîmplat, și a făcut-o să cînte în sfîrșit : „*Mortelle angoisse !*” (îngrijorarea ce ucide).

Se pare că-i invidiați pe instrumentiștii care cîntă așezați în „pivnița lor muzicală”, în loc să stea — asemenea coriștilor — îndelungate ceasuri în picioare.

Fiți totuși drepti. E adevărat că sînt așezați în această pivniță în care abia dacă-și cîștigă apa de băut, dar ei cîntă într-una, fără odihnă, fără cruțare și fără milă, neimitînd mai mult decît voi bunul plac al prietenilor mei din orașul civilizat.

Dirijorii le îngăduie să mai răsufle ca să numere pauzele, atunci cînd, din întîmplare, compozitorul le cere aceasta.

Ei cîntă în uverturi, în arii, duete, terțete, cvartete, piese de ansamblu, vă acompaniază corurile. Un administrator al Operei voia chiar să-i facă să cînte în corurile *fără acompaniament*, pretinzînd că nu erau plătiți pentru a-și încrucișa brațele.

Și doar știți cum sînt plătiți ! !...

Mai este adevărat că nu-și schimbă costumul la fiecare jumătate de oră ; dar obligația recentă de a se prezenta în orchestră cu cravată albă îi ruinează.

Există sărmani confrăți muzicanți ai Operei care, se spune, câștigă lunar în jur de 66 de franci și 65 de centime. La paisprezece reprezentații pe lună, asta nu face nici 5 franci pe ședința de cinci ore; e ceva mai puțin de un franc pe oră, mai puțin decât un ceas de plimbare cu trăsura.

Și acum mai au și povara îmbrăcămînții de rigoare.

Le trebuie cel puțin șapte cravate albe pe lună, presupunînd că știu să le întoarcă pe unele cu dibăcie, ca să le poată folosi de mai multe ori.

Și cheltuielile pentru spălat vor ajunge cu timpul să producă o sumă destul de rotunjoară.

De fapt, cit costă spălatul și călcatul unei cravate albe scrobite (fără a mai socoti prețul cravatei)? Cincisprezece parale.

Să admitem că artistul se abține, din economie, să o scrobească și pune doar să i-o calce pentru reprezentațiile solemne.

De la cincisprezece centime, cheltuielile lui se vor reduce astfel la două. Ei bine, iată, la sfîrșitul lunii va trebui să noteze în carnetul său de cheltuieli următoarea socoteală:

Cravată pentru <i>Hughenoții</i>	15 centime
Id. Pentru <i>Profetul</i>	15 "
Id. pentru <i>Robert Diavolul</i>	15 "
Id. pentru <i>Calul de bronz</i>	15 "
Id. pentru <i>Wilhelm Tell</i>	15 "
Id. pentru <i>Favorita</i> , cînd nu cîntă Doamna Borghi-Mamo	10 "
Id. pentru <i>Ebreea</i>	15 "
Id. Pentru <i>Silfida</i>	15 "
Id. pentru <i>Scripca Diavolului</i>	10 "
Id. pentru primele două acte din <i>Lucia</i> , cînd nu cîntă Roger	10 "
Id. pentru <i>François Villon</i>	10 "
Id. pentru <i>Xacarilla</i>	10 "
Id. pentru <i>Privighetoarea</i> (cravata a fost folosită de trei ori)	0 "
Id. pentru <i>Trandafirul din Florența</i> (ea a fost folosită de patru ori)	0 "
Totalul pentru paisprezece reprezentații și șapte cravate	
Pentru un an	1 fr. 55 c.
Pentru zece ani	18 fr. 60 c.
	186 fr.

Care 186 de franci, la bugetul unui biet violonist, cap de familie pot să-l determine să folosească ultima sa cravată ca să se spînzure.

Iată deci că traiul muzicanților din orchestră e semănat cu tot atîția trandafiri ca cel al artiștilor coriști; și unii și alții pot să-și dea mîna.

Oricum, aş fi fericit — v-o jur ! — să vă alin nişel plictiseala (ca să vorbesc ca Oronte al lui Molière) ; dar hazul anecdotelor mele e foarte anemic şi n-aş îndrăzni să cedez insistenţelor voastre amicale, dacă lucrurile cele mai triste n-ar avea atît de adesea şi o parte nostimă.

Cunoaşteţi, desigur, întîmplarea în care un condamnat la moarte s-a adresat cu vocea sa aspră femeii lui îndurerate şi despletite, venită să-şi ia rămas bun şi să-l însoţească pînă la locul supliciului :

— N-ai adus copilul ?

— Ah ! Dumnezeu ! ce idee ! Puteam oare să-i arăt pe taică-său pe eşafod ?

— Greşeşti, femeie. Pe copil l-ar fi amuzat asta...

Deci, iată un volumaş al cărui caracter nu-l pot distinge prea bine ; îl voi numi la întîmplare : *Les grotesques de la musique*, chiar dacă va fi vorba pe alocuri şi de situaţii groteşti străine artei muzicale.

După starea de spirit a cititorilor, el le poate părea fie rizibil, fie deplorabil.

Încercaţi totuşi să vă înveseliţi citindu-l.

În ceea ce mă priveşte, m-am amuzat scriindu-l, aşa cum s-ar fi amuzat copilul condamnatului, asistînd la execuţia tatălui său.

Adio, doamnelor şi domnilor. Sărut frumoasele mîini, pe celelalte le strîng cu cordialitate şi vă rog să fiţi totdeauna convinşi de sincera şi adîncă afecţiune a devotatului vostru camarad,

HECTOR BERLIOZ

Paris, 21 ianuarie 1859

*Bunilor mei prieteni
artiștii corului Operei din Paris,
oraș barbar*

GROTESCUL ȘI MUZICA

Arta muzicală este, fără îndoială, acea artă care face să ia naștere pasiunile cele mai ciudate, ambițiile cele mai ridicole, așa spune chiar monomaniile cele mai caracteristice.

Printre bolnavii închiși în casele de sănătate, cei care se cred Neptun sau Jupiter sînt recunoscuți cu ușurință drept monomani.

Dar mai există mulți alții care se bucură de deplină libertate, ai căror părinți nu s-au gîndit niciodată să recurgă la îngrijirile științei frenologice, și a căror nebunie este totuși evidentă. Pe aceștia, muzica i-a scrîntit...

Mă voi abține să vorbesc despre oamenii de litere care se exprimă în versuri sau în proză, făcînd cunoscută părerea lor asupra problemelor de teorie muzicală despre care nu au nici cele mai elementare cunoștințe, utilizînd cuvinte al căror sens nu-l înțeleg; care se pasionează cu sînge rece de vechi maeștri din care n-au auzit niciodată vreo notă; care le atribuie cu generozitate idei melodice și expresive pe care acești maeștri nu le-au avut niciodată, pentru că melodia și expresia nu existau în epoca lor; care admiră de-a valma, și cu aceeași căldură, două piese semnate de același nume, dintre care una e într-adevăr bună, în timp ce cealaltă e absurdă; care rostesc și scriu în sfîrșit acele incredibile bufonerii pe care nici un muzician nu le poate auzi citate fără să rîdă.

Este adevărat că oricine are dreptul să vorbească și să scrie despre muzică; ea este doar o artă banală și *la îndemîna tuturor*; fraza aceasta e încă de mult consacrată.

Totuși, între noi fie vorba, aforismul de mai sus ar putea fi foarte bine expresia unei prejudecăți.

Dacă muzica este în același timp o artă și o știință; dacă, pentru a o stăpîni în profunzime sînt necesare studii complexe și

destul de îndelungate ; dacă, pentru a resimți emoțiile ce le provoacă trebuie să ai un spirit cultivat și simțul auzului exersat ; dacă, pentru a aprecia valoarea operelor muzicale trebuie să mai ai și o memorie bună, ca să poți face comparații, ca să cunoști multe lucruri ce, fără îndoială, sînt ignorate cînd n-au fost învățate, este evident că oamenii ce-și atribuie dreptul de a divaga despre muzică fără a o cunoaște, și care totuși s-ar abține să se pronunțe asupra arhitecturii, asupra sculpturii, sau asupra oricărei arte ce le-ar fi străină, suferă de monomanie. Ei se cred muzicieni, așa cum ceilalți monomani de care tocmai vorbeam se cred Neptun sau Jupiter. Nu există nici cea mai mică diferență.

Cînd Balzac scria al său *Gambara* și încerca analiza tehnică a operei *Moise* de Rossini, cînd Gustave Planche îndrăznește să tipărească strania sa critică a *Eroice* beethoveniene, amîndoi erau nebuni.

Doar că nebunia lui Balzac era înduioșătoare ; el admira fără să înțeleagă sau să simtă, el se credea entuziasmat.

Dimpotrivă, sminteala lui Planche era iritantă și proastă ; fără să înțeleagă, să simtă sau să știe, el îl denigra pe Beethoven și pretindea să-l învețe cum trebuie scrisă o simfonie.

Aș putea numi o mulțime de alți scriitori care, pentru nefericirea artei și tulburarea artiștilor, își publică propriile idei asupra muzicii, socotind în mod constant, precum maimuța din fabulă, că Pireul e un om.

Dar vreau să mă limitez a cita diverse exemple de monomanie inofensivă și, prin aceasta, agreabilă, pe care mi le furnizează istoria modernă.

DREPTUL DE A CÎNTA ÎN FA ÎNTR-O SIMFONIE ÎN RE

În epoca în care, după opt sau zece ani de studii, începeam să întrevăd forța mării noastre arte profanate, un student pe care-l cunoșteam a fost trimis la mine de membrii unei societăți filarmonice de amatori, recent constituită în localul Prado, ca să mă roage să fiu dirijorul lor de orchestră.

Nu dirijasem încă pe atunci decît o singură execuție muzicală, cea a primei mele mise, în biserica Sfîntul Eustațiu.

Nu mă încredeam în acei amatori; orchestra lor trebuie să fi fost — și era într-adevăr — execrabilă.

Totuși, ideea de a mă exersa în conducerea maselor instrumentale, experimentînd astfel *in anima villi*, mă cuceri și am acceptat.

Sosind ziua repetiției, mă duc la Prado; găsesc vreo 60 de instrumentiști care se acordau cu acel zgomot agasant, specific orchestrelor de amatori.

Trebuia să se execute, ce credeți?... O simfonie în re de Gyrowetz.

Nu cred ca vreodată un căldărar, negustor de piei de iepuri, băcan roman sau bărbier napolitan să fi visat măcar asemenea platitudini.

Mă resemnez și începem. Aud o înfricoșătoare discordanță produsă de clarinete. Întrerup orchestra și mă adresez clarinetiștilor:

— Desigur ați încurcat piesele între ele, domnilor; noi cîntăm în re, iar dumnevoastră ați cîntat în fa!

— Nu, domnule, e chiar simfonia indicată!

— Să reluăm.

O nouă discordanță, o nouă pauză.

— Dar e imposibil; arătați-mi știma dumnevoastră!

Mi se dă știma clarinetelor.

— Firește! Cacofonia se explică acum. Știma dumnevoastră e scrisă în fa într-adevăr, dar pentru clarinete în la, așa că fa-ul

dumneavoastră, în acest caz, devine unisonul re-ului nostru. Ați greșit instrumentul.

— Domnule, nu avem decît clarinete în *do*.

— Ei bine, atunci transpuneți la terța inferioară.

— Nu știm să transpunem.

— Atunci, pe cinstea mea, tăceți mai bine.

— Ei, asta-i acum ! Sîntem membri ai societății, prin urmare avem dreptul să cîntăm ca toți ceilalți !

La aceste incredibile cuvinte, lăsînd să-mi scape bagheta, am ieșit ca din pușcă și de atunci n-am mai auzit niciodată vorbindu-se de acei *filarmoniști*.

UN VIRTUOZ CU COROANĂ

Unui rege al Spaniei, care credea că iubește mult muzica, îi plăcea să cînte în cvartete de Boccherini, dar niciodată nu putea respecta tempo-ul unei piese.

Într-o zi cînd, mai mult decît de obicei, rămăsese în urma celorlalți instrumentiști, aceștia, speriați de dezordinea produsă de regalul arcuș întîrziat cu trei sau patru măsuri, și pregătindu-se să se oprească, entuziastul monarh le strigă :

— Continuați, vă voi ajunge curînd !

UN NOU INSTRUMENT MUZICAL

Un muzician cunoscut de întreg Parisul, acum cincisprezece-douăzeci de ani vine la mine într-o dimineață, purtând sub braț un obiect înfășurat cu grijă în hîrtie.

— L-am găsit! L-am găsit! strigă el ca Arhimede, intrînd. De mult timp mă aflu în preajma acestei descoperiri care nu se poate să nu producă o imensă revoluție în artă. Privește acest instrument, o simplă cutie de tinichea găurită și prinsă cu o sfoară. Am s-o învărtesc cu putere ca pe o praștie și vei auzi ceva minunat. Iată, ascultă: Hu! hu! hu! O asemenea imitație a vîntului întrece definitiv faimoasele game cromatice din *Pastorala* lui Beethoven. Este însăși natura surprinsă pe viu! E frumos, și e atît de nou! Modestia aici ar fi de prost gust... Beethoven, trebuie s-o recunoaștem, trișa, pe cîtă vreme eu izbutesc veridicul. Oh! dragul meu, ce descoperire! Și ce mai articol îi vei consacra în *Journal des Débats*! Asta îți va face o extraordinară onoare; vei fi tradus în toate limbile. Ce mulțumit sînt, bătrîne! Și, crede-mă, mă bucur tot atîta pentru tine cît și pentru mine. Totuși, mărturisesc, aș dori să fiu primul care folosește instrumentul meu. Îl păstrez pentru o uvertură pe care am început-o și al cărui titlu va fi: *Insula lui Eol*. Ai să auzi vorbindu-se de ea. După aceea, vei fi liber să folosești descoperirea mea în simfoniile tale. Nu sînt dintre aceia care ar sacrifica prezentul și viitorul muzicii în fața propriului interes. Nu! *Totul pentru artă* — asta mi-e deviza.

REGIMENTUL COLONEILOR

Un domn, bogat proprietar, binevoiește să-mi prezinte pe fiul său în vîrstă de douăzeci și doi de ani, neștiind încă — după propria-i mărturisire — să citească muzica.

— Viu să vă rog, domnule, îmi spune el, să binevoiți a da lecții de compoziție elevată acestui tînăr care vă va face onoare în curînd, sper. Se gîndise mai întîi să se facă colonel, dar... în pofida strălucirii gloriei militare, cea a artei îl cucerește în mod hotărît. Preferă să devină mare compozitor.

— Oh! domnule, ce greșeală! Dacă ați cunoaște toate neajunsurile acestei cariere! Marii compozitori se sfișie între ei; sînt atît de mulți!... De altfel, nu mă pot angaja să-l conduc la desăvîrșirea nobilei sale ambiții. După părerea mea, ar face mai bine să-și urmeze prima intenție și să se angajeze în regimentul de care vorbeați.

— Ce regiment?

— Dar... regimentul coloneilor!

— Domnule, găsesc că gluma dumneavoastră e foarte deplasată; nu vă voi mai inoportuna de acum înainte. Din fericire nu sînteți singurul maestru, așa că fiul meu va putea deveni mare compozitor și fără ajutorul dumneavoastră. Avem onoarea să vă salutăm!...

O CANTATĂ

Cu puțin timp înainte de aducerea la Paris a cenușii împăratului Napoleon I, au fost comandate marșuri funebre domnilor Auber, Adam și Halévy, pentru cortegiul ce trebuia să conducă la Biserica Invalizilor pe nemuritorul dispărut.

În 1840 fusesem însărcinat să compun o simfonie pentru mutarea rămășițelor pămîntești ale victimelor revoluției din iulie și pentru inaugurarea coloanei Bastiliei. În consecință, numeroase jurnale, convinse că mă specializasem în acest gen de muzică, mă anunțară drept compozitorul onorat pentru a doua oară de încrederea ministrului în această ocazie solemnă.

Un amator belgian, indus în eroare ca mulți alții, îmi trimise atunci un pachet conținînd o scrisoare, versuri și muzică.

Scrisoarea era astfel concepută :

„Domnule,

Aflu din jurnale că sînteți însărcinat să compuneți o simfonie pentru ceremonia mutării cenușii imperiale la Panthéon. Vă trimit o cantată care, contopită cu lucrarea dumnevoastră, și cîntată de șapte sau opt sute de voci, trebuie să producă un oarecare efect.

Veți remarca o lacună în poezie, după versul :

Nous vous rendons votre Empereur.

N-am putut termina complet decît muzica, pentru că nu sînt cîtuși de puțin poet. Dar vă veți procura cu ușurință ceea ce lipsește : Hugo sau Lamartine vă vor ajuta în privința asta.

Sînt căsătorit, am trei *populos* (trei copii) ; dacă afacerea asta produce cîțiva scuzi, îmi veți face plăcerea să mi-i trimiteți. Vă las în schimb gloria".

Iată cantata.

Allegro

Fran-çais, ren - dons au Pan-thé - on les cen-dres
de Na-po - lé - on. Ve - nez hé -
ros, mâ - nes vain - queurs, nous vous ren - dons votre Em - pe -
reur.
D.C.
Fran-çais, ren -

Închipuiți-vă că îmi lăsa gloria!!!

UN PROGRAM DE MUZICĂ GROTESCĂ

În epoca în care Odéonul era un teatru liric, se reprezentau aici adesea piese din vechiul repertoriu al lui Feydeau.

Din întâmplare, am asistat la o repetiție generală pentru reluarea operei lui Grétry *Tînăra din Salency* (*La Rosière de Salency*).

N-am să uit niciodată spectacolul oferit de orchestră cu această ocazie; hilaritatea ei pe cînd executa uvertura, strigătele unora, contorsiunile altora, aplauzele ironice ale violoniștilor, primul oboist înghițindu-și ancia, contrabașistii tropăind în fața pupitrelor lor și cerînd, cu o voce gîtuită, permisiunea să iasă, asigurînd că *mai e încă timp*.

Și șeful de orchestră, domnul Bloc, avînd forța să rămînă serios...

Iar eu, blamînd această explozie ireverențioasă și găsind indecentă ideea contrabașistilor.

Dar acești sărmani artiști fură curînd răzbunați pentru prostia mea rușine afectată. O jumătate de oră după execuția uimitoarei uverturi, restabilindu-se calmul, se revenise la seriozitate și la atenție, orchestra acompănia în liniște o piesă vocală din scena a treia, cînd căzui pe spate în mijlocul parterului, scoțînd un hohot de rîs întîrziat...

Natura își relua drepturile; mă descărcam.

Doi sau trei ani mai tîrziu, reflectînd asupra unor piese de acest gen care se găsesc — trebuie s-o recunoaștem — la mulți mari maeștri, îmi veni ideea să alcătuiesc cu cîteva dintre ele un concert pregătît *ad hoc*, dar fără a preveni publicul asupra naturii ospățului muzical la care era invitat; limitîndu-mă să anunț un program ce cuprindea doar nume ilustre.

Uvertura lucrării *La Rosière de Salency*, se înțelege, deschidea concertul, — apoi o arie englezească celebră: „*Arm ye brave!*” —, o sonată *diabolică* pentru vioară, — cvartetul dintr-o operă franceză în care se găsește pasajul:

*J'aime assez les Hollandaises,
Les Persanes, les Anglaises,
Mais je préfère des Françaises
L'esprit, la grâce et la gaieté **

— un marș instrumental care a fost executat, spre bucuria de nedescris a publicului, într-un concert foarte serios dat la Paris, acum șase sau șapte ani; finalul primului act al unei opere mari care nu mai figurează în repertoriu, dar a cărui frază: „Vino, urmează-mă în deșert” a produs și ea asupra unei părți din orchestrați hilaritatea cea mai revoltătoare, chiar la ultima reluare a capodoperei; — fuga pe un *Kyrie eleison*, dintr-un *requiem*; — un imn care trece drept aparținând stilului pindaric, ale cărui cuvinte sînt:

*I cieli immensi narrano
Del grande iddio la gloria!*

(*Cerurile imense proslăvesc gloria marelui Dumnezeu!*), dar a cărui muzică, plină de jovialitate și bonomie, fără să-i pese de măreția creațiunii, spune pur și simplu următoarele:

*Ah! quel plaisir de boire frais,
De se farcir la panse!
Ah! quel plaisir de boire frais,
Assis sous un ombrage épais,
Et de faire bombance! ***

— variațiuni pentru fagot pe melodia *Au clair de la lune*, celebre timp de douăzeci de ani, și care l-au îmbogățit pe autorul lor.

În sfîrșit, o foarte faimoasă simfonie (în re), a cărui vină nu o poartă Gyrowetz.

Acest mirobolant program fiind fixat, orchestra complice se adună pentru o repetiție preliminară.

** Îmi plac destul olandezele,
Persanele, englezoaicele,
Dar prefer franțuzoaicele,
Spiritul, grația și veselia*

*** Ah! ce plăcere să bei ceva răcoritor,
Să-ți umpli pîntecul!
Ah! ce plăcere să bei ceva răcoritor
Așezat sub umbra deasă
Și să-i tragi un chef!*

Ce dimineată!... Inutil de spus că nu s-a ajuns pînă la împlinirea experienței.

Uvertura lucrării *La Rosière* produse efectul său extraordinar ; finalul „*Vino ! urmează-mă*” a fost dus pînă la capăt, în hohotele executanților, dar imnul *Ah ! ce plăcere să bei ceva răcoritor* nu a putut fi terminat.

Se răsuceau, cădeau pe jos, pupitrele se răsturnau, timpanistul sfîșiase pielea unuia din timpani... Așa încît a trebuit să se renunțe.

În sfîrșit, puțini oameni din orchestră rămași mai mult sau mai puțin serioși se adunară în consiliu, și majoritatea declară acest concert de nerealizat, asigurînd că ar da naștere unui scandal înspăimîntător și că, în pofida celebrității, marii și îndreptățitei faime a tuturor compozitorilor ale căror opere figurau în program, publicul ar fi capabil să se răzbune aruncîndu-ne cu ceva în cap.

O, naivi muzicanți ! rău mai cunoașteți obiceiurile publicului ! El să se supere ! haida de !

Din opt sute de persoane adunate în sala ce-am ales-o pentru acest experiment, este posibil ca cincizeci să rîdă din toată inima, ceilalți ar rămîne însă foarte serioși și mi-e teamă că o ploaie de aplauze ar urma execuției imnului și finalului. Cît despre *Kyrie* s-ar spune : „E o muzică savantă !” și s-ar aprecia mult simfonia.

Pentru uvertură, marș și melodia englezească, unii și-ar putea permite să-și exprime îndoiala și să-și întrebe vecinii : „Să fie oare o glumă ?”.

Și atîta tot.

Anecdotele ce ar confirma aceasta nu-mi lipsesc. Iată una din douăzeci.

ESTE OARE O IRONIE ?

Dirijasem tocmai la teatrul din Dresda a doua execuție a legendei mele *Damnațiunea lui Faust*. În actul al doilea, la scena pivniței lui Auerbach, studenții beți, după ce cîntaseră melodia șoarecelui otrăvit într-o bucătărie, strigă în cor :

Amen !

Pour l'amen une fugue !

spune Brander,

*Une fugue, un choral !
Improvisons un morceau magistral ! **

Și iată-i reluînd, într-o mișcare mai lentă, tema cîntecului șoarecelui și alcătuind o adevărată fugă scolastico-clasică ; în coral, aci vocalizează pe a a a a, aci repetă grăbit cuvîntul întreg, *amen, amen, amen*, cu acompaniament de tobă, oficleid, fagoturi și contrabasuri.

Această fugă este scrisă după cele mai severe reguli de contrapunct și, în ciuda brutalității stilului și a contrastului nelegiuit stabilit cu bună știință între expresia muzicii și înțelesul cuvîntului *amen*, folosirea acestor oribile caricaturi fiind admisă în toate școlile, publicul nu e șocat cîtuși de puțin, și ansamblul armonios, ce rezultă din țesătura sonoră în această scenă, este aplaudat totdeauna și pretutindeni.

Asta amintește succesul sonetului lui Oronte la prima reprezentație a *Mizantropului*.

** Pentru amen o fugă !
O fugă, un coral !
Să improvizăm un imn magistral !*

După pedala obligată și cadența finală a fugii, Mefistofele înaintează și spune :

Vrai Dieu ! messieurs, votre fugue est fort belle,
Et telle
Qu'à l'entendre on se croit aux saints lieux,
Souffrez qu'on vous le dise,
Le style en est savant, vraiment religieux,
On ne saurait exprimer mieux
Les sentiments pieux
Qu'en terminant ses prières, l'Eglise
En un seul mot résume, etc.*

Un meloman vine la mine în timpul unui antract. Fără îndoială, acest recitativ îi dăduse de gândit căci, zîmbindu-mi cu timiditate, mă întreabă :

— Fuga dumneavoastră pe *amen* este o ironie, nu-i așa ? E o ironie ?...

— Vai ! domnule, mi-e teamă că da '
Nu era convins că e așa !!!

* Domnilor fuga dumneavoastră e foarte frumoasă,
Așa de frumoasă
Încît, ascultînd-o, te crezi în locurile sfinte.
Permiteți-mi să v-o spun,
Stilul ei e savant, curat religios,
Nu s-ar putea exprima mai bine
Sentimentele pioase
Rezumate de Biserică într-un singur cuvînt
La sfîrșitul rugăciunilor sale etc.

EVANGHELISTUL TOBEI

Mă întreb adesea: Oare unii oameni se ocupă de muzică pentru că sînt nebuni, sau muzica e cea care i-a înnebunit?...

Observația cea mai obiectivă m-a făcut să conchid: muzica este o patimă violentă, ca dragostea; fără îndoială deci că, în aparență, ea le poate lua mințile celor ce o îndrăgesc.

Dar această tulburare a creierului e doar trecătoare. Acelora le revine mintea curînd.

Mai rămîne de dovedit că acest pretins deranjament nu e o sublimă exaltare, o excepțională dezvoltare a inteligenței și a sensibilității...

În ceea ce-i privește pe ceilalți, pe indivizii grotești, evident muzica n-a contribuit la dezordinea facultăților lor mintale, deoarece acestea le lipseau cu desăvîrșire. Muzica deci nu e vinovată de monomania lor.

Și totuși, Dumnezeu știe cît de rău le-ar pricinui dacă ar putea, și dacă oamenii ce se încapățînează să demonstreze oricui, în orice țară și în orice stil, că sînt Jupiter, nu ar fi pe dată recunoscuți de bunul simț public drept monomani!

De altfel, există indivizi cărora li se face mare cinste fiind plasați în categoria spiritelor alienate; ei n-au avut niciodată spirit; sînt niște capete goale, sau cel puțin pe jumătate goale; le lipsește lobul drept sau lobul stîng al creierului, cînd nu le lipsesc amîndouă deodată.

Cititorul va clasifica cu ușurință exemplele ce le vom cita și va ști să distingă pe nebuni de oamenii săraci cu duhul...

A fost odată un vrednic muzicant care cînta foarte bine la toabă. Convins de superioritatea *tobei* asupra celorlalte instrumente muzicale, el a scris acum zece-doisprezece ani o *metodă* pentru acest instrument și a dedicat lucrarea sa lui Rossini.

Invitat să mă pronunț asupra meritului și importanței acestei metode, am adresat autorului ei o scrisoare, în care l-am lăudat mult pentru talentul său de interpret.

„Sînteți regele tobelor — îi spuneam —, și în curînd veți fi toboșarul regilor. Niciodată, în nici un regiment francez, italian, englez, german sau suedez, nu s-a obținut o *calitate de sunet* asemănătoare cu a dumneavoastră.

Mecanismul propriu-zis, *mînuirea baghetelor* face să fiți considerat un vrăjitor de către cei ce nu vă cunosc. *Fla-ul* dumneavoastră e atît de catifelat, atît de cuceritor, de dulce! E miere curată! În schimb, *ra-ul* dumneavoastră e tăios ca o sabie. Iar bătaia dumneavoastră e însăși vocea divină, e tunetul, e trăznetul ce cade pe un plop înalt de optzeci de picioare și-l despică pînă la rădăcină."

Această scrisoare îl umplu de bucurie pe virtuozul nostru; și-ar fi pierdut mintea dacă asta ar fi fost posibil. Alerga de la o orchestră la alta în Paris și în suburbii, arătînd glorioasa lui scrisoare tuturor camarazilor.

Dar, într-o zi, vine la mine într-o stare de furie indescrip-tibilă:

— Domnule, ieri, pe cînd mă aflu la statul major al gărzii naționale, unii au avut obrăznicia să insinueze că scrisoarea dumneavoastră era o glumă și că, dacă pot îndrăzni să mă exprim așa, v-ați bătut joc de mine. Nu sînt om rău — se știe — dar pe primul care va cuteza să mi-o spună deschis în față, să mă ia dracul dacă nu-l voi străpunge cu sabia!...

Sărmanul om! el a fost evanghelistul tobei; se numea *Saint-Jean*.

APOSTOLUL FLAGEOLETULUI *

Un altul, apostolul flageoletului, era plin de zel; nu putea fi împiedicat să cînte în orchestră, chiar și atunci cînd flageoletul nu avea nimic de cîntat.

În acel caz dubla fie flautul, fie oboiul, fie clarinetul, ar fi fost în stare să dubleze și partea contrabasului mai degrabă decît să rămînă pasiv.

Cînd unul dintre confrății săi a apreciat ca nepotrivită intervenția lui într-o simfonie de Beethoven, el ripostă :

— Ați ajuns să mă enervați ! Mult mai îmi disprețuiți instrumentul ! Imbecililor ! Dacă Beethoven ar fi beneficiat de serviciile mele, lucrările sale ar fi fost pline de solo-uri de flageolet, și ar fi făcut avere. Dar, bietul om nu m-a cunoscut așa că *a murit la spital !*

* Un fel de fluier mic, cu sonoritate slabă (n. tr.).

PROFETUL TROMBONULUI

Un al treilea avea pasiunea trombonului.

După el, mai devreme sau mai târziu trombonul va detrona și va înlocui toate instrumentele. Este profetul Isaia al acestuia.

Saint-Jean ar fi cîntat și în deșert; acesta, pentru a dovedi enorma superioritate a trombonului, se lăuda că a cîntat în diligență, în tren, pe un vapor cu aburi și chiar înotînd într-un lac de douăzeci de metri adîncime.

Metoda lui conține, în afara exercițiilor destinate învățării trombonului în timp ce înoți în lac, multe cîntece vesele pentru nunți și ospețe.

Una dintre aceste capodopere are atașat un aviz astfel conceput :

„Cînd se cîntă această piesă la o nuntă, la măsura notată cu X trebuie să se arunce un teanc de farfurii pe jos; acest lucru produce un excelent efect.”

ȘEFI DE ORCHESTRĂ

Un celebru dirijor, repetind o uvertură nouă, a răspuns autorului care-i cerea nuanța *piano* în execuția unui pasaj important :

— *Piano*, domnule ? Ce idee !

Am văzut un altul care pretindea că dirijează optzeci de orchestranți ce stăteau cu spatele spre el.

Un al treilea, dirijînd cu capul plecat și cu nasul în partitură, habar n-avea de ceea ce făceau muzicanții, ca și cînd ar fi condus de la Londra orchestra Operei din Paris.

În timpul unei repetiții cu *Simfonia în la* de Beethoven, toată orchestra s-a pierdut. Ansamblul odată distrus, a urmat o cacofonie teribilă și curînd muzicanții s-au oprit din cîntat.

El continua să agite deasupra capului bagheta cu care i se părea că marchează timpii, pe cînd strigătele repetate : „Ei ! scumpe maestre ! opriți-vă, opriți-vă odată ! Nu vă mai putem urmări !” i-au suspendat în sfîrșit mișcarea brațului său neobosit.

Atunci el și-a înălțat capul și, cu un aer mirat, spuse :

— Ce vreți, ce este ?

— Nu mai știm unde sîntem, și de mult timp încă totul e o învălmășeală teribilă.

— Ah ! Ah !...

Nu observase nimic.

Acest brav om a fost, ca și precedentul, onorat de încrederea expresă a regelui, care l-a copleșit cu onoruri și, chiar și acum e considerat încă drept una din stelele artei printre amatorii țării sale.

Cînd se amintește acest fapt în prezența muzicanților, unii, lingușitorii, reușesc să-și păstreze seriozitatea.

CEI CARE-L PREȚUIESC PE BEETHOVEN

Un faimos critic, teoretician, autor de texte, fals compozitor, corector al măestrilor, făcuse o operă cu piesa a doi autori dramatici și muzica a patru compozitori.

Mă găsește într-o zi la biblioteca Conservatorului, citind furtuna din *Simfonia Pastorală* de Beethoven.

— Ah! ah! spune el recunoscînd bucata, am introdus asta în opera mea *Pădurea Sênart*, și am prevăzut în ea tromboni care produceau un efect grozav!

— De ce să fi prevăzut — îi spun — odată ce existau deja?

— Nu, nu există!

— Ei, cum așa! (arătîndu-i cele două portative ale trombonilor) dar ăștia ce sînt?

— Ah! zău! *nu-i observasem*.

*

Un mare teoretician, erudit etc. a tipărit undeva că Beethoven *cunoștea ceva muzică*.

•

Un director al artelor-frumoase (care-i deplînge dispariția) a recunoscut în fața mea că același Beethoven *nu era lipsit de talent*.

VERSIUNEA SONTAG

O cîntăreață admirabilă, mult regretată Sontag, inventase în încheierea terțetului măștilor din *Don Juan* o frază pe care o substituia celei originale.

Exemplul său a fost curînd imitat ; era prea frumos ca să fie ignorat, astfel că toate cîntărețele Europei adoptaseră pentru rolul Donei Anna *invenția* doamnei Sontag.

Odată, în timpul unei repetiții generale la Londra, un dirijor pe care-l cunosc, auzind în finalul terțetului această îndrăzneată substituie, opri orchestra și se adresă primadonei :

— Ei bine, ce s-a întîmplat ? V-ați uitat rolul, doamnă ?

— Nu domnule, *cînt versiunea Sontag*.

— Ah ! foarte bine. Dar mi-aș permite să vă întreb de ce preferați versiunea Sontag celei a lui Mozart, care este totuși singura de care ne ocupăm aici ?

— Pentru că, după mine, arată mai bine...

NU SE POATE DANSA ÎN MI

Un dansator care se bucura în Italia de o mare faimă vine să debuteze la Paris. El cere să se introducă în baletul în care va apărea un pas care i-a adus avalanșe de flori la Milano și Napoli.

I se îndeplinește dorința.

Sosește repetiția generală; dar melodia de dans cerută, pentru un motiv sau altul, fusese copiată cu un ton mai sus decât în partitura originală.

Începe repetiția. Dansatorul se înalță în văzduh, plutește o clipă, apoi revine pe pământ.

— În ce ton cîntați, domnilor? întreabă el suspendîndu-și zborul. Am impresia că *bucata mea* mă obosește mai mult ca de obicei.

— Cîntăm în *mi*.

— Atunci nu mă mir. Fiți buni și transpuneți acest *allegro* cu un ton mai jos. Nu pot să-l dansez decât în *re*.

SĂRUTUL LUI ROSSINI

Un violoncelist amator a avut onoarea să cînte în fața lui Rossini.

— Marele maestru — povestea omul nostru zece ani mai tîrziu — a fost atît de mulțumit de felul cum am cîntat încît, întrerupîndu-mă la mijlocul unui *cantabile*, a venit și mi-a dat o sărutare pe frunte. De atunci, pentru a păstra ilustra amprentă, *nu m-am mai spălat pe față*.

UN CONCERT DE CLARINET

Doelher anunțase un concert într-un mare oraș din Germania, cînd un necunoscut a venit la el acasă :

— Domnule — îi spuse acesta lui Doelher — mă numesc W..., sînt un mare clarinetist și vii de la H... cu intenția de a-mi arăta talentul. Dar aici sînt prea puțin cunoscut și mi-ați face un imens serviciu dacă mi-ați permite să cînt un solo în seara pe care o pregătiți. Efectul la care mă aștept mi-ar atrage atenția și bunăvoința publicului, și astfel v-aș datora ocazia de a susține cu succes primul meu concert.

— Ce ați dori să executați în recitalul meu ? întrebă îndatoritorul Doelher.

— Un mare concert de clarinet.

— Ei bine, domnule, accept oferta dumnevoastră. Vă voi face loc în programul meu. Veniți deseară la repetiție. Sînt încîntat să vă fiu agreabil.

Seara, orchestra fiind adunată, omul nostru se prezintă și încep să repete concertul său.

Potrivit obiceiului nobil al unor virtuozii, artistul se abține a cînta partea sa, mulțumindu-se să pună să repete doar orchestra și să-i indice mișcările.

Principalul *tutti*, destul de asemănător cu marșul țăranilor din *Freischütz*, păru foarte grotesc celor ce asistau, și-l îngrijoră pe Doelher.

„Dar, își spuse acesta pe cînd pleca, partea solistică va repara totul. Nu poți avea pretenția ca un mare clarinetist să fie în același timp și un mare compozitor.”

A doua zi, la concert, nițel intimidat de triumful răsunător al lui Doelher, clarinetistul intră în scenă la rîndul său.

Orchestra execută *tutti*-ul, care se încheia cu o oprire pe acordul de dominantă, după care începea primul solo :

„Tram, pam, pam, tire lire *la re la*”, ca în marșul din *Freischütz*.

Ajunsa la acordul de dominantă, orchestra se oprește, virtuozul se proptește în șoldul stîng, înaintează piciorul drept, își îmbucă instrumentul și, întinzîndu-și orizontal cele două coate, dă impresia că începe să cînte. Obrajii i se umflă, suflă, împinge, se congestionează; eforturi zadarnice, nimic nu iese din instrumentul rebel.

Atunci îl ridică la înălțimea ochiului drept, cu pavilionul spre sine; privește în interior ca printr-un telescop; nedescoperind nimic, încearcă din nou, suflă cu furie; nici un sunet.

Disperat, el ordonă muzicanților să reînceapă *tutti*-ul: „Tram, pam, pam, tire lire *la re la*” și, în timp ce orchestra face tot ce-i stă în putință, virtuozul, plasîndu-și clarinetul, n-aș spune între picioare ci mult mai sus, cu pavilionul spre el, cu vîrfurile înainte, începe să deșurubeze în grabă ancia și să introducă o măturică în tub...

Toată această manevră cerea un anumit timp și deja nemiiloasa orchestră terminîndu-și *tutti*-ul, ajunsese din nou la oprirea pe acordul de dominantă.

— Încă! încă! reîncepeți! reîncepeți! strigă muzicanților artistul torturat.

Și muzicanții ascultă: „Tram, pam, pam, tire lire *la re la*”. Și pentru a treia oară, după cîteva clipe, iată-i din nou la inexorabila măsură ce anunță intrarea solistului. Dar clarinetistul nu e gata:

— Da capo! încă! încă!

Și orchestra reîncepe vesel: „Tram, pam, pam, tire lire *la re la*”.

În timpul acestei ultime reluări, virtuozul remontînd diversele piese ale nenorocitului instrument, îl fixase între... picioarele sale, scosese din buzunar un briceag cu care zgîria repede ancia clarinetului plasat cum știți.

Rîsetele, șușotelile fremătau în sală. Doamnele își întorceau fața, se ascundeau în fundul lojilor. Bărbații, dimpotrivă, se ridicau în picioare pentru a vedea mai bine. Se auzeau exclamații, mici strigăte înăbușite, în timp ce scandalosul virtuoz continua să-și răzuie ancia.

În sfîrșit, o crede în stare de funcționare. Orchestra ajunge iar, pentru a patra oară la sfîrșitul *tutti*-ului. Solistul își îmbucă din nou clarinetul, își depărtează și ridică din nou coatele, suflă, asudă, se înroșește, se crispează, dar nu iese nimic! În fine, o sforțare supremă face să izbucnească, asemeni unui fulger sonor,

chixul cel mai sfișietor, cel mai minios ce s-a auzit vreodată. S-ar fi zis că o sută de bucăți de mătase au fost sfișiate în același timp. Țipetele unui stol de vampiri, ale unei strigoaice în durerile nașterii nu pot atinge violența acestui îngrozitor chix!

Sala răsună de o exclamație de oroare veselă. Izbucnesc aplauzele, și virtuozul, pierdut, înaintînd spre marginea scenei, bilbîie:

— Doamnelor și domnilor, nu știu ... un ac ... cident ... în cla ... rinetul meu ... dar am să-l re ... par ... și vă rog să binevoiți ... să veniți, la serata mea muzi ... cală, luna viitoare, să as ... cul ..., să ascultați *sfîrșitul concertului meu*.

INSTRUMENTELE MUZICALE LA EXPOZIȚIA UNIVERSALĂ

Nu am intenția, desigur, să aștern aici un preambul asupra industriei și expozițiilor universale. Argumentînd asupra anumitor probleme, vorbitorul se expune la pericole destul de grave; uneori, a le discuta este o adevărată dovadă de condescendență din partea sa.

Știu că nu am calmul olimpian ce se cere în acest caz, că în loc să combat sistemele ce mă deranjează, în disperare de cauză ajung chiar să par că le accept cu capul, dacă nu cu vorba și cu pana...

Aceasta îmi amintește întrebarea ce i-am pus-o într-o zi unui chimist amator.

(Poate că amatorul meu, asemenea iubitorilor muzicii, filosofiei, în sfîrșit, multor amatori, credea în absurd. Credința asta este foarte răspîdită. Poate că, în fond, absurdul este adevărat; căci dacă el n-ar fi adevărat, Dumnezeu ar fi prea crud sădind în inima omului o dragoste așa de mare pentru absurd!)

Dar, în sfîrșit, iată ce am întrebat pe chimist și răspunsul său.

— Dacă am putea plasa, îi spusei, un anumit număr de kilograme, o sută sau o mie de kilograme de praf de pușcă în punctul central al unuia din cei mai mari munți de pe glob, Himalaia sau Chiborazo, de exemplu, și dacă, printr-unul din procedeele de care se dispune astăzi, li s-ar da foc, ce s-ar întîmpla? Credeți că ar avea loc o explozie și că forța ei ar fi capabilă să sfarme, să arunce în aer o masă atît de extraordinar de rezistentă prin densitatea, coeziunea și greutatea ei?...

Amatorul de chimie, încurcat, se gîndi o clipă, lucru pe care amatorii de muzică sau de filosofie îl fac rareori, și îmi răspunse ezitînd:

— Este posibil ca forța prafului de pușcă să fie insuficientă pentru ca, aprinzîndu-se totuși și producînd gaze a căror expan-

siune ar fi demolită de rezistența muntelui, aceste gaze să se condenseze într-un lichid, dispus mereu să reia o formă gazoasă și să producă o înfricoșătoare explozie în ziua în care forța superioară ar înceta să-l comprime.

Nu știu cât de fondată este părerea chimistului meu amator, dar se vede că am avut un motiv întemeiat ca să citez problema ce i-am pus-o.

Există oameni, într-adevăr cunosc pe unii dintre ei, care, obligați să lupte cu un munte de absurdități, simțind în fundul inimii o nemăsurată minie, insuficientă totuși pentru a arunca în aer muntele, se aprind mai întâi și aproape imediat se supun fără crîcnire legii nesăbuiței surîzînd chiar, și văd fulgerele vulcanului lor lichifiindu-se pînă la noi ordine.

Lichidele astfel produse sînt de obicei negre și extrem de amare; totuși există și unele insipide, incolore, există chiar, pînă într-atît de diverse sînt, unele care par dulci ochiului și gustului. Acelea sînt cele mai periculoase.

Oricum, multe cuptoare (așa se numesc încă de la asediul Sevastopolului aceste mine monstruoase) au fost aprinse, multe kilograme de praf de pușcă au fost lichefiate în timpul laborioasei sesiuni a diverselor jurii chemate să-și dea sau, mai degrabă, să subscrie avizul asupra produselor industriei...

Juriul special desemnat să examineze instrumentele muzicale la ultima expoziție universală era format din șapte membri, compozitori, virtuozii, acusticieni, savanți, amatori și fabricanți. Convinși că erau consultați în ceea ce privește instrumentele muzicale pentru a se cunoaște valoarea muzicală a acestor instrumente, au căzut curînd de acord asupra procedeeleor ce trebuiau să fie folosite pentru a le aprecia cît mai bine calitățile de sonoritate și confecție, pentru a prețui invențiile ingenioase și folosite, pentru a plasa la rangul cuvenit pe fabricanții inteligenți.

Prin urmare, pentru a nu fi cîtuși de puțin distrași de la această muncă aspră, mai grea decît se crede, extrem de penibilă și chiar dureroasă — pot să vă asigur — ei puseră să fie transportate pe rînd în sala de concerte a Conservatorului aceste mii de instrumente de toate felurile, armonioase, cacofonice, sonore, zgomotoase, magnifice, admirabile, inutile, grotești, ridicole, sălbătice, îngrozitoare, capabile să vrăjească pe îngeri, să-i facă pe demoni să scrișnească din dinți, să învie morții, să omoare pe cei vii, să facă păsările să cînte și cîinii să latre.

S-a început prin examinarea pianelor.

Pianul ! La gîndul acestui teribil instrument simt că mă iau fiorii ; picioarele îmi ard. Scriind numai acest substantiv pătrund pe un teren vulcanic.

Probabil că nu știți ce sînt pianele, pianiștii, protectorii și protectoarele fabricanților de plane. Să vă ferească Domnul să aflați vreodată !

Ceilalți negustori și fabricanți de instrumente sînt cu mult mai puțin periculoși. Poți să spui despre ei aproape orice do-rești, fără ca ei să se plîngă prea amarnic.

Poți să-i acorzi primul loc celui mai merituos, fără ca ceilalți să se coalizeze pentru a te asasina. Poți ajunge să-l împingi pe cel mai rău pînă în cel din urmă rang, fără a primi de la cei buni cea mai mică reclamație.

Poți să spui chiar prietenului unui pretins inventator :

— Prietenul dumneavoastră n-a inventat nimic ; asta nu e noutate, chinezii se folosesc de invenția lui de secole !

Și poți să vezi astfel pe prietenul descurajat al inventatorului retrăgîndu-se aproape în liniște, cum ar fi făcut-o, fără doar și poate, faimosul Columb, dacă i s-ar fi spus că navigatori scandinavi găsiseră mult înaintea sa continentul american.

Dar pianul ! ah ! pianul !

— Pianele mele, domnule ! habar n-aveți... Eu pe locul doi ! O medalie de argint pentru mine, care am inventat folosirea șurubului ce fixează pana vecină cu scobitura celui de-al patru-lea eșapament !... Oare nu sînt îndreptățit domnule ? Am, domnule, șase sute de lucrători ; casa mea producătoare e totdeauna casa mea ; îmi trimit totdeauna produsele nu numai la Batavia, la Vittoria, la Melbourne, la San Francisco, dar chiar și în Noua Caledonie, în insula Mounin-Sima, domnule, la Manilla, la Tinian, în Insula Ascension, în Hawaii. La curtea regelui Kamehameha III nu există alte plane decît ale mele ; mandarinii din Pekin nu apreciază decît pianele mele, domnule, nu se aud altele la Nagasaki, domnule... și la Saint-Germain-en-Laye ; da, domnule. Și-mi vorbiți de medalie de argint, cînd medalie de aur n-ar fi pentru mine decît o distincție foarte mediocră ! Și nici măcar nu m-ați propus pentru marele cordon al Legiunii de Onoare ! Frumos ! Dar vom vedea, domnule. Asta nu poate rămîne așa. Protestez, voi protesta ; mă voi duce la Împărat, voi face apel la tote curțile Europei, la toate președințiile Lumii Noi. Am să public o broșură. Ah ! așa deci, o medalie de argint pentru inventatorul eșapamentului penei care fixează șurubul celei de-a patra scobituri !!!

Asta poate aprinde, puteți s-o credeți, cele o mie de kilograme de praf de pușcă de pe munte.

Dar, cum este absolut imposibil să răspunzi cum s-ar cuveni unor astfel de exclamații și să arunci în aer... muntele, condensarea gazului se desăvârșește, și în fundul cuptorului nu mai rămîne decît puțină apă chioară.

Sau :

— Vai ! domnule, nu am decît prima medalie ?... Să fie ade-vărat ? Mi s-a putut face o asemenea nedreptate ?... Dar, desigur, se va reveni asupra acestei decizii și îndrăznesc să vă cer avizul, intervenția dumnevoastră energică !... Mă refuzați ? Oh ! e de necrezut ! Și totuși pianele mele n-au supărat pe nimeni ; continui să fac excelente pianе ce pot lupta contra tuturor pianelor. Un muzician ca dumnevoastră, domnule, nu se poate înșela în pri-vința asta... Sînt ruinat, domnule... Domnule, vă implor, dați-mi acordul dumnevoastră... Oh ! dar e groaznic ! Domnule, vă con-jur... uitați cum mă podidesc lacrimile... nu mai am altă scăpare decît... Sena... alerg către ea... Ah ! ce cruzime ! nu v-aș fi crezut niciodată capabil... Bietii mei copii !...

Încă nu se poate arunca nimic în aer.

Apă de trandafiri !

Sau :

— Tocmai mă întorc din Germania, unde mulți își bat joc de juriul dumnevoastră. Cum ! primul fabricant de pianе nu este primul ? A devenit deci al doilea ? Să fi greșit cuiva ? Să fie posibil oare ? Iar cel de-al doilea să fi devenit primul ? S-a mai pomenit așa ceva ? Veți relua totul de la capăt, sper, cel puțin pentru dumnevoastră. Desigur, nu cunosc acest pian miraculos pe care l-ați premiat ; nici nu l-am văzut, nici nu l-am auzit ; dar, tot una-i, o asemenea decizie vă acoperă pe toți de ridicol...

Apă de Colonia !

Sau :

— Domnule, vin pentru o mică afacere ... în sfîrșit ... o afa-cere. Desigur numai dintr-o eroare pianele casei mele au ajuns să fie descalificate ; căci toată lumea știe că n-am greșit cu nimic. Opinia publică a și îndreptat această ... eroare, și veți relua examinarea pianelor. Deci, pentru a nu se mai comite o nouă eroare, îmi iau libertatea să-i informez pe domnii membri ai ju-riului asupra forței casei mele. Eu fac numeroase și importante afaceri ... și atît asociații mei cît și eu nu ne uităm la ... sa-

crificiile ... necesare în anumite ... circumstanțe ... Se înțelege deci ...

La o anumită încruntare a sprâncenelor membrului juriului, omul de afaceri vede că nu se ... înțelege și se retrage.

Rachiu camforat !

Sau :

— Domnule, viu ...

— Veniți pentru pianele dumnevoastră ?

— Desigur, domnule.

— Casa dumnevoastră n-a greșit cu nimic, nu-i așa ? Vom reîncepe examinarea ; vă trebuie prima medalie ?

— Fără îndoială, domnule !

— Fulgere și tunete !...

Membrul juriului iese din salonul său și trîntește cu violență o ușă în urma lui, făcînd să-i sară broasca.

Apă tare ! acid hidro-cianuric.

La asemenea scene îi supuneau odinioară fabricanții, pianiștii și protectorii fabricanților de pian pe bieții membri ai juriilor ; dacă ne luăm după spusa unui vechi membru liberat, de rebut, răutăcios desigur, căci azi nu mai vedem să existe nimic asemănător.

Îmi reiau povestirea.

Membrii juriului, în timpul ultimei expoziții erau deci în număr de șapte.

Număr misterios, cabalistic, fatidic !... Cei șapte înțelepți ai Greciei, cele șapte ramuri ale sfeșnicului sacru, cele șapte culori naturale, cele șapte note ale gamei, cele șapte păcate de moarte, cele șapte virtuți teologice...

Ah ! scuzați, nu sînt decît trei, cel puțin nu erau decît trei, căci nu știu dacă mai există Speranța.

Dar, o jur, noi eram șapte membri ai juriului : un scoțian, un austriac, un belgian și patru francezi ; ceea ce pare să dovedească faptul că Franța singură e mai bogată în jurați decît Scoția, Belgia și Austria la un loc.

Acest areopag forma ceea ce se numește o clasă. Clasa, după o examinare minuțioasă și atentă a tuturor problemelor ce-i re-veneau, trebuia să ia parte la o adunare a cinci sau șase clase reunite într-o grupă. Și această grupă trebuia să se pronunțe cu majoritate de voturi asupra validității hotărîrilor luate izolat de fiecare clasă.

Astfel, clasa însărcinată să examineze țesăturile de mătase și de lână, sau cea care trebuia să studieze meritul argintarilor, dăltuitoarelor și al tâmplarilor de mobile, ca și multe alte clase, binevoiau să ne întrebe, pe noi ceilalți muzicieni, dacă recompensele fuseseră împărțite echitabil cutărilor sau cutărilor fabricanți de țesături, cutărilor sau cutărilor negustori de bronzuri etc. — probleme cărora confrății mei din clasa de muzică păreau nițel încurcați să le răspundă în primele zile.

Aceste judecăți ex *abrupto* li se păreau ciudate; nu erau făcuți pentru ele, nici unul dintre ei nefiind chemat să voteze în același fel, cu patru ani înainte, la Expoziția universală de la Londra, unde acest procedeu era admis deja, și unde mi-am putut face ucenicia.

E drept că am avut o clipă de îngrijorare destul de penibilă când, în 1851, în ziua primei adunări a grupei noastre, membrii englezi ai juriului, văzînd că mă abțineam, mă somară să mă pronunț asupra recompenselor propuse pentru fabricanții de instrumente chirurgicale.

M-am gîndit imediat la toate mîinile, la toate picioarele pe care aceste teribile instrumente urmau să le taie, la craniile ce trebuiau să trepaneze, la polipii ce aveau de extras, la arterele, la ramificațiile nervoase ce trebuiau să apuce, la pietrele ce trebuiau să sfarme!!!

Și eu — care nu știu nici alfabetul chirurgiei, cu atît mai puțin al mecanicii și al cuțităriei, și care, de altminteri, chiar dac-aș fi fost în același timp un Amussat și un Charrière, nu am examinat niciodată nici măcar unul din periculoasele ustensile de care e vorba — va trebui să spun, de-a dreptul, în mod oficial, că instrumentele acestuia sînt cu mult mai bune decît cele ale celui alt și că domnul cutare și nu un altul merită premiul I!

Numai gîndindu-mă la asta și simțeam că mi se umple fruntea de broboane de sudoare, iar spinarea de sloiuri de gheață.

Să mă ierte Dumnezeu dacă, prin votul meu, am cauzat moartea cîtorva sute de răniți englezi, francezi, piemontezi și chiar ruși, prost operați în Crimeea ca urmare a premiului acordat unor proaste instrumente chirurgicale!...

Totuși, încetul cu încetul, remușcărilor mele au dispărut; focul a cuprins mina, dar muntele n-a fost aruncat în aer, ca de obicei, iar cuptorul nu conține la ora actuală decît o infimă cantitate de apă chioară.

De curînd am acordat un premiu la Paris unei chei Garengeot pentru scos dinții fără a simți nici o durere.

De altfel, instituția grupelor este adoptată atît în Anglia cît și în Franța și deoarece nimeni nu s-a plîns de ea, trebuie să fie bună, utilă, morală, iar eu nu pot decît să mă rușinez mărturisind slăbiciunea ce mă pune în imposibilitatea de a-i înțelege rațiunea de a fi.

— E un pic de ironie în umilința dumitale, veți spune. Fără îndoială că grupa din care făceai parte o fi contrariat clasa muzicienilor infirmîndu-i unele dintre aprecieri, și îi păstrezi ranchiună?

— Nicidecum. Grupa a încercat cel mult de două sau de trei ori să susțină că ne înșelasem, și în orice altă ocazie confrății noștri muzicieni au ridicat mîna dreaptă votînd afirmativ, cu o unanimitate demnă de ei înșiși. Nu, astea sînt doar simple reflecții antifilosofice asupra instituțiilor umane, pe care vi le ofer pe gratis.

Deci eram șapte în loja oficială a sălii Conservatorului și în fiecare zi o tranșă de cel puțin nouăzeci de pianе făceau să geamă sub greutatea lor podeaua scenei în fața noastră.

Trei profesori iscusiți cîntau fiecare o lucrare diferită pe același instrument, repetînd fiecare aceeași lucrare.

Am ascultat deci de nouăzeci de ori pe zi aceste trei piese sau, în total, două sute șaptezeci de piese pentru pian — de la ora opt dimineața pînă la patru după-amiaza.

E drept că existau și intermitențe. În unele momente, un soi de somnolență lua locul durerii și cum, totuși, între cele trei bucăți se găseau două foarte frumoase — una de Pergolesi și alta de Rossini — le ascultam cu încîntare și ne provocau o dulce reverie.

Curînd după aceea însă trebuia să plătim tribut slăbiciunii omenești. Ne simțeam cuprinși de spasme la stomac și de adevărate grețuri.

Dar nu e locul aci să examinăm acest fenomen fiziologic.

Pentru a nu fi în nici un fel influențați de numele fabricanților îngrozitoarelor pianе, am avut ideea năstrușnică de a studia aceste instrumente fără a ști cui aparțineau și cine le fabricaseră.

În consecință, se ascunsese numele fabricanților cu o placă mare de carton purtînd un număr.

Pianiștii ce încercau instrumentele, înainte de a-și începe operația, ne strigau de pe scenă: „Numărul 37” sau „Numărul 20” etc. Fiecare dintre jurați își făcea notarea după această precizare.

Cînd apoi cea de-a doua sută șaptezecă piesă era executată, jurații, nemulțumiți de această probă, se suiau pe scenă, examinau de aproape mecanismul fiecărui instrument, îi atingeau ei înșiși claviatura, și își modificau astfel, dacă era cazul, prima părere.

În prima zi s-a ascultat un număr important de pianе cu coadă. Cei șapte membri ai juriului au distins mai întâi șase în ordinea următoare :

- Numărul 9 a obținut în unanimitate locul întâi ;
- Numărul 19 a obținut de asemenea în unanimitate pe cel de-al doilea ;
- Numărul 5 a avut șase voturi din șapte pentru cel de-al treilea ;
- Numărul 11, patru voturi din șapte pentru cel de-al patrulea ;
- Numărul 17, șase voturi pentru cel de-al cincilea ;
- Numărul 22, cinci voturi pentru cel de-al șaselea.

Membrilor juriului, gîndind că poziția pianelor pe scenă — poziție mai mult sau mai puțin apropiată de anumite reflectoare ale sunetului — putea crea condiții inegale de sonoritate, le trecu prin cap atunci să asculte pentru a doua oară aceste șase instrumente într-o altă ordine și numai după ce le-au mutat pe toate.

De altfel, pentru a nu fi influențați de prima impresie, se întoarseră ei înșiși cu spatele la scenă în timpul deplasării instrumentelor ale căror culoare, formă și loc le cunoșteau, dorind să nu știe unde vor fi plasate.

Le-au ascultat astfel fără să se întoarcă, fără să știe care era atins primul, al doilea etc. ; și consultînd după aceea notele și numerele confruntate cu noua ordine în care le-au ascultat au tras concluzia că sufragiile fuseseră repartizate în același fel pentru aceleași instrumente ca la prima probă, într-atît de clar erau diferențiate calitățile fiecăruia.

Este unul dintre cele mai curioase fapte de acest gen ce se pot cita. El dovedește de altminteri grija minuțioasă cu care s-a achitat juriul de sarcina sa.

După fiecare ședință, rezultatul voturilor era consemnat în proces-verbal ; un membru al juriului se ducea să descopere numele ascunse cu placa de carton, scria aceste nume împreună cu numerele cărora le corespundeau și apoi declarația sa, însoțită de

procesul-verbal, era pusă într-un plic închis și sigilat cu timbrul Conservatorului.

Pentru aceasta, în timpul lungilor săptămâni consacrate examinării pianelor, nimeni, nici măcar membrii juriului (afară de unul singur), necunoscînd numărul fabricanților clasificați, nici unul din aceștia din urmă n-a putut nici să reclame, nici să se plîngă, nici să vină să ne spună : „Domnule, cui am greșit ? etc.”.

Același procedeu s-a folosit la examinarea pianelor cu coadă, de format mic, a pianelor pătrate și a pianelor drepte.

Avem bucuria să anunțăm că nici un membru al juriului nu a sucombat ca urmare a acestei încercări, și că cea mai mare parte din ei sînt azi în convalescență.

UN RIVAL AL LUI ERARD

Unii mecanici amatori se îndeletnicesc adesea cu fabricarea instrumentelor muzicale, reușind foarte bine. Ei fac chiar unele descoperiri uimitoare în această artă...

Acești oameni, pe cât de ingenioși, tot atât de modești, se abțin totuși să trimită produsele lor la expozițiile universale, și nu pretind pentru ei personal nici brevet de invenție, nici medalia de aur, nici cel mai modest cordon al Legiunii de onoare.

Într-o zi, unul dintre ei, în Provence, veni să-și viziteze vecinul de la țară, domnul de O..., celebru critic și muzician distins.

Intrînd în salonul acestuia, îi spune :

— Ah, aveți un pian ?

— Da, un excelent Erard.

— Și eu am unul.

— Un pian al lui Erard ?

— Haida de ! al meu, nu vă fie cu supărare. Mi l-am făcut singur singurel, și după un sistem cu totul nou. Dacă sînteți curios să-l vedeți, voi pune să mi-l urce mîine în șaretă și vi-l voi aduce.

— Cu plăcere.

A doua zi, amatorul de la țară sosește cu șareta sa. Este adus pianul, este deschis, și domnul de O... rămîne uimit cînd vede claviatura compusă exclusiv din clape albe.

— Bine, dar clapele negre ? spune el.

— Clapele negre ? Ah ! da, pentru diezi și bemoli... O prostie a pianului vechi. Eu nu le mai folosesc.

CORESPONDENȚA DIPLOMATICĂ

Majestății Sale Aimata Pomaré, regină a insulelor Tahiti, Eimeo, Uaheine, Raiatea, Bora-Bora, Tubuai-Manu și a altor insule, ale căror opere au obținut medalia de argint la Expoziția universală.

Majestate, Regină grațioasă,

Expoziție curînd terminată. Prietenii mei judecătorii concursului națiunilor și eu foarte mulțumiți.

Mult suferit, mult asudat, ca să asculte și judece instrumentele muzicale, pianе, orgi, flaute, trompete, tobe, chitare și tam-tamuri. Mare furie a judecătorilor contra oamenilor națiunilor, fabricanți de pianе, orgi, flaute, trompete, tobe, chitare și tam-tamuri.

Oamenii națiunilor vrut toți să fie primul și toți cerut ca prietenul lor să fie ultimul; oferit nouă de băut *ava*, de primit fructe și purcei.

Noi judecătorii, foarte supărați, și totuși, fără fructe, fără purcei, bine spus care erau cei mai buni fabricanți de pianе, orgi, flaute, trompete, tobe, chitare și tam-tamuri.

Apoi, cînd noi avut bine studiat, examinat, ascultat tot, noi, adevărații judecători, fost obligați mers găsit alți judecători care n-au studiat, examinat nici ascultat instrumentele de muzică, și întrebat pe ei dacă noi găsit pe adevărații cei mai buni.

Ei răspuns la noi că nu.

Atunci noi încă o dată foarte furioși, foarte supărați, vrut părăsit Franța și Expoziția.

Apoi redevenit cu ceilalți judecători toți *tayos*, toți prieteni; și pentru a ne întoarce politețea, aceia care avut bine examinat,

bine studiat *mere*, *maro*, *praho*, *tapa*¹, coroanele, expuse de oamenii din Tahiti, nouă întrebă dacă au făcut bine să dea premiul lui Tahiti-Ouna².

Noi, buni băieți care nu știam nimic, răspuns imediat că da. Și judecătorii hotărât că o medalie de argint va fi oferită Majestății grațioase, pentru coroanele din scoarță de *arrowroot* pe care regina frumoasă le-a trimis bieților oameni din Europa care nu le-au văzut niciodată,

Atunci mers toți *kai-kai*, toți mîncat împreună; și în timpul mesei, judecătorii națiunilor mult vorbit de grațioasă Tahiti-Ouna, întrebă dacă ea știe franceza, dacă ea are mai mult de douăzeci de ani...

Judecătorii națiunilor, chiar *ratitas*³, foarte ignoranți; nu cunoscut un singur cuvînt din limba *kanake*, nu știut că grațioasă Majestate numește Aimata, fost născută în 1811 (eu nimic spus de asta), luat ca al treilea bărbat un tînăr *arii*⁴, favorit al tatălui dumneavoastră Pomaré III, care i-a dat numele din prietenie.

Habar n-avut că *po* înseamnă *noapte* și *maré* — *a tuși*, și că străbunicul vostru Otou, fiind foarte răcit și tușind tare într-o noapte, unul din paznicii lui a spus a doua zi: „*Po maré le roi*” (regele, tușit noaptea), ceea ce a dat Majestății Sale spirituale idee de a lua acest nume și de a se chema Pomaré I.

Oamenii din Franța știut numai că regină grațioasă avut cantitate de copii și ei mult ris că grațioasă Majestate nu vrea să poarte ciorapi.

Ei zis și că frumoasă Ouna prea mult fumat țigări mari, prea mult băut mari pahare de țuică și prea adesea jucat cărți singură, noaptea, cu comandantii legiunii franceze care protejează insulele.

După masă, judecătorii națiunilor urcat împreună în galeriile palatului Expoziției, pentru văzut lucrul frumoaselor voastre mîini, căruia dăduseră premiu fără să-l cunoască, și găsit imediat lucrul fermecător, și convenit că coroanele din Tahiti deși ușoare sînt totuși foarte solide, mai solide decît cantitate de coroane din Europa.

Judecătorii națiunilor, atît *arii*⁵ cît și *bueratiras*⁶, reînceput coborînd să vorbească de frumoasă regină și de medalia de argint

¹ Bîte, șorturi, pirogi, împletituri.

² Regina insulei Tahiti

³ Nobilii.

⁴ Șef.

⁵ Șefii.

⁶ Cultivatorii. proprietarii.

pe care va putea să și-o atîrne curînd la gît; și fiecare mărturisit c-ar dori mult să fie o oră, două în locul medaliei. Foarte bine pentru frumoasă Ouna-Aimata că nu este posibil, căci noi judecători ai națiunilor toți foarte urîți.

Niciunul tatuat, niciunul asemănător cu tinerii din Bora-Bora, și mai puțin cu mare, frumos, deși francez, căpitan, care comanda Protectoratul acum trei ani și care, recunoașteți, proteja atît de bine.

Adio, Majestate grațioasă. *Tititeou-teou*¹ Expoziției sînt ocupați deja cu făcutul medaliei de argint și frumoasă cutie pentru a o închide, cu multe mari lungi țigări și două perechi de ciorapi fini brodați cu aur. Totul va fi curînd în drum spre insule.

Eu vrut mai întîi scris lui Ouna-Aimata în *kanake*, dar apoi nu îndrăznit, prea puțin știut în dulcea limbă, și scris atunci simplu în franceză cum e vorbită la curtea din Tahiti.

*Ioreana*² noastre și complimentele noastre prietenilor francezi din Protectorat; nimic să nu vă tulbure *houpas-houpas*³, și marele Oro⁴ să vă scape de toți Pritchards. Depun două respectuoase comas⁵ pe finele voastre mîini regești și rămîn, frumoasă Aimata, al Majestății Voastre *tititeou-teou*,

Hector Berlioz
unul din judecătorii națiunilor

Paris, 18 octombrie 1855.

P.S. Am uitat de spus la grațioasă Majestate că ciorapii brodați adăugați la medalie și la țigări se pot purta pe cap.

¹ Servitorii.

² Salutări, bună-ziua.

³ Petreceri.

⁴ Zeu.

⁵ Sărutări.

PRUDENȚA ȘI ISTETIMEA UNUI PROVINCIAL. ORGA MELODIUM A LUI ALEXANDRE

Un amator, care auzise lăudându-se în multe locuri orgile melodium ale lui Alexandre, a dorit să ofere un exemplar bisericii din satul în care locuia.

„Se pretinde, își spuse el, că aceste instrumente au sunete delicioase, al căror caracter în același timp visător și plin de mister le face apte mai ales exprimării sentimentelor religioase; în plus ele au un preț moderat. Oricine cunoaște ceva din mecanismul claviaturii unui pian poate să cînte fără greutate la aceste instrumente. Lucrul îmi convine de minune. Dar cum nu trebuie să cumperi niciodată cu ochii închiși, voi merge la Paris și voi aprecia eu însumi valoarea acestor elogii acordate instrumentelor lui Alexandre de către presa din întreaga Europă și chiar de presa americană. Mai întâi să văd, să ascult, să încerc și, dacă e cazul, după aceea voi cumpăra.”

Acest amator prudent vine la Paris, cere să i se arate magazinul lui Alexandre, și nu întârzie să se prezinte aici.

Ca să înțelegeți ce este grotesc în alegerea pe care a făcut-o după ce a examinat orgile, trebuie să știți că instrumentele lui Alexandre, în afara foalelor care fac să vibreze tuburile de aramă printr-un curent de aer, mai dispun de un sistem de ciocănele care au scopul de a lovi tuburile și a le zgudui prin lovire în momentul în care se face simțit curentul de aer. Zguduitura provocată de lovitura de ciocan face ca acțiunea foalelor asupra tubului să fie mai promptă și exclude astfel mica întârziere care ar exista fără aceasta în emiterea sunetului.

În plus, efectul ciocănelelor asupra tuburilor de aramă produce un mic zgomot sec, imperceptibil cînd foalele sînt puse în mișcare, dar care se aude destul de distinct de aproape, cînd ne mulțumim doar să atingem clapele claviaturii.

După această explicație suplimentară dar necesară, să-l urmăm pe amatorul nostru în marele salon al lui Alexandre, în mijlocul mulțimii armonioase a instrumentelor expuse aici.

— Domnule, aş dori să cumpăr o orgă.

— Stimate domn, vă vom face să auziți mai multe, apoi veți alege după bunul plac.

— Nu, nu, nu vreau să mă faceți să le aud. Prestigiul execuției virtuozilor dumneavoastră poate deruta pe auditor în ceea ce privește defectele instrumentelor și uneori poate transforma aceste defecte în calități. Țin să le încerc eu însumi, fără să fiu influențat de nici o sugestie. Permiteți-mi, vă rog, să rămân un moment singur în magazinul dumneavoastră.

— Cu plăcere, domnule, noi ne retragem ; toate orgile sînt deschise ; examinați-le.

Domnul Alexandre se îndepărtează, amatorul se apropie de o orgă și, neștiind că pentru a o face să cînte trebuie acționat cu picioarele asupra burdufului plasat în partea de jos a cutiei instrumentului, își plimbă mîinile pe claviatură, cum ar fi făcut-o pentru a încerca un pian.

Neauzind mai întîi nimic, rămîne uimit, dar aproape imediat atenția îi este atrasă de micul zgomot sec al mecanismului de lovire despre care am vorbit : cli, cla, pic, pac, tong, ting ; nimic mai mult.

Atinge clapele cu mai multă energie : cli, cla, pic, pac, tong, ting, iarăși.

— Să nu-ți vină să crezi, spune el. E ridicol ! Cum ai putea face să se audă acest mizerabil instrument într-o biserică, fie ea oricît de mică ? Și asemenea mașinării sînt lăudate pretutindeni, iar domnul Alexandre a făcut o avere din fabricarea lor ! Iată pînă unde poate ajunge îndrăzneala reclamei, reaua credință a redactorilor de ziare.

Amatorul indignat se apropie totuși de o altă orgă, de alte două, de alte trei, pentru a avea conștiința împăcată. Dar, folosind mereu aceeași metodă de a le încerca, obține mereu același rezultat. Mereu : cli, cla, pic, pac, tong, ting.

În sfîrșit, se ridică perfect edificat, își ia pălăria și se îndreaptă spre ușă, cînd domnul Alexandre, care văzuse totul de departe, alergîndu-i în întîmpinare, îl întrebă :

— Ei bine, domnule, ați făcut o alegere ?

— O alegere ! nici vorbă nu poate fi de așa ceva. E drept că anunțurile voastre, reclamele, medaliile, premiile obținute ne impresionează pe noi provincialii ! Dar tare ne mai credeți naivi, ca să îndrăzniți să ne oferiți instrumente atât de ridicole ! Prima condiție de existență a muzicii este să poată fi ascultată ! Or, pretinsele dumneavoastră orgi, pe care din fericire le-am încercat eu însumi, sînt inferioare celor mai meschine spinete din secolul trecut. N-au literalmente nici un sunet ; nu, domnule, nici un sunet ! Eu nu sînt nici surd nici prost. Bună-ziua !

TROMPETA MARINĂ. SAXOFONUL. SPECIALIȘTII ÎN ORCHESTRATIE

La fiecare dintre reprezentațiile cu *Burghezul gentilom*, la Teatrul Francez, parterul comite o greșeală de care muzicienii, dacă se află în sală, nu pot să nu rîdă din toată inima.

În prima scenă din actul al doilea, cînd maestrul de muzică spune :

— Vă vor trebui trei voci ; un sopran, un alto și un bas, care vor fi acompaniate de o violă, o teorbă și un clavecin pentru basul continuu, și de două viori înalte pentru a cînta ritornelele.

Domnul Jourdain răspunde :

— Va trebui să punem și o trompetă marină. Trompeta marină este un instrument care-mi place și care e atît de armonios.

La cuvintele *trompetă marină*, parterul izbucnește în hohote de rîs.

El crede, acest brav parter, că *trompeta marină*, instrument foarte dulce format dintr-o singură coardă montată pe un căluș și la care se cîntă ca la violoncel, este un oribil instrument de suflat, o scoică de triton, capabilă să îngrozească măgarii.

El presupune că Molière l-a pus pe domnul Jourdain să spună o prostie cît el de mare, cînd, în fond, scriitorul i-a acordat doar o naivitate.

Nu este mai absurd decît cazul cînd un domn Jourdain al zilelor noastre ar spune în asemenea circumstanță :

— Va trebui să punem și o chitară. Chitara este un instrument care-mi place și care este atît de armonios.

Un Jupiter al criticii atacînd nu de mult cu violență admirabilele instrumente ale lui Sax, plasa printre cele mai formidabile, cele mai apte să spargă urechile, *saxofonul*, instrument cu ancie avînd un timbru voalat, delicios, pe care-l confunda cu saxhornii, instrumente de aramă, cu ambușură.

Acest ilustru și conștiincios Aristarc a studiat — fără îndoială — orchestrația în stalul Teatrului Francez.

— Ha! ha! ha! *trompeta marină*! Bravo, stalule! *Oribilul Saxofon*! Bravo, Jupiter!...

JAGUARITA. FEMEILE SĂLBATICE

Toți bărbații civilizați și dotați cu puțină imaginație, într-o anumită epocă a vieții lor au împărtășit aceeași iluzie în ceea ce privește femeile sălbatice ale Americii, confundându-le cu grațioasele tahitiene care nu sînt nicidecum sălbatice.

Toți și-au făcut un straniu ideal din aceste creaturi brune; toți și le-au închipuit înarmate cu farmece minunate și teribile.

— O mexicană, o guyaneză, o chiliană, o tînără comanșă — spuneau ei — este fermecătoarea fiică a naturii, este ardoarea tropicelor, ochii gazelei, vocea păsării bengali, suplețea lianei, îndrăzneala leoaicei, fidelitatea porumbelului albastru; este parfumul de ananas, pielea mătăsoasă a cameliei; este fecioara ultimelor pasiuni, Atala a domnului de Chateaubriand, Cora a domnului de Marmontel, Amazily a domnului de Jouy.

O, tineri imbecili! o, imbecili care nu mai sînteți tineri! voi erați copiii naturii cînd vă închipuiați asemenea himere! Dacă ați traversat cît de cît Atlanticul de atunci, v-ați revenit, nu-i așa, din aceste imaginații poetice!

Cît despre tropice, știți probabil acum că arșița tropicului Cancerului nu e mai prejos de cea a tropicului Capricornului; că tinerele comanșe cu ochi de gazelă au inteligența gîștelor de Canada; că vocea lor nu are nimic atrăgător; că pielea lor, aspră cînd nu este lipicioasă, are culoarea fierului ruginit; că îndrăzneala lor ajunge pentru a sugruma un copil adormit; că fidelitatea lor durează douăzeci și patru de ore; că parfumul lor, foarte diferit de aroma de ananas, omoară tîntării atît de cruzi pentru europeni.

De altfel, tineri poeți, Atala a lui Chateaubriand era o fată europeană albă și nicidecum o sălbatică; în Peru nu s-a mai văzut vreo fecioară asemănătoare cu Cora lui Marmontel; Amazily a domnului de Jouy, care se numea Marina, după spusele tovarășilor lui Cortez, a fost o adevărată vrăjitoare. Merita cu prisosință tortura cu care aztecii o amenințau de atîtea ori și,

după ce a trăit șase sau șapte ani cu cotropitorul țării sale, altfel zis cuceritorul Mexicului, ea s-a măritat cu un biet caporal din armata acestui mare bărbat. Se spune chiar că a ajuns să poarte butoiașul de Țuică într-un regiment spaniol și că a murit ca bătrână vivandieră.

Așa se face că tinerețea, imaginația, naivitatea sentimentală, prospețimea simțurilor și a aspirațiilor nestăvilite către frumosul absolut pot fascina anumite suflete și le fac să provoace altor suflete amare deziluzii.

Scriind opera *Jaguarita*, domnii Halévy, de Saint-Georges și Leuven, care, desigur, au multe din aceste calități, au dat la iveală, cred, o lucrare periculoasă pentru tinerii civilizați de pe bulevard și din cartierul Templului.

Într-adevăr, acești entuziaști, trecînd foarte rar Atlanticul, au puține șanse să-și recapete simțul realității.

Și iată-i pe cei mai mulți, după prima reprezentație a *Jaguaritei*, victime ale celor mai nesăbuite vise sălbatice.

Unii se îndeletnicesc cu tirul cu arcul în mansarda lor, alții cu otrăvirea săgeților prin cufundare în vin superior, acesta consumă carne crudă, celălalt scalpează capete cu perucă; toți ar merge în pielea goală în plin soare, dacă soarele s-ar mai putea arăta încă; și toate acestea numai din dragoste pentru femeia din Guyana, a cărei imagine le umple sufletul, le aprinde inima, face să le clocotească sîngele în artere, pentru Cora, pentru Amazily cea frumos împodobită, ai cărei nuri înșelători le-au fost revelați de *Jaguarita*.

Doamna Cabel, care a interpretat acest rol, este foarte vinovată de sporirea prestigiului acestei creațiuni poetice cu seducția farmecelor sale civilizate.

Dacă arta și natura, dacă mătasea și penele de colibri, perlele și merele de mahon, brățările de aur și colierele cu dinți de om se aliază pentru a tulbura simțurile tinerilor noștri *dilettanti*, Parisul, pînă nu de mult încă atît de activ, de harnic, va avea curînd aspectul dezolant al cetății Cartagina cînd, după sosirea lui Aeneas, Didona și-a pierdut cumpătul.

Și vom spune ca poetul latin: „*Pendent opera interrupta!*”.

O, poeți! o, Virgili din toate timpurile și din toate locurile! Operele voastre neîntrerupte provoacă atîtea necazuri de care puțin vă pasă, fac să curgă lacrimi pe care nu vă învredniciți să le ștergeți! Dacă poeții n-ar fi într-adevăr ființe de o natură superioară, pe care Providența îi trimite adesea pe pămînt pentru a

îndeplini o misiune misterioasă potrivită fără îndoială cu marile legi ale universului, nu ne-am putea împiedica să blestemăm venirea lor, să le blestemăm operele și să-i alungăm pe ei înșiși din republici, încununându-i cu flori.

Dar noi nu ne asemănăm deloc cu Platon, cu toate că sîntem foarte filosofi. Față de acest mare om avem avantajul că posedăm luminile creștinismului; știm că voia Domnului este de necuprins, ne supunem poezilor ce ni-i trimite, nu-i încununăm cu flori și-i păstrăm.

FAMILIA ASTUCIO

Domnul Scribe, în lucrarea sa *Concert la curte*, a prezentat, sub numele lui signor Astucio, un personaj care a stîrnit și mai stîrnește încă admirația și spaima artiștilor.

În epoca primelor reprezentații ale acestei piese se spunea că Astucio era portretul fidel și prea puțin șarjat al compozitorului Paër.

După părerea mea, era cam îndrăzneț să așterni numele acestui maestru italian sub fotografia domnului Scribe.

Oare Paër a fost deci singurul maestru viclean al epocii sale? Rasa Astucio s-a stins? iar autorul *Griseldei* i-a fost șef?

Nici vorbă! totdeauna au fost și vor mai exista acești Astucio. La ora actuală ei ne înconjoară, ne sufocă, ne asaltează, ne distrug.

Există Astucio prudent și Astucio viteaz, Astucio prostănac și Astucio spiritual, Astucio sărac și Astucio bogat.

Ah! feriți-vă de această ultimă speță! este cea mai periculoasă.

Astucio spiritual poate într-adevăr să nu fie bogat, dar Astucio bogat are aproape totdeauna spirit. Unul pătrunde pretutindeni ca să ia totul; celălalt se retrage din cele mai false poziții fără a-și lăsa acolo nici cea mai mică pană. Chiar de l-ai închide într-o sticlă, ca pe diavolul șchiop, ar ieși de acolo fără să scoată dopul.

Acolo unde aurul nu are căutare, acesta pătrunde prin spiritul său ca într-o piață neapărată. Iar unde spiritul nu lipsește, el știe să manevreze materia și să obțină tocmai prin manevrele sale profituri fabuloase.

Cea mai mare parte dintre acești indivizi cu numele Astucio au învățat de la furnici arta de a distruge fără a avea măcar aerul că atacă.

Furnicile albe din India se introduc într-o bîrnă și îi devo-rează încetul cu încetul interiorul; după care ele trec la o altă bîrnă și, tot așa, pe rînd, la toți pilonii susținători ai casei. Cei

ce locuiesc în această casă condamnată nu observă nimic. Pînă cînd, într-o frumoasă noapte, grinzi, coloane, dușumele, totul fiind mîncat pe dinăuntru, casa se năruie deodată și îi strivește.

Să nu uităm pe protectorul Astucio. Părul său argintiu impune respect. El are un surîs plin de bunătate; protejează din instinct pe toată lumea. Menirea sa este protejarea.

Acum vreo douăzeci și cinci de ani îl proteja pe Beethoven și în același timp îl ucidea cu încetul, zicînd :

— E frumos, dar nu se va rămîne aici. Nu este decît o școală de tranziție.

Astucio nu ascultă niciodată lucrarea unuia dintre protejații săi moderni fără să aplaude cu ostentație și fără să spună vecinilor săi aplaudînd într-una :

— Oribil ! Mai întîi nici o notă nu-i aparține. S-a inspirat din Gluck care, la rîndul său l-a copiat pe Händel.

Cu ceva mai multă vervă el va adăuga :

— Care m-a copiat pe mine.

Bineînțeles, acest specimen este venerabilul șef al speței.

Și, în sfîrșit ultimul : javra Astucio. Pare că se joacă mușcîndu-ne, cum fac cățeii în perioada cînd le cresc dinții ; dar în realitate el mușcă cu o furie aprigă, de care nu ne temem pentru că e neputincioasă.

Cea mai bună metodă pe care o putem adopta față de acesta, cînd mușcăturile lui ne incomodează, este să imităm pe acel Terra-Nova care, sîcîit de un King's Charles, apucă javra de pielea gîtului, îl purtă cu gravitate, în ciuda schelălăiturilor lui, pînă la balustrada unui balcon de deasupra Tamisei și îl lăsă să cadă ușurel.

Dar toți Astucio mici sau mari, cu sau fără spirit, cu sau fără dinți, cu sau fără aur, cînd nu imită furnicile albe, știu de minune să imite truda coralilor și a madreporilor și să construiască metereze submarine care fac inabordabile frumoasele insule ale oceanului. Aceste întărituri se ridică cu o încetineală extremă ; ele urcă totuși fără încetare, urcă încetul cu încetul pînă la suprafața apei. Insectele lucrătoare sînt atît de active și de numeroase !

Și imprudentul navigator care, necunoscînd existența unor recife în împrejurimile insulelor Tinian și Tonga-Tabu, se îndreaptă fără teamă spre aceste tărîmuri, ajunge într-o zi să-și sfarme nava și să eșueze pe o stîncă de coral de creațiune recentă, ascunsă de valuri.

Cîți au căzut astfel victime ale acestor creaturi madreporice !...

CĂSĂTORIILE FORȚATE

În ultimul act al unei alte lucrări a domnului Scribe (*Jenny Bell*), o delicioasă tânără, supunându-se voinței tatălui său, se mărită cu un bijutier bătrîn, gras și imbecil, și consimte să treacă drept o cochetă, pentru a-l îndepărta pe tînărul pe care ea îl iubește și care, la rîndul său, o iubește la nebunie. Acest dez-nodămînt mi s-a părut oribil; m-a înfuriat chiar.

Cînd văd asemenea devotamente stupide, asemenea pretenții părintești insolente, asemenea cruzimi infame, asemenea mari pasiuni zdrobite, brutale sfîșieri sufletești, aș dori să pot pune pe toți oamenii „rezonabili”, pe toate eroinele „virtuoase”, pe toți tații „abili” într-un sac, cu o sută de mii de kilograme de înțelepciune la fund, și să-i arunc în mare însoțiți de blestemele mele cele mai amare...

Credeți că glumesc! ei bine, vă înșelați.

Adineauri eram furios. Am atîta ură pentru tații Capulet și pentru conții Paris care au sau doresc să aibă Juliete, încît chiar cea mai mică scînteie dramatică reușește să mă aprindă și să provoace o explozie.

Grotesca virtute a lui Jenny Bell m-a exasperat într-adevăr. De altfel, există atîtea soiuri de tați Capulet și de conți Paris și atît de puține Juliete!

Marea dragoste și marea artă se aseamănă atît de mult! Frumosul este atît de frumos! Pasiunile epice sînt atît de rare! Soarele din fiecare zi este atît de palid! Viața e atît de scurtă, iar moartea atît de sigură!...

Cretinilor, inventatori ai renunțării, ai luptei cu instinctele sublime, ai căsătoriilor forțate între femei și maimuțe, între artă și tertipul josnic, între poezie și o slujbă oarecare, fiți blestemați! să n-aveți parte de liniște! Vă doresc să nu aveți de-a face decît cu semeni de-ai voștri, să nu auziți decît vocile voastre de moară stricată și să nu vedeți altceva decît fețele voastre tîmpe de-acum în vecii vecilor!...

ȘTIRE IMPORTANTĂ

S-a descoperit de curînd că imnul național englez *God save the King*, atribuit lui Lulli, care l-ar fi compus pe cuvinte franțuzești pentru Domnișoarele de Saint-Cyr, nu este al lui Lulli. Orgoliul britanic infirmă această origine. *God save the King* este acum de Händel; el l-a scris pentru englezi, pe textul englezesc consacrat.

Există descoperitori specializați în aceste șmecherii muzicale.

Încă de mult timp au dovedit că *Orfeu* nu este de Gluck, *Ghicitorul satului* nu este de Rousseau, *Vestala* nu este de Spontini, *Marsilieza* nu este de Rouget de l'Isle. În fine, anumiți oameni au ajuns chiar să pretindă că *Freischütz* nu este de domnul Castilblaze!!!

ALTĂ ȘTIRE

Doamna Stoltz, se spune, se întoarce în Brazilia!... tocmai a semnat un angajament: patru sute cincizeci de mii de franci; asigurare contra răului de mare; șase servitori, opt cai!!! și vedere gratuită asupra portului din Rio noapte și zi! și un soare veritabil! și un entuziasm real! și rîuri de diamante! eșarfe brodate de către delicate mîini de marchize! porumbei cărora li se dă drumul să-și ia zborul după fiecare reprezentație! fără a mai număra oamenii liberi care cad la picioarele ei ca niște sclavi!...

Lăsînd gluma la o parte, cum să reziste biata divă ofertelor cu adevărat magnifice ce i se fac la Rio?

Măcar noi francezii să rezistăm și să nu lăsăm să ni se jefuiască cerul și să ne fie furate stelele de către acești oameni de la antipozi care judecă cu picioarele.

ACADEAUA. MUZICĂ SERIOASĂ

În lumea bună se crede că aceste teatre apărute de curînd, unde bufoneria a fost luată în serios, sînt niște locuri nesănătoase, prost mobilate, prost luminate, prost frecventate și prin urmare rău famate, și în general e drept să se creadă așa.

Dar există tot felul de teatre. Unele sînt într-adevăr prost frecventate, în schimb altele nu sînt frecventate deloc. Unul e rău famat, celălalt este înfometat.

Cel despre care vorbesc, teatrul „Folies-Nouvelles”, este un colțișor cochet, curățel, fermecător, iluminat *a giorno* și totdeauna populat de un public spilcuit și cu obiceiuri „dulci”.

S-a instaurat aici uzanța (și tocmai acesteia i se datorește dulceața năravului spectatorilor săi) de a consuma în timpul antractelor numeroase acadele.

Imediat ce se lasă cortina, tinerii lei din stal se ridică, fac un semn amical gazelelor de la galerie, și își vîră în gură obiecte lungi de diverse culori, pe care le sug și iar le sug cu o seriozitate din cele mai remarcabile.

Cînd spun că aceste obiecte îndulcite au diverse culori greșesc; pentru fiecare antract se adoptă o culoare anumită care nu se schimbă decît la actul următor.

După expoziție, se sugă în galben; în momentul în care se înnoadă acțiunea, rozul este pe toate buzele; iar cînd acțiunea a ajuns la deznodămînt, triumfă verdea, și toată sala sugă în verde.

Acest spectacol este foarte ciudat și îți trebuie timp ca să te obișnuiești cu el. De ce există dulcele obicei la „Folies-Nouvelles” cum de s-a instalat aici, ce îl face să dăinuie?... — întrebare triplă căreia adevărați savanți sînt siliți să-i răspundă cum răspund la atîtea întrebări simple:

Nu se poate ști nicicum.

Iată acum cît de puțin informați sîntem la Paris chiar în ceea ce privește lucrurile cele mai esențiale; acum vreo cincisprezece

zile nu știam unde este situat teatrul „Folies-Nouvelles” și nu-mai spunînd, de-a lungul bulevardului, tuturor persoanelor a căror fizionomie mă făcea să sper din partea lor o oarecare bunăvoință: „Domnule, aș putea îndrăzni să vă rog să binevoiți a-mi indica teatrul «Folies-Nouvelles»?” am reușit în sfîrșit s-o aflu.

Și acest teatru, fermecător, trebuie s-o repet, face muzică. Are o mică orchestră bine condusă de un virtuoz abil, domnul Bernardin, și mai mulți cîntăreți care nu sînt deloc nepregătiți.

Într-o seară, la sugestia unuia dintre confrății mei, m-am dus să asist la o *tentativă de muzică serioasă* cu noua operă intitulată *Calfat*.

„Muzică serioasă la «Folies-Nouvelles»! mi-am spus eu de-a lungul întregului bulevard, mi se pare cam straniu! Fără îndoială, e un mijloc de a justifica numele drăguțului teatru. Vom vedea!”

Am văzut, iar temerile mele s-au risipit pe dată.

Domnii directori de la „Folies” sînt oameni cu prea mult spirit și bun simț pentru a cădea într-o greșeală atît de gravă și atît de prejudiciabilă intereselor lor. Ne grăbim să spunem că nici măcar nu le-a trecut prin minte s-o facă. La ce s-o fi gîndit oare confratele meu cînd mi-a vorbit serios de muzica serioasă din *Calfat*?

- Dar, dacă autorul ar fi comis o asemenea gugumănie, toate acadelele galbene, roz și verzi ar fi dispărut fără doar și poate pentru a face loc la groaznice batoane negre de candel pentru tuse, iar leișorii din stal ar fi turbat de furie în timp ce gazelele de la balcon și-ar fi ascuns boticul sub voal.

Ah! muzică serioasă! fără să fii forțat! ar fi fost cu adevărat o nebunie!

Aceste cuvinte: muzică serioasă, sau muzică severă, ceea ce este absolut același lucru în înțelesul ce li-l atribuie anumite persoane, îmi dau senzația de frig pe șira spinării. Îmi amintesc încercările atît de aspre, atît de crude, atît de severe, pe care am fost silit să le suport în călătoriile mele!...

Doar că ulima n-a avut pentru mine urmări supărătoare; ea s-a terminat foarte bine, deoarece nici n-a început.

Era într-un mare oraș din Nord, ai cărui locuitori au o mare pasiune pentru plictiseală, pasiune ce ajunge pînă la frenezie. Există acolo o sală imensă în care publicul năvălește, se îngheșuie, se strivește, fără să fie plătit, plătind el chiar, de cîte ori este sigur că va fi tratat cu severitate. Au uitat să înscrie pe zidul

acestui templu faimoasa deviză ce strălucește în litere de aur în sala de concert a unui alt mare oraș din Nord :

Res severa est verum gaudium,

și pe care un cunoscut de-al meu foarte glumeț a tradus-o prin :

Plictiseala este adevărata plăcere.

Deci, am crezut de datoria mea să mă duc într-o zi să ascult una din lucrările cele mai severe și cele mai celebre din repertoriul muzical al acestui mare oraș. Toate locurile fiind vândute, am început să caut pe unul din negustorii care vînd bilete la un preț exorbitant, în preajma sălii.

Tocmai mă tîrguiam cu acest speculant cînd unul din artiștii orchestrei care urma să execute *rem severam*, zărindu-mă mă întrebă :

— Ce faceți dumneavoastră aici ?

— Îmi cumpăr un bilet, deoarece n-am ascultat niciodată capodopera anunțată pentru astăzi.

— Și ce nevoie aveți s-o ascultați ?

— Pentru mai multe motive : conveniențele... dorința de a experimenta...

— Ei ! parcă nu v-am văzut acum cincisprezece zile în sala noastră asistînd, de la început pînă la sfîrșit, la executarea recentei noastre capodopere ?

— Și ce-i cu asta ?

— Ei bine, prin comparație puteți aprecia capodopera veche pe care o vom cînta. Este absolut același lucru ; numai că vechea capodoperă este de două ori mai lungă decît cea modernă și de șapte ori mai plicticoasă.

— De șapte ori ?

— Cel puțin.

— M-am lămurit !

Și, punîndu-mi înapoi punga în buzunar, m-am îndepărtat perfect edificat.

Iată de ce severitățile artei muzicale îmi inspiră uneori o teamă atît de puternică. Dar de data aceasta spaima mea era o adevărată panică ; și numai scrisoarea confratelui meu putea s-o justifice.

Callat este o mică operă foarte cuminte, în care se cîntă valsuri vesele, scurte arii distractive, plăcute, deconectante și pentru nimic în lume autorul acestei partituri drăguțe, domnul Cahen, n-ar fi dorit să se arate sever față de oamenii cinstiți veniți să-l aplaude.

Și ce mai succes! ce bine i-au primit lucrarea! La sfîrșit, leii și gazelele arătau un entuziasm sincer și agitau micile ba-toane verzi ca niște adevărate pistoane de locomotivă.

JETTATURA

Domnul X.... conduce la Paris un mic teatru oribil pe care pudoarea mă împiedică să-l numesc. Acest teatru și directorul său sînt amîndoi *jettatori*; adică aruncă sorții * — mai bine-zis aduc nenorocire. Dacă îi strîngi mîna directorului poți fi sigur că în anul respectiv vei muri; iar dacă intri în teatru te apucă o diaree îngrozitoare.

Într-o casă în care mă aflam zilele trecute, amfitrionul, om atît de simplu și de incredul încît se îndoiește de influența *jettatori*-lor, pentru a-și tulbura unul din invitați dotat cu mult spirit dar și cu credulitate, se hotărăște să-i joace următoarea festă.

După uzanță, numele fiecărui invitat se scrie pe o bucată de hîrtie plasată în fața șervetului de masă. Gazda aranjează ca bucățica de hîrtie a credulului să fie întoarsă și, indicîndu-i acestuia cu mîna scaunul său, îi spune:

— Iată locul dumneavoastră.

Nenorocitul se așază fără nici o grijă, își despătorește șervetul, întoarce mașinal hîrtia care credea că-i poartă numele și... descoperă pe cel al domnului X...., scris pe un bilet de lojă din teatrul *jettatore*.

Bietul om sare de la locul său și imediat e cuprins de violente vomismente ... înainte chiar de a fi început să mănînce ceva!

* În limba franceză: *jetter* — a arunca. De aici și jocul de cuvinte cu termenul italianesc (*n. tr.*).

MELOMANII STRĂZII ȘI MUZICA SERIOASĂ

De cîtva timp, în *faubourg du Temple*, pe malurile canalului Ourcy, în apropierea străzii Charlot și chiar în piața Bastiliei, erai frapat de strania tristețe a locuitorilor tineri și bătrîni ai acestor locuri, bravi oameni în mod obișnuit atît de joviali și de veseli.

*L'oeil morne chaque jour et la tête baissée,
Ils s'en allaient plongés dans leur triste pensée.**

Nu se mai jucau cu dopuri, nu-și mai fumau nici măcar pipa. Pînă și chiștocurile de țigări zăceau pe asfalt și nici un amator nu binevoia să le culeagă.

La miezul nopții, nimeni în fața vînzătoarei de plăcinte a cărei marfă se usca, al cărei cuțit mare ruginea, și al cărei cuptor se răcea.

Hoții de buzunare și simbriașii aplauzelor își ignorau prada veselă și agasantă. Nu mai aveau chef, deci nici elan.

Ce să mai vorbim de îndrăgostiți... Dispăruseră cu desăvîrșire. Așa că pînă și vînzătoarele de flori nu mai aveau căutare.

Notabilitățile din strada Saint-Louis, reunite în consiliu cu cele din cartierul Templului și din carterul Saint-Antoine, au socotit că trebuie întocmit de urgență un proces verbal ținînd seama de progresele maladiei și l-au trimis printr-un curier rapid comisarului de poliție care, se poate bănuî, nu l-a primit fără strîngere de inimă.

Inima primarilor pe care s-a grăbit să-i avertizeze a fost și mai crud zdruncinată încă. Trebuie să mărturisim că a fost un pic de agitație, de precipitație în felul în care tristul anunț le-a fost transmis. Se cade să menajezi inimile primarilor!!

* Abătuși și cu capul plecat în flece zi,
Ei mergeau cufundați în triste gînduri.

Cu toate acestea panica a fost domolită de serioasa afecțiune pe care primarii tuturor arondismentelor Parisului au simțit-o totdeauna pentru acești nenorociți copii ai cartierului Templului. Și, la rîndul lor, s-au întrunit de grabă în consiliu.

Ședința de-abia se deschisese că alți curieri sosiră, cu un aer incomparabil mai consternat decît aerul primului curier, anunțînd adunări destul de numeroase în diverse puncte ale capitalei, adunări marcate de o melancolie profundă și de o descurajare de nepătruns.

Aceste adunări, absolut inofensive de altfel, erau conduse de oameni foarte tineri, cu caschetă, slabi, palizi, lihniți. O ceată staționa pe bulevardul Templului, în fața casei cu nr. 35, unde locuiesc doi actori mult iubiți ai Teatrului-Liric, domnul și doamna Meillet; o alta înțesase strada Blanche, de la strada Saint-Lazare pînă la nr. 11, unde trăiește *diva adorata*, doamna Cabel; a treia adunare, de paisprezece ori mai numeroasă decît cele două la un loc, împresura locuința domnului Perrin, directorul Operei Comice și al Teatrului Liric.¹

Cetele stăteau acolo, cu ochii fixați pe ferestrele monumentelor pe care le-am enumerat; privirea oamenilor exprima un dureros reproș și mulțimea, înconjurîndu-și șeful în care se încredea, rămînea, ca și acesta, liniștită.

Știrile de ultimă oră au dus agitația primarilor la apogeu și au sporit mult îngrijorarea președintelui lor. Cîteva voci se ridicară aproape simultan din sînul consiliului pentru a cere cuvîntul. Cuvîntul a fost acordat tuturor oratorilor care, toți de comun acord tăcură deodată; *vox faucibus hoësit*. Așa de mare era emoția fiecăruia.

Dar domnul președinte care-și păstrase încă ceva singe rece, chemă pe purtătorii acestor noi știri și-i întrebă unul după altul:

— Care e cauza acestei tristeți, le spuse el iritat, a acestei melancolii, a disperării mute, a privirilor descurajate, a acestor adunări, a acestei agitații inerte? Au izbucnit cumva noi simptome de holeră în cartierul Templului?

— Nu, domnule președinte.

— Vînzătorii de băuturi alcoolice au pus mai puțin vin în apă decît de obicei?

— Nu, domnule, băuturile cu colici * sînt la fel ca înainte.

¹ Se observă că nu fac aici istorie contemporană. Totul s-a schimbat astăzi în ceea ce privește direcțiunea acestui teatru și obiceiurile publicului său.

* Joc de cuvinte: *boissons alcooliques* — *boissons à coliques* (n. tr.).

— A circulat vreun zvon fals despre asediarea Sevastopolului ?

— Nu.

— Atunci, ce să fie ? ... și de ce să-și fi ales tocmai aceste trei monumente ca puncte de întâlnire și ca locuri de adunare ? Asta îmi provoacă o mare spaimă.

— Domnule președinte, mai întâi ... n-am avut de unde să știm, dar apoi am reușit să aflăm. S-ar părea că, cu voia dumneavoastră, acești oameni sînt spectatori obișnuiți ai Teatrului-Liric.

— Și ?

— Ei bine, domnule, sînt niște amatori pasionați de muzică, dar de un singur soi de muzică, de muzica ușoară, muzica dulce, cum dulci le sînt și obiceiurile. Auziseră spunîndu-se și se convinseseră chiar că Teatrul-Liric a fost creat și adus pe lume pentru ei, pentru a le satisface această nevoie de emoții artistice care-i tulbură de atîta amar de vreme. Păstraseră chiar această speranță pînă la ultima deschidere de stagiune a Teatrului-Liric ; deschidere de stagiune după care speranța i-a părăsit pe dată. Ei susțin că au fost înșelați.

„Ne-am lămurit acum, spun ei ; nu este un teatru de muzică dulce, un teatru de melodie ușoară, un teatru cum îi trebuie poporului celui mai vesel și mai naiv din lume. Departe de așa ceva. S-au reprezentat aici pînă acum numai opere complicate, așa-zis savante, din care nu pricepem nimic. Și vedem bine că, prin reluarea încăpățînată a întregului repertoriu de anul trecut, intenția artiștilor și directorului este să rămînă pe calea asta, montînd numai opere în genul sever, care ne depășesc și care prin urmare n-au nici un farmec pentru noi. Dacă prețurile locurilor n-ar fi atît de mari, mai bine ar fi să mergem la Grand-Opéra.”

— Iată ce spun ei, domnule președinte. Fără îndoială, în înțelepciunea dumneavoastră, veți găsi vreun mijloc să ieșim din această gravă situație.

Într-adevăr, domnul președinte chemînd pe domnul Perrin, s-a înțeles repede cu acest abil administrator asupra măsurilor ce trebuie luate pentru a îmbunătăți situația.

S-a convenit că, în imposibilitatea evidentă în care se găseau de a constrînge pe compozitori să abandoneze stilul ales, să părăsească domeniile poetice ale artei pentru a se apropia de inteligențele naive ale clasei celei mai numeroase și mai sărace, se va

face măcar apel la libretiști veseli și li se vor comanda piese atât de amuzante, atât de picante, atât de caraghioase, încât tristețea populară în pofida severităților muzicii savante se va topi cum se topește gheața la soare.

Și s-a început cu opera *Schahabaham II*. Și succesul a depășit toate așteptările.

Poporul a râs ca un singur nebun; și privirea sa, la ora actuală, strălucește de bucurie; și adunările sînt din ce în ce mai rare, palatul domnului Perrin devine accesibil, poporul și-a recăpătat speranța de a avea propriul său Teatru-Liric; și, putem s-o spunem în sfîrșit, chiar îl are!

LAMENTAȚIILE LUI IEREMIA

Prea nefericiți critici ! pentru ei iarna nu are pic de foc, vara n-are pic de gheață. Să transpire mereu, să ardă mereu ! Mereu să asculte, mereu să suporte. Apoi să execute dansul ouălelor, temîndu-se să nu spargă cîteva, fie cu piciorul elogiului, fie cu cel al reproșului, cînd ei ar avea de fapt chef să ȗopăie cu amîndouă picioarele pe această grămadă de ouă de huhurezi și de curci, fără prea mare pericol pentru ouăle de privighetori, atît de rare astăzi... Și neputînd să-și atîrne în sâlciile fluviului Babilon pana lor obosită, și să se așeze pe mal ca să plîngă în voie !...

Există o litografie care arată foarte rău, pe care nu mă pot împiedica s-o contemplan îndelung de cîte ori trec prin fața magazinului unde este etalată.

Ea reprezintă o ceată de nenorociți acoperiți cu zdrențe umede și pline de noroi, cu capul împodobit cu pălării de paie, mergînd încălțați cu mizerabili carîmbi de cismă legați de picioare cu sfoară. Cei mai mulți dintre ei au un obraz umflat, toți au pîntecul scobit ; suferă de dinți și mor de foame ; nu sînt scutiți de nici o năpastă, de nici o boală ; părul rar le atîrnă în șuvițe lipite de tîmplele osoase ; poartă lopeți și mături, sau mai degrabă bucăți de lopeți, cioturi de mături, demne ustensile ale acestor lucrători în zdrențe. Plouă cu găleata, ei se bălăcesc în neagra groapă de gunoi a Parisului ; și în fața lor un soi de supravegheator de ocnași, înarmat cu un baston formidabil, întinde mîna vitejește ca Napoleon arătînd soldaților săi soarele de la Austerlitz, și le strigă, cu ochii și gura strîmbe : „Hai, domnilor, cu pasiune !”. Sînt niște măturători...

Bieții oameni ! ... de unde ies aceste ființe nefericite ?... La ce Montfaucon vor muri ?... Ce le acordă mila municipală pentru a curăța (sau a murdări) astfel pavajul Parisului ?... La ce vîrstă sînt trimiși la ecarisaj ?... Ce se face din oasele lor ? (pielea lor desigur că nu e bună de nimic). Unde dorm creaturile astea noaptea ?... Unde pasc în timpul zilei ? ... și ce pășune or avea ?...

Au oare femele, pui?... La ce gîndesc?... Despre ce pot ei discuta dedicîndu-se, cu *pasiunea* cerută, îndeplinirii funcţiunilor ce li le încredinţează domnul prefect al Senei?...

Aceşti *domni* sînt ei partizani ai guvernului reprezentativ, ai democraţiei extremiste, sau ai regimului militar?... Toţi sînt filosofi; dar cîţi dintre ei sînt ştiutori de carte?

Cîţi dintre ei fac vodeviluri?... Cîţi au folosit peria înainte de-a fi obligaţi la mătură?... Cîţi au fost elevii lui Vernet înainte de a poza pentru Charlet?... Cîţi au obţinut marele premiu al Romei la Academia de Arte Frumoase?...

Dacă voi vrea să enumăr toate problemele puse de această litografie n-am să termin niciodată.

Probleme de umanitate, probleme de salubritate, probleme de egalitate şi de libertate şi de fraternitate, probleme de filosofie şi de anatomie, de chimie şi de gunoierie, probleme de literatură şi de pictură, probleme de subzistenţă şi de bun trai, probleme de gust şi de hazna, probleme de artă şi de ştreang!... *

Mă întreb, ce mi-a venit să discut despre domnii măturători? ce am eu comun cu ei? Am obţinut premiul Romei, este adevărat; am parte uneori de nenorociri; nu duc lipsă de motive de supărare; sînt un mare filosof; dar domnul prefect al Senei ar face mai bine să nu-mi încredinţeze nici o funcţie municipală, nici chiar cea mai mică; dar n-am atins niciodată o perie în viaţa mea, cel mult ştiu să mă servesc de o pană; n-am scris niciodată un vodevil; n-aş fi capabil să confecţionez nici măcar o operă-comică.

Doar imaginaţia, capriciul mi-au dictat această elegie. Şi nici vorbă să am timpul de a mă dedica unor astfel de recreaţii literare; plouă cu opere-comice în boulevard des Italiens, în boulevard du Temple, în saloane, pretutindeni. Şi noi sîntem critici, sîntem în acelaşi timp judecători şi martori, cu toate că n-am fost puşi să jurăm pe Coran că vom spune adevărul, numai adevărul şi tot adevărul.

Regretabilă neglijenţă, căci dacă aş fi făcut un asemenea jurămînt l-aş fi ţinut. E adevărat că poţi spune totuşi adevărul, fără să fi jurat să-l spui.

Deci, dacă plouă cu opere-comice şi dacă sînt înarmat cu un ciot de pană, şi dacă trăiesc la Paris pentru a fi grefier la tribunalul liric, să-mi fac datoria; să-mi urmăresc nobilul scop ce se

* Jocuri de cuvinte în limba franceză: *gout* (gust) — *égout* (hazna) şi *art* (artă) — *hart* (ştreang) (*n. tr.*).

oferă ambiției mele și să nu aștept să mi se spună de două ori : „Hai, domnule, cu pasiune!”.

Prea nefericiții critici ! pentru ei iarna nu are pic de foc, vara n-are pic de gheață. Să transpire mereu, să ardă mereu ! Mereu să asculte, mereu să suporte. Apoi să execute dansul ouălelor, temîndu-se să nu spargă cîteva, fie cu piciorul elogiului, fie cu cel al reproșului, cînd ei ar avea de fapt chef să țopăie cu amîndouă picioarele pe această grămadă de ouă de huhurezi și de curci, fără prea mare pericol pentru ouăle de privighetori, atît de rare astăzi... Și neputînd să-și atîrne în sălciile fluviului Babilon pana lor obosită, și să se așeze pe mal ca să plîngă în voie !...

Iar foiletoane ! iar opere ! iar albume ! iar cîntăreți ! iar zei ! iar oameni !

De anul trecut pînă acum, pămîntul a parcurs un traseu de vreo șaizeci de milioane de leghe în jurul soarelui. A plecat și s-a întors (după cum se afirmă la Academia de Științe).

Și de ce să se fi mișcat el atît de mult ? De ce să faci un ocol atît de mare ? Pentru ce rezultat ?...

Tare aș vrea să știu ce gîndește această sferă, această mare căpățînă ai cărei locuitori sîntem.

(Chiar așa căci, în ceea ce privește faptul că ea gîndește, nu mi-aș permite să mă îndoiesc de așa ceva cîtuși de puțin. Scepticismul meu nu ajunge pînă acolo ; ar fi la fel de ridicol ca atunci cînd unul din cei ce locuiesc la domnul XXX, marele matematician, și-ar permite să pună la îndoială facultatea de a gîndi a maestrului său.)

Da, sînt curios să știu ce gîndește această căpățînă despre micile noastre evoluții, despre marile noastre revoluții, despre noile religii, despre războiul nostru din Orient, despre pacea noastră din Occident, despre agitația noastră chineză, despre orgoliul nostru japonez, despre minele noastre din Australia și din California, despre industria noastră engleză, despre veselie noastră franceză, despre filosofia noastră germană, despre berea noastră flamandă, despre muzica noastră italiană, despre diplomația noastră austriacă, despre marele nostru mogul și despre taurii noștri spanioli, și mai ales despre teatrele noastre din Paris, despre care eu trebuie neapărat să vorbesc.

Adică, să ne înțelegem, nu țin să cunosc decît ce gîndește pămîntul despre acelea dintre teatrele noastre unde se spune că se cîntă ; și chiar (cu toate că avem la ora actuală cinci mari și late) nu am interesul să aflu opinia sa decît asupra a trei teatre doar.

Din aceste trei, unul se numește Academia imperială de Muzică, al doilea are numele de Opera-Comică, al treilea se intitulează Teatrul-Liric.

De unde urmează că Teatrul-Liric nu este comic, că Opera-Comică nu este cîtuși de puțin academică, și că teatrul academic nu este cîtuși de puțin liric. Vedeți unde s-a ascuns lirismul!...

Aș putea deci, ca mulți alții, să consult spiritul pămîntului asupra acestor grave probleme; și pămîntul mi-ar răspunde cu siguranță, tot așa cum a răspuns celor care în ultimul timp au avut curajul să-l întrebe.

Dar mă jenez într-adevăr să mă număr printre inoportuni și să-l deranjez și eu. Cu atît mai mult cu cît, în dispoziția pe care i-o cunoaștem la ora actuală, ar putea foarte bine să-mi răspundă anapoda.

Ar putea fi capabil să pretindă că teatrul academic este comic, că cel comic este liric, și că liricul este academic.

Imaginați-vă tulburarea ce ar produce asemenea oracole în ideile publicului (ale publicului cu idei)!

Orice-ar fi, la Paris nu numărăm mai puțin de trei teatre, despre care, o repet, trebuie să vorbesc cu orice preț.

Prea nefericiții critici: pentru ei iarna nu are pic de foc, vara n-are pic de gheață. Să transpire mereu, să ardă mereu! Mereu să asculte, mereu să suporte. Apoi să execute dansul ouălelor, temîndu-se să nu spargă cîteva, fie cu piciorul elogiului, fie cu cel al reproșului, cînd ei ar avea de fapt chef să țopăie cu amîndouă picioarele pe această grămadă de ouă de huhurezi și de curci, fără prea mare pericol pentru ouăle de privighetori, atît de rare astăzi... Și neputînd să-și atîrne în sălciile fluviului Babilon pana lor obosită, și să se așeze pe mal ca să plîngă în voie!...

Cînd mă gîndesc că astăzi, 3 iunie, foarte probabil, comandantul Page intră în golful Papeiti! că tunurile navelor sale salută țărmlul tahitian care le înapoiază, cu mii de arome, strigătele de bucurie ale frumoaselor insulare adunate pe plajă!

Îl văd de aici, cu statura sa înaltă, cu nobila sa figură bronzată de arșița soarelui indian; el privește cu ochianul vîrfurile cocotierilor și casa pilotului Henry, construită la începutul drumului spre Matavai...

E uimit că nu i se răspunde la salut... Dar iată-i pe tunari alergînd la dreapta și la stînga casei domnului Moerenhout; ei pătrund în cele două forturi detașate. Foc! Uraaaa! pentru

Franța ! pentru noul șef al protectoratului ! Încă o salvă ! Uraa ! uraaaaa !

Și iată cum se golesc cazărmile ; ofițerii francezi ies în grabă din cafenea și domnul Giraud apare în pragul colibei sale și toți, pornind împreună pe strada Louis-Philippe, se îndreaptă spre casa căpitanului portului.

Dar aceste două fermecătoare creaturi care ies dintr-un boschet de lămâi, încotro se îndreaptă ele împletind în grabă coroane de frunze și flori de ibiscus ?

Sînt două domnișoare de onoare ale reginei Pomaré ; la zgomotul tunului, ele și-au întrerupt pe loc partida de cărți începută într-un colț al colibei regale în timpul somnului Majestății Sale. Ele aruncă priviri fugitive înspre biserica protestantă. Nici un preot ! nici un Pritchard ! Așa că nu se va afla !

Își termină toaleta lăsînd să alunece la pămînt *maro-ul*, inutilă tunică impusă pudoarei lor de către apostolii anglicani. Frumoașa frunte le este încununată, părul lor splendid este împodobit de ghirlande, iată-le înveșmîntate în toate farmecele lor oceanice ; sînt două Venus intrînd în apă.

„O *Pagé ! o Pagé*” (Este Page ! este Page !) strigă ele tăind ca două sirene valurile blînde ale golfului. Se apropie de vasul francez și, înotînd cu mîna stîngă, ridică dreapta în semn de salut prietenesc ; și vocea lor dulce trimite echipajului repetate *ioreana* (bună-ziua ! bună-ziua !).

Un ucenic marinăru scoate un țipăt de... de admirație la vederea lor și se grăbește înspre naiade. Dar privirea comandantului îl țintuiește la postul său, silindu-l să rămîna liniștit, imobil, dar tremurînd.

Domnul Page, care cunoaște limba kanake ca un băștinaș, strigă celor două fete arătînd puntea vasului său : „Tabu ! tabu !” (interzis, oprit). Ele se opresc și, ridicînd deasupra apei bustul de statuie antică, își împreună mîinile surîzînd cu un aer care ar duce la pierzanie pe sfîntul Antonie.

Dar comandantul, impasibil, repetă crudul său tabu ! Ele îi aruncă o floare cu un ultim *ioreana* plin de regrete și se întorc pe țarm.

Echipajul nu va debarca decît peste două ore. Și domnul Page, așezat la tribord, contemplă, așteptînd, minunatele imagini ale acestui paradis terestru în care va domni, în care va trăi timp de mai mulți ani, respiră cu îmbătare briza caldă ce emană de aici, bea o cupă cu lapte de cocos și spune :

— Cînd mă gîndesc că există acum la Paris, pe treizeci și cinci de grade de caniculă, oameni care intră la Opera-Comică, și care vor rămîne aici înghesuiți pînă la ora unu dimineața, pentru a afla dacă Pierrot se va căsători cu Pierrette, pentru a-i asculta pe acești doi mici nătărăi strigîndu-și iubirea cu acompaniament de tobă, ca să poată informa la două zile după aceasta pe cititorii unui ziar asupra dificultăților învinse de Pierrette pentru a se căsători cu Pierrot! Ce antiabolitioniști înrăiți mai sînt și acești directori de ziare!

Da, cînd mă gîndesc că se poate face această reflexie judicioasă la patru mii de leghe de aici, la antipozi! într-o țară atît de avansată în civilizație încît se poate lipsi de teatre și de foiletoane; unde e atît de răcoare; unde frumoasele tinere poartă costume atît de elegante pe cap; unde o regină poate dormi! simt că mă înroșesc de rușine că aparțin unuia dintre acele popoare neevoluate pe care savanții Polineziei nici nu catadicesc să le viziteze...

Prea nefericiții critici! pentru ei iarna nu are pic de foc, vara n-are pic de gheață. Să transpire mereu, să ardă mereu! Mereu să asculte, mereu să suporte. Apoi să execute dansul ouălelor, temîndu-se să nu spargă cîteva, fie cu piciorul elogiului, fie cu cel al reproșului, cînd ei ar avea de fapt chef să țopăie cu amîndouă picioarele pe această grămadă de ouă de huhurezi și de curci, fără prea mare pericol pentru ouăle de privighetori, atît de rare astăzi... Și neputînd să-și atîrme în sălciile fluviului Babilon pana lor obosită, și să se așeze pe mal ca să plîngă în voie!...

Acești bieți oameni, mai ales la Paris, îndură necazuri pe care toată lumea le ignoră și care, dacă ar fi cunoscute, ar fi suficiente pentru a înduioșa cele mai crude inimi. Dar, prea puțin dornici de a inspira milă, ei tac; uneori chiar surîd; pot fi văzuți plecînd, venind, cu un aer destul de calm, mai ales în timpul anumitor epoci ale anului, în care libertatea le este dată pe cauțiune. Apoi, cînd a venit ora curajului, se îndreaptă spre teatrele supliciului lor cu un stoicism egal cu cel al lui Regulus întorcîndu-se la Cartagina.

Și nimeni nu remarcă ce e într-adevăr măreț în asta. Mai mult încă. Atunci cînd unii dintre ei, de o complexitate mai slabă decît ceilalți, sînt atît de chinuiți de setea de frumos, sau cel puțin de setea de înțelepciune, dacă atitudinea lor suferindă, capul aplecat, privirea încețoșată atrag atenția trecătorilor, unind atunci ironia cu insulta, li se întinde în vîrfurile unei sulite un

burete îmbibat cu fiere și oțet, și sînt luați în deridere. Iar ei se resemnează. Totuși mai există unii violenți și tare mă mir că exasperarea acestora nu a provocat încă nici o catastrofă.

Este drept că mulți își caută scăparea în fugă. Acest vechi tertip reușește încă. Trebuie chiar să mărturisesc că nu de mult timp am avut și eu lașitatea să-l folosesc.

Se anunța nu știu ce execuție ; călăii Parisului și ajutoarele lor erau deja convocați. Primesc o scrisoare prin care mi se indică ziua și ora. Nu mai puteam ezita. Alerg la linia ferată spre Rouen și plec la Motteville.

Ajuns acolo, iau o trăsură și mă las condus la un mic port obscur, la Ocean, unde ești aproape sigur că nu poți fi descoperit. Informații precise mă făcuseră să sper că voi găsi aici liniștea ; liniștea, acest dar ceresc pe care Parisul îl refuză oamenilor de bună credință.

Într-adevăr, Saint-Valery-en-Caux este un loc fermecător, ascuns într-o vale la malul mării ; *est in secessu iocus*. Nu ești expus aici nici flașnetelor, nici concursurilor de pian. Nici măcar nu s-a deschis vreun teatru liric ; chiar dacă ar fi existat așa ceva, s-ar fi închis imediat.

Stabilimentul de băi este modest și nu dă concerte ; vilegiaturistii nu fac muzică ; una din cele două biserici nu are organist, cealaltă nu are orgă ; învățătorul care ar putea fi tentat să demoralizeze lumea prin predarea a ceea ce se numește la Paris *canto* nu are elevi ; pescarii care s-ar putea lăsa astfel demoralizați n-au cu ce plăti pe maestru.

Se găsesc aici numeroși împletitori de funii, însă nimeni nu toarce sunete. Singurele cîntece care se aud ici și colo, de la șapte la opt dimineața, sînt cele ale tinerelor ce se îndeletnicesc cu țesutul năvoadelor și cu confecționatul plaselor, dar aceste copile inocente nu au decît un firicel de voce.

Nu există jandarmerie, deci nici muzică militară ; unicul zgomot ce răsună aici este produs de loviturile de ciocan ale dulgherilor ce repară carcasa vaselor.

Există o sală de lectură cu vitrine în care nu se află nici romane nici polci cu portrete și litografii.

Nu există riscul niciunui cvartet de amatori, al niciunei subscripții menite să scutească vreun virtuoz de serviciul militar. În acest orașel bărbații au depășit toți vîrsta recrutării și nici unul din copii n-a atins-o încă.

În fine, este un Eldorado al criticilor, o insulă Tahiti pe uscat, înconjurată de ape pe o singură latură ; fără fermecătoa-

rele tahitiene, este adevărat, dar de asemenea și fără pastorii protestanți, cîntăreții de biserică, grasa regină Pomaré care se umflă în coliba sa, și ziarul francez ; căci în Tahiti se tipărește un ziar în limba franceză, fapt de care la Saint-Valery nici nu poate fi vorba.

Astfel informat și liniștit, cobor din omnibuz. (Mai trebuie spus oare ? Conducătorul acestui omnibuz, însărcinat să aducă oamenii cumsecade de la Motteville la Saint-Valery, nu cîntă nici la trompetă, ca ai săi confrăți din Marsilia, nici din acel groaznic mic corn de care se servesc belgienii în trenuri pentru a asasina pe călători.)

Cobor deci intact și aproape voios din vehiculul meu și mă grăbesc să urc una din falezele care se ridică vertical de o parte și de alta a burgului.

Apoi, din înălțimea acestui radios punct de observație, strig către marea care își murmură eternul imn la trei sute de picioare sub mine :

— Bună-ziuă, mare !

Mă înclin în fața soarelui ce apune executîndu-și decrescendo-ul serii într-un sublim palat de nori roz și aurii :

— Salut, majestate !

Și primesc cu un suspin de fericire delicioasă briză a falezelor ce aleargă să-mi ureze bun-venit, spunîndu-i :

— Bună-seara, nebunatic !

Și dulcea verdeață a muntelui îmbiindu-mă, îmi caut un culcuș în iarbă și mă las îmbătat de orgia de lumină, aer curat și armonii.

Aș avea multe lucruri de povestit din această excursie în Normandia. Mă voi limita la povestirea naufragiului unui mic vas care, comandat de un clarinetist din Rouen, a eșuat la două leghe de portul Saint-Valery.

Lucru de mirare ! căci cine putea fi mai apt decît un clarinetist să conducă un vas ? Altădată se încăpățîneau să încredințeze aceste funcții marinarilor ; dar în cele din urmă s-au recunoscut toate pericolele acestui vechi obicei.

Asta se înțelege ; un marinar, un om de meserie are firește ideile lui proprii, un sistem ; el execută ceea ce sistemul său îl face să i se pară bun ; nimic nu l-ar face să consimtă la o manevră pe care o consideră greșită sau inoportună.

Pe vasul său fiecare trebuie să-l asculte fără să gîndească și fără să ezite ; el supune despotismului militar tot ce-l înconjoară. Este de netolerat.

Și apoi, marinarii sînt geloși unii față de alții; ajunge ca unul să fi zis albă într-o circumstanță dată pentru ca celălalt să spună neagră, dacă același caz se prezintă din nou.

De altfel, preținsele lor cunoștințe speciale, experiența lor nautică au reușit oare să împiedice nenumărate și groaznice nenorociri? Mai este căutat și astăzi sir John Franklin, pierdut în mările polare. Și totuși el era un maestru marinar.

Iar nefericitul La Peyrouse care s-a sfărîmat de stîncile de la Vanicoro, oare nu studiasse el temeinic matematici, fizică, hidrografie, geografie, geologie, antropologie, botanică și toată harababura cu care marinarii propriu-zisi se încăpățîneau să-și îmbuibe capul? El și-a condus tot atît de bine cele două vase spre pieire. Avea un sistem al lui; pretindea că înălțimea stîncilor de corali cu care marea este îngustată în arhipelagul Noilor-Hebride, vecin cu Vanicoro, trebuia studiată; că, mergînd cu precauție, trebuia să le determini poziția, să cauți locurile de trecere, să faci sondaje, și totuși s-a sfărîmat de ele. La ce i-a servit deci știința sa?

Ah! bine fac cei care nu se încred în oamenii specializați, în oamenii cu sisteme și-i țin la distanță!

Iată de pildă pe Columb! Oare Ferdinand și Isabella, ca și consilierii lor docti, n-au fost bine inspirați refuzînd cu atîta încăpățîinare să-i încredințeze două caravele, și n-ar fi făcut mai bine să persiste în acest refuz? Căci, în sfîrșit, el a găsit Lumea-Nouă, este adevărat; dar dacă nu s-ar fi încăpățînat ca un maniac să-și urmeze drumul spre vest, n-ar fi întîlnit, cu douăzeci și patru de ore înainte de descoperirea San-Salvadorului, bucăți de lemn plutitoare, lucrate de mîna omului; această circumstanță ridicolă n-ar fi dat echipajului său puțină încredere și astfel el ar fi fost forțat să-și înghită rușinea, să se întoarcă în Europa și să se considere încă foarte fericit că a mai ajuns aici.

Hazardul este deci cel care a provocat această atît de faimoasă descoperire; și oricine altul decît Columb, fără a fi nici marinar și nici geolog, dacă ar fi avut ideea de a merge drept spre vest, ar fi ajuns la insulele Lucayes și, prin urmare, pe continentul american tot atît de bine ca și el.

Și Cook, faimosul, uimitorul căpitan Cook! Oare nu s-a dus el pentru a fi ucis ca un nătărău de un sălbatic din Hawai? A descoperit Noua-Caledonie, a ocupat-o în numele Angliei și... Franța este cea care o ocupă azi. Frumos serviciu i-a mai făcut țării sale!

Nu nu, acești oameni cu sisteme sînt pacostea tuturor instituțiilor umane, nimic mai evident decît lucrul ăsta în zilele noastre.

Micul naufragiu din Saint-Valery nu dovedește nimic. Clarinetistul care comanda vasul ce avea la bord vreo zece doamne, din amor propriu ridicase cît mai multe pînze, și cum briza era favorabilă avansa cu nu știu cîte noduri pe oră, și toată lumea exclama pe mal :

— Priviți cît de bine navighează vasul ăsta mic !

Ajuns în față la Veule, și vrînd să vireze pentru a se întoarce, vasul s-a răsturnat.

Din fericire oamenii din Veule n-au ezitat să sară în apa ce le venea pînă la talie, pentru a aduce la țarm pasagerele îngrozite.

Clarinetistul nu știa, fără îndoială, că în timpul refluxului trebuie să eviți să te apropii de plaja din Veule, nici că vasul său a luat atîta apă.

Asta-i tot ; cei mai îndemînateci marinari care, ignorînd ca și el aceste circumstanțe, ar fi venit la asemenea oră, în același loc al coastei cu acel vas, ar fi fost victimele aceluiași accident.

A doua zi după acest naufragiu care, repet, nu dovedește nimic împotriva aptitudinilor clarinetiștilor pentru comandarea vaselor, o scrisoare din Paris mă descopere la Saint-Valery și îmi anunță că o piesă nouă (nouă !) a fost tocmai reprezentată la Opera-Comică. Corespondentul meu adăuga că, această lucrare fiind destul de inofensivă, puteam să mă expun fără prea mare pericol.

M-am întors deci (trebuia, nu-i așa ? !), n-am văzut-o și sînt convins că mi se va mulțumi că nici măcar n-am menționat-o. La întoarcerea mea, lucrarea reîntrase deja în neant.

Am întrebat despre ea multe persoane care de obicei sînt foarte bine informate ; nici măcar nu știau despre ce le vorbeam.

Să ai succes, să faci deci capodopere, să te acoperi de glorie, ca peste cinci sau șase zile !... O, Paris ! oraș al indiferenței în materie de opere-comice ! Ce uitare nemiloasă !

Asta nu m-a împiedicat să mă trezesc din vis ; să părăsesc falezele înalte, și marea mare, și orizontul încîntător, și dulcea odihnă, și dulcea liniște, pentru orașul banal, plin de noroi, agitat ; pentru orașul barbar !... și mi-am reluat mistria elogiului ; laud, și din nou laud, ca mai înainte !... Ce zic ! mai mult ca înainte !...

Prea nefericiții critici! pentru ei iarna nu are pic de foc, vara n-are pic de gheață. Să transpire mereu, să ardă mereu! Mereu să asculte, mereu să suporte. Apoi să execute dansul ouălelor, temîndu-se să nu spargă cîteva, fie cu piciorul elogiului, fie cu cel al reproșului, cînd ei ar avea de fapt chef să țopăie cu amîndouă picioarele pe această grămadă de ouă de huhurezi și de curci, fără prea mare pericol pentru ouăle de privighetori, atît de rare astăzi... Și neputînd să-și atîrne în sălciile fluviului Babilon pana lor obosită, și să se așeze pe mal ca să plîngă în voie!...

Germanii indică prin numele de *recenzenți* pe ziariștii însărcinați cu redactarea unor dări de seamă periodice asupra celor ce se întîmplă în teatre, și chiar cu analizarea operelor literare recent date publicității.

Dacă expresia noastră de *critici* se aplică mai bine ca termenul german scriitorilor însărcinați cu această a doua parte a sarcinii, trebuie s-o recunoaștem, titlu modest de *recenzenți* este mai potrivit pentru a indica o mulțime de oameni cumsecade condamnați la munca rece, ingrată și foarte adesea umilitoare care constituie prima parte a sarcinii de care tocmai am vorbit.

Cine poate ști, în afară de acești nenorociți înșiși, cîte dureri sfîșietoare le provoacă această sarcină uneori, cîtă silă profundă și cuprinzătoare, cîtă repulsie, cîtă mînie stăpînită care nu poate exploda!... Cîtă energie pierdută astfel! cît timp risipit! cîte gînduri înăbușite! cîte mașini cu aburi, capabile să străpungă Alpii, folosite pentru a învîrți roata unei mori!

Triști recenzenți, cenzori nefolositori, atît de adesea cenzurați! cînd vor fi ei...

(Un om cu bun simț întrerupînd pe Ieremia :)

— Raca! Raca! Raca! iar veți începe refrenul și ne veți vorbi într-un al cincizecilea cuplet de povestea cu *atîrnarea penei în sălciile fluviului Babilon și cu așezarea pe mal și cu plînsul*?... Știți că reproșurile și lamentările dumneavoastră sînt teribil de insuportabile?... Ce vă aduce în asemenea stare de disperare? Dacă v-ați încins, faceți duș; dacă simțiți că dispuneți de această gigantică putere de a străpunge munții, pentru Dumnezeu! folosiți-o cum vă va place; străpungeți Alpii, străpungeți Apeninii, străpungeți muntele Ararat, străpungeți pînă și colina Montmartre, dacă nevoia dumneavoastră de a străpunge este atît de mare, și

nu ne mai spargeți timpanul cu țipetele dumnevoastră de vultur închis în colivie! Există alția alții, mai capabili, a căror cea mai mare dorință ar fi să învîrtească roata morii dumnevoastră.

(Ieremia :)

— Oricine spune fratelui său : Raca ! merită flăcările iadului. Dar ai dreptate, de trei ori dreptate, de șapte ori dreptate, omule plin de înțelepciune ; ochii spiritului meu vedeau greșit ; ești accidentul care mă face să reintru în mine însumi, și iată-mă redevenind cel dinainte.

UN CRITIC MODEL

Unul dintre confrății mei în arta foiletonului avea ca principiu că un critic dornic de a-și păstra imparțialitatea nu trebuie să vadă niciodată piesele a căror critică este însărcinat s-o facă, pentru ca, spunea el, să se poată sustrage influenței jocului actorilor.

Într-adevăr, această influență se manifestă în trei feluri : mai întâi făcînd să pară frumoasă și cel puțin agreabilă o lucrare urită și banală ; apoi producînd impresia contrarie, adică distrugînd fizionomia unei lucrări pînă într-atît încît o face să pară respingătoare, din nobilă și grațioasă cum este în realitate ; și, în sfîrșit, nelăsînd să se zărească nimic nici din ansamblul și nici din detaliile lucrării, ștergînd totul, făcînd totul insesizabil sau neinteligibil.

Dar ceea ce dădea multă originalitate doctrinei confratelui meu era faptul că el nu citea nici lucrările de care trebuia să vorbească ; mai întâi pentru că, în general, piesele noi nu sînt tipărite, apoi pentru că el nu vroia să fie influențat de stilul bun sau rău al autorului. Această perfectă incoruptibilitate îl obliga să compună niște povești incredibile despre piesele pe care nici nu le văzuse nici nu le citise, ajungînd astfel să emită opinii foarte stranii asupra muzicii pe care n-o ascultase.

Foarte adesea am regretat că n-am avut puterea să pun în practică o teorie atît de frumoasă, căci cititorul disprețuitor, care, după o scurtă aruncătură de ochi asupra primelor rînduri ale unui foileton, lasă să-i cadă ziarul și se gîndește la cu totul altceva nu-și poate închipui nici chinul ce-l simți cînd trebuie să ascuți un număr atît de mare de opere noi, nici plăcerea pe care ar avea-o scriitorul însărcinat să le „recenzeze”, dacă nu le-ar vedea.

De altfel, criticînd ceea ce nu cunoaște, el ar avea șansa de a fi original ; ar putea — chiar fără să știe, și în consecință

fără părtinire — să fie util autorilor, producînd o oarecare inven-
ție capabilă să inspire cititorilor dorința de a vedea noua operă.

Dimpotrivă, folosind — cum se face de obicei — vechea me-
todă, ascultînd, studiînd cît mai bine piesele cu care trebuie
întreținut publicul, ești forțat să spui aproape totdeauna același
lucru, deoarece în fond este vorba aproape totdeauna de același
lucru ; și astfel, fără să vrei, faci o mare nedreptate multor lucrări
noi ; căci cum să se mai ducă publicul să le vadă, cînd i-ai spus
fără ocolișuri ceea ce sînt ele în realitate !

ACCENTUL DRAMATIC

Diavolul a fost totdeauna mult prețuit și mult venerat de autorii de opere-comice. Sub acest aspect, criticii nu le seamănă deloc, și lipsa lor de respect îi împinge foarte adesea pînă la a-l trage de coadă (nu-i așa, stimați confrăți?).

Opera-Comică — să se afle, să se spună și altora — a reprezentat și a adus pe lume o grămadă de lucrări care au ca erou diavolul: *Diavolul în patru*, *Diavolul paj*, *Diavolul șchiop*, *Diavolul roz*, *Diavolul îndrăgostit*, *Diavolul la Sevilla*, *Partea diavolului*, *Diavolul la școală*, *Logodnica diavolului*.

Să mă ia naiba! (acum vorbesc eu; și această exclamație s-ar putea folosi foarte bine ca titlu al unei opere-comice).

Era cît pe ce ca în 1830 Opera-Comică să pună mîna pe *Robert-Diavolul* care de fapt îi era destinată; dar domnul Véron, un fin burghez din Paris care are pe dracul în el, avu șiretenia diabolică de a-l face pe un ministru să-i forțeze mîna pentru a deschide cea mai mare ușă a Operei, celui mai barosan diavol care a ieșit vreodată din infern, găsind în sinea sa că Opera-Comică poseda deja în acea epocă o colecție destul de frumoasă de diavoli de toate culorile, în timp ce ea, Opera, nu dispunea decît de diavoli albaștri (*blue devils*).

Ei bine! nesătula Operă-Comică nu s-a putut consola nicio dată de plecarea acestui *Robert-Diavolul*; mult timp, foarte mult timp, grota ei s-a încăpățînat să nu mai răsune de cîntecele lui.

Nimic nu-i reușea; făcea eforturi ale naibii ca să atragă publicul, dar publicul fugea ca un diavol tînăr.

Angaja tinere actrițe, îi pune la treabă pe tinerii autori; nimic! toate tinerețele astea nu aveau decît o frumusețe diabolică ce îmbătrînea în foarte scurt timp, pe cînd diavolul ăsta de *Robert-Diavolul* făcea un tărăboi drăcesc în întreaga Europă și arunca de trei ori pe săptămînă o mulțime infernală în hăul Operei mari.

Iată o anecdotă care arată cu cât respect și cu cită spaimă religioasă pronunță actorii Operei-Comice numele spiritului rău.

Într-o zi (da, era ziua în amiaza mare), în cadrul unei ceremonii triste, grave, unul dintre ei a trebuit să rostească necrologul unui compozitor de mare talent, recent răpit artei.

El și-a citit discursul funebru într-o manieră destul de naturală și potrivită doar atîta timp cît a fost vorba de lucruri omenești și supratereștre.

Dar cînd, ajuns la enumerarea operelor compozitorului, a trebuit să pronunțe numele spiritului întunericului care servește drept titlu la una din aceste lucrări, ați fi putut vedea și auzi o stranie și admirabilă transformare a trăsăturilor și a vocii oratorului.

Fața i s-a întunecat, și-a încruntat sprîncenele, privirea i-a devenit neagră, gestul perpendicular abrupt și, cu un ton aspru și cavernos el a pronunțat, tremurînd, ultimele șapte silabe ale următoarei fraze:

— Domnul Gomis, sosind la Paris, a debutat la teatrul Operei-Comice printr-o lucrare intitulată: *Diaaaaavolul la Sevilla*.

Nu mai am nimic de adăugat, teza mea este susținută. Nu e frumos?...

SUCCESUL UNUI MISERERE

Se relatează din Neapole :

„La biserica Sfântul Petru s-a cîntat, în ziua de 27 martie, un Miserere de Mercadante, în prezența Eminenței Sale cardinalul-arhiepiscop și a suitei sale, cărora li s-au adăugat profesorii Conservatorului.

Interpretarea a fost foarte frumoasă și Eminența Sa a binevoit să-și arate în repetate rînduri mulțumirea. Compoziția conține frumuseți de cel mai înalt ordin. Asistența a dorit să asculte de două ori «Redde mihi» și «Benigne fac, Domine».”

Cu alte cuvinte, asistența a strigat *bis*, a cerut *da capo*, cum fac simbriașii aplauzelor la primele reprezentații teatrale?...

Faptul mi se pare curios. Să vă mai aud acum că vă plîngeți de concertele noastre din luna Sfintei Maria, de *debuturile* tinerelor noastre cîntărețe în bisericile din Paris !...

Nefericiți critici catolici, antipatriotismul vostru vă orbește, nu vedeți cît de cumînți sîntem ? !

STAGIUNEA. CLUBUL COȘMARURILOR

Există un moment al anului în care în marile orașe, la Paris și la Londra mai ales, se face multă muzică, în care zidurile sînt acoperite de afișe de concerte, în care virtuozii străini aleargă din toate colțurile Europei pentru a se întrece cu cei naționali și între ei înșiși, unde acești avocați de o nouă specie se aruncă asupra sărmanului public, îl iau de-o parte cu violență și chiar l-ar plăti cu plăcere mai întâi pentru a-l cîștiga, și apoi pentru a-l răpi rivalilor lor. Dar, asemenea martorilor, auditorii sînt scumpi, și lipsesc celor care-i doresc.

Acest teribil moment, în limba artiștilor muzicieni, se numește *stagiune* *

Stagiunea! aceasta explică și justifică tot felul de lucruri pe care aș dori să le pot numi *fabuloase*, și care nu sînt decît prea adevărate.

Criticii se văd atunci asaltați de oameni grăbiți care sosesc de foarte departe pentru a-și confecciona reputația în marele oraș, oameni care doresc să obțină totul foarte repede și care fac tot ce pot pentru a-i corupe.

Asta e stagiunea!

Au loc cinci pînă la șase concerte în fiecare zi, la aceeași oră, și organizatorii acestor serbări găsesc foarte supărător faptul că bieții critici se fac remarcați la unele din ele prin absență! Ei le adresează atunci celor absenți scrisori foarte curioase, pline de venin și de indignare.

Asta e stagiunea!

O mulțime de oameni care trec la ei acasă drept persoane cu talent reușesc astfel să dobîndească dovada că nu au talent în altă parte, sau — cu alte cuvinte — că nu au decît talentul de a

* În cuprinsul articolului autorul folosește termenul *saison* în două accepțiuni: *stagiune* și *anotimp* (n. tr.).

transforma publicul frivol într-unul foarte serios și publicul serios într-unul frivol.

Asta e stagiunea !

În acest număr mare de muzicieni și muziciene care se calcă pe călcîie unii pe alții, lovindu-și coatele, împingîndu-se, apucîndu-și uneori cu viclenie rivalii de picioare pentru a-i face să cadă, se remarcă totuși din fericire cîteva talente adevărate care se ridică deasupra mulțimii de mediocrități, asemenea palmierilor deasupra pădurilor tropicale. Mulțumită acestor artiști excepționali, se pot asculta atunci din timp în timp cîteva lucruri foarte frumoase, și astfel te poți consola de toate lucrurile îngrozitoare pe care ești silit să le suporti.

Asta e stagiunea !

Dar, această epocă a anului odată trecută, dacă după o lungă abstenență și groaznic însetat, dorești să bei o cupă de pură armonie, imposibil !

Nu mai e stagiune.

Ți se vorbește de un cîntăreț, i se laudă atît vocea cît și maniera de a cînta ; te duci să-l asculți. El n-are nici voce nici metodă.

Nu mai e stagiune.

Sosește un violonist precedat de un oarecare renume. El se consideră elev al lui Paganini, ca de obicei ; se spune că execută *duete pe o singură coardă* și, în plus, cîntă la vioară totdeauna curat și de asemenea mai are și o voce de lebedă din Eridan. Te duci bucuros la concertul lui. Găsești sala goală ; o mizerabilă pianină înlocuiește orchestra în acompaniamente ; iar domnul nu numai că este capabil doar să cînte curățel un solo pe patru coarde, dar mai cîntă și fals ca un chinez, iar vocea sa amintește de o lebedă neagră din Australia.

Nu este stagiune.

În timpul lungilor serate castelane (iarna la englezi și vara la francezi), anunțarea unei serbări muzicale organizate cu pompă într-un oraș vecin atrage atenția societății de amatori pasionați pentru marile capodopere, căreia nu-i ajung cîntatul individual și pianul.

Repede aceștia trimit să li se rețină locurile ; în ziua fixată toți aleargă într-acolo. Sala festivalului este plină, într-adevăr, dar cu ce soi de auditori !...

Orchestra se compune din zece sau doisprezece artiști și din treizeci de muzicanți de cîrciumă ; corul este alcătuit din spălătoresele din localitate și din soldații garnizoanei.

Se ciopârtește o simfonie de Beethoven, se zbiară un oratoriu de Mendelssohn. Și, închipuiți-vă, cel care ar culeza să se plîngă ar fi rău văzut.

Nu este stagiune.

Ca o excepție, în marele oraș se anunță o lucrare nouă a unui vechi maestru îmbătrînit în meserie, cîntată de o primadonă al cărei nume, cunoscut de multă vreme, a păstrat o mare strălucire. Vai! muzica noii lucrări este incoloră, iar vocea cîntăreței n-a avut același noroc ca numele său.

Nu mai e stagiune.

Cît de puține sînt țările care au stagiune!

Cunoști ținutul unde înfloresc portocalii?... Acest ținut, de mult nu mai are stagiune.

Dacă ai trăi în cîmpiile iberice, trebuie să știi că acolo nu este încă stagiune.

Cît privește tristele tărîmuri unde înfloresc doar brazii, mes-
tecenii și ghiocelul, ele au deja din timp în timp stagiuni, dar luminate asemenea nopților polare, doar de aurore boreale. Să sperăm că, dacă va răsări soarele și pentru ele în sfîrșit, vor avea stagiuni de șase luni, pentru a recîștiga timpul pierdut.

De altfel, nu s-ar putea să existe stagiune în aceste îndepăr-
tate țări în care totul este afacere, în care toți se agită, totul mișună, totul caută, în care gînditorul care meditează trece drept idiot, în care poetul care visează este un leneș vrednic de ștreang, în care ochii privesc numai spre pămînt și unde nimic nu-i poate forța să se ridice o clipă spre cer.

Este Lemnos al ciclopilor moderni, a căror misiune e mare, ce-i drept, dar incompatibilă cu cea a artei.

Veleitățile muzicale ale acestor giganți harnici vor fi la fel de inutile și la fel de deplasate ca dragostea lui Polyfem pentru Galatea, și cu totul în afara stagiunii.

Mai rămîn trei sau patru colțișoare din micul nostru glob unde arta, jenată, mototolită, infectată, asfixiată de mulțimea dușmanilor săi, se încăpățînează totuși încă să trăiască și poate spune că are o stagiune.

Este nevoie să numesc Germania, Anglia și Franța?

Restrîngînd atît de mult numărul țărilor cu stagiuni și indi-
cînd aceste trei puncte centrale ale civilizației, sper să fiu scutit de prejudecățile pe care fiecare din cele trei popoare care le locuiesc le mai păstrează încă.

Francezii cred cu naivitate că în Anglia nu mai există la această oră mai multă muzică decît în timpul reginei Elisabeta.

Mulți englezi cred că muzica franceză este un mit și că orchestrele noastre se plasează la zece mii de leghe de orchestra concertelor Julien.

Ciți francezi disprețuiesc Germania considerînd-o doar plictisitoare țară a armoniei și a contrapunctului!

Și dacă Germania vrea să fie sinceră, ea va mărturisi că disprețuiește, în același timp, atît Franța cît și Anglia.

Dar aceste păreri mai mult sau mai puțin pătate de vanitate copilărească, de ignoranță și de influențe, nu schimbă nimic din existența lucrurilor. Ceea ce este, este; *E pur si muove!*

Și tocmai pentru că ea se mișcă (muzica) asemeni pămîntului, ca totul pe lume, mai precis pentru că anotimpurile sale sînt de o variabilitate ce se remarcă din ce în ce mai mult an de an, prejudecățile naționale trebuie să dispară mai repede sau cel puțin să piardă mult din forța lor.

Recunoscînd dulceața anotimpurilor într-o mare parte a Germaniei, ne menținem totuși dreptul de a considera importante și foarte importante, deși adesea aspre, anotimpurile Londrei și Parisului.

Anotimpul frumos parizian nu începe decît spre data de 20 ianuarie și se termină uneori la 1 februarie; rar durează pînă la 1 martie.

S-au văzut anotimpuri care nu se termină decît în aprilie. Dar acei ani erau ani trisextili, multe comete au apărut pe cer și programele societății Conservatorului au anunțat ceva nou.

Astfel a fost stagiunea anului 1853, în timpul căreia s-a ascultat pentru prima dată la concertele Conservatorului *Noaptea Valpurgiei* de Mendelssohn, și aproape tot *Visul unei nopți de vară* al aceluiași maestru.

Mendelssohn a scris *Noaptea Valpurgiei* la Roma, în 1831. I-au trebuit deci douăzeci și doi de ani acestei frumoase lucrări pentru a ajunge pînă la noi. Este adevărat că lumina unor anumiți aștri nu ne parvine decît după mii de ani de călătorie.

Dar Leipzig, unde partiturile lui Mendelssohn sînt publicate de mult timp, nu se află la o distanță de Paris perfect egală cu cea care ne separă de Saturn sau de Sirius.

Principiul Conservatorului este de a proceda încet în toate. Totuși, trebuie să recunoaștem că în pofida acestei lipse de agilitate și de căldură pe care o explică vîrsta sa, este un bătrîn încă în putere.

A făcut din sala sa un muzeu pentru numeroase capodopere ale artei muzicale, pe care ni le arată în fiecare an în adevărata lor lumină ; acestui lucru îi datorează întreaga sa glorie.

I se reproșează că nu vrea ca alții să expună aici lucrările lor cînd muzeul este gol și cînd el, Conservatorul, nu expune nimic.

În privința asta se comite o mare greșeală : el dispune de o sală bună, singura din Paris, potrivită muzicii de ansamblu ; a dorit să aibă monopolul asupra sa și a avut dreptate ; l-a obținut, îl păstrează — și iar are dreptate.

Fără îndoială nu poate ca, lăsînd acest cîmp liber, să favorizeze concurența.

Dacă el ar fi afară în timp ce alții ar fi înăuntru, ar găsi foarte natural ca acești alții să-l lase să dîrdîie de frig la poartă ; și este de la sine înțeles că apreciază fondul preceptului :

„Trebuie să facem numai altuia ceea ce nu dorim să ni se facă nouă.”

De altfel, ar fi timpul poate să se gîndească să-și schimbe repertoriul, ca publicul obosit să nu recurgă la un răutăcios joc de cuvinte asupra titlului armonioasei societăți, numind-o „sațietatea” de concerte. Ceea ce, pentru anumiți oameni, s-ar putea să nu li se pară cu totul în afara stagiunii

.

Parisul nu este singurul punct al Franței în care se poate semnala o importantă mișcare muzicală. La patru sau cinci ani există stagiuni la Lyon, la Bordeaux ; la fiecare opt ani este una magnifică la Lille, altele excelente la Marsilia, unde fructele artei muzicale se coc mai repede ca oriunde.

Dar după stagiunile Franței, „stagiunea de la Londra ! stagiunea de la Londra !” este strigătul tuturor cîntăreților italieni, francezi, belgieni, germani, boemi, unguri, suedezi și englezi ; și virtuozii tuturor națiunilor îl repetă cu entuziasm urcîndu-se în vapoarele cu aburi, asemenea soldaților lui Aeneas, care, urcînd pe corăbiile lor, repetau : *Italiam ! Italiam !* Asta pentru că nu există țară în lume unde se consumă atîta muzică într-o stagiune ca la Londra.

Datorită acestui consum imens, toți artiștii de adevărat talent, după ce au folosit cîteva luni de zile pentru a se face cunoscuți, sînt ocupați tocmai aici. Odată cunoscuți și adoptați, sînt așteptați în fiecare an, se contează pe ei cum se contează în America de Nord pe trecerea porumbeilor.

Și niciodată, pînă la sfîrșitul vieții lor, ei nu înșeală așteptările publicului englez, acest model de fidelitate, care totdeauna îi primește, totdeauna îi aplaudă, totdeauna îi admiră,

Sans remarquer des ans l'irréparable outrage *.

Trebuie să fii martorul antrenului, al vîrtejului vieții muzicale a artiștilor iubiți la Londra, pentru a-ți face o părere justă.

Și mai curios este încă atunci cînd se studiază viața profesorilor stabiliți de ani îndelungați în Anglia, ca domnul Davison, admirabila sa elevă miss Godard, domnii Mac Farren, Ella, Benedict, Osborne, Frank Mori, Sainton, Piatti.

Aceștia, alergînd mereu, cîntînd, dirijînd, unul într-un concert public, altul într-o serată muzicală particulară, abia au timpul să le spună bună-zia prietenilor lor prin portiera trăsorii, traversînd Strandul sau Piccadilly...

Cînd, în sfîrșit, se închid stagiunile la Paris și la Londra, credeți poate că muzicienii își vor spune: „Să ne odihnim, este stagiunea!”.

Nicidecum. Iată-i pe toți alergînd să se mănînce unii pe alții în porturile de la mare, la ape la Vichy, la Spa, la Aix, la Baden.

Mai ales acest ultim punct este destinat intereselor lor, și din toate colțurile lumii, pianiști, violonceliști, cîntăreți, compozitori, seduși de frumusețea regiunii, de eleganta societate care se poate întîlni aici și mai ales de extrema generozitate a directorului jocurilor, domnul Bénazet, pornesc atunci cîntînd:

„La Baden! la Baden! la Baden! este stagiune”.

Și stagiunile din Baden sînt de cîțiva ani organizate în așa fel încît descurajează orice concurență. Cea mai mare parte a oamenilor celebri și a frumuseților ilustre ale Europei își dau aici întîlnire.

Baden va deveni Paris, apoi Berlin, Viena, Londra și Sankt-Petersburg, mai ales cînd se va ști intenția domnului Bénazet pe care vă voi relata-o în cele ce urmează.

Nu e destul că, pentru a fermeca publicul elegant, ai ajuns să-l pui în contact cu bărbații care au cel mai mult spirit, cu femeile cele mai fermecătoare, cu cei mai mari artiști și că i-ai oferit serbări magnifice; mai trebuie să scutești această cremă a eleganței de apropierea indivizilor dezagreabili la vedere și la auz, a căror prezență doar este suficientă pentru a întuneca

* Fără a observa ireparabilul ultragiu al anilor.

un bal, pentru a face discordant un concert; trebuie să îndepărtezi femeile urâte, bărbații vulgari, proastele și proștii, imbecilii, într-un cuvânt coșmarurile.

Este lucrul de care nici un impresar înaintea domnului Bénazet nu și-a dat încă seama.

Deci, se știe sigur că doamna XXX, atât de proastă și urâtă, domnișoara XXX, cu o alură atât de excentrică și ridicolă, domnul XXX, atât de plictisitor, domnul XXX, demnul său emul și mulți alții nu mai puțin periculoși nu vor mai apărea la Baden multă vreme. După negocieri destul de dificile, și cu prețul unor sacrificii considerabile, domnul Bénazet s-a asigurat pentru trei stagiuni de absența lor.

Dacă acest frumos exemplu va fi urmat — și va fi, să nu ne îndoim cituși de puțin — cunosc oameni care vor câștiga mulți bani.

Acum, în fiecare an, în lunile august și septembrie, aceste creaturi, încântate să devină bogate, vor forma un club la Paris, unde își vor putea adresa felicitări reciproce.

„Sînteți angajați, sîntem angajați — își vor spune ei — de către directorii din Baden, Wiesbaden, Vichy, Spa. Să ne ascundem, să tăcem chitic; nici măcar să nu se bănuiască existența noastră.

Sîntem angajați; asta e stagiunea!!!”

MICI MIZERII ALE MARILOR CONCERTE

Aceste mici mizerii se fac simțite mai ales la festivalul anual din Baden. Dar totul se pare că este în favoarea șefului de orchestră organizator : nu i se impune nici un fel de economie meschină ; nici o piedică de nici un fel.

Domnul Bénazet, convins că cea mai bună metodă de adoptat este să lași ca organizatorul să decidă de toate, nu se amestecă în nimic... doar plătește.

— Procedați în așa fel ca rezultatul obținut să fie regesc — îi spune el —, vă dau mîină liberă.

Foarte bine ! numai așa se poate produce în muzică un lucru mareț și frumos. Rîdeți, nu-i așa, și vă gîndiți la răspunsul pe care Jean Bart l-a dat lui Ludovic al XIV-lea :

„Jean Bart, te-am numit șef de escadră !

— Sire, ați procedat bine !”

Rîdeți, rîdeți ! Și totuși Jean Bart are dreptate. Da, sire, ați procedat bine, și ar fi de dorit ca, pentru a comanda escadrele, totdeauna să nu fie aleși decît marinari.

De asemenea, tot atît de bine ar fi ca Jean Bart odată numit, Ludovic al XIV-lea să nu vină niciodată să-i controleze manevrele, să-i sugereze idei, să-l tulbure cu temerile sale și să interpreteze cu el prima scenă din *Furtuna* lui Shakespeare.

„ALONZO, REGELE NEAPOLELUI

— Contramaistre, atenție ! Unde e căpitanul ? Pune-ți oamenii să manevreze !

CONTRAMAISTRUL

— Ați face mai bine să rămîneți în cabină.

ANTONIO

— Contramaistre, unde e căpitanul ?

CONTRAMAISTRUL

— Nu înțelegeți ? Ne stînjeniți manevra ; rămîneți în cabinele dumnevoastră ; așa nu faceți decît să ajutați furtuna.

GONZALVE

— Amintește-ți pe cine ai la bord.

CONTRAMAISTRUL

— Nu există nimeni pe corabie de care să am mai multă grijă decît de mine însumi. Sînteți consilierul regelui, nu-i așa ? Dacă puteți impune liniște vînturilor și convinge marea să se liniștească, n-am fi siliți să manevrăm nici un otgon ; hai, să vă văd, arătați-vă autoritatea ! Dacă, dimpotrivă, nu sînteți bun de nimic, mulțumiți lui Dumnezeu că mai sînteți viu, și duceți-vă în cabina dumneavoastră ca să fiți pregătit pentru orice se poate întîmpla. Curaj, copiii mei ! Afară, vă spun !"

Cu toate că dispune de foarte multe mijloace și de acea libertate prețioasă de a le folosi după bunul plac, șeful de orchestră are totuși greaua sarcină de a duce la bun sfîrșit executarea unui festival ca cel de la Baden, învingînd micile dar numeroasele obstacole dintre care chiar și cel mai neînsemnat poate compromite întreaga antrepriză de acest gen.

Prima dificultate pe care o întîmpină se datorește cîntăreților, și mai ales cîntărețelor, și e în legătură cu alcătuirea programului. Dificultatea aceasta fiindu-i bine cunoscută, el încearcă s-o evite cu două luni înainte :

— Ce ne veți cînta, stimată doamnă ?

— Nu știu... am să mă gîndesc... vă voi scrie.

Trece o lună. Cîntăreața nu s-a gîndit și nu a scris. Cincisprezece zile se pierd în mod inutil solicitîndu-i o decizie. Organizatorul pleacă din Paris ; alcătuiește un program provizoriu în care titlul piesei pe care o va cînta diva este lăsat în alb.

Sosește în sfîrșit și indicarea acestei piese atît de dorite. Este o arie de Mozart. Bine. Dar diva nu posedă partitura acestei arii și n-a mai rămas timp pentru a se copia știmatele pentru orchestră, iar ea nu vrea și nici nu trebuie să cînte cu acompaniament de pian.

Un teatru serviabil consimte să le împrumute știmele de orchestră. Totul e în ordine ; se publică programul.

Acest program cade sub ochii cîntăreței care pe dată se îngrozește de alegerea făcută.

„Este un concert imens — scrie ea șefului de orchestră ; variatele și grandioasele numere ale acestui program bogat vor face ca *biata* mea piesă de Mozart să pară foarte mică, foarte neînsemnată. Voi cînta deci, fără îndoială, o altă arie, cea a *Semiramidei*, *Bel raggio*. Veți găsi cu ușurință știmele de orchestră ale acestei arii în *Germania*, și dacă nu le găsiți, binevoiți să vă adresați directorului Teatrului-Italian de la Paris ; cu siguranță el se va grăbi să vi le trimită.”

Imediat după primirea acestei scrisori se comandă tipărirea unor noi programe, se lipește un *streif* pe afiș pentru a se anunța scena din *Semiramida*.

Dar în *Germania* nu s-au putut găsi știmele de orchestră ale acestei arii și organizatorii cred că nu se cade să-l roage pe directorul Teatrului-Italian din Paris să trimită peste Rhin întreaga operă *Semiramida*, din care nu se poate extrage doar aria care trebuie să fie acompaniată.

Cîntăreața sosește ; se întîlnesc la o repetiție generală :

— Stimată doamnă ! nu avem partitura *Semiramidei* ; trebuie să cîntați cu acompaniament de pian.

— Ah ! Dumnezeu ! dar va fi glacial.

— Fără îndoială.

— Ce-i de făcut ?

— Nu știu.

— Dar, dacă aş reveni la aria mea din Mozart ?

— Ați face foarte bine.

— În acest caz, să o repetăm.

— Cu ce ? Nu mai avem partitura ; potrivit ordinelor dumneavoastră, am înapoiat-o teatrului din Karlsruhe. Cînd se cere ca orchestra să cînte îi trebuie știme. Cîntăreții inspirați uită totdeauna aceste detalii vulgare. Este un lucru prozaic, sînt de acord, dar, ce să-i faci, asta e !

La următoarea repetiție știmele de orchestră ale operei lui Mozart au fost readuse ; totul este din nou în ordine. Programele se refac, afișul este recoriat.

Dirijorul anunță instrumentiștilor că se va repeta aria lui Mozart ; toți sînt gata. Atunci cîntăreața se apropie și spune cu acea grație irezistibilă pe care i-o cunoaștem :

— Am o idee ; voi cînta aria din *Dominoul negru*.

— Oh ! ah ! ha ! hai ! psch ! krrr !... Domnule capelmaestru, aveți în teatru opera pe care a numit-o doamna ?

— Nu, domnule.

— Atunci ?...

— Atunci va trebui deci să mă resemnez cu aria de Mozart ?

— Resemnați-vă, aveți încredere în mine !

În sfîrșit, încep ; cîntăreața s-a resemnat cu capodopera. O acoperă însă cu numeroase broderii ; de altfel, se putea prevedea aceasta.

Dirijorul aude în sine însuși răsunînd mai tare ca înainte această elocventă exclamație : Krrr ! și, aplecîndu-se spre divă, îi spune cu vocea sa cea mai dulce și cu un zîmbet care nu pare să aibă nimic forțat :

— Dacă veți cînta în acest fel piesa asta, veți avea dușmani în sală, vă previn.

— Credeți ?

— Sînt sigur.

— Oh ! Dumnezeu ! dar... de fapt vreau să vă consult... ar trebui poate să cîntăm Mozart simplu, așa cum este el. E adevărat, ne aflăm în Germania ; nu m-am gîndit la acest lucru... Sînt gata, domnule.

— Da, da, curaj ; încercați acest tur de forță ; cîntați simplu Mozart. Vedeți dumneavoastră, odinioară existau arii destinate a fi brodate, înfrumusețate de cîntăreți ; dar în general acele arii au fost scrise de valeții cîntăreților, iar Mozart este un mare maestru ; e chiar considerat un mare maestru care nu e lipsit de gust.

Se reîncepe aria.

Cîntăreața, hotărîtă să-și bea cupa pînă la fund, cîntă simplu această minune de expresiune, de sentiment, de pasiune, de stil admirabil ; nu-i schimbă decît două măsuri, așa din capriciu.

Abia a terminat, că cinci sau șase persoane, sosite în sală în momentul în care se reîncepea piesa, înaintează pline de entuziasm spre cîntăreață, exclamînd :

— Mii de complimente, doamnă ; cît de simplu și de fidel cîntați ! Iată cum trebuie interpretați maeștrii ; delicios, admirabil ! Ah ! îl înțelegeți de minune pe Mozart !

Dirijorul, în sinea lui :

— Krrrrr !!!

SE POATE OBTINE UN BILET CU DOUĂZECI DE FRANCI

Odată, Vivier fixînd în acest fel original prețul locurilor pentru un concert ce-și propusese să dea, un biet cornist de la bariera Pigalle a vîndut tot ce putea vinde și a alergat la celebrul virtuoz.

Ajuns în fața casei cu numărul 24 din strada Trufaut la Batignolles, el intră palpitînd, urcă la etajul doi și bate la o mică ușa (lui Vivier milionarul îi plăcea să pară foarte modest).

Un domn cu barbă, purtînd un cocoș pe umărul stîng și un șarpe lung în mîna dreaptă, vine să deschidă.

— Domnul Vivier ?

— Eu sînt, domnule.

— Mi s-a spus că pot obține la dumneavoastră, cu douăzeci de franci, un bilet pentru concert. (Admirați această flatăre : pentru *concert* ! ca și cum nu trebuia să aibă loc decît concertul lui Vivier la Paris !) Și eu cînt puțin la corn și chiar am un pic de talent, cu toate că niciodată n-au vrut să mă primească la Operă, și m-ați face, domnule cel mai fericit, domnule, dintre oameni, domnule, dacă...

— Ah ! ați avut dispoziții ca să intrați în poliția spaniolă ?

— Poliția ? Cum ?...

— Păi sigur, ați vrut doar să găsiți locul printre corniștii de la Operă ; cei care au ajuns la această demnitate au terminat totdeauna prin a răspunde, cînd erau întrebați dacă e adevărat că au fost la Academia noastră de Muzică : „Da, sînt cornist acolo și acolo dorm.” Dar destul cu filosofia. (Și, întinzînd sărmanului om un napoleon pe un bilet de concert :) Iată !

— Îmi dați douăzeci de franci, domnule ?

— N-ați văzut anunțîndu-se în ziare, nu vi s-a spus, nu mi-ați repetat chiar dumneavoastră adineauri că vi s-a spus că se

spune că se poate obține de la mine un bilet de concert cu douăzeci de franci? Ei bine! nu le-ați primit acum pe amândouă? Ce vreți mai mult? Douăzeci de franci, asta probabil nu ajunge, după părerea dumneavoastră? Dar ciudat cornist mai sînteți!

— Dar, domnule...

— Destul! vroiai să mă devalizezi! îi strigă Vivier cu o voce teribilă; afară, sau chem jandarmul și pun să te tîrască la Bastilia!

RĂZBOI CONTRA BEMOLILOR

O doamnă pasionată de muzică intră într-o zi la celebrul editor Brandus și cere să vadă piesele de canto cele mai noi și cele mai frumoase, adăugînd că ține mai ales ca ele să nu aibă prea mulți bemoli. Vînzătorul din magazin îi oferă atunci o romanță.

— E o piesă delicioasă, îi spune el, din păcate însă are patru bemoli la cheie.

— Oh! nu-i nimic, răspunde tînăra doamnă, cînd sînt mai mult de doi îi șterg.

CĂLĂTORII...

VARIA

Correspondență științifică

PLOMBIÈRES ȘI BADEN

Prima scrisoare

CĂTRE DOMNUL REDACTOR ȘEF AL REVISTEI
„JOURNAL DES DÉBATS”

Plombières. — Les Vosges. — Piscina. — Plimbările de plăcere. — Vizita la Domnișoara Dorothea. — Țăranii din Val-d'Ajol. — Împăratul.

Plombières, 24 august

Stimate domn,

Fără îndoială, poziția orizontală este cea mai favorabilă muncii intelectuale, expansiunii spiritului, și nu e greu de bănuț pentru ce. Creierul nostru este cazanul în care se formează aburii cunoscuți sub numele de idei, care fac să meargă și foarte adesea să deraieze trenul lucrurilor omenești; sîngele este apa clocotită care urcă aici pentru a se transforma în aburi; toți fiziologiiștii vă vor spune-o. Cu cît ajunge mai mult lichid în cazan, cu atît mai mult el trebuie să dea naștere la idei sau la aburi.

Voltaire bolnav, și prin urmare culcat cînd a scris *Candide*, se bucura de o sănătate înfloritoare cînd a lucrat la *Henriada*.

Se spune că Bernardin de Saint-Pierre își adusese din Indii un hamac în care îi plăcea să se întindă pentru a crea; aici a visat el delicioasele sale capodopere *Paul și Virginia* și *Coliba indiană*. Cînd a elaborat apoi *Armoniile Naturii*, în care vrea să

explice fenomenul mareelor prin topirea ghețurilor polare, hama-cul fiind uzat, nu se mai servea de el.

Jean-Jacques Rousseau sta lungit lângă rădăcina unui arbore din pădurea Vincennes când a improvizat faimoasa lui prosopopee a lui Fabricius, dar cu siguranță că a scris stînd în picioare co-media *Narcis sau Îndrăgostitul de sine însuși* și multe capitole din dicționarul său muzical.

Cucerit de aceste ilustre exemple și de eficacitatea procedeu-lui, m-am gîndit adesea să mă spînzur de picioare cînd mă sim-țeam prea lipsit de spirit și de bun simț. Doar teama că nu voi putea să mă dezleg destul de repede m-a reținut.

Dar sînt vreo trei sau patru imbecili pe care-i cunosc, cărora aș dori tare mult să-i văd că li se aplică acest fel de spiritualizare timp de numai patruzeci și opt de ore.

Deci, stăteam culcat în pădurea de brazi a vechiului castel, la Baden, cînd am citit scrisoarea în care îmi faceți onoarea să vă plîngeți de tăcerea și de inactivitatea mea. Păstrîndu-mi pozi-ția orizontală, am început imediat să mă gîndesc la un răspuns de cel mai mare interes, elocvent, călduros, cu un stil curat și colorat, și plin de detalii ciudate și savante.

Sedus de farmecul istorisirii pe care v-o făceam asupra călă-toriei mele, m-am ridicat ca să o aștern pe hîrtie, căci totdeauna trebuie să ajungi la acest mod de comunicare.

Dar, sosit acasă la mine, mare mi-a fost disperarea să nu mai găsesc nici elocvență, nici căldură, nici stil, nici memorie! Nu-mi rămăsese nici măcar o amintire despre frumoasele povești atît de bogat ilustrate pe care vi le făcusem cu o oră înainte, în poziție orizontală.

Eram redus în sfîrșit la mediocritatea intelectuală, ca să nu spun la nulitatea de spirit, a omului perpendicular.

Ploua cu găleata, așa că nu mă puteam întoarce să culeg idei în pădurea de brazi. Îmi veți spune că te poți întinde oricînd oriunde, pe un pat, pe o canapea, chiar pe o dușumea.

Este tocmai ceea ce am făcut, dar fără cel mai mic rezultat. Sîngele îmi devenise rece, cazanul n-a vrut să fiarbă, am rămas stupid. Natura are și ea capriciile ei...

*

Vă voi povesti deci cît de cît, în stil de ghid de voiaj, excursia ce-am făcut-o în regiunea Vosgilor și în ducatul Baden; îmi cer iertare pentru aceasta.

Cel puțin voi pune în povestire cît mai multă ordine posibil și nu vă voi spune nimic care n-are legătură directă cu subiectul.

Mai întâi, acest nume al Vosgilor îmi amintește o glumă destul de bună a domnului Méry.

După revoluția din 1848, numele Pieței Regale a fost schimbat de guvernul republican în cel de Piața Vosgilor; se spunea chiar că strada Regală se va numi strada Vosgilor.

Domnul Méry care probabil că a fost logician, închipuindu-și atunci că numele hotărât de autorități trebuia să fie substituit pretutindeni calificativului regal, a scris o scrisoare astfel adresată:

„Domnului director al Academiei de muzică a Vosgilor.”
Și scrisoarea a sosit la destinație.

*

Îmi vorbiți de apele pe care credeți că le iau și pe care le iau într-adevăr, căci sînt bolnav, și mă întrebați care sînt cele pe care le prefer.

Acestea sînt apele care nu se iau, cele din Baden.

În ceea ce le privește pe celelalte, deoarece n-am încercat decît un singur fel, nu pot stabili vreo comparație.

Nu vă voi spune ca Cezar:

Veni, vidi Vichy;

mai întâi pentru că „*Journal des Débats*” este o revistă franceză serioasă, care n-ar putea permite să se utilizeze coloanele sale pentru un astfel de abuz al limbii latine, apoi pentru că într-adevăr n-am văzut niciodată Vichy-ul. M-am dus de la Paris și apoi am revenit (veți afla de ce) doar la băile din Plombières.

Plombières este o fîntînă săpată de natură în mijlocul munților Regali (sau ai Vosgilor, dacă vă place să le mai dați acest vechi nume republican).

Vara aici este tare trist, iarna — îngrozitoare; numai împrejurimile stațiunii sînt fermecătoare. Deci, pentru a te simți bine trebuie neapărat să ieși din localitate.

Dar Împăratul se afla în localitate și totul îmbrăcase un aspect sărbătoresc, departe împrejur, pe munți, în păduri și în fîntîni.

Pretutindeni ghirlande de frunze, pretutindeni flori, drapele fluturînd, uniforme strălucitoare, zgomotul tobelor, sunetele clopotelor, fanfare militare, strigăte de „vivat” făcînd să răsunе valea, baluri, concerte, lansări de baloane, deputațiuni municipale, cete vesele de țărani îmbrăcați ca de duminică, superbe frumuseți împopoțonate, artiști ai teatrului de la Palatul Vosgilor sosiți

de la Paris, scriitori, pictori, savanți, primari, adjuncți, subprefecți și prefecți, celebriți fără autoritate, autorități fără celebritate.

Era o frumoasă și veritabilă transfigurare.

Cei de curînd veniți aici au mania de a căuta etimologia numelui de Plombières. Li se oferă multe scoase din germană, și din franceză, sau din latină, și toate trase de păr unele mai mult decît altele.

Ei, Doamne! Plombières vine de la plumb. Plumbul este un metal, asta sper că nu se va contesta; dar fierul este un alt metal și are și el prețul său.

Or, munții care se află în imediata apropiere a acestei mici localități sînt plini de minerale de fier, apele lor sînt feruginoase și pătează șanțurile cu oxid de fier; deci, dacă fierul, în calitatea sa de metal, te face în mod natural să te gîndești la plumb, nu este oare destul pentru a justifica numele de Plombières?

Această etimologie, la fel de naturală pe cît de evidentă, este singura posibilă. Să nu mai vorbim de ea.

În timpul verii, populația din Plombières se compune din două categorii de indivizi, foarte diferite una de alta: străinii — simpli vilegiaturiști curioși și oameni veniți pentru băi — și indigenii.

Această ultimă categorie, puțin numeroasă, deși Plombières numără mulți locuitori, se adună, după căderea zăpezii, într-un monument în formă de mormînt, care ocupă centrul „orașului”, și care se numește baia romană.

Acolo, de dimineață pînă seara, încălziți gratuit de apa care circulă sub dalele sălii superioare, bărbați, femei și copii se îndeltnicesc cu lucrul de mînă fin, cu broderia.

*Que faire en un tel gîte, à moins que l'on n'y brode? **

Și să nu credeți cumva că numai bărbații slabi sau bolnăvicioșii, ologii, cocoșații, piticii se ocupă cu această muncă. Vai! nu; persoane robuste, adevărați Hercules brodează chiar și ei la picioarele acestei triste Omphala al cărui nume este Necesitate.

Toate casele sînt închise și goale, lumea se întoarce acasă numai noaptea.

În acel anotimp, acasă la burghezii care în timpul verii închiriază camere vilegiaturiștilor, toată ziua nu rămîne decît o bătrînă curajoasă, sigură de altfel că aspectul său ar ajunge pentru

* Ce poți face într-o asemenea văgăună, dacă nu să brodezi?

a-i pune pe fugă pe hoți dacă s-ar prezenta. Căci sexul bătrîn este îngrozitor în Vosgi.

Strada din Plombières este în unele locuri de o lărgime rezonabilă; patru bărbați voinici pot să treacă unul lângă altul.

Odinioară femeile se bucurau de același privilegiu. Acum nu mai e așa. Astăzi nu mai trece decît o frumoasă doamnă; legea crinolinei o impune. Și încă veșmintele acestor leoaice sînt totdeauna pătate și mototolite în partea stîngă și în cea dreaptă, ca urmare a frecării lor de ziduri.

Detaliile pe care vi le dau aici, domnule, și cele care vor urma, nu sînt luate din nici una din numeroasele lucrări publicate, consacrate localității Plombières; puteți să mă credeți. Deși doric să mă instruiesc, n-am citit nici una; și vă ofer aici doar rezultatul observațiilor mele foarte reale și foarte personale.

Există la Plombières un *salon* în care ai putea să joci biliard și să citești ziarele, dacă ziarele și biliardul n-ar fi în permanență, cum spun chelnerii cafenelei, *ocupate*.

Duminica se merge într-o biserică mică și modestă; dar nu există cimitir; eu cel puțin nu l-am descoperit. S-ar părea (să fie aceasta datorită marii eficacități a apelor?) că la Plombières nu se moare.

Fără îndoială că din această cauză localnicii au toți un aer atît de bătrîn și posedă o experiență atît de mare ... în ceea ce privește comerțul.

*

Trei ocupații importante împart în timpul verii ziua vilegiaturistilor. Acestea sînt: baia, masa la pensiune și *plimbarea de plăcere*.

Ah! această plimbare de plăcere! este penibila și într-adevăr cruda plimbare a regimului impus de către medici bolnavilor, și de către bolnavi nenorociților care se simt bine. Vă veți convinge că este așa.

Baia se face în general în timpul dimineții, fie aristocratic într-o cadă plasată într-un cabinet, ca la Paris, fie democratic într-o mare cuvă de piatră, în care mișună în același timp toate cocoșele, toate infirmitățile, toate urîteniile de toate sexele și de toate vîrstele.

Această cloacă poartă un nume care ar fi suficient pentru a face să o detest dacă nu mi-ar face silă în esență (care nu este deloc esență de trandafiri, credeți-mă); este numele de piscină.

Piscină! ce eufonie! ce idei sugerează! Piscină! cuvînt venit din latină și indicînd un loc unde se bălăcesc peștii. Piscină!

asta te face să te gîndești la leproșii din Ierusalim care, după cum se spune în Biblie, își spălau rănile în ea.

Ei bine, toată lumea merge acolo, în afară de cîțiva originali care nu se tem că vor fi supranumiți „scîrboși”; și renunț să vă dau o idee aproximativă despre acest spectacol, despre acest zgomot, despre aceste ființe strînse într-un fel de saci grosolani mai mult sau mai puțin închiși, mai mult sau mai puțin plutitori cînd intri în apă, mai mult sau mai puțin colanți cînd ieși din ea; despre aceste conversații, despre aceste discuții politice, despre aceste opinii caraghioase, despre aceste cîntece de comis voiajor, — totul stropit de țîșnituri de apă caldă de către copii zburdalnici, mormolocii din cloacă, care au inventat cele mai ciudate feluri de a-și stropi vecinii.

— Cu tot dezgustul dumitale, ai văzut totuși piscina? mă veți întreba.

— Nu, domnule, nu, n-am văzut-o plină pînă la refuz, și sper să n-o văd așa niciodată. Închipuiți-vă ce v-aș fi spus dacă aș fi văzut-o.

Piscină! piscină! și, prin exagerare, s-a făcut la Plombières verbul „a piscina”, „noi piscinăm, ei sau ele piscinează!”.

Din fericire, Plombières are acum dreptul să spere în mari și ingenioase reforme, în prețioase înfrumusețări; i s-a promis aceasta, și promisiunea, venită de sus, este pe cale să se îndeplinească.

Trebuie deci să sperăm că în cîțiva ani vom putea îneca amintirea piscinei în băi ceva mai puțin primitive și mai decente.

*

Împrejurimile localității Plombières oferă priveliști fermecătoare, am mai spus-o, puncte de observație grandioase, ascunzișuri delicioase, locuri de odihnă în păduri, demne de a fi cîntate de toți Virgilii și Bernardinii de Saint-Pierre din toate timpurile și din toate țările.

Așa sînt: *Val d'Ajol*, văzut de la *Vieille Feuillée* *, platourile întinse de pe munții din apropiere, *Fîntîna regelui Stanislas*, cea a *Vulpiei*, *Valea stîncilor* și alte zece pe care nu le mai numesc aici.

Spre unul dintre aceste locuri poetice obișnuiesc vilegiaturistii să-și îndrepte după ce iau masa, adică spre ora unsprezece, micile caravane reunite pentru aceste excursii, numite atît de nepotrivit: *plimbări de plăcere*.

* Frunzișul veșted (n. tr.).

Plimbări fermecătoare într-adevăr, dacă s-ar putea merge la ora dorită, cu un pas convenabil, pe o vreme suportabilă și singur, sau aproape singur.

Dar, de obicei, se urcă în grupuri de opt sau zece persoane, dintre care cel puțin șase sînt călare pe măgari, întovărășiți de trei sau patru însoțitori sau însoțitoare de cel mai dezagreabil aspect; pe un soare care topește și pietrele, fără să te poți opri unde ai poftă, să zburzi, asemenea iepurelui din fabulă, în cimbru sau în mărăciniș; remorcat de însoțitorii de măgăruși, care, primind o sumă frumoasă pentru fiecare voiaj, au intenția să facă tot mai multe în aceeași zi, și astfel își impun ritmul lor nebunesc.

Sînt de fapt veritabile călătorii în purgatoriu. De altfel măgarul e un animal prost; cu aerul său umil și resemnat, el este mult mai încăpățînat decît catîrul.

Cînd poartă în spinare un domn Prudhomme greu care perorează asupra datoriilor sale de cetățean, asupra sabiei de onoare pe care a primit-o, care sabie este cea mai frumoasă zi din viața sa, și pe care jură s-o folosească pentru a apăra sau a combate instituțiile noastre, dacă vrei să-ți grăbești pasul (pasul măgarului) pentru a te debarasa de el (de domnul Prudhomme) rămînînd în urmă, blestematul animal (măgarul) face pe nesimțitorul și pe surdul; insensibil la lovituri, el înaintează cu o gravitate stoică și pare, din contra, că-și potrivește mersul cu al tău.

Dacă, dimpotrivă, duce în spinare o grațioasă crinolină cu care ai fi fericit să poți conversa mergînd alături de ea, degeaba te rogi fierbinte de măgarul din purgatoriu ca să nu meargă așa de repede, el o ia la trap printre stînci și mărăcini, și te lasă acolo singur pe un munte pleșuv încins la patruzeci de grade Réaumur, la un sfert de leghe de orice umbrar.

Și multe alte mici necazuri de care nu vă mai vorbesc, dar care sînt foarte supărătoare.

Oh! plimbarea de plăcere! Să vă ferească Dumnezeu de ea!

Singurul motiv care m-a făcut s-o numesc cu moderație un purgatoriu, cînd aveam dreptul s-o compar cu infernul, este că în general te întorci stors, sfărîmat, este adevărat, asudat, acoperit de praf, cu capul încins și gîtul uscat, cu picioarele zdrelite, cu o dispoziție de cîine bătut, regretînd o zi pierdută, o natură frumoasă pe care n-ai putut s-o admiri, visări tulburate, emoții inutile, dar te întorci ... aproape totdeauna.

*

Am fost astfel maltratat într-o zi în care șefii plimbării de plăcere optaseră pentru un pelerinaj la *Frunzișul veșted* și o vizită la Domnișoara Dorotheea.

Domnișoara Dorotheea, celebră la Plombières și bine cunoscută de la Épinal pînă la Rémiremont, este o persoană cumsecade și amabilă, născută cu mult timp în urmă în Val d'Ajol, de unde n-a lipsit decît doar cîțiva ani.

Legăturile sale cu lumea elegantă au făcut-o să dobîndească o conversație corectă, un mod de a se exprima distins dar fără afectare și o ținută demnă și îndatoritoare fără politețe excesivă.

Construiește cu mîinile ei mici instrumente de muzică pe care le numește spinete*, fără îndoială numai din cauză că ele se vînd la Épinal, căci n-au nimic comun cu veritabila spinetă în afară de folosirea celor patru coarde de metal întinse pe un lemn scobit și traversat de mici șanțuri ca un gît de chitară, coarde care se zgîrie cu un vîrf de pană.

*

În ziua în care mica noastră caravană, formată dintr-un buchet (ar trebui să spun o claie de snopi) din cele mai grațioase crinolone din Plombières, se îndrepta spre refugiul domnișoarei Dorotheea, măgarii n-au lipsit din ceata noastră și, credincioși obiceiurilor lor, n-au întîrziat să necăjească pe cei dintre noi care mergeau pe jos.

În ciuda strigătelor noastre, ei au reușit să ne părăsească de tot. Eram trei astfel abandonați, sub focul unui soare cumplit, în mijlocul unei cîmpii aride, fără să avem nici cea mai mică idee despre direcția în care trebuia să ne îndreptăm pentru a ajunge la capătul călătoriei noastre.

După cîteva clipe de disperare, am fost foarte surprinși să simțim impresii de care tovarășia măgarilor ne-ar fi lipsit fără îndoială.

Mergeam în tăcere, studiind aspectul pitoresc al platoului înalt al muntelui unde fusesem atît de inuman abandonați, aspect pe care cîmpiile întinse și joase nu-l au cîtuși de puțin.

Aceste locuri înalte par mai bogate în aer și în lumină; un anumit mister planează deasupra întregului peisaj; singurătatea domnește pretutindeni ... această colibă părăsită și fără ușă ... acest mic iaz în care fără îndoială zînele vin să se scalde în taină noaptea ... acest grup de stejari imobili ... nici un animal urît, cu coarne, murdar și rumegînd; nici un cîine rîios și periculos; nici un cioban gușat și zdrențăros ... nici păsări domestice, găini sau curci, amintind curtea de orătării, grajdul etc. Liniște și pace pretutindeni; sub ușoara adiere a brizei, mărăcinii își agită ușor

* În limba franceză *épinettes* (n. tr.).

micile panașe roz ; două ciocîrlii trec în zbor ... urmărirea amoroasă ... una din ele dispare într-un câmp de grâu, cealaltă începe să se ridice în spirală, preludiind marele său imn de bucurie.

Goethe a spus : „Nu există om care să nu se simtă cuprins de un sentiment profund cînd ciocîrlia nevăzută își răspîndește în slava cerului, departe, cîntecul său fericit”.

Este cea mai poetică dintre păsări. Să nu-mi vorbiți de clasică dumneavoastră privighetoare, *Philomela sub umbra*, care are nevoie, în chip de săli de concert, de crînguri înflorite și sonore, care cîntă în timpul nopții pentru a se face remarcată, care privește dacă e ascultată, care urmărește efectul în pompoasele ei cavatine cu triluri și rulate, care maimuțărește prin anumite accente expresia unei dureri pe care n-o simte, o pasăre care are ochi mari și avizi, care mănîncă viermi grași și care ar dori cu plăcere un public care s-o aplaude. Este un adevărat tenor plătit cu o mie de franci.

Dar, observați și ascultați masculul ciocîrliei ; acela da, este un adevărat artist. Nepăsîndu-i de efectul ce-l poate produce, el cîntă fiindcă a cînta este pentru el o plăcere ; are nevoie de aer liber, de spații infinite.

Observați-l în seara unei zile frumoase, cînd se simte apropierea nopții, vedeți-l cum se avîntă salutînd soarele ce coboară la orizont, steaua care scînteiază pe bolta cerului ; cîntînd, el urcă spre astru ; plutește în eter ; îi poți înțelege bucuria nemăsurată, i-o poți împărtăși ; el urcă, urcă, urcă mereu cîntînd ; vocea sa triumfătoare slăbește încetul cu încetul, dar se simte că ea și-a păstrat puterea, că doar distanța îi micșorează strălucirea ; el urcă iar și iar, dispare ... și totuși îl mai poți auzi ; pînă cînd, pierdut în albastrul cerului, epuizat de elan, beat de libertate, de aer curat, de melodie și de lumină, el își închide vitejește aripile și, de la o înălțime imensă, se lasă să cadă drept în cuibul său, unde femela și puii, recunoscători pentru cîntecele lui frumoase și dulci, îl înviorează cu mîngîierile lor.

*

... Ascultam toți trei ... ; ascultam mereu ca pasărea Pindar revenită la cuibul drag să-și termine ultima strofă, murmurînd fără îndoială familiei sale accente intime pe care urechea noastră grosolană nu putea să le audă.

Dar eram cu totul rătăciți și oarecum îngrijorați din cauza tinerelor crinoline.

Din fericire, trecînd pe acolo, am trezit o bătrîna care dormea în plin soare, într-un şanţ; ea se oferi să ne conducă de-a lungul cîmpiei.

Abia o acceptasem ca ghid, cînd bătrîna ne pomeni de Împărat, ne întrebă dacă-l văzusem, dacă-l cunoscusem etc.

„— Ah! dar eu, dom'le-l cunosc bine, bine de tot, spuse ea. Alaltăieri, trecu p-acilea, ca mata, ca să se ducă la do'şoara Dorothee; oamenii din Val d'Ajol veniră să-l aştepte acolo, la cotu' pădurii. Era un mare general care merjea cu un altu domn departe în faţa cestorlalţi din trupă. Țăranii îi ziseră așa:

— Ziceţi, dom'le, matale sînteţi Împăratul?

— Nu, iată-l, cel ce vine în cîmpia asta.

Pe dată oamenii din Ajol merg spre cîmp şi pormă zic către cestălalt:

— Matale sînteţi, dom'le Împăratu'?

— Da, copiii mei, răspunse cestălalt.

— Bine! atunci, uite, binecuvîntaţi-ne acum.

Şi, dom'le, toţi se aştern în genunchi în faţa lu' Împăratu'. El, bietu', voia să-i ridice, dar nu putu de fel. Îşi sucea mustaţa şi se vedea bine că avea lacrimile-n ochi, totuşi, bietu' om."

— Ai văzut dumneata asta?

„— Auzi ce vorbă, dacă l-am văzut! L-am văzut cum te vād pe matale. Şi mai departe, acolo sus lîngă ferma aiasta, ei nu mai ştiau nici drumu', şi se duseră să-ntrebe pe Micolas ăla marele, care-şi vîntura hrişca în faţa porţii. Micolas le-a zis pi unde trebuia să treacă, şi Împăratu' îi puse un ban în palmă. Micolas a crezut așa, că era vreo para de douăzeci de bani, dar cînd toţi ajunsăsa departe, şi-a deschis mîna, a privit şi, văzînd că era un napoleon de aur adevărat, tot în aur, a dat un strigăt ş-apoi s-a pus pe înjurături. A înjurat, dom'le de ți se făcea frică, nu alta... Numai că de bucurie, el înjura de bucurie; dar, tot una-i, nu face bine să înjuri așa..."

Tot perorînd așa în jargonul său rustic, femeia a reușit să ne aducă aproape sănătoși și teferi la Domnișoara Dorotheea, unde am găsit fermecătoarele noastre crinoline, răutăcioșii noștri măgari, vișinată și lapte.

A doua scrisoare

Sosirea la Domnișoara Dorothea. — Val d'Ajol. — Să te cațeri mereu. — De ce să-mbătrânești, să suferi și să mori? — Fântâna lui Stanislas. — Morenele. — Ghețarii. — Pensunile. — Trăncăneală și bîrfeli. — Eaugronne. — Domnul doctor Sibille; procedeul său pentru vindecarea maladiilor intestinale. — Capi de familie lipsiți de intestine. — Spaima domnului Prudhomme. — Concetul lui Vivier. — Serată la Împărat. — Baden. — O operă nouă a domnului Clapisson; succes. — Concert. — Doamna Viardot. — Domnișoara Duprez. — Beethoven. — Întoarcerea la Plombières. — Tristețe.

Plombières, 30 august

După primele exclamații de rigoare, intonate în toate tonalitățile, cu toate timbrele, pe toate ritmurile :

- „— Ah? iată-vă ajunși!
- Ce s-a întîmplat cu voi?
- Ce grijă am avut!
- Bine, dar voi ne-ați lăsat acolo!...
- Noi? Nici vorbă! Blestemații aceia de măgari!
- Ah! fir-ar să fie, dom'le, se știe bine că ăia ce-s călare pe măgari merg mai repede decît cei ce-s pe jos.
- Și șaua mea care era gata să-mi facă pocinogul!
- Ha! ha! au prins-o la timp!
- Am cules zmeură.
- Ce priveliște!
- Doamne! frumos mai e!
- Nu, dom'le, nu mai stau! Trebuie să fim imediat la Plombière. Mă așteaptă să merg la Vulpe. Vreau ca măgarii să-mi aducă cîștig.
- Bineee! pleacă, frumusețe, ne vom întoarce pe jos; crezi că ne-am cățărat pînă aici ca să stăm doar două minute și să ple-

căm fără să vedem nimic?" — ne-am permis în sfîrșit să ne bucurăm de priveliștea dimprejur și să admirăm Val d'Ajol care se întinde la mare adîncime în fața casei Dorotheei.

*

E un vast leagăn de verdeață, cu un sat roșiatic plasat în fundul leagănului, ca o jucărie de copil, cu mii de arabescuri desenate de masivele felurit colorate de brad, de fag, de mestecăn și de frasin, acest arbore elegant, mîndria vegetației Vosgilor; totul acoperit cu un ușor voal albăstrui, și atît de calm, atît de răcoros, atît de bine încadrat din toate părțile...

*

Prima tentație a spectatorului ce contemplă această privești și se află pe marginea terasei este să se arunce în hău pentru a înota cu deliciu în acest mare lac de aer proaspăt.

Dar imediat el rezistă acestui prim impuls spontan care îl atrage înainte; el se agață de un arbore, ca să nu cadă în prăpastie, și exclamă împreună cu Faust:

— Oh! de ce n-am aripi!...

Nu e normal într-adevăr să te simți atunci umilit și să-ți spui:

— Pînă și cea mai proastă și mai greoaie dintre păsări, o gîscă, ar putea s-o facă, numai eu nu!...

O, oameni, atît de mîndri de descoperirile voastre, de mașinile voastre productive și distructive, de relațiile voastre familiare cu aburul și cu trăsnetul din care ați ajuns să vă faceți niște sclavi mai mult sau mai puțin supuși; inventatori atît de mîndri de știința și de calculele voastre; construiți case pe roți, palate plutitoare; v-ați folosit de legile gravitației pentru a ridica pînă la nori, printr-o contradicție aparentă, globuri mari a căror forță ascensională ar fi trebuit să vă deschidă calea spre stratosferă; voi însă vă mai cățărați încă!

Să te tîrăști pe apă sau pe pămînt, ajutat de vînt sau de abur, înseamnă totuși să te cațeri. Și pînă în clipa în care veți găsi mijlocul sigur de a vă transporta liber în spațiu, fie zburînd, fie conducînd nave aeriene, orașe aeriene, mai aparțineți încă rasei cățărătorilor și veți semăna cu niște omizi ambițioase, sau cu niște melci orgolioși...

Pe unul din pereții modestei case a Dorotheei, la exterior, era agățat în mijlocul unei coroane de lauri un catren în versuri alexandrine aparținînd muzei silvestre, catren ce amintea vizita pe care Împăratul i-o făcuse numai cu cîteva zile înainte.

— Este foarte frumos, domnișoară ; are tot atîta sentiment cît stil. Majestatea Sa a fost, fără îndoială, foarte mulțumită ?

— Împăratul a părut emoționat să vadă mai ales partea din casa mea unde s-au odihnit înaintea lui regina Hortense și împărăteasa Joséphine.

— Amintirile pe care nu se aștepta să le găsească în această singurătate trebuie să-l fi impresionat într-adevăr. Și a venit pe jos la dumnevoastră, pe o asemenea caniculă ?

— Da, doamnelor.

— Majestatea Sa v-a complimentat și pentru laptele ce i l-ați oferit ? Este excelent.

— Împăratul nu l-a gustat.

— Cum ! nu i l-ați arătat ?

— Eram atît de zăpăcită, că nu m-am mai gîndit la asta. Și totuși mă întrebasese dacă avem vaci...

— Ei bine ! nimic mai clar ! ...

— Vai ! da, acum mă dumiresc, îi era sete, era un fel ocolit de a mă face să înțeleg asta, și *n-a îndrăznit* să-mi ceară lapte... Doamne, ce rușine îmi e acum ! M-am purtat ca o proastă. Dar mi-a promis că va mai veni, și-i voi prezenta atunci scuzele mele.

— Dacă mai vine pe aici, Împăratul va pune să i se aducă băuturi răcoritoare, pe care le va lua pe iarbă, sub nasul dumneavoastră, pentru că pe această masă neprimitoare nu v-ați învrednicit să-i oferiți măcar o cană cu lapte.

*

După ce am tulburat astfel conștiința bietei noastre gazde și după ce *am îndrăznit* să scriem în albumul său cîteva versuri cărora ea le-a răspuns printr-un sonet întreg două zile mai tîrziu, ne-am întors cu bine, fără prea multă oboseală și fără a ne mai rătăci de data aceasta, unii cîntînd, alții visînd și filosofînd nițeluș.

O foarte drăguță doamnă vroia să afle cu tot dinadinsul *de ce trebuie să îmbătrînești, de ce trebuie să suferi, de ce trebuie să mori.*

— Ah ! admit că a îmbătrîni, a suferi și a muri sînt trei vorbe despre înțelesul cărora nu s-a gemut destul și că mai bine ne-am bucura... Mărturisesc că a crește, a ajunge să înțelegi frumosul, să cunoști adevărul, să-ți simți inteligența și inima crescînd pentru ca, în mijlocul acestui sublim extaz, să vezi încetul cu încetul cum mirajul dispăre, speranța te părăsește, este, într-adevăr, o mistificare atroce, și că ai putea înnebuni dacă te-ai încăpățîna să o cercetezi mai adînc. Dar, doamnă, în această

cursă de șoareci unde sîntem toți prinși, cursă în care dragostea, arta, poemul lumii sînt momeala și moartea este capcana, mai sînt încă multe alte lucruri pe care nu ni le putem explica. Permiteți-mi să vă întreb ceva. Știți cumva care este cea mai răutăcioasă pasăre?

— Recunosc că nu; sînt atîtea rele... Să fie vulturul pleșuv? Să fie porumbelul care-și omoară puii?

— Nu; este cintezoiiul.

— Cintezoiiul, cîntărețul ăsta nebun, atît de grațios, atît de vesel? Nu cred! Și de ce mă rog?

— *On n'a jamais pu le savoir.* *

— Înțeleg fabula. Numai că dumneata calomniezi cintezoiiul; și, spunînd că a îmbătrîni, a suferi și a muri sînt trei lucruri îngrozitoare, execrabile, eu nu calomniez...

— Pe vulturul pleșuv necunoscut care mai devreme ori mai tîrziu ne devorează? Nu, desigur; și vă jur că acest monstru mi-e, ca și dumneavoastră, infinit de odios. Dar de ce este el atît de îngrozitor o dată ce după mii de ani rasa umană mai există încă? Va trebui să răspundem ca astăzi:

— *On n'a jamais pu le savoir.* *

*

La două zile după aceasta (căci douăzeci și patru de ore de odihnă cel puțin sînt absolut necesare după o *plimbare de plăcere*) a trebuit să ne urcăm pînă la fîntîna lui Stanislas.

Ca să ajungi acolo, o iei cîtva timp pe un drum frumos și comod, terminat de curînd din ordinul Împăratului, și, restul traseului făcîndu-se în păduri, ai cel puțin umbră dacă nu și răcoare.

Altă problemă filosofică ridicată în timpul urcușului nostru:

Ce trebiue să preferi, să mori de căldură sau să mori de frig?

Toată lumea a fost de părere că trebuia preferat ... să nu afli niciodată.

Ajunși la fîntînă, care abia dacă lasă să i se zărească firicelul de apă, am găsit iar o priveliște minunată, lapte și versuri.

Iată patru dintre ele, despre regele Stanislas, pe care le-am cules de pe stîncă sub care plînge naiada. Vi le trimit proaspete de tot:

* Nu s-a putut afla nicicînd.

*Heureuse du nom qui me reste,
Bon roi, si je pouvais chaque jour recueillir
Les pleurs dus pour jamais à votre souvenir,
Je ne serais pas si modeste.**

*

Ca să mergi la fântâna lui Stanislas pe drumul cel nou, trebuie să treci peste un morman imens, o harababură, un haos de stînci cenușii, sfărîmate în blocuri de toate formele și de toate mărimile, înghesuite, aruncate unele peste altele, al căror aspect este cel al unei gigantice ruine și izbește cu putere imaginația.

Aceste maldăre de stînci se numesc morene. Și toată lumea se întreabă cine a putut să le aducă acolo.

Legenda populară răspunde că odinioară, pe cînd și grațioasele zîne munceau, au venit aici într-o noapte, purtînd pietre în șorțul lor, ca să înalțe un pod pe care să treacă de la un munte la altul.

Dar regina zînelor, zărind un indiscret ce le privea din pădurea vecină, scoase un țipăt puternic și atunci toate zînele, dînd drumul șorțului ridicat, lăsară să le cadă pietrele și o luară la sănătoasa speriate.

*

Unele persoane pretind că aglomerările acestea au fost produse de ghețarii ce au existat odinioară, care, printr-o înaintare lentă de sus în jos, cum fac într-adevăr cu unele blocuri granitice ghețarii din Alpi, ar fi transportat aceste fragmente din vîrfurile muntelui în vale.

Autorii explicației uită doar să ne spună ce ghețari ar fi putut acumula morenele care se găsesc în număr așa mare în vîrfurile munților din împrejurimile localității Plombières.

Și chiar de n-ar fi tocmai pe culmi, chiar de-ar fi doar în văi — ceea ce nu este în fond, o repet —, ar fi trebuit să admitem totuși că ghețarii au cules de sus aceste pietre pe care le-au tîrît la vale.

Or, în epoca în care ei le-au găsit acolo, care să fi fost cauza care le-a adunat la un loc?...

De data aceasta nu trebuie spus: nu s-a putut ști niciodată! Este clar, dimpotrivă, că aceste morene sînt pur și simplu restu-

** Fericită pentru numele ce-mi rămîne,
Rege mărinimos, de-aș putea culege în liece zi
Lacrimile ce se cuvin amintirii tale veșnice,
N-aș mai fi atît de modestă.*

rile scoarței de stînci sfărîmate de brusca ridicare care, într-o convulsie a globului terestru, a dat naștere munților Vosgi.

Aceste sfărîmături, prin violența cutremurului, au fost risipite în dezordine în toate direcțiile și, antrenate de greutatea lor, s-au adunat în grămezi și mai mari pe versant și la poalele munților.

Un domn Prudhomme, care *ar fi dorit*, spunea el, să fie un geolog faimos, îmi împărtășește cu totul părerea în acest sens.

— De altfel, adăuga el ieri cu un bun simț care nu m-a făcut să-i bănuiesc probitatea, ce au devenit acești pretinși ghețari? Să fie oare din cauza încălzirii pămîntului? Toată lumea știe, dimpotrivă, că el se răcește.

— Vai! domnule, toată lumea știe că nu se știe aproape nimic, iar bătrînii din Plombières vă vor asigura, dacă țineți neapărat, că au existat odinioară ghețari pe acești munți. Însăși gheața era atît de dură încît se serveau de ea pentru a confecționa pietre pentru puști. Dacă acest lucru este adevărat, sistemul puștilor de lovire fiind adoptat de la descoperirea capsulelor fulminante încoace, Providența, care nu dă nimic fără a primi în schimb, trebuie să fi suprimat pur și simplu ghețarii.

— Într-adevăr! pare logic. Nu m-am gîndit la asta... Dumnezeu! cît aș fi dorit să fiu un geolog faimos! Totdeauna mi-a plăcut geologia. Dar viața este atît de scurtă! Vedeți cît de lent ne instrui; peste optsprezece luni voi avea șaiszeci de ani și pînă în prezent nu aflasem că se pot face din gheață pietre pentru pușcă. Secretele naturii sînt de nepătruns. Dar am folosit numele de *geolog* pentru a indica un om savant în geologie; oare așa trebuie să se spună, domnule?

— Teologia dă teolog, astrologia produce astrolog, entomologia dă entomolog. Cred doar că trebuie să ne împărțim dificultatea; dumneavoastră spuneți geologist, eu voi spune geolog și astfel vom putea fi aproape siguri că ne înșelăm amîndoi.

— De altfel, asta îmi este perfect egal; niciodată n-am dorit să fiu un mare gramatician.

— Nici n-aveți de ce vă plînge.

.

*

La pensiune, la Plombières, se înfăptuiește, v-am mai spus-o, a treia funcțiune importantă a zilei.

Aceste reuniuni, foarte numeroase, sînt în general bine alcătuite; sînt puțini domni Prudhomme, iar cei prezenți nu fac abuz

de sabia lor și nu perorează decît rar asupra instituțiilor noastre. Numai că ești forțat, ca la ospățul lui Boileau,

*De faire un tour à gauche et manger de côté. **

Apoi serviciul este foarte lent. Pui nu au aici decît două aripi; cînd rămîne una și trece prin fața ta, o iei, și ești jenat pentru că vecinul de masă, în forul său interior, te consideră egoist; dacă, din discreție, din modestie, nu o iei, ești și mai jenat încă.

Se servesc excelenți păstrăvi și cantități de broaște (obiect de oroare pentru englezi).

De unde sînt forțat să conchid că la Plombières, ca și în alte părți, pensiunea nu este în fond decît o piscină în care se poate mînca.

*

După masă, toată lumea iese pe stradă. Doamnele își etalează toaleta lor bufantă și mirobolantă, în fața porții, pe bănci, pe scaune; altele rămîn în picioare pe balcon, și toate se sfîșie între ele cu un zel și cu o vervă ce întrece ceea ce se poate vedea în grotele cu lei din Paris.

— Domnișoara asta albastră, da, e drăguță ... încă ... dar ieri la bal i s-a văzut partea de sus a brațului, și s-a văzut ... în fine, este o nenorocire! nimeni n-ar veni la Plombières dacă n-ar avea vreo infirmitate.

— Ah! această doamnă atît de slabă are o părere cam ciudată despre buna cuviință; își permite s-o expună pe fiică-sa decoltată seara de la ceafă ... pînă a doua zi.

— Dragele mele! ați aflat nenorocirea grăasanei contese ruse?

— Nu!

— Ei, cum asta! balonul! n-ați aflat?

— Nu încă.

— Nimeni n-a împins mania crinolinelor atît de departe ca această contesă.

— Așa e. Poartă circumferința marelui clopot al Kremlinului.

— Or, ștregarii, ieri, pe promenada doamnelor, au lansat un balon din hîrtie roz și albă, mult mai mare încă decît faimosul clopot de la Moscova. Balonul abia se înălțase deasupra frasinii-

* Să te întorci spre stînga și să mîninci dintr-o parte.

lor înalți ai promenadei, că toată lumea adunată a strigat : „Ah ! Dumnezeule ! iat-o pe doamna contesă cum zboară !”.

*

Există un mic rîu sau, mai bine-zis, un pîriu mare la Plombières ; oamenii cu carte îl numesc Eau-gronne, iar oamenii din partea locului Eau-grogne.

Acest ultim nume este cel adevărat ; celălalt, să nu se supere savanții, nu este decît corectarea lui pretențioasă.

Rîul într-adevăr își aruncă valurile cu zgomot ; apa sa grohăie mereu. Animația ce o provoacă în partea joasă a orașului coturile sale, ca și claritatea sa, sînt prea puțin compensate de impuritățile de tot felul pe care le duce în mod constant.

Măcelarii aruncă în el resturi de animale tot atît de dezagrabil de privit ca și mirosul lor. Peste tot se văd lungi tuburi intestinale care, agățate cu un capăt de vreo piatră, plutesc cu celălalt în curentul de apă, șerpuiind ca niște țipari. E tare urît.

*

Domnul Prudhomme, foarte intrigat de aceste obiecte dizgrațioase, m-a întrebat într-o dimineață care ar fi cauza prezenței lor în Eau-grogne.

— Nu știți deci, stimate domn, că apele din Plombières sînt excelente pentru vindecarea maladiilor intestinale ? Doctorul, inspector al apelor, domnul Sibille...

— Iertați-mă dacă vă întrerup, tocmai voiam să vă cer cîteva informații despre domnul inspector Sibille ; este un medic savant, așa este numit ?

— Da, și în plus un om cu spirit, de o bunătate extremă, ceea ce este și mai rar. Foarte diferit de alți medici cărora le trebuie bolnavi aleși, oameni robuști, viguroși, sănătoși, el consimte să îngrijească pe adevărații bolnavi, și chiar pe cei mai slabi, pe debili, pe sperați, și în scurt timp le redă sănătatea.

— De unde este el, dacă nu vă supărați ?

— Ei asta, de unde vreți să fie dacă nu din Como în Italia ? Familia sa este foarte veche ; ea era celebră deja în Roma secolului lui August, și Vergiliu vorbește de Sibillii din Como în multe pasaje ale poemelor sale.

— Foarte bine. Să reluăm povestea cu maladiile intestinale.

*

— Domnul doctor Sibille deci a făcut acest raționament îndreptățit :

În loc să cufunzi în apă bolnavul, și-a spus el, și să-l slăbești prin băi interminabile, dacă am cufunda doar acela dintre orga-

nele sale care-l face să sufere, cura n-ar deveni oare în același timp mai puțin obositoare și mai sigură, și mai completă? Asta trebuie să fie, fără doar și poate...

Conduc de această idee luminoasă, ingeniosul doctor a imaginat pe dată o admirabilă operație care nu este descrisă în cărțile sibiline (îi păstrează deci secretul), operație pe care o face fără durere, și cu ajutorul căreia intestinalele bolnavului sînt scoase ușor din corpul său.

El le expune apoi în curentul de apă curativă și cel mult în treizeci și șase de ore vindecarea este gata. De exemplu, bolnavul este obligat să urmeze în acest interval de timp o dietă absolută.

— Oh! fără îndoială, ar fi o neghiobie să nu i te supui. Cine vrea să-și atingă scopul acceptă și mijloacele prin care-l poate obține.

— După care intestinalele sînt repuse la locul lor, tot fără durere, și această minunată cură este înfăptuită. Dar trebuie să vă mai spun ceva: din păcate, marelui avantaj fizic i se adaugă uneori inconveniente morale. Știți poate că Eau-grogne este plin de păstrăvi? or, păstrăvul este un pește vorace și se întîmplă adesea, în timpul cufundării organelor ... pe cînste ... înțelegeți...

— Mă faceți să mă cutremur!

— Da, în cele din urmă poate lipsi o parte din aparatul digestiv, cîtiva metri din tubul intestinal... Medicul savant, care știe cît de periculos adversar și-ar găsi în imaginația pacientului său, păstrează asupra acestui accident cel mai strict secret; el pune la loc ceea ce rămîne din tub, bolnavul nu observă nimic și se face bine. Digestia sa se produce mai repede, asta-i tot. Dar moralul său nu mai este același; pacientul devine violent, dur; își maltratează soția și copiii; ajunge chiar — ceea ce este grav, s-o recunoaștem — să-i ruineze cu bună știință, să le ia tot ce poate din moștenirea ce le-ar rămîne. S-au văzut astfel buni și respectabili capi de familie plecînd de la Plombières, după vindecarea lor, aproape ... fără intestine.

— Mi se pare de nemaiauzit!

*

— Ei, domnule! ieri, cînd discutam despre probleme de geologie, ați recunoscut pe bună dreptate că natura este de nepătruns.

— Așa e; asta nu mă face însă să tremur mai puțin; și dacă vreodată, să mă ferească bunul Dumnezeu, voi contracta o boală

intestinală, n-aș recurge cîtuși de puțin la îndrăzneța știință a domnului Sibille ; doresc prea mult să le păstrez copiilor mei un tată bun.

*

Vivier, acest mare dușman al domnului Prudhomme, se afla la Plombières în momentul cel mai strălucit al anotimpului. El a avut ideea extravagantă de a da aici un concert. Odată hotărît, a reținut *salonul* ; nu lipsea nimic decît muzica și muzicienii. Căci acestea sînt necesare într-un concert : nu ca în numeroase opere în care un dialog, care adesea nu e nici viu nici animat, poate înlocui foarte avantajos muzica.

Cornul lui Vivier degeaba s-ar multiplica și ar face să se audă trei sau patru sunete deodată ; el n-ar fi suficient în asemenea caz.

Au dorit să recurgă la domnișoara Favel, grațioasa transfugă de la Opera-Comică din Paris.

Domnișoara Favel, implorată să-i vină într-ajutor lui Vivier, a spus mai întîi nu ; apoi, noi insistențe i-au smuls un da foarte slab, ca peste cîteva ore să trimită din nou un nu categoric.

Se spune că domnișoara Favel a descoperit un maestru de cînt (Columb este depășit !) care-i interzice să emită vreun sunet înaintea anului de grație 1860, promițînd, cu această condiție, să-i asigure un talent cel puțin egal cu geniul primelor zeițe ale epocii.

*Il n'y a que la foi qui perd. **

Vivier a invitat atunci o tînă ră cîntăreață din Nancy, domnișoara Milet, dotată cu un firicel de voce, slab ca firicelul de apă al fîntînii lui Stanislas, și în plus un acompaniator, domnul Humblot, excelent muzician, abil pianist, elev al Conservatorului din Paris, care activează la Épinal.

În ceea ce privește pianul, nici urmă de așa ceva. Este adevărat că la Plombières există instrumente („*mélodiums*”) de-ale lui Alexandre (nu se găsesc ele oare pretutindeni acum ?), dar poeticul și religiosul instrument nu e capabil să țină loc de pian, și au trebuit să se resemneze cu folosirea uneia din acele *comode* ce cîntă pe nas, instrumente pe care unii se încăpățîneau încă să le numească pianine.

* Numai cine are încredere pierde.

Concertul a avut deci loc.

Cu tot prețul lor ridicat, au fost cumpărate toate biletele. Domnul Prudhomme opunea rezistență...

L-au silit să înțeleagă că, *această solemnitate* aflându-se sub un înalt patronaj, absența sa ar fi remarcată și pentru a nu face scandal, el s-a resemnat în cele din urmă.

Vivier a obținut un foarte frumos succes. Doar menuul festinului muzical oferit publicului de către beneficiar a părut cam ... slab. *

El se compunea din vînat excelent și din multe alune: vînători cu fanfare triple, ale lui Vivier; barcarole, șansonete din repertoriul muzicii ușoare, ale domnișoarei Millet. Nimic mai mult.

*

Trei zile mai tîrziu, serată intimă la Împărat, în care Vivier și-a produs șarjele sale cele mai neauzite, proverbele sale semi-lirice ingenioase, idilele soldățești, în fine tot vastul său repertoriu.

Nu știu să fi existat vreo serată mai veselă. Majestatea Sa, care se lăsa pradă, la fel ca invitații, unei irezistibile poftă de rîs, a complimentat de mai multe ori pe spiritualul violonist-actor-pianist-mim-cîntăreț pentru incomparabila originalitate de compoziție a scenelor sale și pentru verva cu care le executa.

În timpul antractelor s-a dansat.

La ora două spre dimineață, după plecarea dansatorilor și a dansatoarelor, Împăratul, care se prefăcuse că pleacă, a venit să discute o clipă cu invitații săi.

Pe la două și jumătate ne-am retras, încîntați de ospitalitatea imperială, obosiți de atîta rîs și aplauze, iar la ora patru eu plecam spre Baden.

.

*

La Baden, mai întîi, prima reprezentație a unei opere franceze în două acte, de domnii de Saint-Georges și Clapisson, intitulată *Geniul aerului* (*Le Sylphe*). Cele două roluri principale sînt interpretate foarte bine de Montjauze și domnișoara Duprez.

Lucrarea e vioaie, veselă, presărată cu melodii grațioase, cu scene ingenios tratate, iar partitura instrumentată cu finețe.

* În limba franceză joc de cuvinte: menu ... menu (n. tr.)

Cum mi se pare imposibil ca această operă, după primirea ce i s-a făcut la Baden, să nu fie foarte curînd reprezentată la Paris, de data aceasta nu voi mai spune nimic în plus.

*

Apoi concertul organizat prin grija domnului Bénazet în beneficiul celor ce au avut de suferit de pe urma inundațiilor din Franța ; preparative îndelungate.

Dimineața trebuie să mă duc la Karlsruhe ca să repet cu artiștii capelei ducale, iar după-amiaza trebuie să mă întorc pentru a repeta cu cei din Baden ; seara trebuie să pun în ordine partiturile primite de la Strasbourg și din alte părți, să dau instrucțiuni dulgherului pentru construcția estradei etc., etc.

În ajunul concertului, mare afluență în salonul de conversație : găsesc aici prieteni germani sosiți de la Berlin și de la Weimar, celebri iubitori de muzică ruși, englezi, elvețieni și francezi, artiști de renume de la Paris, membri ai Institutului de la Paris, confrăți din presa pariziană.

Concertul are loc în fața acestui public de elită !

Rețetă de zece mii șase sute de franci ; interpretare de o rară frumusețe ; fermecătorul cor din Karlsruhe instruit admirabil de abilul său conducător, domnul Krug ; orchestra ireproșabilă ; doamna Viardot strălucitoare în brio și în umor muzical în mazurcile de Chopin, în ariile sale spaniole, în cavatina din *Son-nambula*, chiar și în marea sa arie de Graun ; domnișoara Duprez, impresionantă și naivă în frumoasa piesă din *Iphigenia în Aulis* :

*Adieu, conservez dans votre âme
Le souvenir de notre ardeur **

și strălucită virtuoasă în frumoasa siciliană a lui Verdi ; multe aplauze pentru domnii Gremminger și Eberius, de la teatrul din Karlsruhe ; scena din *Orfeu* redată cu generozitate ; *adagio*-ul *Simfoniei în si bemol* de Beethoven cîntat curat și poetic de către orchestră.

Toate acestea îți umple inima de bucurie ; cu atît mai dureros să nu poți exprima ceea ce simți.

Este o muzică din sfere superioare. Beethoven e un Titan, un Arhanghel, un Tron, o Dominație. Văzut de la înălțimea operei

** Rămas bun acum,
Păstrați în inimi
Amintirea patimei noastre.*

sale, tot restul lumii muzicale pare liliputan... Compozitorul a putut, a trebuit chiar să parafrazeze apostrofa Evangheliei, și să spună: „Oameni, ce este oare comun între voi și mine?”

.

*

A doua zi, recrudescență a unei gastralgii datorată unor diverse cauze printre care oboseala excesivă joacă un rol important.

Încrezător, nu fără motiv, în eficacitatea apelor de la Plombières, le voi cere încă o dată o ușurare care nu se lasă mult așteptată.

Dar, ce schimbare! la pensiune nu mai ești constrâns să măninci pe un colț de masă; nici urmă de crinoline, grasa contesă din Kremlin desigur și-a luat zborul; nu mai întâlnești uniforme, nici muzică militară, nici celebrități, nici oficialități; ghirlandele de frunze au dispărut; alexandrinele domnișoarei Dorotheea nu mai au decât unsprezece picioare; aproapele nu mai este devorat, după masă, în pragul caselor; se aud saboții trecătorilor pe strada pustie din Plombières...

*

Plouă...

Zilele urmează una după alta semănând leit...

Iau o umbrelă și mă duc să mă plimb în pădure, ascultând zgomotul armonios și melancolic al picăturilor de apă ce cad pe frunziș, în timp ce Eaugronne murmură în vadul său din fundul văii.

Un prigor, acest drăguț vestitor al toamnei, își vîră delicatul căpșor între două ramuri, fixează cu privirea sa inteligentă pe plimbărețul imobil și pare să-i zică: „Ce-o fi căutînd aici la mine, pe-așa vreme, făptura asta ciudată?”

Și mă întorc acasă; și vă scriu. Totul e atît de trist!

Cu trei săptămîni în urmă, la Plombières era atît de bine, încît pînă și bolnavii aveau un aer sănătos; astăzi, toți cei sănătoși au aerul unor bolnavi...

Plouă încă... Plouă mereu...

Împăratul a plecat... Domnul Prudhomme se încapățînează să mai stea.

Aș dori să revăd Parisul.

Vă las, domnule.

H. BERLIOZ

ABERAȚII ȘI HALUCINAȚII ALE URECHII

Într-o zi, asistînd la un concert în care se executa una dintre cele mai frumoase sonate pentru pian și vioară de Beethoven, aveam lîngă mine un tînăr muzician străin de curînd sosit de la Neapole, unde niciodată —îmi spunea el — numele lui Beethoven nu fusese pronunțat în prezența sa.

Această sonată îi provoca impresii foarte vii care îl uimeau cu totul. Andantele variat și finalul l-au cucerit cu totul.

Însă, după ce a ascultat cu o atenție aproape penibilă prima parte a sonatei, îmi spuse :

— E frumoasă, nu-i așa ? domnule ? Găsiți că este frumoasă ?

— Da, sigur, este frumos, este măreț, este nou, este din toate punctele de vedere admirabil.

— Ei bine ! domnule, trebuie să vă mărturisesc, eu nu înțeleg nimic.

Era în același timp rușinat și necăjit.

Acest fenomen ciudat poate fi observat chiar la auditorii cei mai dotați de natură, dar a căror educație muzicală este incompletă. Fără să se poată ghici din ce cauză anumite piese le sînt inaccesibile, ei nu le înțeleg ; cu alte cuvinte, nu le apreciază nici ideea generatoare, nici dezvoltările, nici expresia, nici accentul, nici frumusețea melodică, nici bogăția armonică, nici coloritul.

Ei nu aud nimic ; pentru acele piese auditorii sînt surzi. Mai mult încă, neauzind deloc ceea ce se găsește în ele cu prisosință, ei cred adesea că aud ceea ce nu este.

Pentru unul dintre aceștia, tema unui adagio era vagă și acoperită de acompaniamente.

— Vă place această melodie ? l-am întrebat într-o zi, după ce i-am cîntat o lungă frază melodică lentă.

— Oh ! e minunat, are o claritate și un contur perfect ; minunat.

— Uitați, asta e partitura ; recunoașteți adagio-ul a cărui temă vi s-a părut vagă, și încercați să vă convingeți cu proprii

dumneavoastră ochi că acompaniamentele nu ar putea-o acoperi, pentru că este expusă *fără acompaniament*.

Un altul, reproșându-i autorului unei romanțe că a compromis melodia printr-o modulație intempestivă, *aspră, dură și rău pregătită*, acesta îi răspunse :

— Zău ? Faceți-mi plăcerea și indicați-mi această modulație nepotrivită ; iată bucata. Unde este ?

În zadar a căutat amatorul, n-a găsit nimic ; piesa este în *mi bemol* de la un capăt la altul, *nu modulează deloc*.

Nu citez aici decît idei eronate produse de false impresii la auditori imparțiali, binevoitori chiar, și doritori să le placă și să admire ceea ce ascultă.

Vă puteți imagina ce pot fi aberațiile, halucinațiile oamenilor informați dar invidioși și cu idei fixe. Dacă i-ai pune pe acei oameni să asculte acórdul perfect de *re major*, avertizându-i că acest acord se află în lucrarea unui compozitor pe care îl detestă, ar striga :

— Destul, destul, este îngrozitor, ne spargeți urechea !

Sînt adevărați nebuni.

Nu știu dacă în artele plastice s-a putut constata existența acestei rase de maniaci pentru care roșul este verde, albul este negru, negrul este alb, rîurile sînt flăcări, arborii case, și care se cred Jupiter.

Correspondență filozofică

SCRISOARE ADRESATĂ DOMNULUI ELLA,

DIRECTOR AL ASOCIAȚIEI MUZICALE DIN LONDRA,

CU PRIVIRE LA

„FUGA ÎN EGIPT“

FRAGMENTE DINTR-UN MISTER ÎN STIL VECHI ¹

*„Some judge of authors' names, not works, and then
Nor praise nor blame the writings, but the men.“**

Dragul meu Ella,

Mă întrebi de ce Misterul (*Fuga în Egipt*) poartă această indicație: *atribuit lui Pierre Ducre, conducător de cor într-o biserică imaginară.*

Este urmarea unei greșeli pe care am comis-o, greșeală gravă pentru care am fost pedepsit sever, și pe care mi-o voi reproșa totdeauna.

¹ Care aparține acum trilogiei mele sacre: *Copilăria lui Crist (L'enfance du Christ.)*.

* Unii judecă numele autorilor și nu operele, și atunci
Nici nu laudă nici nu critică scrierile, ci oamenii.

Iată faptele.

Mă afluam într-o seară la domnul baron de M..., inteligent și sincer prieten al artelor, cu unul din vechii mei colegi de la Academia din Roma, savantul arhitect Duc.

Toată lumea juca, unii *écarté*, alții *whist*, alții *brelan*. Doar eu făceam excepție.

Detest jocul de cărți. Cu răbdare, și după treizeci de ani de străduințe, am ajuns să nu cunosc nici un joc de acest fel, așa încît să nu pot fi în nici un caz înhățat cu forța de jucătorii care au nevoie de un partener.

Mă plictiseam deci într-un fel destul de evident, cînd Duc, întorcîndu-se spre mine, îmi spuse :

— Dacă tot nu faci nimic, ar trebui să-mi scrii o piesă muzicală pentru albumul meu !

— Cu plăcere.

Iau o bucată de hîrtie, trasez cîteva portative pe care curînd vine să se așeze un *andantino* în patru părți pentru orgă.

Mi se pare că-i găsesc un oarecare caracter mistic, rustic și naiv, și îmi vine ideea imediat să-i aplic cuvinte de același gen.

Piesa de orgă dispare și devine corul păstorilor din Betleem ce-și iau rămas bun de la copilul Isus, în clipa în care Sfînta Familie pleacă în Egipt.

Partidele de whist și de brelan se întrerup pentru ca toată lumea să-mi poată asculta mica mea povestire sfîntă. Aspectul medieval al versurilor și al muzicii mele i-a amuzat foarte mult.

— Acum, îi spun lui Duc, voi pune numele tău dedesubt, vreau să te compromit.

— Ce idee ! prietenii mei știu bine că n-am habar de compoziție.

— Iată, într-adevăr, un motiv întemeiat pentru a nu compune ! dar, deoarece vanitatea te oprește de a-mi adopta piesa, așteaptă ... voi inventa un nume care să-l cuprindă și pe al tău. Va fi cel de Pierre Ducre, pe care-l numesc profesor de muzică al Sfintei Capele din Parisul secolului al XVII-lea. Asta va da manuscrisului meu aura unei curiozități arheologice.

Așa am făcut. Dar mă legasem la cap fără să mă doară...

Cîteva zile mai tîrziu, am scris — la mine acasă de această dată — piesa *Repos de la Sainte Famille* (*Odihnă Sfintei Familii*), începînd acum cu cuvintele, precum și o scurtă uvertură fugată pentru orchestră mică, într-un stil simplu, în *fa diez minor fără notă sensibilă* ; mod care nu mai este la modă, care seamănă cu *cantus-planus*, și care vă va fi explicat de savanți ca un derivat al vreunui mod frigian, sau dorian, sau lidian al Greciei antice,

ceea ce este același lucru pentru mine, dar în care se păstrează evident caracterul melancolic și puțin naiv al vechilor bocete populare.

Peste o lună de zile uitasem deja partitura mea retrospectivă, când mi-a lipsit un cor în programul unui concert pe care trebuia să-l dirijez.

Mi s-a părut amuzant să-l înlocuiesc cu cel al Păstorilor din Misterul meu, pe care l-am lăsat sub numele de Pierre Ducre, profesor de muzică al Sfintei Capele din Paris (1679).

La repetiții, coriștii s-au îndrăgostit mai întâi de această muzică arhaică.

— Dar de unde ați deshumat lucrarea asta? mă întrebară ei.

— Deshumat, bine ați zis, răspunsei fără ezitare; a fost găsit într-un dulap zidit, în timpul recente restaurări a Sfintei Capele. Era scris pe pergament, într-o notație veche pe care am descifrat-o cu mare trudă.

Concertul are loc, bucata lui Pierre Ducre este foarte bine executată, și mai bine chiar primită.

Criticii îi fac elogiul peste câteva zile, felicitându-mă pentru descoperire. Unul singur își exprimă îndoieli asupra autenticității și vârstei sale.

Ceea ce dovedește cu prisosință orice-ai spune, galofob înrăit cum te cunosc, că pretutindeni există oameni inteligenți.

Un alt critic s-a înduioșat de neșansa acelui biet maestru bătrîn a cărui inspirație muzicală se relevă parizienilor după o sută șaptezeci și trei de ani de obscuritate.

„Căci nici unul dintre noi n-a auzit pînă acum să se vorbească de el, iar Dicționarul biografic al muzicienilor, al domnului Fétis, în care se găsesc totuși lucruri atît de extraordinare, nu-l menționează!”

În duminica următoare, aflîndu-se la o tînără și frumoasă doamnă căreia îi place mult muzica veche și tratează cu mare dispreț lucrările moderne cînd data lor îi e cunoscută, Duc i se adresează acestei regine de salon:

— Ei bine, doamnă, cum vi s-a părut ultimul nostru concert?

— Oh! foarte amestecat, ca totdeauna.

— Și bucata lui Pierre Ducre?

— Perfectă, delicioasă! Iată adevărata muzică! timpul nu i-a știrbit nimic din prospețime. Este melodia autentică a cărei raritate compozitorii contemporani ne fac adesea s-o observăm. În orice caz, al dumneavoastră domn Berlioz nu ar face niciodată ceva asemănător.

La aceste cuvinte, Duc nu-și poate reține un hohot de ris și are imprudența de a replica :

— Vai, doamnă, tocmai domnul Berlioz al meu este cel care a făcut *Despărțirea Păstorilor*, sub ochii mei, într-o seară, pe colțul unei mese de *écarté*.

Frumoasa doamnă își mușcă buzele, de necaz paloarea îi este colorată cu bujori în obraji și, întorcându-i spatele lui Duc, îi aruncă cu ciudă această frază crudă :

— Domnul Berlioz este un impertinent !

Îți închipui, dragul meu Ella, rușinea mea când Duc mi-a repetat apostrofa. Tocmai mă grăbeam să repar greșeala publicînd cu umilință sub numele meu această biată mică lucrare, dar lăsînd totuși înscrise sub titlu cuvintele : „*Atribuit lui Pierre Ducre, dirijor de cor la o biserică imaginară*”, pentru a-mi aminti astfel vinovata mea înșelătorie.

Acum să zică fiecare ce va vrea ; conștiința nu-mi mai reproșează nimic. Nu mai risc să văd cum, din vina mea, sensibilitatea oamenilor cumsecade și buni se risipește în nenorociri imaginare, făcînd pe doamnele palide să roșească și inspirînd neîncredere în spiritul unor anumiți critici obișnuiți să nu se îndoiască de nimic. N-am să mai păcătuiesc.

— Te las, dragul meu Ella. Funestul meu exemplar să-ți servească drept lecție. Niciodată să nu încerci să desconsideri religia muzicală a abonaților dumitale.

Ferește-te de epitetul pe care l-am suportat eu. Habar n-ai ce înseamnă să fii tratat drept impertinent, mai ales de o frumoasă doamnă palidă.

Amicul dumitale pocăit,

HECTOR BERLIOZ

DEBUTANTA. DESPOTISMUL DIRECTORULUI OPEREI

Nu e ușor lucru să debutezi la Operă, nici chiar pentru o tânără cîntăreață dotată cu o voce frumoasă, al cărei talent este recunoscut, care este dinainte angajată și plătită foarte bine de administrația acestui teatru și care, în consecință, are dreptul să conteze pe bunăvoința directorului și pe dorința acestuia de a o prezenta publicului în cel mai scurt timp și în cel mai favorabil mod.

Mai întîi trebuie ales, și vă închipuiți importanța acestei alegeri, rolul în care ea va apărea. Imediat ce se vorbește despre aceasta, cîteva voci se ridică cu mai multă sau mai puțină autoritate și strălucire, voci care o fac pe artistă să audă cuvinte contradictorii :

- Luați ursul meu !
- Nu luați ursul lui !
- Veți avea un succes, vă garantez.
- Veți înregistra un eșec, v-o jur.
- Vă dedic toată *presa mea* și *armata mea* pentru ovații.
- Tot publicul vă va fi potrivnic. Dar, dacă veți lua ursul meu, publicul va ține cu dumneavoastră.
- Da, dar vă vor rămîne ostili toată *presa mea* și toată *armata mea*, și persoana mea pe deasupra.

Debutanta îngrozită se întoarce atunci spre director ca să o îndrume.

Vai ! ce inocență ! Să ceri unui director să-ți indice vreo direcție ! Bietul om, nici el nu mai știe pe ce lume se află. El știe prea bine că negustorii de urși au dreptate cînd vorbesc de realitatea influenței lor, și mai știe cît de important este, mai ales pentru o debutantă, să-i menajeze.

Totuși, cum nu poți mulțumi în același timp ursul cu cap alb și ursul cu cap negru, ajungi să te decizi pentru ursul care mor-măie cel mai tare, și piesa de debut este anunțată.

Debutanta știe rolul dar, deoarece nu l-a cîntat încă niciodată pe scenă, îi este necesară cel puțin o repetiție, pentru care trebuie adunate orchestra, corul și interpreții principali.

Aici începe o întreagă serie de intrigi, de rea-voință, de ne-rozii, de perfidii, de acte de lenevie, de nepăsare, demne să scoată din minți și pe o sfîntă.

Într-o zi nu se poate convoca orchestra, într-alta nu se poate dispune de cor; mîine teatrul nu va fi liber, se repetă un balet; poimîine tenorul se duce la vînătoare, peste două zile se va întoarce de la vînătoare, va fi deci obosit; în săptămîna următoare baritonul are un proces la Rouen, care îl obligă să plece din Paris; nu se va întoarce decît peste opt sau zece zile; la sosirea lui soția îi naște, așa că n-o poate părăsi; dar, dornic să-i fie agreabil debutantei, îi trimite drajeuri în ziua botezului copilului; se hotărăște să se repete cel puțin cu soprana, în foyerul cîntăreților, și debutanta se duce deci acolo la ora indicată; soprana, care nu este prea încîntată să vadă cum ia naștere o nouă stea, se lasă nițel așteptată, sosește în cele din urmă; numai acompaniatorul nu apare.

Se întorc fără să fi repetat nimic.

Debutanta ar dori să se plîngă directorului. Directorul însă e plecat, nu se știe cînd se va întoarce. I se scrie; scrisoarea i se prezintă peste douăzeci și patru de ore.

Acompaniatorul admonestat primește o convocare pentru o nouă ședință și, de data aceasta sosește la timp; la rîndu-i, soprana nici nu se gîndește să-și facă apariția.

Nici gînd să se poată repeta; baritonul n-a putut fi convocat, soția fiindu-i încă bolnavă; nici tenorul, care este încă obosit.

Dar dacă am folosi acest răgaz pentru a face o vizită criticilor influenți... (pe debutantă au lăsat-o să înțeleagă că există critici influenți, adică, pentru a fi mai expliciti, critici care exercită o oarecare influență asupra opiniei publice).

— Ați fost, i se spune, să-i faceți o vizită lui M..., înspăimîntătorul critic sub a cărui gheară aveți nenorocul să cădeți? Ah! trebuie multă dibăcie ca să-i intrați în voie. E un capricios, un încăpățînat; are manii muzicale teribile, idei cu totul și cu totul personale; este un adevărat arici, nu se știe de unde poate fi apucat. De vreți să-i faceți o politețe, el se supără. Dacă — dimpotrivă — îi faceți o impolitețe, iar se supără. Dacă mergeți să-l vedeți, îl plictisiți; dacă nu vă duceți pe la el, găsește că sînteți disprețuitoare; dacă îl invitați la masă în ajunul debutului dum-

neavoastră, vă răspunde că „și el, în ziua aceea, dă o masă de afaceri”. Dacă îi propuneți să-i cîntați una dintre romanțele sale (căci e autor de romanțe) — și, să recunoaștem, este un gest cît se poate de fin și de delicat, este o manieră seducătoare de a convinge, în același timp artistică și muzicală —, vă rîde în nas și se oferă să cînte el însuși pe ale dumneavoastră, cînd le veți compune. Ah! fiți atentă cu omul acesta rău și cu alți cîțiva, altfel sînteți pierdută cu desăvîrșire.

Și biata debutantă plătită cu o sută de mii de franci începe să simtă o sută de mii de spaime.

Aleargă deci la acest calomniat.

Domnul o primește destul de rece.

— Dar nu sînt decît două luni de cînd s-a anunțat debutul dumitale, domnișoară; prin urmare, mai ai încă cel puțin șase săptămîni de probă înainte de a urca pe scenă pentru prima dată.

— Șase săptămîni, domnule?!...

— Sau șapte sau — chiar — opt. Dar, în sfîrșit, această probă se va termina. În ce lucrare debutezi?

La indicarea titlului de operă aleasă de către debutantă, criticul devine mai serios și încă mai distant.

— Găsiți că am făcut rău că am ales acest rol?

— Nu știu dacă alegerea va fi fericită pentru dumneata, dar este fatală pentru mine, deoarece reprezentația acestei opere mă face să simt totdeauna groaznice dureri intestinale. Jurasem că n-am să mai risc niciodată, și dumneata acum mă vei forța să-mi calc jurămîntul. Totuși, îți iert colicele ce mi le provoci, dar nu voi putea să te iert pentru că mă faci să-mi calc cuvîntul și să-mi pierd astfel stima față de mine însumi. Pentru că am să viu, domnișoară, am să viu să te ascult în orice caz; îmi voi preveni însă medicul.

Debutanta simte cum îi îngheață singele în vine la auzul acestor cuvinte amenințătoare. Neștiind cum să mai procedeze, își ia rămas bun de la domnul critic, rugîndu-l să fie indulgent, și iese cu inima grea.

Dar un alt critic *influent* o liniștește:

— Fiți pe pace, domnișoară, vă vom ocroti; nu sîntem oameni fără intestine, ca al nostru confrate, iar opera pe care ați ales-o, deși nițel cam greu de digerat, nu ne înspăimîntă.

În fine, directorul speră că nu va fi imposibil să reunească data vitoare pe artiști pentru o repetiție generală.

Baritonul și-a câștigat procesul, soția sa s-a însănătoșit, copilului i-au ieșit primii dinți; tenorul și-a revenit din oboseala sa, ba chiar s-a și îngrășat cam mult; soprana s-a calmat, deoarece i s-a promis că debutanta nu va reuși; corul și orchestra neavînd repetiții de două luni încoace, se poate risca o chemare la datorie.

Directorul, luîndu-și inima în dinți, îi strînge într-o seară pe artiști și pe șefii de serviciu și le ține despotica tiradă a celui căpitan din garda națională care comanda astfel exercițiul:

— Domnule Durand, pentru a treia și ultima dată, n-am s-o mai repet, aș putea îndrăzni să vă rog să fiți atît de bun pentru a binevoi să vă dați osteneala de a-mi face plăcerea să *fiți soldat*?

Ziua repetiției este hotărîtă, afișată cu curaj în foyerele teatrului și, lucru de necrezut, aproape nimeni nu se plînge de acest abuz de putere al directorului. Mai mult încă, în ziua fixată, la o oră și aproape jumătate după ora indicată, toată lumea este prezentă.

Șeful succesului este în stal, înconjurat de garda sa și cu o partitură în mînă; căci acest șef, care este un original, a simțit nevoia să învețe muzica pentru a putea urmări din ochi replicile melodice și pentru a nu greși dînd oamenilor săi intrări nepotrivite.

Dirijorul dă semnalul; se începe...

— Bine! bine! dar unde este debutanta? Chemați-o imediat.

O caută toți, dar nu o găsesc; doar că un plasator îi prezintă domnului director o scrisoare care a fost adusă *în ajun*, spune el, scrisoare ce anunță că debutanta, contractînd o gripă, este în imposibilitatea de a părăsi patul și, prin urmare, de a repeta.

Furie a adunării; șeful succesului își închide cu violență partitura; celălalt director se grăbește să părăsească scena; domnul Durand, care tocmai începea să devie soldat, își ia pușca sub braț și pleacă spre casă bombănind.

Și totul trebuie luat de la capăt; iar biata gripată, în cele din urmă vindecată, trebuie să se considere fericită că baritonul nu poate să aibă procese și copii decît la zece sau unsprezece luni o dată, că tenorul n-a fost sfîșiat de un mistreț și că domnul Durand, care n-a înaintat în grad de foarte mult timp, este atît de bun să aibă amabilitatea să-și dea silința încă o dată să devie

soldat. Căci trebuie să i se facă dreptatea asta, altfel și-o ia singur.

În acest caz, debutanta reușește în cele din urmă să debuteze ; doar dacă nu survine o nouă piedică.

Oh ! atunci, domnul director, exasperat, își iese din fire și se adresează fără menajamente subalternilor săi, fără a mai folosi precauții oratorice, cu un ton care nu admite nici o replică :

— Doamnelor și domnilor, vă previn că mâine la prînz nu va avea loc nici o repetiție !

CÎNTECUL COCOȘILOR. COCOȘII CÎNTECULUI.

— Ce gîndiți despre folosirea trilului vocal în muzica dramatică? m-a întrebat într-o seară un meloman căruia o primadonă tocmai îi sfredelise timpanul.

— Trilul vocal are cîteodată un efect bun, ca expresie a unei bucurii nebunești, ca imitație muzicală a unui rîs grațios; folosit fără măsură, introdus în stilul serios și readus la încheierea oricărui cînt, îmi sîcîie sistemul nervos, mă face să turbez.

Asta îmi amintește cruzimile pe care, în timpul copilăriei, le exersam asupra cocoșilor.

Cîntul triumfal al cocoșilor mă exaspera pe-atunci aproape tot atît cît mă face să sufăr astăzi trilul victorios al primadonelor.

De nenumărate ori mi s-a întîmplat să stau la pîndă, așteptînd momentul în care sultanul păsărilor, bătînd din aripi, își va începe țipătul ridicol pe care unii îl numesc cu cutezanță cînt, pentru a-l întrerupe brusc și adesea chiar pentru a-l ucide cu o lovitură de piatră.

Mai tîrziu m-am dezbărat de acest rău obicei; m-am mulțumit să curm țipătul cocoșului cu o detunătură de pușcă.

Astăzi explozia unei piese de calibrul patruzeci și opt ar fi de-ajuns aproape să exprime oroarea pe care trilul cocoșilor cîntului mi-o inspiră în numeroase ocazii.

Trilul vocal este în genere la fel de ridicol în sine, la fel de odios, la fel de prostesc ca „*flattés*”-urile, „*martelés*”-urile și celelalte nenorociri cu care Lulli și contemporanii săi și-au inundat lamentabila lor melodie.

Cînd anumite voci de soprano îl execută pe o notă acută, el devine mînios, furios, atroce (auditorul mai mult încă) și atunci un tun de calibrul o sută zece n-ar fi prea mult.

Trilul vocilor grave, dimpotrivă, pe notele joase mai ales, este de un comic irezistibil; rezultă un fel de gargariseală destul de asemănătoare zgomotului apei ce iese dintr-un jghiab prost făcut. Muzicienii cu stil îl folosesc puțin.

A început să se recunoască urîtenia acestui efect al vocii umane. Este deja atât de ridicol, încît un cîntăreț are aerul să comită o acțiune rușinoasă cînd îl produce. Lumea roșește chiar pentru artistul respectiv. Peste două sau trei sute de ani se va renunța cu totul la tril.

Un compozitor parizian din școala pariziană (*sic*) a publicat de curînd o *piesă religioasă funebră*, pentru voce de bas.

La sfîrșitul piesei sale se găsește un tril lung, pe prima silabă a cuvîntului *requiem* :

Pie Jesu, domine, dona eis re...quiem!!!!

Iată un caz care atinge sublimul în acest gen.

VRĂBIILE

Cineva spunea într-o zi că Parisul ar fi orașul în care muzica este cel mai puțin iubită și în care se fabrică cele mai multe opere comice.

Prima propoziție este greu de susținut. Evident, muzica este iubită mai mult la Paris decât la Constantinopol, în Ispahan, la Canton, la Nagasaki și Bagdad. Dar nicăieri, cu siguranță, nu se confecționează opere comice în cantitate atât de mare și de o calitate atât de înaltă ca la Paris.

Ce devin aceste nenumărate produse este un mister care nu mi-a fost dat să-l pătrund pînă acum.

Dacă ar fi arse, ar deveni cenușă, din ele s-ar face chiar potasiul atât de necesar în comerț.

Dar m-am informat, se feresc să le arunce în foc ; dimpotrivă, păstrează cu grijă aceste mase de hîrtie de muzică, știmate de orchestră, știmate de cor, roluri și partituri care au costat atât de scump ca să fie acoperite cu note, și a căror valoare, după cîtiva ani este cea a frunzelor uscate adunate iarna în pădure.

Unde sînt ascunse deci aceste maldăre de hîrtie ? Unde s-au găsit acele poduri, hangare, pivnițe care să fie umplute cu ele ? Și asta tocmai la Paris, unde terenul are un preț atât de ridicat, unde autorii de opere comice întîmpină ei înșiși atîtea greutăți pentru a-și găsi o locuință ?...

Statistica este la fel de neștiutoare în acest domeniu ca și în ceea ce privește capitolul vrăbiilor.

Ce devin vrăbiile din Paris ? Toate cercetările savanților au rămas zadarnice pînă astăzi în ceea ce privește rezolvarea acestei probleme, care nu este totuși lipsită de importanță, ba are chiar mai multă decât cea relativă la operele comice.

Într-adevăr, presupunînd că o pereche din aceste păsări melodioase trăiește cinci ani, fiecare pereche producînd cîte două generații pe anotimp, fiecare generație numărînd cel puțin patru pui, asta face deci patru perechi în plus la sfîrșitul unui an ; care

perechi producînd la rîndu-le fără ca părinții lor să înceteze a produce în timp de alți patru ani, trebuie neapărat să dea naștere, la capătul unui secol doar, la un furnicar de vrăbii de care imaginația se îngrozește și care, încă de mult timp, ar fi trebuit să acopere suprafața globului pămîntesc.

Matematica ne oferă aici dovada : ceea ce dovedește o dată mai mult că dovezile nu dovedesc nimic. Căci, în ciuda tuturor demonstrațiilor algebrice, vedem că populația vrăbilor din Paris nu este mai numeroasă astăzi decît a fost pe timpul regelui Dagobert.

Tot așa, fiecare teatru liric (cu excepția Operei) producînd un număr într-adevăr extraordinar de mici vrăbii, vreau să spun de opere comice, în toți anii, iarna ca și vara — fie că bate vîntul, fie că plouă cu grindină, fie că tună, fie că are sau fie că n-are cîntăreți, că publicul lipsește, că se asediază Sevastopolul, că bîntuie holera, că Indiile Orientale au luat foc, că America de Nord dă faliment, organizează brigandajul și recunoaște această nouă manieră de a face afaceri —, față de acest număr înspăimîntător de producții muzicale și literare nu se înregistrează mai multe capodopere decît s-ar fi găsit, nu voi spune în timpul regelui Dagobert, dar în epoca lui Sédaine, a lui Grétry, a lui Monsigny, în care teatrele lirice, puțin numeroase, funcționau cu o rezervă atît de lăudabilă.

Această circumstanță inexplicabilă trebuie să dea mult preț vrăbiilor care cîntă bine, cînd ai norocul să prinzi una și să-i pui un grăunte de sare pe coadă ; și mai ales în aceste timpuri, în care adevărata sare a devenit atît de rară, încît sîntem nevoiți foarte adesea să folosim pentru operele comice sarea lui Glauber.

Mă veți întreba :

— Ce este sarea lui Glauber ?

— Întrebați pe medicul dumneavoastră și rugați-l să nu vă silească niciodată s-o folosiți.

MUZICĂ PENTRU RÎS

Un nou gen de muzică (cel puțin se pretinde că există muzică în asta) este mult prețuită la ora actuală la Paris.

Ea e numită *muzică pentru rîs*.

Aceasta se vinde, ca prăjitura patisierilor din bulevardul Bonne-Nouvelle, foarte ieftin. Există, dacă vreți, de șase bani, de patru bani, de doi bani chiar; ea vrea să fie cîntată de oameni care n-au nici un pic de voce și nu cunosc muzică, vrea să fie acompaniată de pianiști care n-au degete și nu cunosc muzică, și ea place oamenilor lipsiți de spirit și care s-ar putea lăuda chiar că nu știu nici limba franceză, nici muzica.

Vă închipuiți cantitatea consumatorilor...

De asemenea, numărul teatrelor în care această muzică îi cheamă pe trecători crește în fiecare zi. Există *intra muros* și *extra muros*.

Amatorii nu-și iau nici o precauție cînd intră aici. Ei se ascund; chiar dacă reprezentațiile ar avea loc în plină zi, cred — Dumnezeu să mă ierte de greșesc — că ar merge acolo fără să ezite.

Mai mult încă. În anumite saloane se organizează acum concerte de muzică pentru rîs. Doar că s-a remarcat faptul că auditoriul acestor concerte rămînea totdeauna foarte serios și că numai cîntăreții aveau aerul că rîd.

Spun *aveau aerul*, pentru că acești bieți oameni sînt în general melancolici ca Triboulet.

Unul dintre ei, care cîntase muzică pentru rîs toată viața sa fără să poată găsi o singură clipă de veselie, a murit de plictiseală anul trecut.

Se spune că un altul s-a făcut de curînd profesor de filosofie.

Se menționează unul singur mai norocos decît emulii săi. Acela trăiește înconjurat de stima și de considerația ce se datorează imensei averi adunate într-o antrepriză de pompe funebre. Dar acest fericit este atît de vesel, încît nu mai cîntă.

Martoră a acestui triumf al muzicii pentru rîs și al influenței incontestabile pe care ea o exercită, Opera-Comică a vrut să recurgă la ea pentru a face ca publicul să devină ceva serios. Ea a auzit vorbindu-se de cîntecul *L'Homme au serpent* (Omul cu șarpele), cîntat și executat cu atîta succes în Concerts-de-Paris, de o comedie intitulată *Les Deux Anglais* (Cei doi englezi), care a avut la Odéon un mare număr de reprezentații acum douăzeci și cinci sau treizeci de ani, ca și de două sau trei vodeviluri cu același subiect.

Atunci Opera-Comică și-a zis cu un bun simț, nepotrivit vîrstei sale :

— Ce-ar fi dacă aș confecționa din toate acestea ceva nou ? Aș da o lovitură, o adevărată lovitură, și ar rima cu o altă nouă lucrare pe care am inventat-o și care se numește *L'Avocat Pathelin* (Avocatul Pathelin).

Și Opera-Comică a reușit.

Ea are acum două coarde la arc. Nu-i mai lipsește decît să tragă.

Dar știe să-și confecționeze săgeată din orice soi de lemn, iar ocazia se ivește la timp pentru cine știe să aștepte cu răbdare.

PROSTILE NAȚIUNILOR

(Castigat ridendo mores)

Detest falsitatea, și nimic nu mă exasperează ca proverbele care afișează, și încă pe o pînză de decor, pretenții moralizatoare.

O sentință latină pretinde că Opera-Comică *curăță* moravurile. Căci *castigat* nu are altă semnificație reală.

Nu este asta o tartuferie stupidă în stil lapidar ?

Și dacă ar fi un adevăr, cine impune teatrelor această funcție depurativă ?

Neghiobilor ! Curățați-vă repertoriul, curățați vocea cîntăreților voștri, curățați stilul autorilor și compozitorilor voștri, curățați gustul publicului vostru, curățați populația din primele voastre loji și nu lăsați să intre acolo decît femei tinere și frumoase — astfel misiunea voastră s-ar îndeplini ; de altfel este tot ce dorim mai mult.

Vedeți deci cît de înțeleaptă este înțelepciunea proverbelor !

*Qui trop embrasse mal étreint ! **

(Cine sărută prea mult nu mai știe să iubească)

N-ar trebui să ne ocupăm așadar niciodată decît de un singur lucru, decît de o singură problemă, n-ar trebui să avem mai mult decît un vas pe șantier, mai mult decît un tun în turnătorie, mai mult decît un regiment în acțiune.

Cezar care dicta în același timp trei scrisori în trei limbi diferite era deci un prost. Napoleon care, la Moscova, găsea răgazul să creeze Teatrul Francez, era un spirit ușuratic. Iar bărbații chinuiți de cîte-o nevastă voinică greșesc cu alte cuvinte cînd o sărută, căci sărutînd-o ei sărută mult și iubesc rău...

Un tiens vaut mieux que tu l'auras.
(Ce-i în mîină nu-i minciună)

* Diction ce poate corespunde ca sens proverbului românesc :
Cine aleargă după doi iepuri nu prinde niciunul (n. tr.).

Acest proverb tinde să desconsidere și să submineze comerțul, nici mai mult nici mai puțin. El tinde să distrugă chiar și agricultura, căci dacă plugarul ar ține cont de el și-ar păstra bobul de grâu în loc să însămânțeze pământul; iar noi atunci am muri de foame.

*L'ennui porte conseil.**

(Plictiseala e un bun sfetnic)

Neo-proverb mincinos; zilnic asist la opere, la cantate, la searate, la sonate de o plictiseală de moarte și, departe de a fi bine sfătuit de plictiseală, ieșind din locul încercării, simt că aș strângula cu sadism oameni pe care la intrare i-aș fi salutat cu plăcere.

*On n'est jamais trahi que par les chiens.***

(Niciodată nu poți fi trădat decât de câini)

Aceasta este de o naivitate care-l plasează sub orice critică. Poți fi trădat de toată lumea...

Il faut hurler avec les loups.

(De te afli în mijlocul lupilor, trebuie să urli ca ei
sau: Trebuie să joci cum ți se cântă)

Cît despre acest aforism, o grămadă de cântăreți ai timpurilor noastre îi recunosc valoarea. Ei nu sînt de acord doar cu forma; găsesc că jumătate din proverb e în plus.

Aceste exemple mi se par suficiente pentru a demonstra că proverbele latinești și franțuzești sînt prostiile națiunilor.

* Joc de cuvinte, proverbul propriu-zis fiind: *La nuit porte conseil* (Noaptea e un sfetnic bun) (n. tr.).

** Alt joc de cuvinte. Adevăratul proverb este: *On n'est jamais trahi que par le siens* (Nimeni nu poate fi trădat vreodată decât de ai săi) (n. tr.).

INGRATITUDINEA ESTE INDEPENDENȚA INIMII

A fost odată un om cu mult spirit, foarte natural, foarte vesel, dar a cărui sensibilitate era atât de vie încît, de atîta răutate a oamenilor din jur, inima i se strînsese și el devenise melancolic.

Este adevărat că un mare defect făcea să pălească rarele sale calități. Era batjocoritor, dar batjocoritor cum nimeni nu a fost nici înainte și nici după el.

Își bătea joc de toate, dacă nu de tot; de filosofi, de îndrăgostiți, de savanți, de ignorați, de credincioși, de necredincioși, de bătrîni, de tineri, de bolnavi, de doctori, (mai ales de doctori), de părinți, de copii, de fiice inocente, de soții vinovate, de marchizi, de burghezi, de actori, de poeți, de dușmanii săi, de amicii săi și, în sfîrșit, chiar de el însuși.

Numai muzicienii au scăpat, nu știu prin ce minune, neobositei sale batjocuri.

Este adevărat că satira muzicienilor era deja făcută. Shakespeare i-a biciuit destul în scena finală a actului al IV-lea din *Romeo și Julieta*:

„PETRE

Ei tu, Jacques, ce zici ?

AL TREILEA MUZICANT

Pe cînte, n-aș ști să zic nimic.

PETRE

Nu știi să zici nimic ? Ah ! Așa e ! *Ești cîntărețul trupei.*

AL DOILEA MUZICANT

Hai să coborîm ; să așteptăm convoiul funebru ; e rost de mîncare."

Se înțelege că, după ce defăimase atita lume, excelentul om de care vorbesc a fost de mai multe ori asasinat.

După moartea sa, este adevărat că mulțimea a cerut să fie batjocorit la rîndul lui, și soția sa nu a reușit să-i calmeze pe furioși decît aruncîndu-le bani prin ferestrele camerei mortuare.

Deși fiu al unui simplu tapițer, el făcuse temeinice studii clasice. Scria bine în versuri și în proză; atît de mult a fost remarcat încît, peste un secol și jumătate de gîndire, parizienii au avut ideea să-i ridice o statuie de bronz purtînd pe soclu titlurile numeroaselor sale lucrări.

Foarte frumos din partea lor. Doar că persoanele însărcinate cu conducerea acestui lucru, întreprins pentru a glorifica un om de litere, nu erau prea tari în ortografie. Ei scriseră astfel numele uneia din capodoperele ilustrului mucalit: *L'Avarre*. Faptul a produs în epocă o senzație atît de vie printre băcanii savanți din strada Richelieu și a obligat pe șeful de lucrări al monumentului să pună, în timpul nopții, să se radă inscripția incorectă.

*Juste retour, monsieur, des choses d'ici-bas. **

V-ați bătut joc de un individ care solicita slujba de corector de firme și inscripții ale Parisului și iată că în secolul al nouăsprezecelea sînteți numit la Paris, într-o inscripție, autorul *Avarrului*.

Acest mizantrop (cititorul n-ar fi bănuț-o niciodată) se numea Poquelin de Molière, și iată cu ce scop îmi permit să vorbesc aici despre el: șfichiul mîniosului biciuitor al ridicolilor nu s-a abătut niciodată, o spuneam adineauri, pe umerii muzicienilor.

Nu trebuie oare să recunoaștem o ironie a soartei în îndîrjierea pe care au pus-o numai muzicienii, dacă nu în ștergerea, cel puțin în fardarea, în împodobirea figurilor personajelor sale și în spoirea cu melodii ce le dau un fel de strălucire ireală de care Molière, fără îndoială, ar fi prea puțin gelos dacă le-ar vedea-o?...

Este deci adevărat că cel puțin pentru muzicieni „ingratitudea este independența inimii”.

Unul din acești ingrați l-a atacat pe Molière cu o energie și un succes care, din fericire, nu au fost egalate de atunci. Se numea Mozart.

El a sosit la Paris încă foarte tînăr. Și-a manifestat dorința să scrie o partitură mare pentru Operă (Academia regală de muzică). Dar, cum cînta foarte bine la clavecin și cum publicase deja numeroase sonate pentru acest instrument, administratorii Operei,

* Dreaptă judecată, domnule, a muritorilor.

oameni judicioși și perspicace, l-au făcut să-și dea seama de impertinența pretenției sale și l-au respins, recomandindu-i să se mulțumească să scrie mai departe doar sonate.

Mozart, recunoscînd — cu greutate, ce-i drept — că nu era decît un neputincios, s-a întors amărît în Germania, unde a pus să i se aranjeze în libret o dramă a lui Molière a cărei reprezentare îl impresionase foarte mult.

Apoi el a scris muzica și a făcut ca lucrarea să fie reprezentată la Praga cu un succes răsunător, după spusa unora, fără succes după spusa altora.

Astfel a apărut *Don Giovanni*, a cărui glorie a umbrit timp de mai mulți ani faima lui *Don Juan*.

Marii compozitori pe care îi prețuia pe atunci încrederea domnilor directori ai Operei n-ar fi fost niciodată capabili de un asemenea act de ingraturitudine.

Mult mai tîrziu s-a adus la Opera-Comică o mică partitură scrisă pe o altă piesă a lui Molière, *Le Sicilien ou l'Amour peintre* (*Sicilianul sau Amorul pictor*). Nu știu dacă ea a fost reprezentată.

Apoi a sosit *Psyché* de domnul Thomas. *Le Médecin malgré lui* (*Doctorul fără voie*), de domnul Gounod, face și va face încă mult timp zilele bune ale Teatrului-Liric.

În sfîrșit, *Les Fourberies de Marinette* (*Vicleniile Marinettei*), de domnul Creste, constituie ultimul atentat asupra autorului lui *Don Juan*, care a fost înregistrat în analele ingraturitudinii muzicale.

În fond, este inutil să se mai nege astăzi, dintre toți muzicienii care îi datorau recunoștință lui Molière, Mozart a fost, evident, cel mai ingrat.

VANITATEA GLORIEI

Un director al Operei întâlnindu-l pe Rossini într-o seară pe Boulevard des Italiens i se adresează surîzător, ca unul care vine să-i anunțe unui prieten o veste bună :

— Scumpe maestre, îi spune el, mâine dăm actul trei din Moise al dumitale !

— Ce spui ! replică Rossini, în întregime ?

Admirabilă replică, dar ceea ce e și mai admirabil încă este că, într-adevăr, nu se dădea actul al treilea în întregime...

Așa sînt respectate la Paris cele mai frumoase lucrări ale marilor maeștri.

Anumite opere, de altfel, sînt predestinate sacrificării pentru o idee. Puține au avut un martiraj atît de crud și atît de îndelungat ca cel al operei *Wilhelm Tell*.

Nu vom insista niciodată de ajuns asupra acestui exemplu oferit de Rossini compozitorilor din toate școlile, pentru a dovedi puțina autoritate și respectul acordat în teatre darurilor celor mai mărețe ale inteligenței și ale geniului, muncilor herculeene, renumelui imens, gloriei orbitoare.

S-ar spune chiar că, cu cît este mai incontestabilă și necontestată superioritatea unor anumiți mari oameni care au binevoit să scrie pentru teatru, cu atît drojdia celor meschini și mici pune mai multă îndîrjire și mai multă tenacitate în insultarea lucrărilor acestora.

Nu voi aminti aici ceea ce s-a făcut în Franța cu opera dramatică a lui Mozart, în Anglia cu cea a lui Shakespeare ; voi spune asemenea lui Othello :

They know it, no more of that,

se știe prea bine, să nu mai vorbim despre asta...

Dar ceea ce devine încetul cu încetul opera lui Gluck în acest moment în teatrele în care se mai reprezintă încă (excepțînd pe cel din Berlin), în concertele în care se cîntă fragmente

din ea, în prăvăliile în care se vînd zdrențe din ea, depășește orice imaginație de muzician.

Nu mai există un cîntăreț care să-i înțeleagă stilul, un șef de orchestră care să posede spiritul, sentimentul și tradițiile ei. Cel puțin aceștia nu sînt vinovați și aproape totdeauna îi denaturează și îi sting cele mai radioase inspirații în mod cu totul involuntar.

Aranjorii, instrumentatorii, editorii, traducătorii, dimpotrivă, au făcut cu premeditare, în diverse locuri din Europa, din această nobilă figură antică a lui Gluck o mască atît de hidoasă și de grotescă, încît este deja aproape imposibil să-i recunoști trăsăturile.

Un furnicar de liliputani s-a îndîrjit împotriva acestui Guli-ver. Bătători de măsură de ultima speță, compozitori detestabili, ridicoli maeștri de cînt, chiar și dansatori au orchestrat pe Gluck, i-au deformat melodiile, recitativele, i-au schimbat modulațiile, i-au adăugat stupidități ridicole.

Unul a adăugat *variațiuni pentru flaut* (le-am văzut eu însumi) la solo-ul de harpă de la intrarea lui Orfeu în infern, găsind desigur că acest preludiu este prea sărac și lipsit de semnificație.

Un altul a încărcat cu instrumente de alamă corul umbrelor Tartarului din aceeași lucrare, adăugîndu-le *serpentul* (l-am văzut eu), în aparență pentru că șarpele trebuie neapărat să figureze într-o scenă infernală unde este vorba de Furii.

Aici, dimpotrivă, s-a redus la un simplu cvartet toată masa instrumentelor cu coarde.

Dincolo, un dirijor de cor a avut ideea să-i pună pe coriști să latre (am auzit eu această oroare!), recomandîndu-le în mod expres să nu cînte..., tot în scena infernului din *Orfeu*. El a vrut să obțină astfel un cor de Cerberi, *de cîini hrăpăreți...*, invenție sublimă care îi scăpase lui Gluck.

Am în fața mea o ediție germană a *Ifigeniei în Tauris*, unde se remarcă, între alte mutilări, *suprimarea a opt măsuri* în faimosul cor al sciților :

*Les dieux apaisent leur courroux **

ca și inversările cele mai tragicomice în textul traducerii.

Printre mii de astfel de inversări, aceasta, din replica Ifigeniei :

* Zeii le sting mînia.

*J'ai vu s'élever contre moi
Les dieux, ma patrie ... et mon père.**

Fraza muzicală se încheie pe cuvintele : *et mon père*, cu un accent dureros și tandru a cărui intenție este imposibil să nu se recunoască. Acest accent este prost aplicat în ediția germană, deoarece traducătorul a intervertit ordinea cuvintelor și a spus :

*Mon peuple, mon père et les dieux***

presupunând că prea puțină importanță avea faptul dacă tatăl a fost plasat înainte sau după...

Aceasta îmi amintește o traducere engleză a baladei germane *Regele Ielelor*, în care traducătorul, ca urmare a nu știu cărei licențe poetice, a crezut potrivit să inverseze ordinea dialogului dintre două personaje. În locul interpelării puse de poetul german în gura tatălui se găsea în traducerea engleză răspunsul copilului.

Un editor din Londra, doritor să popularizeze în Anglia frumoasa muzică scrisă de Schubert pe această baladă, a modificat mai mult sau mai puțin bine versurile traducătorului englez.

Se poate imagina caraghioasa încurcătură care a rezultat : copilul strigând într-un paroxism al spaimei : „*Tată ! tată ! mi-e teamă*” pe muzica destinată cuvintelor : „*Liniștește-te, copilul meu etc.*” — și vice-versa.

Traducerile operelor lui Gluck sînt presărate cu astfel de drăgălășenii.

Și din nenorocire vechea ediție franceză, singura în care se poate găsi intactă gîndirea maestrului (vorbesc de cea a marilor partituri), devine din zi în zi mai rară și este foarte proastă sub dublul aspect al întocmirii și al corecturilor. O deplorabilă dezordine și nenumărate greșeli de tot soiul îi scad valoarea.

Peste cîțiva ani, puține exemplare din aceste vaste poeme dramatice, din aceste inimitabile modele de muzică expresivă vor rămîne în marile biblioteci singurele resturi de neînțeleas ale artei unei alte epoci, asemenea unor Memnoni care nu vor mai face să se audă sunete armonioase, sfincși colosali care își vor păstra în vecie secretul.

Nimeni n-a îndrăznit în Europa să întreprindă o ediție nouă a celor șase mari opere ale lui Gluck, și îngrijită, și pusă în ordine, și adnotată, și bine tradusă în germană, și în italiană. Nici o tentativă serioasă de subscripție în acest sens n-a fost făcută.

* Am văzut ridicîndu-se împotriva-mi
Zeii, patria mea ... și al meu tată.
** Poporul meu, tatăl meu și zeii.

Nimeni n-a avut ideea să riște douăzeci de mii de franci (n-ar costa mai mult decît atîta) pentru a combate astfel cauzele din ce în ce mai numeroase ale distrugerii ce amenință aceste capodopere.

Și, în ciuda resurselor de care dispun arta și industria, datorită monstruoasei indiferențe a tuturor pentru marile interese ale artei muzicale, capodoperele vor pieri.

Vai ! vai ! Shakespeare are dreptate : *Gloria este ca un cerc de la suprafața apei, care se tot lărgeste, pînă cînd tot mărimdu-se așa dispăre cu totul.*

Și Rossini a dat impresia de mult timp că este încredințat că cercul său era prea întins, atît de colosal a fost disprețul cu care a acoperit tot ce l-ar fi putut atinge.

Fără această prodigioasă și grandioasă indiferență, poate că Opera din Paris s-ar fi mulțumit să așeze în arhivele sale partiturile operelor *Asediul Corintului*, *Moise* și *Contele Ory*, și s-ar fi abținut să insulte în halul în care a făcut-o opera *Wilhelm Tell*.

Cine n-a prădat-o ? Cine nu a sfîșiat vreo pagină ? Cine n-a schimbat un pasaj, din simplu capriciu, ca urmare a unei infirmități vocale sau a unei infirmități de spirit ?

Cîtor oameni care nu știu ce fac n-ar trebui să le ierte maestrul ? Dar ce, ar putea el să se plîngă ? Nu i s-a reprodus de curînd *Wilhelm Tell* aproape în întregime ?

În primul act s-a reintrodus marșul nupțial care se omisese încă de mult timp ; ne-au fost redată toate marile piese de ansamblu ale actului al treilea ; aria „*Prieteni, susțineți-mi cutezanța !*”, care dispăruse cu mai mult de un an înaintea debutului lui Duprez, și care s-a repus apoi pentru a o face piesa finală a lucrării suprimîndu-se tot restul, a fost mai tîrziu ciuntită în perorația sa, pentru a scuti pe un cîntăreț de pericolul ce-l prezenta ultima frază :

*Trompons l'espérance homicide. **

Ei bine ! această perorație nu a fost restituită bucății ? Nu s-a împins condescendența pînă la a face să se audă în deznodămînt magnificul cor final, cu largile sale armonii în care răsună atît de poetic reminiscențele cîntecelor naționale elvețiene ? și trio-ul cu acompaniament de instrumente de suflat sau chiar rugăciunea din timpul furtunii, care fusese suprimată înaintea primei reprezentății ?

* *Să înșelăm speranța ucigătoare.*

Căci încă de la început, la repetițiile generale, oamenii capabili ai timpului se puseseră pe treabă, așa cum se obișnuia în asemenea cazuri, pentru a-i da câteva lecții autorului, și multe lucruri care, după a lor părere, ar fi compromis în mod incontestabil succesul noii opere au fost omise fără milă.

Iar acum toate aceste frumoase flori melodice cresc în voie, fără ca succesul lucrării să fie mai mic decât înainte, dimpotrivă! Numai duetul „*Sur la rive étrangère*” (Pe malul străin) au crezut că nu este prudent să fie lăsat să se cînte.

Nu se poate da capodopera lui Rossini absolut așa cum a compus-o, ce naiba! Ar fi prea mult și s-ar crea astfel un exemplu prea periculos.

Toți ceilalți autori ar protesta vehement împotriva scalpelului chirurgilor.

După o bătălie dintre cele mai devastatoare din istoria noastră, un sergent însărcinat să supravegheze înhumarea cadavrelor a alergat îngrozit la căpitanul său.

— Ei bine! ce este? îl întreabă acest ofițer. De ce nu se acoperă odată groapa asta?

— Ah! domnule căpitan, mai sînt unii care mișcă încă și care spun că nu sînt morți...

— Ei asta-i acum! Ia faceți bine și aruncați pămînt deasupra. Dacă i-am asculta, nici unul n-ar fi mort niciodată!...

DOAMNA LEBRUN

Îmi amintesc că l-am văzut pe domnul Etienne la Operă, într-o seară în care se juca un lucru teribil, numit *Le Rossignol* (*Privighetoarea*), a cărui muzică a fost făcută de domnul Lebrun (unii spun doamna Lebrun), și pentru care el, domnul Étienne, a confecționat poemul.

Ilustrul academician era la balconul primelor loji și atrăgea atenția întregii săli asupra sa, prin veselia expansivă pe care părea să o simtă ascultînd cum i se cîntă propriile sale versuri.

Cînd a sosit acest frumos pasaj, din aria judecătorului :

*Je suis l'ami de tous les pères,
Le père de tous les enfants,**

domnul Étienne a lăsat să-i scape un asemenea hohot de rîs, încît am simțit cum roșesc și am ieșit întristat.

A fost ultima dată cînd mi s-a întîmplat să văd aproape pînă la capăt această celebră lucrare, în care privighetoarea cînta cu atîta vervă încît ai fi jurat că ascuți un concert de flaut executat de Tului.

Ar trebui să se repună în scenă acest frumos lucru ; sînt sigur că mulți oameni încă ar mai fi încîntați să-l asculte.

*Si Peau-d'Âne m'était conté,
J'y prendrais un plaisir extrême,***

a spus Moșul. Obișnuții Operei care au cunoscut-o pe doamna Lebrun ar fi fără îndoială încîntați de o asemenea atenție.

Era o femeie atît de energică, mai ales în conversație. Privighetoarea sa a fost văr primar al papagalului lui Gresset.

F-urile și B-urile erau cele două consoane favorite ale sale.

** Sînt prietenul tuturor tașilor,
Tatăl tuturor copiilor.*

*** De mi s-ar povesti Pielea de Măgar,
Mare plăcere aș mai simți.*

Îmi amintesc cu înduioşare complimentul pe care mi l-a adresat în biserica din Saint-Roch, în ziua în care mi s-a executat prima misă solemnă.

După un *O Salutaris* foarte simplu sub toate aspectele, doamna Lebrun a venit să-mi strângă mâna şi mi-a spus cu un accent apăsător :

— F..., dragul meu copil, iată un *O Salutaris* care nu este deloc ros de carii, şi desfid pe toţi aceşti mici b... din clasele de contrapunct ale Conservatorului că pot scrie o piesă atât de bine împănată şi atât de hotărît religioasă.

Era un adevărat sufragiu, opinia doamnei Lebrun fiind pe atunci foarte temută.

Şi cât de bine cobora ea din cer sub trăsăturile Diane, în deznodământul din *Ifigenia în Aulida* şi în cel al *Ifigeniei în Taurida* ! Căci, în ambele capodopere ale lui Gluck acţiunea se încheie prin intervenţia Diane.

O mai aud încă, spunînd cu o încetineală maiestuoasă şi cu o voce puţin cam virilă :

*Scythes, aux mains des Grecs remettez mes images ;
Vous avez trop longtemps, dans ces climats sauvages,
Déshonoré, mon culte et mes autels. **

Era aşa de bine instalată în *gloria* sa, cu tolba de carton atîrnîndu-i pe umărul stîng !

Ea descifra muzică la prima vedere pe o partitură întoarsă pe dos, acompania la pian ariile cele mai complicate, la nevoie ar fi condus şi o orchestră. În sfîrşit, se spunea că ar fi compus chiar şi muzica *Privighetorii*.

Nu avea decît un defect, acela de a semăna puţin cam prea mult, în ultimii săi ani de viaţă mai ales, cu una din cele *trei surori ale destinului*, din *Macbeth*.

Ei bine ! doamna Lebrun a murit aproape necunoscută, sau cel puţin uitată de generaţia actuală.

*Ainsi passent toutes les gloires ! ***

* Voi, sciţi, înapoiăţi grecilor idolii mei ;
In aste locuri sălbatice,
De prea mult timp mi-aţi dezonorat cultul şi altarele.
** Aşa sfîrşesc toate gloriile !

TIMPUL NU IARTĂ NIMIC

Nu s-ar putea nega că surugiii sînt la ora actuală într-o situație destul de rea. Aburul îi asfixiază, îi imobilizează, îi silește să meargă pe jos ; cînd se va instaura domnia forței electrice, și această domnie este foarte apropiată, va fi cu mult mai rău. Electricitatea îi va trăzni, îi va transforma în praf și pulbere.

În sfîrșit, la încoronarea aerostaticii dirijate, încoronare în care ne încăpăținăm să credem, numele acestor veseli conducători de cai va deveni un vechi cuvînt al limbii franceze, cuvînt a cărui semnificație va scăpa complet înțelegerii celei mai mari părți a călătorilor.

Și cînd, trecînd pe deasupra localității Lonjumeau, balonul poștal din Paris va conține vreun savant instruit, dacă va găsi de cuviință să exclame, privind cu luneta sa acest sat :

„— Iată locul de naștere al surugiului pe care l-a făcut celebru un vechi compozitor !” — doamnele ocupate să se joace cu mingea în marele salon al navei aeriene își vor întrerupe partida pentru a-l întreba pe savant ce vrea să spună.

Și savantul va răspunde :

„— În secolul al nouăsprezecelea, doamnele mele, națiunile zise civilizate se țirau pe pămînt ca melcii. Călătorii care în acele timpuri de pretențioasă barbarie parcurgeau zece sau douăsprezece leghe pe oră, în vagoane grele împinse de abur pe șine de fier, simțeau pentru acest *rapid* mod de a călători o mîndrie demnă de tot rîsul.

Dar, printre oamenii obligați să se îndepărteze cu douăzeci sau treizeci de leghe de cuibul lor natal, un foarte mare număr încă se închidea pe-atunci în groaznice cuști de lemn, în care nu puteai sta nici în picioare nici culcat, în care nici măcar nu-ți puteai întinde trupul.

Supportau toate torturile frigului, ale vîntului, ale ploii, ale căldurii, ale aerului închis, ale mirosurilor urite și ale prafului ; călătorii, zdruncinați cum sînt boabele de plumb într-o sticlă pe

care o cureți, aveau în plus de suportat un zgomot asurzitor și permanent; noaptea, ei dormeau cum puteau, unii peste alții, infectându-se între ei, nici mai mult nici mai puțin ca animalele pe care le înghesuim noi în micile noastre nave de transporturi agricole.

Aceste oribile și greoaie cutii numite diligențe, evident prin antifrază, erau trase prin șanțuri pline de noroi numite drumuri regale, imperiale sau departamentale, de niște cai în stare să parcurgă într-o oră cel mult două leghe și jumătate. Și omul ce călărea pe unul din patrupedele însărcinate cu truda de a trage mașina se numea «*postillon, le lion de la poste*» *.

Or, în acest cătun cu numele Lonjumeau, a trăit odinioară un surugiu faimos. Pățaniile sale au constituit subiectul uneia dintre acele piese de teatru în care se vorbea și se cînta succesiv, și care purtau pe atunci numele de opere comice. Muzica acestei lucrări e scrisă de un compozitor cu o vervă facilă, celebru în Franța sub numele de Dam sau de Edam (unii istoriografi îl numesc Adam), și care a fost, aceasta e sigur, membru al Institutului.

De aici și faima cătunului din Lonjumeau, care se zărea adineauri la vest, și pe care acum nu-l mai vedeți."

Lonjumeau! Lonjumeau! *Fuit Troja!* !..

* Surugiu, leul poștei (n. tr.).

RITMUL TRUFIEI

O doamnă foarte tare în teologie, care cîntă și la pian foarte bine, a publicat recent o curioasă broșură despre ritm, unde — între alte lucruri cu totul și cu totul noi — se găsește următorul pasaj :

„Muzica lui Beethoven te face să iubești și să te complaci în disperare (autoarea a vrut să spună că această muzică te face să-ți placă disperarea și să te complaci în ea) ; ascultînd-o plîngi cu lacrimi de sînge, nu pentru chinurile unui Dumnezeu mort pentru noi, ci chiar pentru pierderea pe vecie a Satanei. Ritm al trufiei care caută adevărul, care imploră adevărul, dar care nu vrea să accepte adevărul în condițiile în care a vrut el să ni se revele. Este mereu tîlharul care îi spune Mîntuitorului : «Coboară de pe cruce, și vom crede în tine. Ascultă-ne capriciile, onorează-ne instinctele rele și te vom proclama Dumnezeu al adevărului. De nu...» Blasfemie ! Și operele acelea îl ucid în inimile noastre, precum iudeii l-au ucis pe cruce.»

Ce păcat că nu sînt nici teolog nici filosof ! Cred că dacă aș fi fost aș fi înțeles toate acestea. Și ele trebuie să fie tare frumoase.

Totuși, unul din punctele doctrinei autoarei îmi inspiră îndoieli. Într-adevăr, am plîns adesea ascultînd lucrările lui Beethoven ; aceste lacrimi, este adevărat, nu erau *deloc pricinuite de chinurile unui Dumnezeu mort pentru noi*, dar cu siguranță — pot s-o jur cu mîna pe inimă — ele nu curgeau nici pentru *pierderea pe vecie a Satanei*, pentru care nu mai simt nici un fel de prietenie încă de foarte mult timp.

REPLICĂ A DOMNULUI AUBER

Un tenor a cărui voce nu este nici curată nici sonoră cîntă într-un salon romanța lui *Joseph*; în momentul în care el pronunța aceste cuvinte:

*Dans un humide et froid abîme,
Ils me plongent, dans leur fureur,**

domnul Auber, întorcîndu-se spre vecinul său, spune:

— Fără doar și poate, *Joseph* a rămas mult prea mult timp în prăpastie.

* În mînia lor, ei mă aruncă
Într-o prăpastie umedă și rece.

MUZICA ȘI DANSUL

Dansul s-a arătat totdeauna, față de muzică, soră iubitoare și devotată.

Muzica, la rîndul ei, își arată în numeroase ocazii devotamentul pentru dans.

Nu există procedee bune pe care aceste două surori fermecătoare să nu și le ofere una alteia.

De mult e așa, din timpuri imemoriale. Pot fi văzute pretutindeni, asociate, strîns unite, gata să combată la extrem celelalte arte, științele, filosofia și chiar teribilul bun simț.

Acest fapt fusese recunoscut încă în secolul lui Ludovic al XIV-lea. Molière l-a dovedit în primul act din al său *Burghez gentilom* :

„— Filosofia este ceva ; dar muzica, domnule, muzica...

— Muzica și dansul ... muzica și dansul, asta este tot ce trebuie.

— Nimic nu poate fi atît de util ca muzica într-un stat.

— Nimic nu poate fi atît de necesar oamenilor ca dansul.

— Fără muzică un stat nu poate subzista.

— Fără dans un om n-ar putea face nimic."

Totuși, dacă una din cele două muze abuzează nițel din timp în timp de bunătatea și de afecțiunea celeilalte, cred că aceasta este muza dansului.

Priviți ce se întîmplă în confecționarea baletelor.

Muzica și-a dat osteneala să compună o bucată delicioasă, bine concepută, melodioasă și instrumentată cu artă, veselă, alertă, antrenantă.

Vine dansul și-i spune :

— Dragă soră, aria ta este fermecătoare, dar prea scurtă ; mai lungește-o cu șaisprezece măsuri, adaugă-i orice vrei, am nevoie de acest supliment.

Sau :

— Iată o bucată minunată, dar este prea lungă, trebuie să mi-o scurtezi cu un sfert.

Degeaba răspunde muzica :

— Aceste măsuri pe care vrei să mă faci să le adaug vor da o absurditate, o repetiție plicticoasă, ridicolă.

Sau :

— Tăietura pe care mi-o ceri va distruge toată alcătuirea piesei...

— N-are importanță, răspunde sora ei săritoare ; ceea ce cer este indispensabil.

Și muzica ascultă.

În alt loc, dansul găsește că instrumentația este prea delicată ; îi trebuie tromboni, talgere, zdravene lovituri de toacă, și muzica, gemînd, se resemnează la tot felul de brutalități.

Aici mișcarea este prea vie pentru ca dansatorul să-și poată executa *grands écarts*-urile și nobilele sale salturi ; muzica, supusă, sfarmă ritmul, așteptînd momentul în care-și poate relua alura sa naturală ; și îi trebuie multă răbdare, căci marele dansator se ridică atît de sus încît foarte adesea, se știe, i se întîmplă lui însuși să se plictisească stînd în aer.

Dincolo mișcarea va trebui să fie mai mult sau mai puțin accelerată, după cum vrea dansatoarea să-și întrebuițeze cele zece degete de la picioare sau numai cele două degete mari.

Atunci muzica va fi nevoită să treacă și să revină, și iar să treacă și să revină din nou, în cîteva măsuri, de la *allegro* la *presto*, sau de la *allegretto* la *prestissimo*, fără nici un menajament pentru desenul melodic dislocat și chiar pentru posibilitatea de execuție.

Dar iată ce este cu mult mai grav. Cînd un balet nou a triumfat, se taie, se răzuie, se sfișie, se distruge o operă oarecare chiar dacă este o capodoperă consacrată prin admirația unanimă, pentru a face din ea completarea serii pe care baletul nu reușește s-o umple, ca să producă un *lever de rideau* *.

Dar dacă din întîmplare s-ar naște o operă frumoasă în trei acte, a cărei durată, prin urmare, ar fi insuficientă pentru a ocupa scena de la orele șapte seara pînă la miezul nopții, s-ar face oare un *lever de rideau* cu vreun fragment de balet ?

Dumnezeule din cer, ce rușine ! dansul n-ar suporta aceasta.
Abîmons tout plutôt : c'est l'esprit de la danse ! **

* Piesă într-un act cu care începe un spectacol (n. tr.).

** Mai bine sacrificăm totul : este spiritul dansului !

DANSATORII POETI

Un dansator spunea, vorbind despre una din complicatele sale sărituri de balet ;

— Este ca un pumn de diamante pe care le arunci în soare !

Văzînd-o pe doamna Ferraris în *Le Cheval de bronze* (*Calul de bronz*), un altul a exclamat :

— Este un trandafir pe aripile vîntului, într-un vârtej de peruzele, de rubine și de pulbere de aur.

ALTĂ REPLICĂ A DOMNULUI AUBER

De curînd, un obișnuit al orchestrei Operei, nerecunoscînd-o pe tînăra dansatoare care intra în scenă, l-a întrebat pe unul dintre vecinii săi cum se numește ea.

— Este domnișoara Zina, a răspuns acesta, balerina al cărei maiou, știți desigur, s-a descusut în seara debutului ei.

— Accident remarcabil, adăugă în șoaptă domnul Auber care se afla acolo, căci a fost una din rarele ocazii în care descusutul a avut succes.

CONCERTE

Aș fi un ingrat dacă n-aș vorbi aici de orele plăcute pe care m-au făcut să le petrec, iarna aceasta, la Paris, cei ce dau concerte.

Aproape în fiecare zi, timp de patru luni, am fost unul din actorii următoarei comedii.

*

Scena reprezintă un cabinet de lucru mobilat modest și un bolnav tușind lângă căminul său. Intră doi pianiști, trei pianiști, patru pianiști și un violonist.

PIANISTUL nr. 1 (către bolnav)

Domnule, am aflat că sînteți foarte suferind...

PIANISTUL nr. 2

Știam și eu că sănătatea dumneavoastră...

PIANIȘTII n-rele 7 și 9

Ni s-a spus că sînteți teribil de indispus...

PIANISTUL nr. 1

Așa că vin... să vă rog să asistați la concertul meu care are loc în salonul lui Erard.

PIANISTUL nr. 2

Și m-am gîndit că sînt dator să vin să vă cer ... să binevoiți a veni să ascultați noile mele studii și concertul meu de la Pleyel.

PIANISTUL nr. 8

Cît despre mine un singur motiv mă aduce, iubite prietene: grija pentru sănătatea dumatăle. Lucrezi prea mult; trebuie să

ieși, să iei aer, să te distrezi. Viu hotărît să te iau pe sus. Am o trăsură care te așteaptă la poartă. Trebuie neapărat să asisti la concertul meu de la Herz. Hai ! hai !

BOLNAVUL

Cînd va avea loc al dumitale ?

NR. 1

Astă seară la orele opt.

BOLNAVUL

Și al dumitale ?

NR. 2

Astă seară la orele opt.

BOLNAVUL

Dar al dumitale ?

NR. 8

Astă seară la orele opt.

VIOLONISTUL (cu un hohot de rîs)

În seara aceasta sînt șase sau șapte în același timp. Și cum am bănuît că, după cum vă știu obiceiul, neputînd merge peste tot nu veți merge nicăieri, și din discreție pe de altă parte, ca să nu vă deranjez, bolnav cum sînteți, mi-am adus cutia ; în ea se află vioara mea. Dacă îmi permiteți, vă voi cînta noile mele capricii pe coarda a patra.

BOLNAVUL (aparte)

*La peste de ta corde, empoisonneur au diable,
En eusses-tu le cou serré. **

*

Adevărul este, și e greu să o spunem, concertele din Paris au devenit niște absurdități care îți inspiră mila.

Sînt într-o asemenea cantitate, vă urmăresc, vă obsedează, văucid, vă chinuiesc cu o încăpăținare atît de crudă, încît proprie-

* Să te ia naiba, criminalule !
De te-aș vedea spînzurat cu coarda la !

tarul unui vast salon literar a avut de curînd ideea să plaseze în fața porții sale un afiș astfel conceput :

*Ici on ne donne pas des concerts.**

Și de atunci salonul său este plin de cititori și de iubitori ai liniștii care doresc să se adăpostească.

De cînd doamna Erard s-a resemnat să deschidă în mod gratuit saloanele sale pentru ferocii virtuozii ce rătăcesc în libertate prin Paris, vînzarea pianelor fabricii sale a scăzut într-un mod îngrijorător, nimeni nemaiavînd curajul să vină la ea nici ziua și nici noaptea pentru a-i examina instrumentele, de frică să nu pice în plin concert în ghiarele vreunuia dintre acești lei.

Notați că nu mai sînt destule saloane, manejuri, hale, coridoare pentru a satisface pe toți concertanții.

Sălile Herz, Pleyel, Erard, Gouffier, Sainte-Cécile, a Conservatorului, a Luvrului, a lui Osmond, a lui Valentino, sala Prado, sala Teatrului-Italian nu sînt suficiente.

Și cum în disperare de cauză numeroși virtuozii începuseră să lucreze în aer liber, în anumite străzi noi în care zgomotul rarelor trăsură care trec pune în primejdie inviolabilitatea urechilor celor ce locuiesc acolo, proprietarii au fost nevoiți să scrie cu litere enorme pe casele lor :

*Il est défendu de faire de la musique contre ce mur.***

Novicii care dau concerte, naivii, utilizează încă — bieții inocenți ! — procedeul răspîndirii în Paris a invitațiilor gratuite pe care le strecoară noaptea pe sub porți ; și apoi se mai miră că-și văd sala pustie !

Se cade să-i avertizăm aici pe acești demni virtuozii, în cea mai mare parte a lor străini, sosind din Rusia, din Germania, din Italia, din Spania, din Indii, din Japonia, din Noua Caledonie, din Congo, din Monaco, din San Francisco, din Macao, din Busco, că un public de concert se plătește în zilele noastre așa cum s-au plătit în toate timpurile corul, orchestra și simbriașii aplauzelor. Un auditoriu de șase sute de urechi costă în cel mai bun caz trei mii de franci.

Unul dintre *beneficiarii* dățători de concerte a binevoit de curînd să recurgă la procedeul american, care constă în a oferi

* Aici nu se dau concerte.

** Se interzice a face muzică lingă acest zid.

pe lângă un bilet o ceașcă de cafea cu lapte și o felie de pateu ;
dar auditorii parizieni, nefiind în genere prea mîncăcioși, au găsit
compensația insuficientă și de la început au pus pe unul din
conducătorii lor să-l întrebe pe virtuozul amfitrion dacă nu ar fi
posibil să consume cafeaua cu lapte și pateul fără a asculta
concertul.

Beneficiarul indignat răspunzînd asemenea filosofului antic :
„Mănîncă, dar ascultă!”, afacerea nu s-a putut încheia.

VITEJIA LUI NELSON

Există o țară, vecină cu a noastră, în care muzica este într-adevăr iubită și respectată, și unde, prin urmare, nu s-ar putea asculta un concert sau vreo reprezentație lirică de lungă durată.

În acea țară, o seară muzicală începută la ora șase și jumătate trebuie să se termine la ora nouă, la nouă și jumătate cel mult, căci la ora unsprezece toată lumea doarme.

La noi, la ora unsprezece toată lumea doarme virtos de asemenea, dar muzica nu s-a terminat. Pentru a obține succese meritatorii, trebuie ca muzicienii noștri să scrie cu tot dinadinsul mari dulăi de opere care latră de la ora șapte pînă la miezul nopții și uneori chiar peste această oră.

La acest soi de lucrări îți place să dormi, să lîncezești, îți place să-ți construiești castele în Spania, legănat de zgomotul neîncetat al cascadei de cavatine, pînă în momentul în care un accident te face să reintri în tine însuși, de exemplu cînd cei plătiți să aplaude uită să-și înceapă acțiunea; atunci te trezești tresărind.

Această tendință de a face muzica să se coboare la întrebări josnice, ca cea de a invita publicul la somn într-un teatru, sau de a acompania conversațiile într-un salon, de a facilita digestia în timpul ospetelor, sau de a amuza copiii de toate vîrstele, este indiciul cel mai sigur al barbariei unui popor.

În acest sens, noi, în Franța, sîntem destul de puțin civilizați, iar *gustul* nostru pentru artă în general seamănă foarte mult cu cel al unuia din regii noștri care, întrebând fiind dacă îi place muzica, a răspuns cu bonomie:

— Ei! n-aș putea spune că mi-e teamă de ea!

Nu sînt tot atît de curajos ca acest rege și mărturisesc cu umilință că muzica îmi inspiră foarte adesea o frică îngrozitoare.

Dar dacă, asemenea lui Nelson, tremur în clipa bătăliei, totuși, orice s-ar spune, pot fi văzut totdeauna la postul meu în ora pericolului, și într-o seară frumoasă voi fi găsit mort la actul al șaselea al vreunui Trafalgar muzical.

PREJUDECĂȚI GROTEȘTI

Prejudicata, la noi, spune cu mult mai mult decît în altă parte prostii enorme, și ar vrea ca de la înălțimea obrăzniciei sale să domnească asupra tuturor domeniilor artei muzicale.

Fără a arăta ce spune ea despre armonie, despre melodie, despre ritm, dacă am crede măcar una din afirmațiile ei insolente, nu ar exista decît o singură formă ce se poate da textelor destinate cîntului; ar fi, chipurile, imposibil ca proza să fie pusă în muzică; versurile alexandrine ar fi cele mai rele din tot ce există pentru compozitor.

În sfîrșit, anumiți oameni susțin că *toate versurile* destinate cîntului trebuie să fie, fără excepție, ceea ce se numește versuri *ritmice*, adică scandate într-un mod uniform de la începutul pînă la sfîrșitul piesei, fiecare avînd un număr egal de silabe lungi și scurte, plasate în aceleași locuri.

Cît despre maniera de a face muzică pe proză, nimic nu este mai ușor; trebuie numai să știi pe ce fel de proză.

Vestitele capodopere ale artei religioase, mise și oratorii, au fost scrise de Händel, Haydn, Bach, Mozart pe proză englezească, germană și latină.

— Da, se spune, aceasta este posibil în latinește, în nemțește și în englezește, dar procedeul e inutilizabil în franceză.

La noi se folosește termenul de inutilizabil pentru ceea ce nu este obișnuit. Însă de fapt nici nu e vorba de ceva neobișnuit, fiindcă există muzică scrisă pe proză franțuzească și va exista cît lumea.

În cele mai celebre opere se aud în fiecare zi pasaje în care versurile libretistului au fost dislocate de către compozitor, sfărîmate, ciopîrțite, denaturate prin repetarea unor anumite cuvinte și prin adăugarea chiar a altora, așa încît aceste versuri au devenit în realitate proză, o proză adaptată gîndirii muzicianului pe care îl contrariaseră versurile.

Iar această proză se cîntă totuși fără greutate, și respectiva piesă muzicală nu este cu nimic mai puțin frumoasă ca muzica pură; și melodia își bate joc de pretențiile dumitale de a conduce, de a o susține prin forme literare alese dinainte de un altul decît compozitorul.

Un libretist critica odată cu violență în prezența mea versurile unei opere noi:

— Ce ritmuri! spunea el, ce dezordine! ca în proză. Aici un vers mare, acolo un vers mic, nici o concordanță în distribuirea accentelor, cele lungi și cele scurte aruncate la întîmplare! ce harababură! Poftim de mai fă muzică pe textul ăsta!

L-am lăsat să vorbească. Cîteva zile mai tîrziu, plimbîndu-mă cu el, am cîntat, fără cuvinte, o melodie care părea să-i placă.

— Cunoști asta? l-am întrebat.

— Nu, e minunat; trebuie să fie din vreo operă italiană, căci italienii cel puțin știu să facă cuvinte care nu te împiedică să cînți.

— E muzica versurilor pe care le-ai găsit atît de nepotrivite acum cîteva zile.

De cîte ori nu m-am amuzat făcînd să cadă în aceeași cursă partizani ai folosirii exclusive a versurilor ritmice, cîntîndu-le dimpotrivă o melodie căreia îi adaptasem cuvinte italienești; apoi, după ce auditorii mei s-au străduit mult să dovedească fericita influență pe care au avut-o versurile italienești asupra inspirației compozitorului, am suflat asupra entuziasmului lor, înștiințîndu-i că forma versurilor nu putuse în nici un fel, în acest caz, să determine pe cea a melodiei, pentru că acel cînt pe care îl ascultasera aparținea unei simfonii de Beethoven și, prin urmare, fusese scris *fără cuvinte*.

Nu vreau să spun prin aceasta că versurile ritmice nu pot fi excelente pentru muzică. Chiar mai mult, voi recunoaște că ele sînt foarte adesea indispensabile.

Dacă un compozitor a adoptat pentru piesa lui un ritm osîtinat, a cărui persistență este însăși cauza efectului, asemenea celui din corul demonilor din opera *Orfeu* de Gluck:

*Quel est l'audacieux
Qui dans ces sombres lieux,**

este foarte evident că această formă trebuie să se regăsească în versuri, lucru fără de care cuvintele nu s-ar potrivi muzicii.

* Cine-i îndrăznețul
Ce-n acest sumbru loc.

Dacă mai multe strofe diferite sînt destinate a fi cîntate în mod succesiv pe aceeași melodie, ar fi preferabil de asemenea ca ele să fie toate alcătuite și ritmate în același fel; s-ar evita astfel greșelile grosolane de prozodie produse de muzică asupra cupletelor care nu sînt ritmate ca primul, sau compozitorul griguliu ar fi scutit să corecteze aceste greșeli modificîndu-și melodia pentru diversele strofe, cînd are tot interesul să nu o modifice.

Dar a spune că într-o arie, într-un duet, într-o scenă în care pasiunea poate și trebuie să se exprime în mii de feluri diverse și neprevăzute, e neapărată nevoie ca versurile să fie alcătuite și ritmate uniform, a pretinde că nu există muzică posibilă fără aceasta, înseamnă a da dovadă clară că nu ai nici o idee despre alcătuirea acestei arte; și aplicarea sistemului de către poeții italieni, în numeroase ocazii în care muzica nu o dorește, a contribuit fără îndoială mult în crearea unei uniformități fizionomice pe care avem dreptul s-o reproșăm în general producțiilor muzicale ale Italiei.

Cît despre rezerva față de versurile alexandrine, rezervă pe care numeroși compozitori o împărtășesc, ea este cu atît mai ciudată, cu cît nici poeții nici muzicienii nu sînt ostili versurilor de șase picioare.

Or, ce este un vers alexandrin tăiat la mijloc de hemistih, dacă nu două versuri de cîte șase picioare care nu rimează?

Și ce rol are rima, vă rog să-mi spuneți, în dezvoltarea unei perioade melodice?...

Mai mult încă. Se întîmplă adesea ca acești poeți, numărători atît de riguroși de silabe, crezînd că fac două versuri de cîte șase silabe, să facă de fapt un abominabil vers de treisprezece silabe, neținînd cont de lipsa eliziunii dintre sfîrșitul primului vers și începutul celui de-al doilea.

Așa a fost stîngăcia comisă de autorul cuvintelor operei *Pré aux Clercs*, cînd Hérold i-a cerut versuri *ritmice* (ele erau necesare acolo) de șase silabe, pentru una dintre cele mai drăguțe piese:

*Ç'en est fait, le ciel même
A reçu leurs serments,
Sa puissance suprême
VIENT d'unir deux amants.**

* S-a făcut, cerul însuși
Le-a primit jurămîntul,
A lui forță supremă
Îi uni deci pe-amanți.

Cele două prime versuri, datorită eliziunii care le unește, fac în total douăsprezece silabe pentru muzician, dar celelalte două dau, după cum se vede, treisprezece, eliziunea neputînd avea loc între *suprême* și *vient*, și din această silabă supranumerară rezultă obligația de a adăuga în muzică o notă care deranjează alcătuirea frazei și produce o mică tresărire dintre cele mai dizgrațioase. Iată ce barbarie !

Într-o carte foarte bine făcută din multe puncte de vedere, intitulată *Essai de rythmique française* (Eseu asupra ritmicii franceze), domnul Ducondut a dovedit foarte categoric că, în pofida prejudecății ce există împotriva aptitudinilor în acest sens, limba franceză s-ar putea preta fără greutate tuturor formelor de versuri și tuturor diviziunilor ritmice, și că dacă pînă în prezent nu s-au folosit formele pe care le crede indispensabile muzicii, aceasta ar trebui să li se reproșeze poeților și nu să se acuze limba pentru insuficiența ei.

Exemplele de versuri ritmice de tot felul pe care le oferă demonstrează clar teoria sa.

Dar această teorie — admițînd ca o necesitate absolută a poeziei lirice utilizarea regulilor pe care ea le dă — este, repet, ea însăși cu totul falsă.

În genere, muzica e insesizabilă în capriciile sale, chiar și atunci cînd pare să le aibă cel mai puțin ; și, în afara cazurilor excepționale despre care am vorbit adineauri, e o nebunie să pretinzi ca muzica să folosească numai versuri ritmice, și să crezi că acea cadență monotonă a versurilor astfel alcătuite ușurează compunerea melodiei impunîndu-i dinainte o formă invariabilă ; căci dacă melodia n-ar avea din fericire mii de mijloace de a se desfășura liber, nici n-ar mai fi ea însăși.

„Muzica, spune domnul Ducondut, este formată din fraze ce se compun din măsuri egale între ele și care se împart, fiecare, în timpi tari și în timpi slabi ; ea are notele sale lovite și ridicate, cu punctele sale de repaos sau cadențe ; revenirea regulată a tuturor acestor lucruri, în părțile corespunzătoare ale perioadei melodice, constituie, împreună cu carura frazelor, ritmul muzical. Poezia care pretinde să se alieze cu muzica trebuie să se conformeze cu acest mers... etc., lucru fără de care există dezacord între cele două arte asociate.”

Fără îndoială, dar acest mers al muzicii este foarte departe de a avea regularitatea absolută pe care i-o atribuieți și care există în versurile dumneavoastră.

O măsură este egală cu o altă măsură ; egală în durată, este adevărat, dar această durată este inegal împărțită.

În prima nu voi utiliza decît *două note* care vor purta *două silabe*; în următoarea voi scrie patru sau şase sau şapte care vor putea purta patru sau şase sau şapte silabe dacă vreau, sau o *singură silabă*, dacă îmi place ca seria de note să fie vocalizată.

Ce devine atunci ritmul dumnevoastră poetic stabilit cu atita caznă? Muzica îl distruge, îl pulverizează, îl ucide.

Poezia este sclava ritmului pe care şi l-a impus; muzica, nu numai că este independentă, dar chiar ea creează ritmul şi, tot păstrîndu-l în elementele sale constitutive, poate să-l modifice în mii de feluri în detaliile sale.

Iar *mişcarea*, despre care autorii teoriilor poetice nu vorbesc niciodată şi care singură poate da ritmului caracterul său, de cine este determinată ea?

De muzician. Căci *mişcarea* este sufletul muzicii, şi poeţii nu s-au gîndit niciodată doar să găsească mijlocul de a fixa gradul de rapiditate sau de încetineală convenabil recitării versurilor lor.

Scrierea limbii oricărui popor nu dispune de semne ce indică diviziunea timpului. Doar muzica (modernă) le posedă; muzica poate nota tăcerea şi să-i determine durata, ceea ce limbile vorbite n-ar putea să facă.

Muzica, în sfîrşit, pentru a pune capăt acelor ciudate pretenţii reînnoite ale grecilor, pretenţii ridicate de gramaticienii şi poeţii care nu o cunosc, există prin ea însăşi; ea nu are deloc nevoie de poezie; şi chiar dacă toate limbile pămîntului ar pieri, ea ar rămîne tot cea mai poetică şi cea mai mare dintre arte, aşa cum este şi cea mai liberă.

Ce este o simfonie de Beethoven, dacă nu muzica suverană în toată maiestatea sa?...

Aşa este şi prejudecata mereu reînviată de toţi muzicienii de stil, a supremaţiei acordate de către ei — după cum se spune — părţii instrumentale în detrimentul celei vocale.

Să vină un compozitor care ştie să scrie, care îşi stăpîneşte temeinic arta sa, care, prin urmare, ştie să folosească orchestra cu discernămint, cu fineţe, ştie să o facă să vorbească cu spirit, să se mişte elegant, să se joace ca un copil graţios, ori să cînte cu o voce puternică, să tune sau să răcnească; compozitor care nu se va năpusti, urmînd exemplul compozitorilor vulgari, cu lovituri de picior, cu lovituri de pumn, asupra instrumentelor. Acela, se va spune, este un om cu mare talent, dar a *plasat statuia în orchestră*.

Și această prostească critică a operelor lui Mozart, făcută acum optzeci de ani de către falsul bonom Grétry, rămîne și va rămîne mult timp încă aplicată ca o dezaprobare a mulțimii de cunoscători sau a cunoscătorilor mulțimii, asupra muzicienilor care au cel mai mult drept la elogiul contrariu.

Dacă cineva ar fi îndrăznit să răspundă cu adevărat lui Grétry ce l-a cenzurat astfel pe Mozart, i-ar fi spus :

— Mozart, după părerea dumneavoastră, a plasat pedestalu pe scenă și statuia în orchestră ? Această comparație ciudată ar putea în numeroase circumstanțe să nu fie o învinuire și asta v-o putem dovedi ; în gura dumneavoastră ea pare să fie... Or, acest blam este nedrept, critica s-a rătăcit ; orchestra lui Mozart este fermecătoare, dacă nu prea bogată în colorit, ea este discretă, lucrată cu delicatețe, energică atunci cînd trebuie, perfectă ; tot așa de perfectă cum a dumneavoastră este vlăguită, neputincioasă și ridicolă. Dar partea vocală a operelor sale nu a rămas mai puțin, aproape pretutindeni, partea dominantă, scena nu este mai puțin umplută de sentiment uman, personajele sale nu cîntă, mai puțin liber și într-un fel autoritar, adevărata frază melodică. Suprimați orchestra, domnule Grétry, înlocuiți-o cu un clavecin, și veți vedea, spre marele dumneavoastră regret, îmi închipui, că interesul principal al operei lui Mozart a rămas pe scenă și că pedestalu său are tot atîtea trăsături umane și pare încă mai frumos decît toate statuile dumneavoastră.

Iată ce s-ar fi putut replica acelui fals bonom care făcea, cu false cuvinte de spirit, aprecieri asupra lui Gluck și Mozart. S-ar fi putut adăuga că, dacă unii compozitori au pus într-adevăr statuia în orchestră în anumite cazuri, aceștia sînt italienii.

Da, sînt maeștrii școlii italiene care, cu tot atîta bun simț ca și grație, au făcut primii să cînte orchestra și să recite cuvintele pe o parte complementară, în scenele bufe, unde *canto parlato* este obligatoriu, și chiar în multe altele în care ar fi absolut contrar bunului simț dramatic să pui actorul să cînte o adevărată melodie.

Numărul de exemple ce s-ar putea cita din acest excelent procedeu folosit de maeștrii italieni, de la Cimarosa pînă la Rossini, este incalculabil.

Cea mai mare parte a compozitorilor francezi moderni au avut buna idee de a-i imita ; germanii, dimpotrivă, recurg foarte rar la această deplasare a interesului muzical. Dar tocmai ei sînt cei ce sînt acuzați că pun statuia în orchestră, numai și numai pentru că nu scriu orchestre de vechituri. Așa o vrea prejudecata.

Prejudecata mai vrea, la Paris, ca un muzician să nu fie apt să facă decît ceea ce a mai făcut deja. Cutare a debutat cu o dramă lirică, deci nu i se va ierta niciodată dacă va pretinde să scrie o operă bufă, și aceasta numai pentru că a arătat eminente calități în genul serios.

Dacă proba sa a fost o frumoasă misă se va spune :

„Ce idee să vrea să compună pentru teatru ! Ne va da un cantus planus. De ce nu o fi rămînînd în catedrala sa ?”

Dacă neșansa vrea să fie un mare pianist, se va exclama cu teamă :

„Muzică de pianist !”

Și asta spune tot. Iată-l deci pe omul nostru pe jumătate strivit de o prejudecată cu care va avea încă mulți ani de luptat.

Ca și cînd un mare talent de executant ar implica neapărat incapacitatea de a compune, și ca și cînd Sebastian Bach, Beethoven, Mozart, Weber, Meyerbeer, Mendelssohn și alții nu au fost în același timp mari compozitori și mari virtuozii.

Dacă un muzician a început prin a scrie o simfonie, și dacă această simfonie a făcut senzație, iată-l clasat sau mai degrabă pus la punct : este un simfonist, să nici nu-i treacă măcar prin gînd să producă altceva decît simfonii ; el trebuie să se abțină de la teatru, pentru care nu este cîtuși de puțin făcut ; nu trebuie să știe să scrie pentru voci etc., etc.

Mai mult încă, tot ce face după aceea este numit de către oamenii cu prejudecăți simfonie ; cuvintele, pentru a vorbi despre el, sînt răstălmăcite, își pierd accepțiunea inițială.

Ceea ce, produs de oricare altul, s-ar numi cu numele său adevărat de cantată, este, ieșind de sub pana sa, numit simfonie ; un oratoriu, simfonie ; un cor fără acompaniament, simfonie, o misă, simfonie. Totul este simfonie, venind de la un simfonist.

Ar fi scăpat de acest inconvenient dacă prima sa simfonie ar fi trecut neobservată, dacă ar fi fost o platitudine ; muzicianul ar fi găsit chiar la mai mulți directori de teatru o prejudecată favorabilă lui :

— Aceasta, s-ar fi spus, n-a reușit în muzica de concert, el trebuie deci să reușească la teatru. El nu știe să tragă foloase de la instrumente, deci va ști perfect să folosească vocile. Este un prost armonist — după spusele muzicienilor —, el trebuie să fie așadar plin de melodii.

În caz contrar, s-ar fi spus :

— El tratează în mod magistral orchestra, așa că fără îndoială nu știe să trateze vocile. Este un distins armonist, așa că nu trebuie să avem încredere în melodia sa, dacă ea există cumva. În sfârșit, el nu vrea să scrie ca toată lumea, el crede în expresia muzicală, are un sistem... este un om periculos...

Cei ce se laudă cu aceste frumoase doctrine au în cer doi protectori puternici al căror nume seamănă foarte mult cu cel al patronilor de cîrpaci ; ei se numesc, după cîte se spune, sfîntul Crétin și sfîntul Crétinien.

ATEII EXPRESIEI

„Muzica, a spus Potier, este, asemenea justiției, un lucru foarte frumos... cînd este justă.”

Vorbeam adineauri despre compozitorii care cred în expresia muzicală, dar care cred în ea cu rezervă și bun simț, fără să ignoreze limitele impuse acestei puteri expresive de însăși natura muzicii, limite pe care ea nu le-ar putea depăși în nici un caz.

Există mulți oameni la Paris și pretutindeni care, dimpotrivă, nu cred în ea cîtuși de puțin.

Acești orbi care neagă lumina pretind în mod serios că *toate cuvintele se potrivesc la fel de bine cu orice muzică*.

Dacă libretul unei opere este considerat slab, nimic nu li se pare mai natural decît să ceară să se compună un altul de un gen total diferit, fără să deranjeze cîtuși de puțin partitura.

Ei fac mise cu opere bufe de Rossini. Cunosc una dintre acestea, ale cărei cuvinte se cîntă pe muzica operei *Bărbierul din Sevilla*.

Ei ar ajusta fără scrupul poemul *Vestalei* sub partitura operei *Freyschütz* și vice-versa.

Nu se discută deloc despre asemenea absurdități care, profesate de către oameni plasați în anumite poziții privilegiate, pot să aibă totuși o influență nefavorabilă asupra artei.

În zadar li s-ar riposta acestor nenorociți asemenea acelui bătrîn care mergea numai pentru a demonstra mișcarea; n-ar putea fi convinși.

Deci, doar pentru a distra spiritele sănătoase prezentăm aici cuvintele a două piese celebre, plasate, primele sub aria din *La Grâce de Dieu* (Iertarea lui Dumnezeu), celelalte sub melodia cîntecului *Un jour maître corbeau* (Într-o zi jupînul corb).

CUVINTE DIN MARSILIEZA ADAPTATE MUZICII
DIN IERTAREA LUI DUMNEZEU

Moderato

Al-lons, en - fants de la pa - tri - e, le jour de
gloire est ar - ri - vé. Con-tre nous de la ty - ran -
ni - e l'é - ten-dard san - glant est le - vé! En -
ten-dez vous dans ces cam - pag - nes mu-gir ces té - ro-ces sol -
dats, Qui vien-nent jus-que dans nos bras é - gor - ger
nos fils, nos com - pa - gnes? Aux ar - mes, ci-to-yens,
for - mez vos ba-tail-lons, Qu'un sang, un sang im-pur
a - breu - ve nos sil - ions, a - breu -
ve nos sil lons, a -
breu - ve nos sil - ions.

CUVINTE DIN ARIA LUI ELEAZAR DIN OPERA EBREEA
ADAPTATE CÎNTECULUI ÎNTR-O ZI JUPÎNUL CORB

Allegro

Ra - chel, quand du Sei - gneur la grâ - ce tu - té -

lai - ré, A mes trem-blant-es mains con-fi - a ton ber -

ceau, J'a - vais à ton bon - heur vou - é ma vie en -

tiè - re, Et c'est moi oui c'est moi qui te livre au bour - reau!

Aceste două exemple ciudate, în care o muzică nouă și specială, substituită nobilei inspirații a lui Rouget de l'Isle și a domnului Halévy, se găsește legată de versuri pline de entuziasm și de tandrețe, formează replica imnului lui Marcello, pe care l-am citat când începeam această carte.

În acea piesă foarte celebră, o melodie de o jovialitate bufonă a fost compusă de către autor pentru o odă italiană de un stil elevat și grandios; și adaptînd cuvinte joviale cîntecului lui Marcello, am stabilit o concordanță perfectă între muzică și versuri.

Această glumă ireverențioasă, care nu știrbește cu nimic admirația mea pentru frumoasele lucrări ale lui Marcello, nu va șoca mai mult pe atei expresiei decît parodia Marsiliezei și cea a ariei lui Eleazar, pentru că, dacă e să le dăm crezare, toate cuvintele se potrivesc la fel de bine sub orice fel de muzică.

Iată tema compozitorului venețian cu dublul text al poezilor :

Allegro

I cieli im-men-si nar-ra - no del
 Ah quel plai-sir de boi-re frais, De

gran-de Id-dio la glo-ria-a del
 se far-cir la pan-se, Ah

grande Id-dio la glo-ri-a, I
 quel plai-sir de boi-re frais, As -

cieli im-men-si nar-ra-no del
 sis sous un om-brage é-pais, De

grande Id-di - o la glo-ri-a il
 boire et de fai-re bom-ban-ce! As -

fir-ma-men-to lu-ci-do il
 sis sous un om-brage é-pais, Ah

fir-ma-men-to lu-ci-do all'
 quel plai-sir de boi-re frais, As -

u-ni-ver-so an-nun-zi-a il
 sis sous un om-brage é-pais, Ah

tir - ma - men - to lu - ci - do il
quel plai - sir de boi - re frais, Sous

fir - ma - men - to lu - ci - do, etc.
un om - bra - ge é - pais! etc.

Muzica acestei piese este mai degrabă cîntul unui negustor de vite care se întoarce vesel de la tîrg, decît cel al unui credincios admirator al minunățiilor cerului.

Ateii expresiei nu admit deloc că ar putea exista între două cîntece de acest fel cea mai mică diferență de caracter.

Marcello a produs un mare număr de foarte frumoși psalmi, veritabile ode, cărora le datorează gloriosul supranume de Pindar al muzicii, dar nici unul dintre aceștia nu se cîntă.

A avut neșansa să lase să-i scape din pană sa această melodie grotescă, ea poate fi ascultată astăzi pretutindeni; la Paris a devenit aproape populară.

Ce să-i faci, ateii au dreptate. Să scriem deci împreună cu Cabanis :

„Jur că nu există nici un Dumnezeu”.

Ceea ce este adevărat este fals, ceea ce este fals este adevărat ! Hidosul este frumos, frumosul este hidos !

[illegible]

Moderato

Aux ar - mes, ci - to-yens, for - mez vos ba-tail-lons!... etc.

Allegro

Ra - chel, quand du Sei - gneur la grâ - ce tu - té - lai - re... etc.

Ah quel plaisir de boire — frais de se far — cir la pan — se, etc.

DOAMNA STOLTZ, DOAMNA SONTAG. MILIOANELE.

În 1854, după ce își închisese porțile destul de mult timp, Opera și-a reînceput activitatea prin reluarea operei *Favorita*.

Am scris cu această ocazie următoarele observații, care nici astăzi nu mi se par perimate.

„Opera și-a reînceput activitatea. Am revăzut-o pe doamna Stoltz mai dramatică decât oricând în frumosul său rol al Leonorei.

Această strălucitoare seară a fost urmată de alte două execuții nu mai puțin remarcabile ale aceleiași lucrări, după care Opera, pentru a se odihni, ne-a dat o singură dată *Le Maître chanteur* (*Șantajistul*), al domnului Limnander, partitură în care se găsesc lucruri fermecătoare care, după părerea mea, nu sînt apreciate destul.

După *Șantajistul* a venit *La Reine de Chypre* (*Regina Ciprului*), în care doamna Stoltz a recucerit onorurile triumfului, în sunetul trompetelor teatrului, printre buchetele ce i s-au aruncat din lojile de rangul întâi din avanscenă, în aclamațiile entuziaste ale întregii asistențe.

Toată lumea Operei era reunită. Și eu nu mă aflam acolo!

Fabulistul are dreptate; absența este cel mai mare dintre rele, mai ales pentru mine care am parte de un ghinion permanent.

Cînd mă aflu la Paris, nimic nu este mai plicticos și mai lînced decât teatrele noastre lirice, dar de îndată ce am plecat, încep salve de focuri de artificii minunate, iar jerbele succesului — miriade de stelute strălucitoare — se ridică spre cerul artei.

Doamna Stoltz n-a pierdut nimic din vocea și nici din verva sa fierbinte — acesta este un lucru recunoscut de toată lumea. Dar eu îi voi spune că se risipește, că își ia prea mare avînt, că dă prea mult din sufletul său, că se omoară, se consumă prea mult.

Astăzi trebuie să știi să te menajezi. Publicul nostru de operă nu este obișnuit cu luxul unor asemenea elanuri dramatice, cu o asemenea profunzime de accente pasionate. A trecut multă vreme de când a renunțat la toate aceste lucruri; să nu-l facem deci să-și reia această obișnuință...

Doamna Stoltz ar putea, ar trebui chiar ca, limitându-se la nivelul mediu al pasiunii, să-și spună ceea ce spunea Rossini:

*E troppo bono per questi **

etc."

Exemple ilustre de cîntărețe ilustrissime dovedesc cu prisosință afirmația mea.

Una suprimă o parte din frazele celor mai frumoase arii ale sale; ea numără pauze ca să nu se obosească, și aproape în tot restul rolurilor se abține să articuleze cuvintele; a vocaliza este mai ușor, chiar și atunci când nu știi să vocalizezi.

Alta se înarmează cu un calm monumental, cu o răceală de marmură, și recită pasiunea așa cum Bossuet recita predicile sale, fără gesturi, fără mișcări, fără să varieze accentuarea debitului său, menținînd mereu ceea ce crede că este însuflețirea sa la gradul de căldură moderat recomandat de profesorii de igienă.

Iată cum se poate trăi fără griji!

Aceste cîntărețe gospodine trăiesc mult mai mult decît trăiesc trandafirii. Ele nu acceptă decît sute de mii de franci, cumpără castele, sau le construiesc în Franța și devin marchize sau ducese.

În timp ce doamna Stoltz, care poate că nu și-a clădit încă decît în Spania castele și nu posedă nici măcar cel mai mic titlu care să-i preceadă numele, este forțată să accepte cîte cincizeci de mii de franci mizerabili, pentru a se consuma cum știm că o face de obicei, în focul inspirației sale.

Priviți-o cum este deja obligată de oboselile unei singure luni să ceară un concediu, să meargă să caute noi forțe sub cerul dulce și binefăcător al Angliei.

Cel puțin de-ar profita măcar de bunele exemple pe care, cu siguranță, Londra nu i le va refuza!

Căci acolo este locul unde pot fi văzute cîntărețe a căror însuflețire nu le pune în pericol îmbrăcămintea. Acolo artistele înfocate învață să se cufunde în undele stigiene ale marilor

* Este prea bun pentru aceștia.

oratorii din care ies apoi reci, rigide și inaccesibile pentru nici un fel de emoție.

Și totuși, în orice caz este preferabil, decât să te duci dincolo de ocean, la popoarele intertropicale și mai mult sau mai puțin antropofage.

Cîtă nevoie de muzică pot avea sălbaticii? și ce farmec poți găsi la deshămatul cailor, la buchetele lor de diamante, cînd holera, cînd vomito nero, cînd febra galbenă pironindu-și asupra ta ochii lor sticloși, se amestecă acolo cu cortegiul adoratorilor?

Este adevărat că doamna Stoltz s-a întors deja o dată din Rio de Janeiro, dar doamna Sontag a rămas în Mexic. Moartă, nenorocita femeie nu mai poate reveni de acolo.

*Où l'aiglonne a passé le rossignol demeure. **

Biata Sontag! să mori atît de trist, atît de absurd, departe de Europa, singura care putea ști ce mare artistă era ea!

Mi s-a reproșat că nu i-am adus nici cel mai mic tribut de regrete.

Pot să spun că o asemenea pierdere nu m-a găsit cu totul insensibil. Cunosc toată întinderea nenorocirii care, lovind pe incomparabila cîntăreață, a lovit și arta muzicală.

Dar zilnic se etalează atîtea dureri mincinoase, s-a abuzat atîta de pretextul morții pentru a ilustra mediocrități, încît elegia, devenită loc comun, îmi inspiră teamă, mai ales cînd trebuie să vorbesc de lucruri sau de ființe atît de demne de admirație, de respect.

De altfel, nici nu știu să ticluiesc ca lumea decât un fel de discurs funebru, cel al artiștilor mediocri, în viață.

Și apoi — să spun oare? — în sinea mea regretam această cursă pentru obținerea unui milion, cursă întreprinsă de doamna Sontag, și urmărită pînă în vîrfurile munților Anzi.

Nu mă puteam obișnui să o văd atît de ahtiată de cîștig, pe ea, o artistă sfîntă, posedînd într-adevăr toate darurile artei și ale naturii: vocea, sentimentul muzical, instinctul dramatic, stilul, gustul cel mai fin, pasiunea, reveria, grația, totul, și chiar mai mult decât tot.

Ea cînta bagatelele sonore, se juca cu notele cum nciodată vreun jongleur indian n-a știut să se joace cu mingile sale de

* Pe unde a trecut zmeoaica rămîne privighetoarea.

aur; dar cînta și muzica, marea muzică nemuritoare, așa cum muzicienii visează adesea să o audă cîntată.

Da, ea putea să interpreteze totul, chiar și capodoperele; le înțelegea ca și cînd le-ar fi făcut ea însăși.

N-am să uit niciodată uimirea mea dintr-o seară la Londra. Asistam la o reprezentație cu *Figaro* de Mozart. Cînd, în scena nocturnă din grădină, doamna Sontag a venit să suspine acel divin monolog de femeie îndrăgostită pe care nu-l auzisem pînă atunci decît executat în mod grosolan. Cu acest mezza voce atît de tandru, atît de dulce și atît de misterios în același timp, muzica aceasta tainică, muzică ce mă încîntase chiar și înainte, mi s-a părut de mii de ori mai cuceritoare încă.

În sfîrșit, mi-am spus, căci nici nu mă gîndeam să exclam, în sfîrșit iată admirabila pagină a lui Mozart redată cu fidelitate! Iată cîntul singurătății, cîntul visării voluptoase, cîntul misterului și al nopții. Așa trebuie să se audă vocea unei femei într-o scenă asemănătoare. Iată clar-obscurul artei cîntului, nuanță intermediară, în sfîrșit *piano*, acel piano, acel pianissimo pe care compozitorii îl obțin de la orchestrele de o sută de muzicieni, de la corurile de două sute de voci, dar care, nici pentru aur, nici pentru coroane, nici prin laude, nici prin amenințări, nici prin mîngîieri, nici prin lovituri de cravașă, el nu le-ar putea obține de la cea mai mare parte a cîntărețelor, savante sau nepri-cepute, italiene sau franceze, inteligente sau proaste, umane sau divine.

Aproape toate vociferează mai mult sau mai puțin, cu cea mai exasperantă încăpăținare; ele n-ar putea să se aventureze dincolo de mezzo forte, acest nivel mediu al sonorității; se pare că se tem toate că nu vor fi auzite.

Nenorocitelor, vă auzim prea bine!

Da, germana Sontag ne-a redat în sfîrșit cîntul tainic, cîntul aparte, cîntul păsării ascunse sub frunziș salutînd crepusculul serii.

Ea cunoștea această nuanță fină a cărei simplă apariție dă auditorilor cultivați un fior de plăcere de necomparat cu vreun altul; ea cînta *piano* tot atît de fin, tot atît de sigur și de misterios cu douăzeci de viori de calitate, cu surdine, conduse de un dirijor abil; în sfîrșit, ea cunoștea întreaga artă a cîntului...

Admirabilă Sontag!... Ar fi putut fi Julieta, dacă ar fi existat o operă inspirată din *Romeo și Julieta* a lui Shakespeare... ar fi ieșit triumfătoare din scena balconului; ea ar fi rostit bine faimosul pasaj:

*Am uitat pentru ce te-am chemat ;
Rămii, Romeo al meu, pînă ce îmi amintesc ;*

ar fi fost demnă să cînte în incomparabilul duet de dragoste din ultimul act al piesei *Neguțătorul din Veneția* :

„Într-o noapte asemănătoare, tînăra Cressida, părăsind corturile grecilor, a mers să-l întâlnească lîngă zidurile Troiei pe iubitul ei Troilus”.

Oricît de neverosimil ar părea, cred că doamna Sontag ar fi putut cînta Shakespeare. Nu cunosc elogiul comparabil cu acesta.

Și, pentru cîteva mii de dolari !... să te duci să mori...

Auri sacra fames !...

Dar ce nevoie să ai atîția bani cînd nu ești decît o cîntăreață ? Cînd ai casă la oraș, casă la țară, viață asigurată, lux, soarta copiilor asigurată și ea, ce-ți trebuie mai mult ?

De ce să nu te mulțumești cu cinci sute de mii de franci, cu șase sute de mii de franci, cu șapte sute de mii de franci ? De ce îți trebuie neapărat un milion, și mai mult decît un milion ? Este monstruos este o adevărată boală.

Ah ! dacă ai intenția să faci lucruri mari în artă, n-ai decît ; cîștigă milioane cît poți ; totuși oprește-te la timp pentru a păstra puterile necesare sarcinii pe care ți-ai propus să o îndeplinești. Sarcina regală pe care nici un rege nu a putut-o cuprinde în întregul ei.

Da, cîștigă milioane. și atunci vom putea vedea un adevărat teatru liric în care se vor executa demn capodopere, din timp în timp, și nu de trei ori pe săptămînă ; unde barbarii nu vor putea fi admiși cu nici un preț ; unde nu vor exista simbriași ai aplauzelor ; unde operele vor fi doar lucrările muzicale și poetice ; unde nimeni nu se va preocupa vreodată de valoarea în bani a ceea ce este frumos.

Va fi un teatru de artă și nu un bazar. Banul va fi aici mijloc și nu țel.

Cîștigați milioane și atunci veți putea fonda un mare Conservator în care se va preda tot ce e bine să se știe în muzică și se va face muzică ; în care se vor forma muzicieni artiști, literați, și nu simpli artizani ; unde cîntăreții vor învăța limba proprie, și istoria, și ortografia, cu vocalizarea și chiar de asemenea muzica, de este posibil ; unde vor exista clase pentru toate instrumentele utile fără excepție, și douăzeci de clase de ritm ; unde se vor pregăti imense grupuri de coriști avînd voce

și știind într-adevăr să cînte și să citească și să înțeleagă ceea ce cîntă ; unde vor fi formați șefi de orchestră care nu bat măsura cu piciorul și știu să citească partiturile mari ; unde se vor preda filosofia și istoria artei, ca și multe ale lucruri.

Cîștigați milioane și veți construi frumoase săli de concert făcute pentru muzică și nu pentru baluri și oștețe patriotice, sau destinate să devină mai târziu hambare de fin.

Veți da aici rareori veritabile concerte ; căci muzica nu este sortită să își găsească locul printre bucuriile zilnice ale vieții, ca băutul, mîncatul, dormitul ; nu cunosc nimic mai odios decît acele stabilimente unde în fiecare seară fierbe invariabil rasolul muzical.

Ele sînt cele care ne ruinează arta, o vulgarizează, o fac să devină banală, proastă, stupidă chiar, cele care au silit-o să nu mai fie la Paris decît o ramură a comerțului, arta unui magazin de coloniale cu vînzare *en gros*.

Cîștigați milioane și veți distruge cu o mîină, construind cu cealaltă, și veți civiliza din punct de vedere artistic o națiune. Atunci vi se va ierta bogăția și veți fi lăudați chiar că v-ați străduit atîta s-o căpătați, că v-ați dus să o căutați în Mexico, la Rio, la San Francisco, la Sydney, la Calcutta.

Dar pariez că niciodată o cîntăreață sau un cîntăreț cu milioane n-a avut asemenea vise. Și sînt foarte sigur că cei care vor citi această izbucnire violentă, dacă cumva se întîmplă să am cititori printre oamenii cu milioane, mă vor privi ca pe cel mai rar imbecil.

Imbecil da, însă rar, nu. În lume sîntem destul de mulți oameni de acest gen, al căror dispreț pentru milioanele neinteligente este de o sută de milioane de ori mai vast și mai profund decît oceanul.

Trebuie să luați partea bună a lucrurilor și să nu vă stoarceți creierii prea mult, dacă îi aveți, sărmani milionari !

ȘANSA ȘI NEȘANSA

În secolul trecut * a existat o cîntăreață adorată, cu totul necunoscută nouă astăzi. Ea se numea Tonelli.

Să fi fost ea oare una din acele efemere nemuritoare, pacoate a muzicii și a muzicienilor care, sub numele de primadone sau de dive, provoacă haosul într-un teatru liric, pînă în momentul în care vreun om de oțel fin, compozitor sau șef de orchestră, se opune pretențiilor lor și, fără eforturi nici violență, le curmă divinitatea? Nu cred.

Se pare, dimpotrivă, dacă judecăm după ceea ce au spus despre ea Jean-Jacques Rousseau și Diderot, că această cîntăreață italiană a fost o fată grațioasă și simplă, plină de delicatețe, o artistă a cărei voce avea atîta farmec încît, ascultînd-o în micile opere în fașă care pe atunci se numeau *opere buffe*, oamenii de spirit din acele timpuri își imaginau că degustă o muzică excelentă, melodii adorabile, accente demne de tot respectul.

Oh! drăgălași oameni, demni oameni au mai fost oamenii de spirit ai aceluia secol filosofic, scriind despre arta muzicală fără a avea cel mai mic sentiment al ei, fără a-i poseda noțiunile elementare, fără să știe în ce constă ea!

Nu spun aceasta pentru Rousseau care poseda noțiunile de bază ale acestei arte.

Și totuși, cîte glume uimitoare a pus în circulație acest mare scriitor, glume cărora el le-a dat o autoritate ce dăinuie încă și pe care axiomele bunului simț nu le vor dobîndi niciodată!

Căci, s-o recunoaștem, este atît de comod să găsești de-a gata opinii deja confecționate asupra unei arte sau asupra unei științe, opinii semnate de un nume ilustru! Le poți folosi ca pe niște bancnote a căror valoare nu e contestată de nimeni.

Oh, filosofilor! mari bufoni mai sînteți!

* Secolul al XVIII-lea (n. tr.).

Dar, vorbind despre Tonelli, să nu amintim decât entuziasmul stîrnit la Paris sub domnia sa de către bufonii italieni.

Citind relatările despre extazul partizanilor acestora, văzînd cu ce asprime au tratat asemenea cunoscători pe un mare maestru francez, Rameau, nu s-ar putea spune că lucrările compozitorilor italieni din acea vreme, mai ales ale lui Pergolesi, erau pline de sevă muzicală, iar cîntul, un cînt de miere și de lapte, se revărsa, că armonia sa era celestă, iar formele de o frumusețe antică?...

Tocmai am recitit *Serva Padrona*. Nu... nici vorbă... dar, desigur, nu mă veți crede. Să vezi repusă în scenă această operă atît de lăudată și să asisti la prima reprezentație a reluării ei ar fi o plăcere de Olimp.

Ceea ce nu va împiedica numele lui Pergolesi de a rămîne un nume ilustru mult timp încă.

În schimb, un alt italian care avea într-adevăr în cel mai mare grad darul melodiei expresive și ușoare, Della Maria, care a compus pentru teatrul Feydeau mici partituri atît de fermecătoare a căror grație este încă proaspătă și surizătoare, este acum aproape uitat. I se cunosc melodiile și ariile drăgălașe, fără a i se mai ști numele.

Rousseau, Diderot, baronul de Grimm, doamna d'Epinay și toată școala filosofică a secolului trecut l-au lăudat pe Pergolesi și nici un filosof al secolului nostru nu a vorbit de Della Maria.

Asta trebuie să fie cauza...

Ah! tineri elevi! tineri maeștri! tineri virtuozii! tineri compozitori! membri și laureați ai Institutului, profitați de acest exemplu, încercați să nu vă puneți rău cu noi ceilalți, filosofi ai timpului prezent; păziți-vă de reavoința noastră, nu ne răniți cu nimic.

Dacă dați concerte, să nu cumva să uitați că trebuie să asistați la ele, și aceste concerte să nu fie prea scurte; invitați-ne la repetițiile voastre generale, la distribuirea premiilor voastre; nu neglijați să veniți la domiciliu, ca să ne cîntați romanțele voastre, ca să ne cîntați misele și polcele voastre.

Căci nu există aici filosofie care să reziste. Ne-am răzbuna refuzînd numelui vostru un loc în lucrările noastre sublime; v-am declara războiul tăcerii, care este — amintiți-vă — cel mai groaznic dintre toate războaiele.

Adio glorie, adio nemurire, adio tot; și peste trei mii de ani, chiar dacă ați fi scris fiecare dintre voi trei duzini de opere comice, nu se va vorbi despre voi nici măcar cît se vorbește astăzi de acel biet Della Maria.

DILETANȚII CU PRETENȚII. POETUL ȘI BUCĂTARUL.

Adesea îi auzim pe oamenii din lumea bună plângându-se de lungimea operelor mari, de oboseala pricinuită auditorului de către aceste lucrări imense, de ora înaintată din noapte la care se încheie reprezentația lor etc., etc.

Și totuși, în realitate acești nemulțumiți n-ar trebui să se plîngă; pentru ei nu există opere în cinci acte, ci doar în trei acte și jumătate.

Publicul elegant avînd obiceiul să nu apară la Operă decît către mijlocul celui de al doilea act și uneori mai tîrziu, de se începe la ora șapte, la șapte și jumătate sau la ora opt, n-are importanță, el nu se va arăta în loji înainte de ora nouă.

Asta nu demonstrează, desigur, că nu este dornic să aibă bilete la premieră, dar nu este nici dovada nerăbdării sale de a cunoaște lucrarea, care de fapt îl interesează în prea mică măsură; este doar vorba să fie văzut în sală în acea seară și să poată spune: *Eram acolo*, adăugînd o oarecare părere superficială asupra naturii lucrării noi și reproducînd aprecierea altora asupra valorii ei; asta e tot.

Astăzi un compozitor care a scris un prim act admirabil poate fi sigur că-l va vedea executat în fața unei săli pe trei sferturi goală, și că va obține doar sufragiul domnilor tocmiți să aplaude care se află la postul lor cu mult timp înainte de ridicarea cortinei.

Acum abia dacă se dă o operă mare la doi ani o dată; publicul *fashionable** ar trebui deci să facă o derogare de la obiceiurile sale o dată la doi ani, pentru a asculta în întregime, la prima sa reprezentație, o producție de această importanță; dar efectul este prea mare și cea mai miraculoasă inspirație a unui mare muzician n-ar reuși să convingă această lume, care

* În limba engleză în text; elegant, la modă (n. tr.).

trece drept frumoasă și politicoasă, să grăbească măcar cu un sfert de oră... cina cailor săi.

Este adevărat că autorii au dreptul a se consola de această indiferență nepoliticoasă printr-o indiferență încă mai mare, și să spună :

„Ce importanță are absența celor din stal și din lojile de rangul întâi ? Părerea unor astfel de amatori nu are pentru noi nici o valoare.”

Așa se întâmplă aproape peste tot. De câte ori nu am văzut oameni naivi indignându-se la Teatrul-Italian, când se reprezenta *Don Giovanni*, de graba cu care primele loji se goleau în momentul în care apărea statuia Comandorului. Nu mai erau de ascultat cavatine. Rubini își cântase aria, nu mai rămânea decât ultima scenă (capodopera capodoperei), trebuia deci să pleci cât mai repede pentru a merge să-ți iei ceaiul.

Într-un mare oraș din Germania unde se spune că există mulți iubitori sinceri ai muzicii, obiceiul locului este de a lua prânzul la ora două. Prin urmare, cea mai mare parte a concertelor de zi încep la ora douăsprezece.

Dar dacă la ora două fără un sfert concertul nu s-a terminat, chiar dacă mai rămîne de ascultat un cvartet cîntat de către Fecioara Maria și Sfînta Treime, acompaniat de Arhanghelul Mihail, bravii melomani își vor părăsi frumusele locurile și, întorcînd spatele divinilor virtuozii, se vor îndrepta impasibili spre masă.

Toți acei oameni sînt niște intruși în teatre și în sălile de concert ;

*L'art n'est pas fait pour eux, ils n'en ont pas besoin.**

Ei sînt descendenții lui moș Chrysale :

*Vivant de bonne soupe et non de beau langage,***

iar Shakespeare și Beethoven sînt în ochii lor foarte departe de a avea importanța unui bun bucătar.

* *Arta nu-i de nasul lor, pot trăi foarte bine fără ea.*

** *Hrănindu-se cu mîncare bună și nu cu vorbe frumoase.*

PĂDURILE DE PORTOCALI. GHINDA ȘI DOVLEACUL.

Autorii noștri de vodeviluri și de opere comice nu uită nicio dată să plaseze păduri de portocali la capătul oricărei cîmpii, dacă acțiunea piesei lor se petrece în Italia.

Unul dintre ei a avut ideea chiar să plaseze una în vecinătatea drumului mare care duce de la Neapole la Castellamare.

Acea pădure m-a intrigat mult. Unde o fi ea ascunsă oare? Aș fi fost atît de fericit să o găsesc și să adorm sub umbra ei parfumată, atunci cînd, în 1832, am mers pe jos spre Castellamare, pe o căldură de două sute douăzeci și trei de grade*, și ascuns — asemenea unui zeu de-al lui Homer — într-un nor... de praf încins.

Nici o pădure de portocali mai mult decît în grădina Tauridei din Sankt-Petersburg, sau în cîmpia din jurul Romei.

Dar există o idee ce nu poate fi scoasă din capul tuturor oamenilor din Nord care au citit vestitul cîntec al lui Goethe:

Cunoști țara unde înfloresc portocalii?

ideea că acest pom fructifer crește în Italia cum cresc în Irlanda cartofii.

Degeaba li se spune:

— Italia este mare, ea începe de lîngă Alpi și se termină în insulele Lipari. Chambéry este în Savoia, Savoia face parte din regatul Sardiniei, Sardinia este în Italia, și totuși cei din Savoia sînt foarte puțin italieni.

Or, dacă există într-adevăr vaste și minunate păduri de portocali în *insula* Sardinia, dacă se găsește chiar una destul de drăguță într-un loc împrejmuit din Nisa, pe malul drept al Payonului, nu trebuie să te aștepți să găsești grădina Hesperidelor nici la Suze și nici la Saint-Jean de Maurienne.

* Grade Fahrenheit (n. tr.).

Nu are importanță! probabil că astăzi există păduri de portocali pe drumul spre Castellamare; căci pădurile acestea când se hotărăsc să crească undeva, cresc iute; e greu doar pînă încep.

În orice caz, nu există, cu siguranță, păduri de lămîi. Ar fi o nedreptate să se creadă așa ceva.

— De ce?

— De ce? Înseamnă că n-ați citit niciodată fabula *La Gland et la Citrouille* (Ghinda și Dovleacul). Nu știți deci că lămîile, în loc să fie rotunde ca portocalele, au o protuberanță foarte tare, care ar putea, dacă fructul ar cădea pe figura vreunui călător adormit la rădăcina lămîiului, să-i scoată un ochi.

Autorul fabulei pe care am citat-o o demonstrează clar:

„Dacă Dumnezeu a suspendat pe ramurile unui stejar — spune el — un fruct ușor, în timp ce monstruosul dovleac, în aparență mai potrivit unui copac puternic, se odihnește pe pămînt între frunzele unei biete ierbi agățătoare, a făcut-o pentru a scuti pe oamenii tentați să tragă un pui de somn la rădăcina stejarului, de a avea nasul turtit prin căderea dovleacului”.

Fără îndoială, în regiunile intertropicale există mulți alți arbori, cocotieri, de exemplu, și arbori exotici purtînd fructe foarte grele, periculoase pentru nasul omului; dar moraliștii nu sînt obligați deloc să țină cont de ceea ce se petrece la antipozi.

De altfel, cîți oameni de toate culorile pot fi văzuți acolo cu nasul turtit din tată în fiu!

AFUNDĂRILE ÎN APĂ

Persoanele care lipsesc din Paris un timp mai mult sau mai puțin îndelungat sînt uimite, la întoarcere, de persistența cu care patiseriile fac în fiecare zi aceleași briose, micile teatre lirice produc aceeași operă comică nouă, și de încăpăținarea Operei Mari de a reprezenta aceleași lucrări vechi.

Cît despre persistența patiseriilor și a micilor teatre lirice da a produce mereu aceeași operă comică nouă și aceleași briose, ea nu are nimic uimitor ; s-a găsit de mult timp procedeul care asigură cel mai înalt grad de perfecțiune a acestor produse agreeabile ; de ce să-l schimbe ? Acolo mai ales, mai binele ar fi dușmanul binelui.

Important pentru consumatori este ca să fie bun cuptorul, iar briosele și operele, servite totdeauna proaspete, să rămînă etalate, prin urmare foarte puțin timp.

Acest sistem este inversul celui al Operei Mari, unde anumite lucrări ar fi etalate pînă cînd abonații n-ar mai putea să le consume, din lipsă de dinți.

Se numește *passade* (afundare în apă), în școlile de natație, operațiunea prin care un înotător face să treacă printre picioarele sale un alt înotător care se găsește în fața lui și, apăsîndu-i cu mîna capul, îl împinge brusc spre fundul apei.

Este tocmai ceea ce se practică de un timp îndelungat la Opera-Comică și la Teatrul-Liric ; imediat ce un înotător cu colacul său de salvare (fără de care n-ar putea pluti) reușește să-și scoată capul la suprafața apei, un altul îl împinge la fund. Nenorocitul dispărește imediat ; el se mai arată uneori pe jumătate mort, dacă are o respirație bună, dar asta se întîmplă foarte rar ; de obicei el se îneacă pe dată.

Publicul se distrează mult văzînd aceste pozne nautice ; fără spectacolul afundărilor în apă, școlile de natație ar fi prea puțin frecventate. Asta se cheamă *a varia repertoriul*.

La Operă, unde nu se întîmplă asemenea glume și unde lucrările, cînd nu se duc la fund de la sine,

Apparent rari nantes

și plutesc liniștite ca geamandurile într-un port, au doar mania să mențină repertoriul.

Aceste diverse sisteme, în cele din urmă, sînt toate bune, pentru că publicul dă buzna pretutindeni; prăvălii de patiserie, teatre lirice mari și mici nu se golesc niciodată; se consumă, se consumă, și toată lumea este mulțumită, în afară de cei înecați.

SENSIBILITATE ȘI LACONISM. UN DISCURS FUNEBRU ÎN PATRU SILABE

Cherubini se plimba prin foyerul sălii de concerte a Conservatorului în timpul unui antract.

În jurul său, muzicanții păreau triști : tocmai aflaseră despre moartea confratelui lor Brod, remarcabil virtuoz, prim oboist al Operei.

Unul dintre ei, apropiindu-se de bătrînul maestru, spuse :

— Ei bine, domnule Cherubini, l-am pierdut deci pe bietul Brod!...

— Ei!... cum?

Muzicantul, ridicînd vocea :

— Brod, colegul nostru Brod...

— Ei?

— A murit!

— Uf! sunet mic!

Correspondență academică

CĂLĂTORII ÎN FRANȚA

DOMNULUI M, ACADEMICIAN LIBER.

Marsilia. — Un concert. — Conducătorul omnibuzului. — Discursul său. — Trompeta sa. — Amatorul mulțumit. — Amatorul nemulțumit.

Paris, 18...

Mă trezesc la răsăritul soarelui, simțindu-mă ușor, vesel, bine dispus și sănătos; exact ca financiarul din *Prétendus* (Mirii), acea capodoperă de refrene grotești de vodevil, care a eclipsat prin succesul ei *Ifigenia în Taurida*, și care i-a adus lui Lemoine (autorul *Mirilor* se numea Lemoine) mai mulți bani decât au adus toate operele lui Gluck.

Iată o nouă dovadă că zilele vin unele după altele și se aseamănă.

Mă simt deci în stare să vă scriu mii de prostii nebunești. Este desigur urmarea extravagantului vis pe care prietena noastră Zina Mab mi l-a dăruit.

Am visat că aveam șase sute de milioane și că, servindu-mă de argumente irezistibile, am reușit de seara pînă dimineața să

angajez pentru mine singur toți cîntăreții și instrumentiștii de talent care există la Paris, la Londra și la Viena, printre care se numără și Jenny Lind și Pischek; fapt care a atras după sine închiderea imediată a tuturor teatrelor lirice din aceste trei capitale.

Dumneavoastră erați regizorul general al forțelor mele muzicale; ne înțelegeam de minune. Aveam un teatru magnific și o splendidă sală de concerte, unde doar de două ori pe lună se executau capodopere așa cum erau scrise de autorii lor, cu o fidelitate, o pompă, o grandoare și o inspirație necunoscute pînă în prezent.

Ne alegeam noi înșine auditoriul și pentru nimic în lume vreun cretin — cum sînt atîția pe pămînt — n-ar fi fost admis.

Unul dintre aceștia, care, prin abuz de amor propriu reușise să fie introdus în mod clandestin într-o loje, corupînd un controlor cu cincizeci de mii de franci, a fost zărit de către artiști care, huiduindu-l, l-au silit să plece.

Vă făcuseți foc de mînie; mie îmi era milă de bietul om, și găseam că umilirea lui fusese prea tare și că mult mai simplu ar fi fost să fie scos ușurel de către patru hamali, fără atîta scandal.

Și se mai făcea că noi vorbeam engleza ca Johnson și puneam să se joace pe scena noastră dramele lui Shakespeare, fără corecturi și fără tăieturi, avînd în distribuție pe Brooke, Macready și primii actori din cele trei regate; și ne îmbătam de admirație și de încîntare.

Organizasem, în plus, o ceată de fluierători, de maeștri ai huiduielilor și ai vacarmului, pentru a interzice simfoniile în antractele Teatrului-Francez, cupletele sau uverturile în vodeviluri; și după cîteva seri furtunoase, în care învinseseră bunul simț și bunul gust, s-a recunoscut categoric că este imposibil să se continue cu aceste oribile stupidități; și astfel arta muzicală nu mai era silită să suporte asemenea ultragii.

În acel moment chiar am fost trezit în mod brusc; eram căutat din partea comitetului Asociației artiștilor-muzicanți pentru a contribui la preparativele unei *serbări dansante* pe care Societatea și-a propus să o dea în grădina Mabilie, sub direcția lui Musard, și cu concursul tuturor Loretelor din Paris.

Contrastul dintre visul meu și această realitate mi s-a părut peste măsură de caraghios, încît m-a apucat un rîs irezistibil și am rămas cu această poftă de rîs cu care voi continua scri-soarea mea, dacă binevoiți s-o urmăriți.

Și nu e așa că binevoiți ?

Se știe încă de mult timp că nu putem discuta fără să rîdem ; și, oricît de descurajat sau de indignat aș fi,

*Mon chagrin disparaît sitôt je vous vois.**

Ce schimbare !

Vă amintiți vremea în care m-ați criticat cu atîta plăcere în foiletoanele ce le-ați scris în *Courrier français* ? Cît ați mai divagat pe baza *tendințelor* și *extravaganțelor* mele !

Vă invidiez pentru fericitele momente pe care trebuie să le fi petrecut pe cînd mă loveați în așa hal ; căci trebuie să fie într-adevăr foarte plăcut să biciuiești astfel pe cineva fără mînie, cu sînge rece, rîzînd, doar pentru a face un simplu exercițiu de spirit.

Și asta nu fiindcă spiritul dumnevoastră ar fi avut vreodată nevoie de atîta exercițiu ; el era mult prea sprinten, prea vioi, prea dezlănțuit și prea bine ascuțit, după cum îmi amintesc eu.

Îmi inspirați pe vremea aceea, o mărturisesc sincer, o mare neliniște ; și m-am simțit teribil de stînjenit în seara în care prietenul nostru Schlesinger, cu aplombul său obișnuit, m-a prezentat dumnevoastră la balul mascat de la Operă.

Prilejul de altfel era ales cam prost, căci venisem toți trei să asistăm la *șarja* persoanei mele și a simfoniei mele fantastice, care urma să fie făcută în formă de intermediu muzical de către Arnal și Adam.

Acesta din urmă scrisese o simfonie grotescă în care făcuse caricatura instrumentației mele, iar Arnal mă reprezenta, pe mine, autorul lucrării, conducînd repetițiile. Adresam muzicanților o alocuțiune asupra forței expresive a muzicii, și demonstam că orchestra poate exprima totul, poate spune totul, poate învăța totul, *chiar și arta de a-și pune cravata*.

Domnul Véron, pe atunci director al Operei, a avut ideea acestui divertisment. Mai tîrziu el m-a lăudat cu multă căldură în *Le Constitutionnel*. Îl rodea remușcarea...

Arnal a devenit unul din obișnuiții concertelor mele ; el s-a crezut obligat în conștiința sa să le urmărească. Este un om de onoare...

Adam este un copil bun ; după zece ani s-a pocăit pentru că acceptase acest rol de caricaturist ; și de atunci încoace nu a mai „șarjat” decît orchestra lui Grétry și cea a lui Monsigny...

* Supărarea îmi piere imediat ce vă văd.

Cit despre dumneavoastră, ați rămas, mi se pare, același om de spirit, fără venin, pe care nu l-am știut odinioară, și, acum când vă cunosc, sînt foarte fericit că pot să împart cu dumneavoastră uneori aceste hohote de rîs homerice care ne fac să uităm toate relele.

Recunosc totuși că n-am mai găsit vechea dumneavoastră veselie în scrisoarea pe care mi-ați trimis-o în iarna asta la Londra, scrisoare căreia îi răspund acum.

Sînt foarte bucuros pentru asta; căci, revăzînd frumoasa Franță, am simțit și eu o ciudată strîngere de inimă, și nu mai pot rîde atît de ușor.

De altfel, nimic nu ne face serioși ca un eșec, și tocmai am înregistrat unul destul de dezagreabil, de partea cealaltă a Canalului Mîneei.

*

Dar, pentru că mi-ați cerut istorisirea călătoriei întreprinse de mine în Anglia, vă voi povesti acum o peregrinare muzicală în Franța.

Am întreprins-o în 1845. Pe atunci nu pusesem niciodată piciorul într-o sală franceză de spectacol sau de concerte în afara Parisului.

Dădusem patru matinee festive în Circul de la Champs-Élysées și simțeam că băile și distracțiile care mă pusese pe picioare în anul precedent, după festivalul Industriei, mi-ar fi încă foarte utile.

Imediat ce m-am convins de acest lucru, mi-am luat pălăria... și m-am dus să fac baie... la Marsilia.

După ce am înotat cu plăcere în Mediterană, mi-a venit chef să cunosc orașul și dintr-o dată m-am gîndit la cel mai savant iubitor de muzică de acolo, unul din vechii mei prieteni, domnul Lecourt, care cîntă foarte bine la violoncel, care știe pe dinafară toată muzica lui Beethoven și care, cu cîțiva ani în urmă, a parcurs o sută cincizeci de leghe venind la Paris să asculte prima audiție a uneia dintre lucrările mele.

Inflexibil în convingerile sale, spunînd sincer ceea ce gîndește, spunînd fiecărui lucru pe nume, scriind cum vorbește, gîndind, vorbind, scriind și cîntînd corect, într-un cuvînt: o inimă de aur ținută în palmă.

Nu mi-a fost greu să-i găsesc locuința; mai greu mi-ar fi fost să întîlnesc în Marsilia pe cineva care să n-o cunoască.

Văzîndu-mă, mi-a spus :

— Dumneata ești ! bună ziua ! Cine naiba ți-a putut da ideea să vii să faci muzică la Marsilia ? Și tocmai în acest anotimp, pe o asemenea caniculă, și tocmai cînd ne sosesc în port zilnic cafeaua și indigoul ?... Ah, nebun mai ești !...

— Ei ! cine altul decît directorul teatrului vostru, care mi-a sugerat această bună idee. Peste zece zile vom da un concert.

— Nebunie curată !

— Vom da două concerte ! și dacă mă mai enervezi, vom da trei, și dumneata vei cînta un solo de violoncel la cel de al patrulea !

Trebuie să știți, stimate domnule M..., că Marsilia este primul oraș din Franța care a înțeles marile lucrări ale lui Beethoven.

În acest sens a precedat Parisul cu cinci ani ; la Marsilia se cîntau și se admirau deja ultimele cvartete ale lui Beethoven, cînd noi la Paris încă îl mai tratam drept nebun pe sublimul autor al acestor compoziții extraordinare.

Aveam deci un motiv întemeiat să mă încred în posibilitățile unui anumit număr de executanți și în puterea de înțelegere a cîtorva auditori.

De altfel, la Marsilia există mulți virtuozii amatori al căror concurs îl speram, și care nu mi l-au refuzat deloc într-adevăr.

În afară de aceasta, teatrul de aici poseda în acel timp o trupă cîntătoare bine organizată, în care remarcasem numele lui Alizard, al domnișoarei Mainvielle Fodor și cele a două soprane italiene care mi-au fost lăudate în numeroase ocazii.

*

Cu ajutorul domnului Pépin, abilul șef de orchestră al teatrului, al domnului Pascal, primul său violonist și al domnului Lecourt care, în pofida părerii sale despre inoportunitatea tentativei, nu m-a ajutat mai puțin activ s-o duc bine la îndeplinire, trupa mea instrumentală a fost curînd încheată.

Ne lipseau numai trompetele, deoarece în acea epocă se instaurase deja obiceiul, în cele mai mari orchestre din provincie, să se cînte știmele de trompete cu cornete cu piston ; incalificabil abuz care în nici un fel de condiții n-ar fi trebuit să fie tolerat.

Corul teatrului îmi fusese recomandat cu mare căldură ; în schimb, cunoșteam după nume Societatea Trotebas, academie de cînt bărbătească pe care moartea recentă a fondatorului său nu o distrusese cîtuși de puțin, și care mi-a venit în ajutor cu cea mai mare plăcere și a făcut, cu multă grijă și răbdare, foarte lungi repetiții.

Această societate, celebră în Sud pe bună dreptate, se compune din șaizeci de membri care nu prea știu note, este adevărat, dar sînt dotați cu un instinct muzical remarcabil, cu voci curate, sonore și frumos timbrate.

Acești domni au executat numeroase bucăți cu vervă și un sentiment al nuanțelor demn de cele mai mari laude.

În ceea ce privește sopranele, care erau cele din corul teatrului, am fost obligat în timpul concertului, pentru a pune capăt gemetelor lor, să le spun, înainte de a începe o bucată în care nu au decît de dublat la octavă tenorii :

— Doamnelor, în știmatele dumneavoastră s-a strecurat o greșală de copiere : lipsesc, la început, trei sute de pauze. Vă rog să le numărați în liniște, cu mare atenție.

Nu mai e nevoie să spun că bucata s-a terminat înaintea celei de-a trei sute măsură și că astfel aceste doamne n-au compromis nimic.

Solist a fost Alizard.

Se aflau în sală aproape opt sute de persoane. Dar era prezent și Méry, ceea ce pentru mine însemna totalitatea oamenilor de spirit și de gust echivalînd cu cel puțin două mii de auditori.

Publicul a fost atent și adesea foarte cald ; dar unele părți din program au iscat, ca totdeauna în Franța, discuții foarte aprinse după concert.

Și iată cum am aflat despre ele.

•

Într-o seară veneam înapoi de la mare și, nemaifiind locuri libere în omnibuzul care se întorcea în oraș cu amatorii de scăldat, a trebuit să mă urc lîngă vizitiu, pe scaunul său.

Conversația dintre noi nu a întîrziat să înceapă. Vizitiul meu mi-a împărtășit strălucitele cunoștințe literare pe care a avut prilejul să le acumuleze ducîndu-se și întorcîndu-se de la Marsilia la Mediterana.

— Îl cunosc bine pe Méry, îmi spuse el. Este un *infîpt* și ar cîștiga o groază de bani dacă nu și-ar pierde timpul scriind atîtea prostioare pe care le citesc femeile și de care și eu rîd cîteodată ca un neghiob. Totuși Méry este un om de merit, ce mai ! și ... din Marsilia. Cunosc bine pe Alexandre Dumas și fiul său. Dumas, el scrie tragedii, se spune, unde oamenii se omoară ca muștele, unde se beau sticle de otravă. Din păcate, de la un timp încoace, se zice că el se distrează și scriind romane din alea, ca Méry, care se citesc peste tot. Mi-e milă de el !

— Dumneata ești cam sever cu cei doi poeți — îi spun eu.

— Poeți! poeți de cine? poeți de ce? Un poet este un om care nu face decît versuri. Domnul Reboul, din Nîmes, este un poet; ăla nu scrie proză nici atîtica... Dar îi dau dreptate totuși lui Dumas; el înoată, domnule, el înoată ca un rege, și fiu-său ca un delfin*. Am cunoscut-o bine și pe Rachel...

— Pe domnișoara Rachel de la Comedia-Franceză?

— Da, trapediana de la Comedie. Și chiar la una dintre reprezentațiile ei mi-am ținut faimosul discurs care a făcut atîta vîlvă la Marsilia în timpu-acela.

*

— Ah! ai vorbit în public?!

— Mare lucru! Aș vorbi chiar în fața la patru publicuri dacă aș avea ocazia. Iată pentru ce am făcut acel discurs. Rachel, sosind la Marsilia, anunțase că va juca *Baiazid*, de domnul Racine, și că intrînd în scenă, ea va fi însoțită de patru turci. Mă duc la teatru, ea intră, și toți nu vedem mai mult de trei turbane lîngă artistă. Oh! oh! am făcut noi, de la parter, parcă năzdrăvana asta de franțuzoaică vrea să-și bată joc de marsiliezi. Fac un semn și toată lumea tace; mă urc pe o bancă și strig: „Lipsește un turc!”. Să fi văzut atunci, după discursul ăla, sala; era teribil! Ah! Rachel a fost obligată să se retragă, au coborît cortina și directorul a pus repede să se îmbrace al patrulea turc, și cînd Rachel a reapărut, nu mai lipsea nimic.

— Nu zău! dar voi nu prea glumiți aici, la Marsilia.

— Ah! sigur că nu! Ne-am necăjit mult de curînd, din cauza lui Félicien David, care a venit aici să ne anunțe *Le Désert*, „haute symphonie”¹, cu marșul caravanei. Ei bine, domnule, noi toți am alergat la teatru, și în caravana asta a lui nu era nici măcar o cămilă.

— Trebuie că ai ținut un discurs grozav și în seara aceea?

— Nu, nu am zis nimic, nici n-am luat cuvîntul. Aș fi vorbit, vedeți, și încă tare, dacă David ar fi fost francez; dar e de-al nostru, el este din Provence, și n-am vrut să-l necăjim; cu toate că e cam tare să anunți un marș de caravană fără nici o cămilă...

*

După o clipă de tăcere a oratorului meu, întîmplarea făcîndu-mă să-i ating trompeta care se afla pe imperiala trăsorii, el reluă:

* În limba franceză *dauphin* are și sensul de: principe moștenitor al Franței (n. tr.).

¹ El vrea să spună *ode-symphonie* (odă-simfonie).

— Eh ! asta vă cunoaște !

— Cum ? De ce crezi dumneata că trompetele mă cunosc pe mine ?

— Șiret mai ești, domnule ! Crezi că eu nu știu că dumneata ești ăla care dă concertele alea mari de care toată lumea vorbește ?

— Ah ! cum știi dumneata asta ?

— Păi cum să nu ! domnul conductor care este un amator, s-a dus la teatru și mi-a spus.

*

— Ei bine ! pentru că se vorbește despre concertele mele, ce se spune de ele ? Informează-mă nițel și pe mine de conversații, dumneata care le știi pe toate...

— Oh ! le-am ascultat alaltă-seară, când acei Trotebas v-au făcut o serenadă...

Strada Paradisului era atît de plină pînă la Bursă, că ne-am întrebat cu toții dacă nu cumva se vindea cafea mai de soi, sau dacă monseniorul arhiepiscop își dădea binecuvîntarea...

Nici vorbă de așa ceva ; dumitale ți se dădea onorul. Atunci, i-am auzit pe amatori care vorbeau în timpul serenadei.

Era unul, domnul Himburn, unul proaspăt, care a venit de la Nîmes pentru muzica dumitale, și care spunea într-una :

„— Și *Imnul către Franța !* și *Marșul Pelerinilor !*

— Care pelerini ? striga un altul ; nu am văzut pelerini.

— Și *Cinci mai*, și *Adagio-ul Simfoniei*."

În fine, ce mai valea, ăla vă adora nespus de mult.

Mai departe, o doamnă îi spune fiică-si :

„— N-ai nici un pic de suflet, Rose, tu nu poți să înțelegi nimic din asta ; mai bine cîntă contradansuri."

Dar cei mai îndîrjiți erau doi negustori ; ei strigau mai tare decît acei Trotebas :

„— Da, trebuie condamnate toate aceste îndrăzneii. Cum ! dacă l-ar fi lăsat, ar fi fost în stare să pună un tun în orchestra lui !

— Ei, cum asta, un tun !

— Cu siguranță, un tun ; în program este o piesă intitulată : *Pièce de campagne* * (*Piesă rustică*) ; o fi fost cel puțin un tun de doisprezece cu care vroia să ne desfete.

— Dragul meu, n-ai înțeles nimic. Ceea ce numești piesă de campanie nu este, fără îndoială, decît *Scène aux champs* (*Scenă*

* În limba franceză *Pièce de campagne* poate avea două înțelesuri *Piesă militară* (de campanie) și *Piesă rustică* (de cîmpie) (n. tr.).

pe cîmp), adagioul simfoniei. Dumneata faci un joc de cuvinte involuntar din acest titlu.

— Se poate, dar dacă nu există tun, a pus cel puțin tunetul; și, în cele din urmă, ar trebui să fii tare prost ca să nu recunoști aceste bubuituri ale tunetului lui Dumnezeu, ca în zilele de furtună, cînd stă să plouă...

— Dar, sigur, tocmai asta a și vrut să facă; este foarte poetic, și m-a emoționat tare mult!

— Mai slăbește-mă cu poezia lui! Dacă a vrut să pună în muzică o plimbare la țară, n-a reușit cîtuși de puțin. Asta e natural? De ce acel tunet? Crezi că eu mă duc la țară cînd tună?!"

Deci era foarte nemulțumit, iar cel care era mulțumit era și el nemulțumit că celălalt nu era mulțumit; în timp ce acela care era nemulțumit era încă mai nemulțumit văzînd că celălalt era mulțumit.

— Ce vrei — îi spun vizitiului, coborînd din omnibuz — nimic de făcut. Nu poți nemulțumi chiar pe toată lumea.

Și m-am îndepărtat, după ce am primit de la domnul conductor un salut plin de simpatie în care am recunoscut adevărul din spusele vizitiului. Era un amator ... mulțumit.

A DOUA SCRISOARE

Lyon. — Societățile filarmonice. — Profesorul meu de muzică. — Două scrisori anonime. — Un amator jignit. — Dineu la Fourvières. — Societatea inteligențelor. — Scandalul. — Piatra de moară.

Paris, 18...

De data aceasta, nu sînt nici ușor, nici vesel, nici sănătos, iar soarele răsărise de mult timp cînd am încercat să mă scol pentru a vă scrie. Asta pentru că ieri am avut o seară grea și aveam mare nevoie să dorm după atîtea suferințe!

Reprezentăția extraordinară dată de Operă în beneficiul Casei de pensii m-a numărat printre victimele sale.

Am realizat idealul lui Balzac și puteți să mă priviți astăzi ca personificare vie a artistului său specializat în ... necazuri.

Dar, înainte de a vă istorisi vizita mea la lyonezi, permiteți-mi să vă spun ceea ce s-a întîmplat la Operă. Va fi prologul scrisorii mele *provinciale*.

Programul era cu atît mai atrăgător, cu cît conținea mai puțină muzică. Afișul anunța al doilea act din opera *Orfeu*, dar, bineînțeles, afișul mințea; nu s-a executat decît scena infernului din această operă. Or, această scenă nu reprezintă nici măcar jumătate din cel de-al doilea act.

Cît despre fragmentele din *Semiramida* de Rossini, ele se compuneau dintr-o arie și dintr-un duet, precedate de uvertură doar.

Acesta a fost bagajul muzical al unei seri începute la ora șapte și care s-a încheiat la miezul nopții.

Mă înșel... Mai trebuie amintite și câteva melodii din Biscaya, intercalate în baletul din *Revelația și jumătate* din menuetul *Simfoniei în sol minor* de Mozart, pe care orchestra a început să-l cînte la ridicarea cortinei, și pe care dorea foarte mult să-l continue cînd actorii comediei au venit să-i impună liniște...

Așa îl respectă pe Mozart Teatrul-Francez. Numai că orchestra care se lasă astfel întreruptă la mijlocul unei fraze de Mozart nu are o demnitate de păstrat, o noblete care obligă — așa cum le are orchestra Operei. Poți să-i spui: *Cîntă!* cînd tace, sau *Taci!* cînd cîntă, fără ca amorul său propriu să sufere din această cauză. Ea știe că nu are încotro, trebuie să suporte orice...

Simfoniile lui Mozart și ale lui Haydn îi servesc doar pentru a produce un anumit zgomot menit să anunțe suspendarea sau reluarea ostilităților dramatice.

Pentru orchestra Operei, menirea și importanța ei sînt cu totul altele, și n-aș fi crezut că va admite vreodată asemenea acte de complezență și de abnegație.

Reputația ei de modestie (ca să nu spunem umilința) este de altfel neștirbită.

Domnișoara Rose Chéri se resemnase să apară în prima piesă, *Geneviève*, fermecător vodevil de domnul Scribe, este adevărat, dar care nu putea să fie reprezentat decît în fața unei săli aproape goală; obiceiul publicului era, mai ales în timpul verii, de a nu se arăta în marile săli de teatru înainte de ora opt și jumătate.

Voi fi crezut oare dacă am să mărturisesc că nu o văzusem încă pe această tînră și grațioasă celebritate ?...

Iar persistența cu care fiecare se închide, la Paris, în cercul obișnuințelor sale teatrale este atît de mare, încît după cinci ani de imensă popularitate, domnișoara Rachel însăși mi-a apărut pentru prima dată zbenguindu-se pe un catîr în pădurea de la Montmorency.

Mi se va spune :

— Asta dovedește că sînteți un sălbatic, atîta tot.

Eu aș răspunde : „Da”, dacă nu m-aș fi hotărît încă de multă vreme să rezist în mod energic pasiunii mele pentru vodeviluri, pentru tragediile povestite între șase coloane, pentru cupletele pretențioase și pentru versurile alexandrine.

Am fost în stare să aștept trei luni la Londra, înainte de a o asculta pe Jenny Lind. Mă duceam doar seara să admir mulțimea care se înghesuia lîngă fațada teatrului pentru a putea să-și zărească măcar divinitatea favorită intrînd.

Ce vreți ? nu am nici un fel de rîvnă ; religia mea este pătată de indiferență, iar zeițele nu găsesc în persoana mea decît un adorator foarte călduț, un spectator foarte oarecare.

Și apoi, ce înseamnă o voce în plus sau o voce în minus în mijlocul acestui concert de elogi, de imnuri, de cîntece religioase, de ode înfierbîntate, de ditirambi exaltați ?

Singurele omagii capabile să mai placă încă acestor ființe de natură superioară repugnă obiceiurilor noastre prozaice și șochează ideile umane.

Ar trebui să te arunci sub roțile carului lor triumfal, să le tratezi drept idoli de Jagrenat, sau să înnebunești din cauza dragostei, să te lași închis într-un ospiciu unde zeițele astea bune ar putea să vină din timp în timp, înconjurate de un nor, să-și contemple victimele. Fără îndoială că le-ar fi destul de agreabil să vadă întregul public cuprins de un acces de frenezie, doamnele leșinînd, căzînd pradă crizelor de nervi, în convulsii, iar bărbații omorîndu-se între ei în furia entuziasmului lor. Poate că ar fi în stare să accepte chiar sacrificii de tinere fecioare sau de copii nou-născuți, cu condiția ca aceste jertfe să fie de extracție nobilă și de o frumusețe rară...

Cînd nu te simți dotat cu o asemenea exaltare religioasă, e mult mai bine să te ții deoparte, în afara templului, și să-ți întorci cu prudență ochii de la aceste figuri a căror strălucire te poate orbi.

Poți fi pios chiar cînd dai impresia de lipsă de pietate. Căci există riscul ca, din neputința de a adora cum se cuvine, să jignești, să ofensezi aceste zeițe.

Vă puteți închipui oare un bărbat care s-ar putea mulțumi să spună zeiței Lind :

— Zeiță ! iartă neputinței în care se zbat bietele ființe umane de a găsi un limbaj demn de sentimentele ce le inspiri ! Vocea ta este cea mai sublimă dintre vocile divine, frumusețea ta este fără seamăn, geniul tău nesfîrșit, trilul tău radios ca soarele ; inelul lui Saturn nu este demn să-ți încununeze capul ! În fața ta muritorii nu pot decît să se prosterneze. Îngăduie ca ei să rămîină în extaz la picioarele tale !

Zeița, milostivindu-se de elogi atît de pline de umilință, ar exclama în blîndețea sa :

— Cine-o mai fi și nenorocitul ăsta ?

Ei bine ! în pofida bunelor mele intenții, forța de atracție pe care o au aceste creaturi celeste, chiar și asupra ființelor cele mai grosolane este atît de mare încît într-o zi, după ce o aplaudasem în ajun din toate puterile mele în *Lucia*, nu m-am putut

împotrivi dorinței de a mă duce să o contemplan de aproape pe Jenny Lind la Richemond, unde aveam speranța să o văd zben-guindu-se pe un catîr, așa cum o văzusem pe domnișoara Rachel.

Dar, ajungînd la Tamisa, din neatenție am luat un alt vas decît cel de Richemond și, culmea, m-am trezit la Greenwich!

Acolo am admirat o grămadă de animale mici foarte interesante, pe care directorul unei menajerii ambulante le arăta pentru un penny, apoi m-am tolănit pe iarbă în parc și am dormit timp de trei ore, ca un adevărat cockney*, mulțumit pe deplin.

Orice s-ar crede, și lăsînd gluma la o parte, domnișoara Lind este o femeie și jumătate, independent de imensul său talent; talent real și complet, talent de aur pur s-ar putea spune.

Știți cum l-a primit ea pe domnul Duponchel, cînd acesta s-a dus la Londra ca să-i propună un angajament pentru Paris, și cum a rămas uimit scumpul nostru director văzînd ce caz se făcea aici de Opera sa și de ofertele sale splendide! Cu această ocazie, domnișoara Lind a avut o clipă frumoasă și niciodată nu și-a jucat nici mai bine și nici într-un mod mai potrivit rolul său de zeiță.

Reviu la problema de ieri.

Dacă nu vă supărați, de ce să vii între o comedie și un balet, să ne arunci în cap acel nobil fragment de poezie antică purtînd numele de Orfeu, fără nici o pregătire și executat într-un mod atît de mizerabil?

Nu poate fi decît ideea cuiva care disprețuiește muzica și care urăște pe marii muzicieni!

Și să-l mai aleagă și pe Poultier pentru a reprezenta pe soțul Eurydicei, acest semizeu, idealul frumuseții și al geniului!

Îți făcea rău să vezi și să asculți; rău pentru cîntărețul sacrificat astfel, rău pentru capodopera ultragiată, rău pentru auto-rii trădați.

O asemenea execuție a lui Gluck nici nu se poate măcar discuta. Se constată ca un adevărat atentat asupra artei.

Poultier, a cărui voce este agreabilă cînd cîntă anumite piese străine stilului epic, este la fel de deplasat în Gluck pe cît ar putea fi în Shakespeare; el ar interpreta Hamlet, Othello, Romeo, Macbeth, Coriolan, Casius, Brutus, pe cardinalul Wolsey sau pe Richard al III-lea tot atît de bine ca pe Orfeu.

Domnul director va avea fără îndoială fantezia ca în una din zilele următoare să ne ofere un fragment din *Alcesta* sau din *Armida* și să încredințeze primul rol domnișoarei Nau!

*. Londonez de baștină (n. tr.).

După aceea, doarece efectul va fi deplorabil, el va avea satisfacția să spună :

— Este o muzică a cărei valoare nu mai există, e prea veche, nu mai aparține timpului nostru. Cei ce mai admiră lucruri de acest fel sînt ridicoli astăzi !

Ce spuneți de această metodă de a desăvîrși extirparea puținului gust muzical care ne-a mai rămas ?...

Ce pedeapsă ar putea să se dea unei asemenea crime, unui asemenea asasinat premeditat, dacă ar exista un *Cod penal al artelor* ?...

Este adevărat că, dacă acest cod ar exista, ar exista și alte instituții pe care nu le avem, instituții care ar pune artele în afara pericolului ce-l constituie dușmanii lor de tot felul și le-ar scuti în mod permanent de asemenea ultragii.

.....

Dar acum este vorba de Lyon și de experiențele muzicale pe care le-am făcut acolo.

Trebuie să vă spun din capul locului că m-am născut în vecinătatea acestui mare oraș și că, în calitatea mea de compatriot al lyonezilor, aveam dreptul să mă aștept la întreaga lor indiferență.

Pentru acest motiv, cînd mi-a venit ideea, în luna august, pe o căldură de douăzeci și cinci de grade, să-i ameninț cu un concert, am crezut că am datoria să le pun orașul în stare de asediu.

I-am scris de la Marsilia lui Georges Hainl, șef al puterii executive și al orchestrei Teatrului Mare din Lyon, pentru a-l avertiza de sosirea mea apropiată și pentru a-i indica mijloacele de combatere a avantajelor caniculei asupra noastră : afișe gigante, programe nenumărate, reclame în toate ziarele departamentului, anunțuri permanente pe toate vasele cu aburi de pe Saône și Rhone, invitații trimise academiilor de cînt și tuturor melomanilor abili din Lyon, Societăților filarmonice din Dijon, din Châlons și din Grenoble — unde nu există de fapt asemenea societăți, dar n-are importanță ! — sunete de clopote și salve de tun, lansarea unui balon luminos, focuri de artificii în clipa debarcării mele pe cheiul Saint-Clair, predicatorii tuturor bisericilor recomandîndu-mă în predică tuturor credincioșilor etc., etc.

Citind acest mic proiect glorios, Georges, care trece pe merit drept unul din cei mai savanți și din cei mai îndrăzneți palavragii din Lyon și chiar din Dauphiné, a rămas uimit, urechile au început să-i țiuie, orgoliul său a primit o lovitură drept în inimă și, în-

tinzînd scrisoarea mea regizorului și casierului Teatrului-Mare, a spus :

— Pe cinstea mea, mă recunosc învins ; ăsta mă întrece și pe mine !

Totuși nu s-a descurajat cîtuși de puțin, și instrucțiunile mele au fost urmate punct cu punct ; cu excepția sunetelor de clopote, a salvelor de tun, a ascensiunii aerostatice, a exploziei pirotehnice și a predicărilor catolice.

Această completare a programului nu era totuși deloc de ne-executat, urmarea a dovedit-o cu prisosință. Căci Jenny Lind, acum doi ani, nu numai că a fost primită la Norwich cu onoruri asemănătoare, dar însuși episcopul acestui oraș i-a ieșit în întîmpinare, i-a oferit un apartament la el acasă și a declarat în amvon că, de cînd a ascultat-o pe sublima cîntăreață, *a devenit mai bun*¹.

Lucru care mi se pare că demonstrează în mod clar adevărul acestei formule algebrice : $L : B = B : H$; sau (pentru oamenii care nu știu algebră) în ceea ce privește reclamele și băncile bombastice : L este pentru B la fel cum B este pentru H ; sau încă (pentru oamenii care au nevoie să li se pună I-urile sub puncte) : Hainl și cu mine nu sîntem decît niște copii.

*

Orice ar fi, noi ne-am obsadat publicul cît am putut mai bine, prin mijloacele obișnuite ; *non licet omnibus* (nu se cuvine oricui) să fie inclus în predica unui episcop.

Apoi, cu conștiința împăcată, pentru acest domeniu cel puțin, ne-am gîndit la grosul afacerii, cu alte cuvinte la orchestră și la cor.

Societățile din Dijon și din Châlons răspunseseră la apelul nostru. Ele ne promiteau vreo douăzeci de amatori, violoniști și basiști ; o razie operată cu abilitate asupra tuturor muzicanților și coriștilor din oraș și din periferiile Lyonului, o fanfară militară a garnizoanei și mai ales orchestra Teatrului-Mare, numeroasă și bine alcătuită, întărită cu cîțiva membri ai orchestrei Celestinilor, toate acestea ne-au furnizat un total de două sute de executanți care, v-o jur, s-a comportat cu vitejie în ziua bătăliei.

*

Am avut chiar plăcerea să număr printre ei un artist de merit rar, care cîntă la toate instrumentele, și al cărui elev am fost la vîrsta de cincisprezece ani.

¹ Fapt perfect autentic.

Întîmplarea m-a făcut să-l întîlnesc în piața Terreaux; el sosea de la Viena și primele cuvinte, cînd m-a întîlnit, au fost:

— Sînt al dumneavoastră! la ce instrument voi cînta? La vioară, la contrabas, la clarinet sau — poate — la oficleid?

— Ah! stimate maestre, se vede bine că nu mă cunoașteți. Veți cînta la vioară. Am avut eu oare vreodată prea multe viori? Și, se poate spune că viorile sînt suficiente totdeauna?

— Foarte bine, de acord. Dar voi fi foarte dezorientat în mijlocul marii dumneavoastră orchestre, în care nu cunosc pe nimeni.

— Fiți liniștit, vă voi prezenta.

Într-adevăr, a doua zi, la începutul repetiției, arătînd pe maestrul meu, le-am spus artiștilor reuniți acolo:

— Domnilor, am onoarea a vă prezenta un foarte abil profesor din Viena, domnul Dorant. El are un elev recunoscător care se află în fața dumneavoastră. Acest elev sînt chiar eu; foarte curînd veți fi poate de părerea că nu-i fac prea mare onoare, totuși binevoiți să-l primiți pe domnul Dorant ca și cînd ați gîndi contrariul și așa cum o merită.

Vă puteți închipui surpriza și aplauzele ce au urmat...

Dorant, după această intervenție a mea, s-a fisticit și mai mult; dar, o dată cufundat în simfonie, demonul muzical l-a învins cu totul. Curînd l-am văzut roșindu-se în timp ce își mînuia arcușul ca o floretă, și, la rîndu-mi, am simțit o emoție ciudată dirijînd *Marșul spre supliciu* și *Scena pe cîmp* executate de bătrînul meu maestru de chitară pe care nu-l mai văzusem de douăzeci de ani.

Trompetiștii sînt aproape la fel de rari la Lyon ca și la Marsilia, și pentru a găsi doi am întîmpinat multe greutăți.

Farmecele cornetului cu pistoane și succesele pe care el le procură virtuozilor în balurile cîmpenești devin din ce în ce mai irezistibile pentru muzicanții din provincie. Dacă nu vom avea grijă, în cele mai mari orașe ale Franței trompeta, asemenea oboiului, va fi un mit, un instrument fabulos și peste douăzeci de ani nu se va mai crede în el mai mult decît în cornul Licornului.

Orchestra Teatrului-Mare din Lyon are, în schimb, ca o excepție, un oboist de prima mînă, care cîntă la fel de bine la flaut, și care are o mare reputație. Acesta este domnul Donjon.

Se remarcă aici de asemenea primul violonist, domnul Cherblanc, al cărui frumos talent face onoare Conservatorului din Paris.

Cît despre Georges Hainl, conducătorul acestei orchestre, iată portretul său trasat în cîteva cuvinte...

La o superioritate de execuție la violoncel incontestabilă, superioritate recunoscută care i-a atras un nume bun printre virtuozii, el adaugă toate calitățile conducătorului de orchestră — dirijor — instructor — organizator ; cu alte cuvinte, el dirijează într-un fel clar, precis, călduros, expresiv ; știe ca, montînd noile lucrări, să critice defectele execuției și să o remedieze atît cît îi permit forțele muzicale de care dispune și, în sfîrșit, mai știe să pună în ordine și în acțiune productivă toate mijloacele care îi sînt la îndemînă, să administreze domeniul său muzical și să învingă cu promptitudine dificultățile materiale cu care are de luptat, mai ales în provincie, fiecare dintre mișcările muzicale.

De unde rezultă în mod necesar că la multă ardoare el adaugă un spirit pătrunzător și o perseverență neobosită. În cîțiva ani a făcut mai mult pentru progresele muzicii la Lyon, decît predecessorsii săi într-o jumătate de secol.

În ziua concertului meu, el a fost în mod succesiv dirijor și executant.

A condus corul, a cîntat la violoncel în cea mai mare parte dintre piesele simfonice, la talgere, în uvertura *Carnavalul*, la timpani, în *Scena pe cîmp* și la harpă, în *Marșul pelerinilor*. Da, la harpă. A fost chiar unul din incidentele cele mai amuzante din ultima noastră repetiție.

Nu am nevoie să vă spun că harpiștii sînt rari la Lyon, la fel ca la Poissy sau la Quimper.

Harpa, și ea va deveni — asemenea oboiului și trompetei — un instrument legendar pentru provinciile noastre.

Mi se indicase un amator al cărui talent la acest instrument se bucură la Lyon de oarecare renume.

— Înainte de a recurge la el, să vedem — mi-a spus Georges — partea ce vrei să i-o încredințezi.

— Oh ! nu este dificilă. Nu conține decît două note : *si* și *do*. După ce a examinat-o cu atenție, el a reluat :

— Da, într-adevăr, nu are decît două note. Dar trebuie emise corect și amatorul nostru nu se va descurca prea bine. Muzica dumitale este dintre acelea care nu pot fi executate decît de *muzicieni* adevărați. Totuși, nu ai motiv să te îngrijorezi. Mă voi ocupa eu de aceasta.

A doua zi, cînd am ajuns să repetăm acea piesă, Georges strigă lăsîndu-și la o parte violoncelul :

— Aduceți-mi harpa !

I se dădu ascultare. El apucă instrumentul, fără să-i pese de batjocura și de hohotele de rîs ce se auzeau din toate colțurile

orchestrei (se ştia că nu cînta la harpă), el scoase uşurel coardele vecine lui *do* şi lui *si* şi, convins astfel că nu se poate înşela, atacă cele două note cu o siguranţă imperturbabilă şi astfel *Marşul pelerinilor* s-a desfăşurat de la un capăt la altul fără cel mai mic accident.

Era pentru prima dată cînd mi se întîmpla să ascult această parte executată astfel la prima încercare.

Pentru a fi martor al unui asemenea fenomen, a fost nevoie ca lucrarea să fie încredinţată unui harpist care nu încercase niciodată să cînte la harpă, dar care *sigur* era muzician.

Am vorbit mai sus de academiile de cînt din Lyon. Una dintre aceste societăţi, puţin numeroasă, se compune doar din tineri amatori nemţi care au adus cu ei la Lyon tradiţiile ţării lor, şi se adună din timp în timp pentru a studia cu grijă capodoperele pe care le admiră.

Aceşti domni aparţin aproape toţi unor instituţii bancare sau comerciale din Lyon. Ei mi-au venit în ajutor cu multă bunăvoinţă şi mi-au adus chiar noroc.

Tot acelaşi lucru trebuie să spun şi despre cealaltă societate corală. Este foarte numeroasă şi formată exclusiv din meseriaşi şi lucrători. Ea a fost fondată de domnul Maniquet, al cărui entuziasm, talent şi devotament pentru greaua misiune pe care şi-a asumat-o ar fi trebuit să atragă încă de mult timp asupra lui şi asupra instituţiei pe care o conduce încurajările şi sprijinul energetic al municipalităţii din Lyon.

Unul dintre actorii Teatrului-Mare, Barielle, a cărui voce de bas este foarte frumoasă, a cîntat în mod remarcabil cantata mea *Cinci mai*.

În cele din urmă, cu excepţia *Marşului spre supliciu*, trădat din cauza slăbiciunii instrumentelor de alamă, concertul a fost strălucit sub raportul muzical şi satisfăcător din punct de vedere al ... seriozităţii.

Totuşi Georges ar fi dorit ca oamenii să se omoare între ei pentru a intra la concert. Şi, în ciuda auditorilor care au venit de la Grenoble, de la Vienne, de la Nantes şi chiar din Lyon, nimeni nu a fost omorît...

Ah! dacă monseniorul episcop ar fi anunţat de la amvon că muzica mea *îi face pe oameni mai buni*, fără îndoială că mulţimea ar fi fost mai compactă. Dar Eminenţa Sa din Lyon s-a abţinut complet.

De altfel, nu s-a tras nici cea mai mică petardă în onoarea mea. Clopotele — şi ele — au rămas mute...

Cum să-i mai faci pe oameni să se strivească unii pe alții la ușa unui concert, în luna august, și tocmai în provincie !...

*

Am avut parte totuși de o serenadă în moda marsilieză și de două scrisori anonime.

Prima, care nu conținea decât grosolane injurii de netradus în limbajul curent, îmi reproșa că am venit să iau *bănuții* artiștilor din Lyon. Cea de-a doua, mult mai caraghioasă, venea din partea cuiva căruia, fără să observ, îi jignisem amorul propriu în timpul repetițiilor. Ea consta în două aforisme pe care le-am reținut cuvânt cu cuvânt.

Iat-o :

„On peut être un grand artiste et être poli.

Le moucheron peut quelquefois incommoder le lion.

Signé : UN AMATEUR BLESSÉ." *

Ce spuneți de acest laconism epistolar ? Dar de amenințare și de comparație ?

Regret sincer că am rănit un amator ; și, oricine ar fi el, îl rog să binevoiască a-mi primi scuzele mele cele mai umile.

În orice caz, dacă sînt leul apologului, trebuie să credem că musculița și-a uitat mînia, căci de atunci nu m-am mai simțit incomodat cîtuși de puțin.

.....

*

Te-am părăsit aici, drag prieten, pentru a scrie un articol despre ultimul concert al Conservatorului.

Aceste corvezi mi se par nițel cam prea dese ; și, de altfel, am început să mă cam plictisesc să tot admir.

Cu atît mai plictisit mă simt, cu cît în ochii celor mai mulți francezi pur sînge, mai ales ai parizienilor, rolul de admirator este ridicol.

E adevărat că aceasta este cea din urmă dintre grijile mele, și mi-am oferit totdeauna plăcerea de a rîde cu poftă de cei ce-și bat astfel joc de o asemenea activitate.

* „Poți fi un mare artist și în același timp să fii și politician.
Musculița poate incomoda uneori pe leu.

Semnat : UN AMATOR JIGNIT."

Dar, sincer vorbind, meseria de adorator te obosește enorm cînd o faci cu devotament...

După ce ai stat prosternat în genunchi timp de mai multe ore și ai respirat tămîia, ai cîntat mai multe *Credo, Gloria in excelsis, Pange lingua* și *Te Deum laudamus*, simți neapărat nevoia să te ridici, să-ți îndrepti picioarele, să ieși din biserică pentru a respira aerul curat, mireasma pajiștei înflorite, să te bucuri de creațiune, fără a te gîndi la Creator și fără a înălța imnuri de orice fel. Și chiar (asta să rămîna numai între noi) simți că te cuprinde dorința de a cînta tot felul de caraghioslîcuri, asemenea fermecătorului cîntec al domnului de Pradel, de exemplu: „*Vive l'enfer où nous irons*” (Trăiască infernul în care ne vom duce).

Admir foarte mult (vedeți, iar admir! ce ți-e și cu obișnuința asta!), vroiam să spun că îmi place foarte mult următorul cuplet al acestei drăgălașe bacanale:

*Nos divins airs,
Nos concerts,
Rempliront les enfers
De douces mélodies;
Tandis qu'au ciel,
Gabriel
Fait bâiller l'Éternel
Avec ses litanies!
Vive l'enfer, etc.**

Vedeți, desigur, pe bunul Dumnezeu care se plictisește de atîta adorație și pe care arhanghelul Gavriil îl obsedează cu corurile sale de orfeoniști cerești! și care cască de-i trosnesc fălcile tot auzind cum i se cîntă veșnic:

Sanctus, Sanctus, Deus Sabaot!

Cum să ne mai plîngem noi apoi, noi ceilalți viermișori, noi drojdie a umanității, noi stirpe rea, cum să ne mai plîngem cînd

** Ariile noastre divine,
Concertele noastre,
Vor umple infernul
Cu suave melodii;
Pe cînd în cer,
Gavriil*

*Il face să caște pe Dumnezeu
Cu litanile sale!
Trăiască infernul etc.*

acei Gavriili tereștri ne plictisesc doar trei ore, cu o muzică ce, orice s-ar spune, este probabil cu mult superioară celei din Paradis ?

Ce înseamnă în fond trei ore în comparație cu eternitatea ?

În legătură cu acest cântec al cărui refren nu îndrăznesc să vi-l citez aici, refren care ne-a făcut să spargem atâtea pahare când îl reluam în cor în timpul nopților sardanapalice din studenție, acum vreo douăzeci și cinci de ani, iată cum am aflat că este creat de celebrul improvizator Eugène de Pradel. Și aceasta mă readuce direct la Lyon...

După concertul pe care am avut onoarea să-l dau în acest oraș, cu permisiunea domnului primar, am fost invitat la masă la Fourvières de o societate de artiști și de oameni de litere, numită *Societatea inteligențelor*.

Deoarece membrii reuniunii reușiseră cu mare grijă să excludă apropierea plicticoșilor și a imbecililor, aceștia, jigniți de a fi astfel excluși, au dat cu ironie acestui club al oamenilor cu spirit titlul de Societatea inteligențelor, titlu pe care clubul s-a grăbit să-l accepte.

Când trece prin Lyon un artist de care poți fi aproape sigur, vreau să spun că nu este catalogat ca mai prost decât cea mai mare parte a oamenilor, care nu ține toasturi la banchete și care bate cîmpii ca toată lumea, Societatea inteligențelor se grăbește totdeauna să-i facă o politețe.

În această calitate de om obișnuit și fără calități oratorice, am fost angajat să încerc escalada muntelui Fourvières, pentru a lua acolo masa la trei sute șazeci de picioare, ce spun eu ? la opt sute cincizeci și trei de picioare deasupra nivelului Saônei, într-un pavilion destul de asemănător cu acela unde diavolul l-a dus într-o zi pe Mîntuitorul nostru Isus Cristos pentru a-i arăta toate împărățiile pămîntului.

Diavolul acela nu era prea tare în geologie cel puțin, așa că Mîntuitorului nu i-a fost prea greu să-i demonstreze prostia și să-l alunge cu coada-ntre picioare.

Revenind la acel pavilion din Fourvières, de unde se văd de asemenea toate împărățiile pămîntului, pînă la Guillotière inclusiv, am găsit reunite acolo, în număr de douăzeci și patru, inteligențele din Lyon.

Ceea ce înseamnă 1 inteligență la 00000 lyonezi. (Am uitat cifra populației acestui mare oraș.)

Și încă n-ar trebui să fie socotiți printre aceste două duzini de Inteligențe lyoneze Frédérick Lemaître, care dădea pe atunci reprezentații în Sud, domnul Eugène de Pradel și cu mine.

Așadar, defalcînd (termenul este drăguț!) cele trei inteligențe ale noastre, cea a lui Frédérick, cea a domnului Pradel și a mea — dacă pot îndrăzni să mă exprim astfel — societatea lyoneză se afla redusă la 21 de membri ... în acea zi.

Îmi place să cred că un număr considerabil din membri erau absenți.

S-a băut și s-a rîs în mod egal, frățește, și, cînd am ajuns la cafeaua pe care ne-am dus să ne-o luăm într-un chioșc mai ridicat decît pavilionul de unde se vedeau toate împărățiile ... domnul de Pradel, apropiindu-se de mine, m-a abordat cu simplitate, fără să ceară să-mi fie prezentat, fără jenă, fără să se bîlbîie, și mi-a întins mîna cum ar fi putut să i-o întindă primului venit.

Acest curaj mi-a plăcut. Îmi plac oamenii care nu ezită în împrejurări cruciale; și după exemplul lui Napoleon contemplînd timp de cîteva minute pe Goethe care se afla în picioare, impasibil, în fața sa, i-am spus domnului de Pradel:

— Sînteți un adevărat bărbat!

Mișcat pînă în fundul sufletului de aceste sublime cuvinte, vanitosul poet a avut grija să nu lase să se bănuiască impresia puternică ce i-o făcusem.

El nu a arătat nici chiar cea mai mică emoție și, trecînd drept la faptul pe care-l pregătise în timpul întregii mese, mi-a spus:

— Este adevărat că, într-unul din foiletoanele dumneavoastră, ați atribuit cîntecul *Vive l'enfer!* lui Désaugiers?

— Ah! da, așa este. Am fost silit după aceea să-mi recunosc greșeala. Știu că el este de Béranger.

— Scuzați, nu este de Béranger.

— În acest caz, nu m-am înșelat; el este de Désaugiers.

— Scuzați-mă încă o dată, el nu este nici de Désaugiers.

— Dar de cine atunci?...

— El este de mine.

— De dumneavoastră?

— Chiar așa, de mine; pe cuvîntul meu de onoare.

— Sînt dezolat de eroarea mea, domnule, cu atît mai mult cu cît acest cîntec mi se pare plin de vervă strălucitoare și mai

valoros decît un lung poem. Cu prima ocazie mă voi grăbi să vă repar greșeala.

În acest moment am fost întrerupți de unul dintre comeseni.

Acel domn simțea nevoia să ne împărtășească ideile sale asupra muzicii; idei binevoitoare pe care ni le-a oferit sub forma unor sfaturi răuvoitoare la adresa mea și care m-au făcut să mă gîndesc că mai trebuia să scot o unitate din numărul total al membrilor societății, deoarece acesta trebuia să fie un străin care aparținea, ca și mine, inteligențelor *în tranzit*...

A doua întrerupere. La naiba cu inoportunii! Sînt trimis să

O ZI MAI TÎRZIU

Nu era nimic... Trebuia să merg să ascult repetiția generală a unei opere în cinci acte ... în cinci acte numai !!!

Prin urmare, astăzi voi fi foarte serios.

„Cu atât mai bine!” — veți spune. Pentru că sînteți de părere, cu siguranță, că am divagat destul, că m-am jucat destul cu cuvintele, oamenii și ideile, chiar cu lucrurile care nu se potrivesc cîtuși de puțin cu gluma; că, într-o corespondență academică, muzicală și morală ca aceasta, trebuie să vorbesc despre muzică și despre morală, în loc să amintesc de cîntece bahice, pantagruelice, fantastice, foarte puțin decente și foarte puțin pioase, care scandalizează sufletele credincioase, fac să coboare ochii tinerelor persoane de la cincisprezece la șaisprezece ani, și să tremure ochelarii pe nasul celor de patruzeci și nouă pînă la cincizeci.

Să știți că, sincer vorbind, este vina domnului de Pradel. Nu am putut rezista plăcerii de a vă face să cunoașteți un cuplet din cîntecul său.

De asemenea, natural că a trebuit să aleg pe cel în care se vorbește de muzică; de aici *Ariile divine*, *Concertele Infernului* și *Litaniile* lui Gavriil, care mi-e teamă că v-au înspăimîntat nițeluș.

Ce ar fi fost dacă aș fi continuat citarea și aș fi reprodus în întregime refrenul acestui imn blestemat:

Vive l'enfer où nous irons !

Venez, filles

Gentilles ;

Nous chanterons,

Boirons,

Rirons,

*Et toujours gais lurons,
Nous serons
Ronds. **

Ar fi fost prea de tot și așa fi meritat să mă dojeniți în mod serios. Dar m-am oprit la timp; prea am oroare de scandal și sînt prea convins de adevărul cuvîntului Evangheliei: Nefericit va fi cel care își va scandaliza aproapele; mai bine va fi pentru el să-și lege de gît o *piatră de moară* și să se ducă să se arunce în mare.

Prin urmare, cu toate că nu sînt sigur că am dreptul de a vă numi *aproapele meu*, ezitînd deoarece nu mă simt dispus în acest moment să iau o hotărîre serioasă relativ la marea despre care vorbește Evanghelia, m-am abținut, pe cît am putut, de la scandal.

De altfel, dacă din nenorocire s-ar fi întîmplat contrariul, cum aş face să mă conformez textului cărții sfînte?

Fără îndoială este ușor să-ți legi de gît o *piatră de moară*, sau cel puțin să-ți legi gîtul de *piatra aceea*; dar restul operației mi se pare foarte dificil.

Nu sînt în stare să mă duc nici de aici pînă la podul Artelor cu o asemenea bijuterie spînzurată sub bărbie; cum aş putea să mă duc pînă la Havre?

Acest text evanghelic va fi deci la fel de incomod pentru comentatori ca și pentru oamenii care doresc să se arunce în mare cu obiectul mai sus menționat, dacă n-am ști că el a fost scris într-o epocă în care oamenii aveau o forță și o talie fabuloasă, de care azi nu mai avem idee.

Micii băieței din acele timpuri purtau la gît cîte o *piatră de moară* și se duceau să se îneca cu o ușurință de admirat, în timp ce chiar și cel mai puternic dintre muzicienii noștri de astăzi, legat doar de o partitură ca multe altele, ar întîmpina mare greutate dacă ar vrea să-i imite.

Și acum, pentru că trebuie neapărat să fim serioși, vă urez cu *seriozitate* noapte bună.

** Trălască infernul în care ne vom duce !*

*Veniți, fete
Drăgălașe ;
Vom cînta,
Vom bea,
Vom rîde,
Și mereu cheflii veseli,
Vom fi
Tot mai rotofei.*

Scrisoarea aceasta în compartimente este foarte lungă, a o lungi încă ar fi cea mai proastă dintre glumele mele proaste.

Adio! Peste câteva zile vă voi vorbi de Lille și apoi îmi voi încheia corespondența cu dumneavoastră, deoarece Marsilia, Lyon și Lille (excluzînd Parisul) sînt singurele orașe ale Franței în care am ascultat și am făcut să se audă muzică, de atunci de cînd această nefericită artă este obiectul studiilor și afecțiunii mele nealterate.

A TREIA SCRISOARE

Lille. — Cantată improvizată. — Melancolie. — Semiluna din Arras. — Piese de tun. — Aprinzătoare de foc. Racheta zburătoare. — Efect îngrozitor. — Amatorul de autografe.

Paris, 18...

Fără îndoială că nu țineți să aflați motivul pentru care m-am dus la Lille. În acest caz, vi-l voi spune: nu am făcut-o cu ocazia festivalului din Nord, dirijat de Habeneck și în cadrul căruia s-a executat de două ori *Lacrymosa* din *Requiemul* meu, într-o manieră măreață și frumoasă, după cum mi s-a spus; organizatorii festivalului au uitat să mă invite, fapt care pentru mine echivala cu o invitație de a rămâne la Paris.

Nu, nu am mers la Lille decât mulți ani după aceea. Tocmai se terminase calea ferată din Nord, atât de celebră prin micile accidente pe care a avut slăbiciunea să le provoace; Monseniorul arhiepiscop trebuia să o binecuvânteze în mod solem; se promitea că se va mânca și se va bea din belșug; s-au gândit apoi că un pic de muzică nu ar strica, dimpotrivă, deoarece mulți oameni au nevoie de acest accesoriu pentru a-și ușura digestia; și le-a venit inspirația să mi se adreseze mie ca unui excelent digestiv.

Lăsând risul la o parte, iată ce s-a întâmplat.

Trebuia o cantată pentru a fi executată, nu după ospăț, ci înaintea deschiderii balului. Domnul Dubois, însărcinat de municipalitatea din Lille cu detaliile muzicale ale ceremoniei, a venit la Paris în mare grabă și, cu ideile înapoiate, antediluviane, de necrezut, pe care le aducea din provincia sa, și-a imaginat că,

odată ce acestei cantate îi trebuiau cuvinte și muzică, nu va greși dacă se va adresa unui om de litere și unui muzician.

Ca urmare, el a cerut versurile lui J. Janin, iar mie muzica.

Numai că, aducându-mi cuvintele cantatei, domnul Dubois m-a avertizat, ca și când ar fi fost vorba de o operă în cinci acte, că aveau nevoie de partitura mea pentru două zile mai târziu.

I-am răspuns :

— Foarte bine, domnule, mă voi conforma termenului ; dar dacă v-ar trebui acest lucru chiar mâine, nu vă jenați și cereți-mi-l imediat.

Tocmai citisem versurile lui J. Janin ; ele erau croite într-o anumită manieră, pe care nu am intenția să o caracterizez, și care cheamă muzica așa cum fructul copt atrage pasărea, în timp ce poeții de profesie fac tot ce pot ca dimpotrivă, să o gonească cu lovituri mari de hemistihuri.

Părțile vocale ale cantatei le-am scris în trei ore, iar noaptea următoare a fost întrebuințată pentru a o instrumenta.

Vedeți, stimată M..., că pentru un om care nu își face o meserie din forțarea muzelor, acest lucru dovedește că am oarecari calități.

Timpul nu are nici o importanță în această afacere, îmi veți spune împreună cu Nicolas Boileau Despréaux, un bătrîn morocănos care susținea această veche cauză a bunului simț, atît de bine cîștigată sau atît de bine pierdută la ora actuală încît nimeni nu se mai ocupă de ea.

Fără îndoială, timpul nu are nici o importanță, adică, dimpotrivă, timpul are mare importanță, orice ar fi spus, nu Boileau (văd acum de-abia că m-am înșelat cînd l-am citat), ci Poquelin de Molière, un alt poet care aprecia atîta bunul simț.

Deduc că, doar cu cîteva rare excepții, *timpul nu consacră nimic din ceea ce se face fără ajutorul lui.*

Acest proverb, pe care nu l-ați auzit și nici nu l-ați citit niciodată, pentru că abia l-am tradus din limba persană, are mare dreptate.

Am vrut doar să vă dovedesc că și eu eram în stare să improvizez o partitură, atunci cînd plin de curaj m-am hotărît să mă mulțumesc pentru lucrarea mea cu o celebritate efemeră de patru-cinci mii de ani.

Știu foarte bine că dacă aș fi dispus de trei zile întregi pentru a le consacra acestei lucrări, partitura mea ar fi trăit patruzeci de secole mai mult.

Dar, în circumstanțe neprevăzute și precipitate, ca cele ale inaugurării unui drum de fier, un artist nu trebuie să țină la faptul că patruzeci de secole în plus sau în minus îl privesc; patria are dreptul să ceară atunci din partea fiecăruia dintre copiii săi un devotament absolut.

Mi-am spus deci :

*Allons, enfant de la patrie !... **

și m-am devotat cauzei. Era și timpul !!!...

*

Ce faceți în acest moment, stimate M... ? Aveți un foc bun ? Căminul dumneavoastră nu mai scoate fum ?

Auțiți, ca și mine, vîntul din nord gemînd în acoperișul casei, pe sub ușile prost închise, în golurile ferestrei incomplet astupate, lamentîndu-se și gemînd și urlînd ca mai multe generații pradă unei agonii ? Hu ! hu ! hu !...

Ce crescendo !... Ululate venti !... Ce forte !... Ingemuit alta domus !...

Vocea lui se pierde...

Căminul meu răsună surd ca un tub de orgă înalt de șaizeci și patru de picioare. N-am putut rezista niciodată acestor zgomote osianice ; ele îmi sfarmă inima, mă fac să doresc moartea.

Ele îmi spun că totul trece, că spațiul și timpul absorb frumusețe, tinerețe, dragoste, glorie și geniu ; că viața umană nu este nimic, că moartea, la fel, nu este nici ea nimic mai mult ; cu lumile ele însele se nasc și mor ca noi înșine ; că totul nu este nimic...

Și totuși, anumite amintiri se revoltă împotriva acestei idei, și sînt forțat să recunosc că există ceva în *marile pasiuni admirative*, ca și în *marile admirații pasionate* ; mă gîndesc la Chateaubriand în mormîntul său de granit pe stîncă din Saint-Malo... ; la pădurile vaste, la deșerturile Americii pe care le-a parcurs ; la al său René, care nu era deloc imaginar...

Mă gîndesc că mulți oameni găsesc acest lucru foarte ridicol, că alții îl găsesc foarte frumos.

Iar suflarea furtunii reîncepe să cînte cu efort în stilul cromatic :

— Da !!! da !!! da !!! Totul nu este nimic ! totul nu înseamnă nimic ! Iubiți sau urîți, bucurați-vă sau suferiți, admirați

* *Hai, copil al patriei !...* Parafrazăre a primului vers al *Marsiliezei* (n.tr.).

sau insultați, trăiți sau muriți! ce importanță mai are totul? Nu există nici mare nici mic, nu există nici frumos și nici urât; infinitul este indiferent, indiferența este infinită!. Vai!.

Talia vociferans gemitu tectum omne replebat.

Această încheiere filosofică jenantă, scump prieten, nu avea decît rostul să aducă un citat din Vergilius. Îl ador pe Vergilius și îmi place să-l citez; este o manie a mea pe care trebuie s-o fi observat deja.

*D'ailleurs les vents s'apaisent,
Les voilà qui se taisent,**

și nu mai simt dorința să mor.

Admirați elocvența tăcerii, după ce ați recunoscut puterea sunetelor!

După ce s-a reinstalat calmul, toate credințele mele mi-au fost redade. Cred în frumusețe, în urîtenie, cred în geniu, în cretinism, în prostie, în spirit, și mai ales în spiritul dumneavoastră; cred că Franța este patria artelor; cred că spun acum o prostie cît mine de mare; cred că trebuie să vă fi plictisit cu divagațiile mele, și că nu ați ghicit motivul pentru care divaghez cu privire la muzică.

Ei, Doamne! dacă nu bănuieți, am să vi-l spun tot eu: fac asta pentru a nu fi remarcat, pur și simplu doar pentru acest motiv. Doresc să nu mă singularizez, să nu fac opinie separată în mediul social în care trăim.

Există un proverb, adevărat ca toate proverbele, pe care l-am tradus tot acum din limba persană, și care spune:

Trebuie să urli cu nebunii.

Luați aminte la acest proverb!

Dacă așa stau lucrurile!... (Așa începea Odry povestirea aventurilor sale în pădurea unde se rătăcise, pădure virgină în care nu existau decît papagali și urangutani¹, și în care el s-a

** De altfel vîntul a stat,
Iată-l că țace acum.*

¹ Știu foarte bine că ar trebui scris *orang-houtan*, dar pentru aceste două cuvinte malaieze care înseamnă *om al pădurilor* prefer să folosesc ortografia obișnuită, care este și cea a dumneavoastră, pentru a evita să vă fac să vă simțiți prost.

făcut *notar public* pentru a nu muri de foame. Ce om mare a fost acest Odry !).

Deci, așa stînd lucrurile, cantata fiind gata și copiată, am plecat spre Lille.

Drumul de fier făcînd o excepție în favoarea celor ce îl inaugurau, am ajuns fără deraieri pînă la Arras.

Abia ne-am apropiat de zidurile acestui oraș, că iată cum toți bărbații și femeile din vehicolul nostru izbucnesc într-un hohot de rîs, oh ! dar într-unul dintre acele hohote de rîs care sînt în stare să distrugă o boltă de piatră tare. Și asta, fără ca cineva să fi spus un singur cuvîntel.

Fiecare dintre noi cunoscînd pe dinafară pe Molière, amintirea *Prețioaselor ridicole* ne venise tuturor spontan la vederea zidurilor orașului și căutam din ochi, rîzînd cu lacrimi, *acea semilună* pe care marchizul de Mascarille a dus-o cu sine la asediul din Arras, și care, după spusele vicontelui de Jodelet, era „*ce dracu, de-a dreptul o lună întreagă*”.

Asta mai zic și eu succes !

Recunoașteți că puțini autori pot, asemenea lui Molière, ca, fără teatru, fără actori, fără cărți, doar prin simpla amintire a unui singur cuvînt, să-i facă să se prăpădească de rîs pe copiii copiilor strănepoților contemporanilor lor !...

Sosit la Lille, imediat beneficiaz de concursul domnului Dubois care mă pune în legătură cu cîntăreții al căror ajutor mi-era necesar pentru execuția cantatei, că și cu fanfarele militare, trimise de la Valenciennes, de la Douai și din cîteva alte orașe vecine.

Ansamblul acestor grupuri instrumentale forma o orchestră de o sută cincizeci de muzicanți aproape, care trebuiau să execute pe promenada publică, seara, înaintea prinților și autorităților civile și militare reunite pentru serbare, bucata mea apo-teotică.

Cantata a fost curînd învățată de către un cor de tineri și de copii, aproape toți elevi ai claselor din instituția numită, la Lille, Academie de cînt, și care cred că aparține Conservatorului.

Presupun doar că este așa, neputînd fi sigur, deoarece nu posed nici o noțiune precisă asupra acestui stabiliment.

Vă voi spune numai că tinerii cîntăreți aveau voci excelente și că — bine conduși la repetiții de către domnul Ferdinand Lavainne, al cărui merit eminent în calitate de compozitor îl cunoașteți, și de către domnul Leplus, abilul șef de muzică al artileriei din Lille — au învins în puțin timp dificultățile cantatei.

Studiul apoteozei întreprins cu orchestrele militare reunite ne-a dat mult mai multă bătaie de cap.

Repetițiile începuseră deja înaintea sosirii mele și, datorită unei grave erori în mișcarea indicată de șeful care le conducea, nu se produsese decât un zgomot asurzitor care te zăpăcea cu totul.

Domnul Dubois, cel sortit să mă conducă prin mijlocul dificultăților, încurcăturilor și agitațiilor premergătoare serbării, și care își asumase cu curaj întreaga responsabilitate a părții muzicale, mi se părea agitat, îngrijorat pe când îi vorbeam de militarii noștri și de lucrarea aceea blestemată.

Habar nu aveam că asistase la prima experiență, nu știam nici ce rezultat monstruos produsese ea; abia după limpezirea haosului el mi-a mărturisit temerile sale și mi-a dezvăluit motivul care le provocase.

În orice caz, aceste temeri au fost risipite destul de repede și, la cea de-a treia repetiție, totul a mers de minune chiar.

După câte îmi amintesc, cele trei corpuri de muzică militară aparținând în mod special orașului Lille, cele ale gărzii naționale, ale pompierilor și artileriei, nu au vrut sau nu au putut să participe în nici un fel la această execuție.

Mi s-a spus atunci motivul, dar l-am uitat.

Consider că a fost mare păcat, pentru că aceste orchestre sînt excelente și, cu siguranță că în Franța există foarte puține muzici militare care să poată fi comparate cu ele.

Am apreciat meritul lor individual, deoarece fiecare din acest corp mi-a făcut onoarea să vină să cînte sub ferestrele mele în ziua care a precedat concertul.

Din partea lor era o adevărată și crudă cochetărie...

•

Mi s-a dat o excelentă mică orchestră (cea a teatrului, cred), pentru a acompania cantata. O singură repetiție a fost suficientă.

Totul era deci gata, cînd domnul Dubois mi l-a prezentat pe căpitanul de artilerie din garda națională.

— Domnule, mi-a spus acest ofițer, am venit să mă înțeleg cu dumneavoastră în ceea ce privește piesele.

— Ah! este vorba de o reprezentație dramatică! Nu știam acest lucru, dar nu mă privește cîtuși de puțin.

— Scuzați, domnule, vorbesc de piesele... de tun!

— Ah, Doamne! și ce legătură am eu cu aceste...?

— Vă trebuie, spuse atunci domnul Dubois, un efect nemai-pomenit în lucrarea dumneavoastră apoteotică, De altfel, nu mai

putem da înapoi, tunurile sînt specificate în program, publicul își așteaptă tunurile sale, nu putem să i le refuzăm.

— Ei, acum confrății inamici din Paris, harnicii jandarmi ai criticii vor spune că pun artilerie în orchestra mea! Ce se vor mai distra! Ce mai, pentru mine este un mare noroc; nimic nu mă amuză mai mult decît faptul de a le da ocazia să spună despre mine vreo gugumănie. Treacă de la mine și tunurile astea! Dar, mai întîi, spuneți-mi din ce este format *corul* dumneavoastră.

— Corul nostru?

— Da, *parcul* dumneavoastră vream să spun. Care sînt pie-sele dumneavoastră și cîte aveți.

— Dispunem de zece piese de calibrul doisprezece.

— Hm!... e destul de slab. Nu mi-ați putea da de calibrul douăzeci și patru?

— Regret, dar nu avem decît șase tunuri de douăzeci și patru.

— Bine, acordați-mi aceste șase soliste însoțite de cele zece coriste. Apoi ar fi bine să dispunem întreaga masă a vocilor pe marginea șanțului mare din vecinătatea esplanadei, cît mai aproape posibil de orchestra militară plasată pe estradă. Domnul căpitan va avea bunăvoința să-și îndrepte privirea spre mine. Voi avea alături de mine un artificier. În momentul sosirii prin-ților, o rachetă zburătoare va fi lansată și atunci va trebui să aprindem în mod succesiv doar cele zece coriste. După care vom începe execuția apoteozei, în timpul căreia veți avea răgazul să încărcăți din nou cu muniție tunurile. Către sfîrșitul lucrării se va lansa o altă rachetă. Veți număra *patru secunde* și la a cincea veți binevoi să-mi executați un mare acord convingător, și așa, dintr-o singură lovitură, cu cele zece coriste ale dumneavoastră de doisprezece și cu cele șase soliste de calibrul douăzeci și patru, astfel încît ansamblul vocilor dumneavoastră să coincidă exact cu ultimul meu acord instrumental. Înțelegeți.

— Perfect, domnule; aceasta se va executa, puteți să con-tați pe noi.

Și l-am auzit pe căpitan cum îi spunea, plecînd, domnului Dubois:

— Este magnific! Numai muzicienii pot avea asemenea idei mărețe!

*

Cînd s-a lăsat seara, orchestra militară bine exersată și bine disciplinată și artificierul meu fiind la locul lor, domnul duce de Nemours și domnul duce de Montpensier, încurajați de sta-

tul major al locului, de primar, de prefect, în fine, de toate astrele militare, administrative, civile, judiciare și municipale, urcă pe o terasă din fața orchestrei, amenajată pentru a-i primi.

Spun artificierului :

— Atenție !

cînd căpitanul de artilerie, urcînd repede scara clădirii noastre, îmi strigă cu o voce tremurătoare :

— Fie-vă milă, domnule Berlioz, nu dați încă semnalul. Oamenii noștri au uitat aprinzătoare de foc pentru piese, am trimis cîtiva să caute la arsenal. Mai acordați-mi doar cinci minute !

*

Ignorant cum sînt (orice s-ar zice) despre ceea ce privește, dacă nu stilul, cel puțin mecanismul acelor voci, mă miram că nu se pot aprinde piese modeste de calibrul douăzeci și patru și de doisprezece cu o țigare sau cu o bucată de iască, ca și de faptul că *aprinzătoare de foc* erau la fel de indispensabile pentru tunuri precum *ambușura* este pentru tromboni ; totuși... am acordat cele cinci minute cerute.

Ba am acordat chiar șapte minute.

La capătul celui de al șaptelea minut, un alt mesager, urcînd în grabă aceeași scară ca și cea pe care căpitanul năucit cu totul tocmai o coborîse, îmi anunță că principii așteptau și că timpul de începere a serbării fusese chiar depășit.

— Dați-i drumul ! spun artificierului, și cu atît mai rău pentru coriste, dacă nu aveți cu ce să le aprindeți !

Racheta se ridică cu o ardoare care te făcea să crezi că pornea către lună.

Liniste deplină... Se pare că nu se întorseseră încă de la arsenal.

Încep ; orchestra noastră militară își dovedește bravura, lucrarea se desfășoară maiestuoasă fără cea mai mică greșeală de strategie muzicală.

Și cum dimensiunile lucrării sînt destul de mari, îmi spun neam pe cînd dirijam :

„Nu vom pierde nimic așteptînd. Tunarii vor avea răgazul să facă rost de aprinzătoare de foc, și vom avea la ultimul acord o salvă de tunuri în stare să spargă toate ferestrele din vecinătate.”

Într-adevăr, la măsura indicată în *coda* fac un nou semn artificierului, meu. O nouă rachetă se ridică spre cer și exact la patru secunde după lansarea ei...

Pe cinstea mea! nu vreau să mă laud că sînt mai curajos decît sînt în realitate și nu fără motiv mi-a ticăit inima la apropierea clipei solemne.

Puteți să rîdeți cît vă va plăcea, dar era cît pe ce să cad cu fața la pămînt... Arborii au fremătat, apele canalului s-au unduit... la suflul ușor al brizei de seară... Tăcere completă a tunurilor!...

*

O liniște profundă s-a instalat după ultima măsură a simfoniei, liniște maiestuoasă, grandioasă, imensă, pe care au tulburat-o o clipă mai tîrziu doar aplauzele mulțimii satisfăcute — chipurile — de execuție.

Și auditoriul s-a retras, neavînd habar de importanța aprinzătoarelor de foc, fără să regrete plăcerea ratată, uitînd promisiunile din program și convins că cele două rachete zburătoare al căror fluierat l-a auzit și ale căror scînteii le-a văzut erau pur și simplu un nou efect orchestral inventat de mine, destul de agreabil pentru ochi.

Revista *Charivari*, plină de asemenea aprecieri, a publicat o serie de articole strălucite și cu mare ecou, dedicate evenimentului.

Ce ar fi fost dacă aprinzătoarele de foc!...

Asta mi-e soarta, ce să-i faci! Puteam cîștiga în acea seară vreun nou grad, un supra-nume nemuritor, aș fi putut primi *bo-tezul focului!*...

Nouă și fulgerătoare dovadă că, dacă uneori se pot vedea puști care trag fără a fi încărcate, tot așa pot fi văzute chiar tunuri încărcate care... tac chitic.

*

Apoteoza odată terminată atît de pașnic, am lăsat pe malul canalului piesele noastre nefolosite și pe artileriști dezamăgiți.

A trebuit să alerg la primărie, unde o altă orchestră și un alt cor mă așteptau pentru execuția cantatei.

De această dată speranțele mele n-au fost deloc înșelate. Cîntăreții și muzicanții noștri nu au avut să-și reproșeze nici o pauză și nici o șaisprezecime.

Nu la fel se poate spune despre auditorii noștri.

După concert, în timp ce ascultam amabilitățile pe care domnul duce de Nemours și fratele său de Montpensier aveau bună-tatea să mi le spună, vreun amator de autografe mi-a făcut onoarea să-mi fure pălăria.

Mi-a părut rău, căci desigur conștiința amatorului meu îi va reproșa cu severitate faptul că n-a luat una mai bună. Și, în plus, m-am văzut obligat să ies cu capul descoperit, iar afară ploua cu găleata.

*

Iată tot ce am să vă comunic despre Lille și despre sărbătorile inaugurării.

Veți spune :

— Cum, doar pentru a-mi comunica faptul că există coriste bune, excelente muzici militare și slabi artileriști în reședința departamentului de Nord mi-ați scris o scrisoare atît de lungă?

— Ei, dar tocmai în asta constă talentul ! Mare lucru să scrii mult cînd ai multe de spus ! Astăzi marea artă constă în faptul de a ridica un lung bulevard de *coloane*, bulevard care nu conduce nicăieri. Vă puteți preumbla astfel naivul cititor în aleea Sfîncșilor din Teba. El vă urmează cu răbdare, cu speranța că va ajunge în sfîrșit la orașul cu o sută de porți. Apoi, deodată numără ultimul sfînx ; nu vede nici porți și nici oraș și dumnea-voastră îl abandonați acolo, în deșert.

H. BERLIOZ

TOTUL E BINE CÎND SE TERMINĂ VESEL

Se poate observa un ciudat contrast între activitatea muzicienilor din Paris în epoca în care sîntem și cea pe care o desfășurau acum douăzeci de ani.

Aproape toți aveau încredere în ei înșiși și în rezultatul eforturilor lor. Aproape toți și-au pierdut această credință astăzi. Și totuși perseverează.

Curajul lor seamănă cu cel al echipajului unei nave explorînd mările polului antarctic. Îndrăzneții marinari au înfruntat mai întîi cu veselie pericolele banchizelor și ale ghețurilor plutitoare. Încetul cu încetul, frigul sporind în intensitate, ghețarii le înconjoară vasul al cărui meș devine tot mai greoi și tot mai lent. Se apropie momentul în care marea solidificată îl va reține captiv într-o imobilitate liniștită asemănătoare morții.

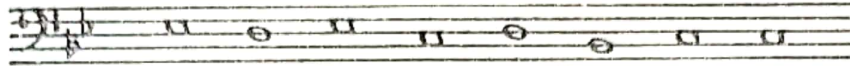
Pericolul devine iminent; aproape toate ființele vii au dispărut; nu mai există păsări mari cu aripi imense pe acest cer plumburiu din care cade o ceață groasă, nu mai există nimic decît cete de pinguini în picioare, stupizi, pe insule de gheață, pescuind cîte-o pradă mărunță, agitîndu-și cioturile de aripi fără pene, incapabile să-i țină în aer...

Mateloții au devenit taciturni, le-a pierit orice chef și rarele cuvinte pe care le schimbă între ei cînd se întîlnesc pe puntea vasului diferă prea puțin de funebra frază a călugărilor lui la Trappe :

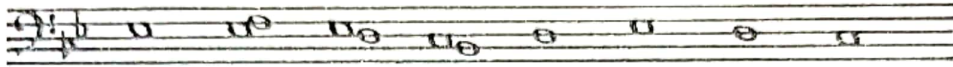
*Frère, il faut mourir ! **

Dar, să nu ne lăsăm cuprinși de spleenul lor, să gonim gîndurile negre și, cu o voce ușoară, să cîntăm acest refren vesel atît de cunoscut :

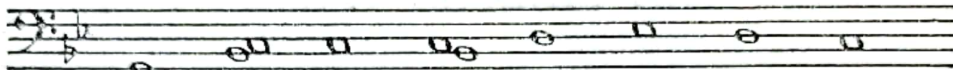
** Frate, trebuie să mori !*

Di - es i - ræ di - es il - la

cru - cis ex - pan - dens ve - xil - la

sol - vet se - clum in fa - vil - lă.

C U P R I N S

	Pag.
Prolog. Scrisoarea adresată autorului de către coriștii Operei.	5
Răspunsul autorului adresat coriștilor Operei	8
Grotescul și muzica	14
Dreptul de a cînta în <i>fa</i> într-o simfonie în <i>re</i>	16
Un virtuoz cu coroană	18
Un nou instrument muzical	19
Regimentul coloneilor	20
O cantată	21
Un program de muzică grotescă	23
Este oare o ironie?	26
Evanghelistul tobei	28
Apostolul flageoletului	30
Profetul trombonului	31
Șefi de orchestră	32
Cei care-l prețuiesc pe Beethoven	33
Versiunea Sontag	34
Nu se poate dansa în <i>mi</i>	35
Sărutul lui Rossini	36
Un concert de clarinet	37
Instrumentele muzicale la expoziția universală	40
Un rival al lui Erard	49
Corespondență diplomatică	50
Prudența și istețimea unui provincial. Orga melodium a lui Alexandre	53
Trompeta marină. Saxofonul. Specialiștii în orchestrație	56
Jaguarita. Femeile sălbatice	58
Familia Astucio	61
Căsătoriile forțate	63
Știre importantă	64
Altă știre	65
Acadeaua. Muzica serioasă	66
<i>Jettatura</i>	70
Melomanii străzii și muzica serioasă	71
Lamentațiile lui Ieremia	75
Un critic model	87
Accentul dramatic	89
Succesul unui <i>Miserere</i>	91
Stagiunea. Clubul coșmarurilor	92
Mici mizerii ale marilor concerte	99
Se poate obține un bilet cu douăzeci de franci	103

Război contra bemolilor	015
Călătorii. Corespondență științifică	107
— Plombières și Baden, prima scrisoare	108
— A doua scrisoare	118
Aberații și halucinații ale urechii	131
Correspondență filosofică. Scrisoare adresată domnului Ella	133
Debutanta. Despotismul directorului Operei	137
Cintecul cocoșilor. Cocoșii cîntecului	142
Vrăbiile	144
Muzica pentru ris	146
Prostiile națiunilor (<i>Castigat ridendo mores</i>)	148
Ingratitudinea este independența inimii	150
Vanitatea gloriei	153
Doamna Lebrun	158
Timpul nu iartă nimic	160
Ritmul trufiei	162
Replică a domnului Auber	163
Muzica și dansul	164
Dansatorii poeți	166
Altă replică a domnului Auber	167
Concerte	168
Vitejia lui Nelson	172
Prejudecăți groțeste	173
Ateii expresiei	181
Doamna Stoltz, Doamna Sontag. Milioanele	186
Șansă și neșansă	192
Diletanții cu pretenții. Poetul și bucătarul	194
Pădurile de portocali. Ghinda și dovleacul	196
Afundările în apă	198
Sensibilitate și laconism. Un discurs funebru în patru silabe	200
Correspondență academică. Călătorii în Franța	201
— Scrisoare adresată Domnului M.....	
Academician liber	201
— A doua scrisoare	210
— A treia scrisoare	224
O zi mai târziu	227
Totul e bine cînd se termină vesel	237

Redactor : CORNELIU BUESCU
Tehnoredactor : GEORGE MĂGUREANU

Bun de tipar : 24.01.1983
Coli de tipar : 15

Tiparul executat sub comanda nr. 83
la I.P. „Filaret” str. Fabrica de chibrituri
nr. 9—11, București
Republica Socialistă România